

קבוצי אפרים

שנה א'

קובץ מחי תורה בענין הלכה דרוש וחדוש ואגדה
מרבני גאוני זמננו.

יופיע פעם אחת בחודש

על ידי העורך

אפרים לנדא רב בבאקארעשט

בעל מחבר ספרי-אוצר התורה קטא ותנינא

מתורו לשנה ששה פראנק. ובשאר הארצות לפי ערך שטרי המדינה
למחברים השולחים ספריהם

אדפיס מודעה פעם אחת עבורם

KWITZEI EFRAIM

TALMUDISCH WISSENSCHAFTLICHE MONATSSCHRIFT

ERSCHEINT EINMAL MONATLICH

REDIGIRT VON

RABBINER

EFRAIM LANDAU

BUCAREST, Str. TRAIAN 18

ABONAMENT Jährlich 6 Francs

JASSY

DRUCK "PROGRESUL" A. GRINBERG, Str. Stefan cel Mare

1914

החוכרת הזאת נדפסה בהוצאות
הנדיבים הנכבדים האחים היקרים
הר' פנחס יהודה ויהר' שלמה חיים אייזענבערג
נ"י

לזכר ולעילוי נשמת אביהם היקר
הישר באדם ותיק ועושה חסד
הר' משה אריעזר בר' יצחק אייזיק ע"ה
מעיר פיאטרא נעאמץ שנפטר בשם טוב
כ"ה אלול שנת תרע"ג לפ"ק תנצב"ה
מקרב ולב עמוק אברך את האחים היקרים הנ"ל
שיתברכו ממקור הברכות באושר ועושר ובכ"ט
ביחד עם כב"ב היקרים שיחיו

העורך

מ.

ב"ה וויעלקאמ'ש

אמר אותה ארדוף אשיג אחלק שלום לכבוד ב"ד חרב המאור הנדול
שבח עוז ומגדול חריף ובקי בהדרי תורה.
עצום ורב בפלפול וסברא ישרה. חכם ושלם אוצר בלום. מפואר לתהלה
מאוד נעלה. פאר היהם והמעלה.

כש"ת מו"ה אפרים לנדא נ"י רב בק' באקארעשט יע"א

אחד"ש תורתו. כחוק לגבר יקר כמותו. אודיעהו אשר שמח לבי ועלץ
נפשי וענית ואמרת. האח! חמותי ראיתי אור בו וכו' ובכן אתכבדת גם
אנכי להיות נמנה במספר החברים ואציע לפני מעכת"ה סנסן אחד מדרושי
ואבקשה לתת לו מקום במחברתו. וזה החלי :

איתא במס' ע"ז דרש רבי חנינא ואיתימא ר"ש לעתיד לבוא מביא
הקב"ה לספר תורה ומניחו בחיקו ואומר כל מי שעוסק בתורה יבוא ויטול
שכרו מיד מתקצצים האומות ובאים בערבוביא שנאמר כל הגוים נקבצו
יחדיו ואמר להם הקב"ה אל תכנסו לפני בערבוביא אלא תכנס כל אומה
ואומה בו' אומ"ים לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אומר להם הקב"ה
כו' אעפ"כ מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה בו' מיד כל אחד
ואחד נוטל והולך ועושה סוכתו בראש גגו בו' ומיד כל אחד מבעט בסוכתו
ויוצא. עכ"ל המאמר. ולפרש המאמר אשר בו רבו הדקדוקים אסדים נפלא
במד"ר שמות פכ"ה ומושה עלה אל אלהים הה"ד עלית למרום שבית שבו בו'
באותו שעה בקשו מה"ש לפגוע במושה עשה בו הקב"ה קלסטרין של פניו
של משה דומה לאברהם א"ל הקב"ה אי אתם מתבישין ממנו לא זה שירדתם
יִצְלוּ ואכלתם בתוך ביתו אמר הקב"ה למושה לא נתנה לך תורה אלא
כות אברהם שנאמר לקחת מתנות בו'. ולפרש המאמר כפי אשר נדע מספרי
החוקרים והמקובלים. להבין הענין בזה אשר כל איש פרטי מהאומה הישראלית
נצטווה לקיים כל התרי"ג מצות בלי גרעון. והנה בין חלקי התורה והמצוה נמצאים
מצות אשר לתי אפשר לכל אדם פרטי לקיימם. נקח נא הדמיון העני מצות
ה'. ההדיוט מצות המלך. החולה מצות סוכה כהנה וכהנה. אולם התשובה ע"ז
אשר קשר האחדות מקשר את האומה הישראלית להיות כל ישראל לבשר אחד
ונפש אחת. ובין כולם יתקיימו כל התרי"ג מצות ואז תורת ה' תמימה וזאת מדת
האחדות האחד היה אברהם אבינו אשר הרים המדת האחדות על גס לזרוע זרע

אהבה בין איש לרעהו כאשר תאלפנו, אם נצייר בנפשנו הפעולה היקרה אשר הראה אאע"ה שביום השלישי למילתו אשר עוד טרם נרפא מכאובו ומכתו עוד לא חובשה היה יושב בפתח האוהל כחוס היום לעמוד על המצפה על פתח אוהלו פן יקרא לו אורחים להביאם אל ביתו להאכילם ולהשקותם וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, ואיתא במדרש אחד נדמה לו בדמות סירקי ואחד נדמה לו בדמות נויטי ואחד נדמה לו בדמות ערבי. הנה לפנינו אשר עבור שלשה אנשים מזורים השליך נפשו מנגד ושם נפשו בכפו לרוץ אחריהם להעניקם מטובו במאכלים מעדנים ולהביאם לתוך ביתו למען ינוחו מעמל הדרך והנה ככרך נוגה יתנוצץ בזה להבין היטב דברי ה' אל אברהם אבינו במחזה, ויוצא אותו החוצה ואמר הכט נא השמימה וספור את הכוכבים אם תוכל לספור אותם כה יהיה זרעך" עומק מחשבות הבורא ית"ש במה שהמשיל לכוכבים צאצאי אברהם יגיד לנו הספרי בפ' עקב מצדיקי הרבים ככוכבים מה כוכבים אין בהם קנאה ושנאה בן בין בניו לא יהיה קנאה ושנאה כי מעשה אבות סימן לבנים אשר ישבו בשלום בלי מריבות ומדנים. וזאת כוונת המדרש באותו יסוד בקשו מלה"ש לפגוע במשה ולעכב לתת התורה על הארץ אשר בלתי אפשר להתקיים אך ע"י עמוד השלום והאחדות כי לא האמינו זאת אשר בין בני בשר ודם עמוד השלום ישכון. צר הקב"ה קלסטר פניו של משה דומה לאברהם והראה להם הארץ לא תתביישו מאתו כי יירדתם לאכול אצלו ואכלתם בהוך ביתו והזכירם מהפעולה הרמה והנשאה אשר הראה אז אברהם אבינו ע"ה איתן אהבתו לרעהו ומדות התכונות היקרות ינחיל לבניו. אחריו. ואמר לו הקב"ה למשה נתנה לך התורה בזכות אברהם וזה יובן הילקוט בפ' לך מוהיבן זכו ישראל לברכת כהנים חד אמר בזכות אברהם שנאמר לו כה יהיה זרעך. הנה הברכת הכהנים המה בלשון יחיד יברכך וגו' וישם לך שלום. ומוהיבן זכו זאת בעבור זקנים אברהם אשר הטביע בין יוצאי יריבו שצדק ושלום לראשם יהיה תמים והגיד לו הקב"ה שזרעו יהיו ככוכבים אשר אין ביניהם קנאה ותחרות לא בן בכני עשו וישמעאל המה שונאי שלום ומנוחה. ומברית אהבה נפשם ונוחה ולחם בלתי אפשר היה לתת התורה אשר אך על קשר האהבה והאחדות מתקיימת. וזה מתבאר היטב המאמר שהצגנו בראש לעתיד לבוא בעת אשר יראו האו"ה שבה התורה יתקבצו כל האומות ויבואו בי בוביא יהדיו להראות כי המה אחת באגודה יגיד להם הקב"ה יבואו כל אומה ואומה בפ"ע יעץ המה נפלטו למפלגות וכתות שונות ואף עפ"כ להראות בחוש הנסיון הגיד להם מצוה קלה יש לי וסוכה שמות. דהנה מצות סוכה מורה על שפלות ואחדות. על שפלות מורה בזה שאמרו חז"ל סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה. גם נותנת מקום לשלום ואהבה כי עפ"י רוב רבים משתתפים בה באגודה. לשלחן

אחד ישבו בסעודה וממנו סיבה לאהבה והיבה. לא כן האו"ה השנאה והקנאה הכתה שורש בלבם בקרב עצמם יתפרדון וכאשר נצטוו במצות סוכה הלך כל אחד ואחד ועשה סוכתו בראש גגו וכו'. הראו שאין להם חלק ונחלה בשתי המדות הנכבדות. השפלות והאחדות יסודי התורה והמצוה. וכן יוכנו הש"ת לקיים קשר האחדות ונוכה לקבוצי גלויות ולבנין בית המקדש בב"א.

יונה תאומים בהנאון מחרג"ה שליט"א וחתן חרה"ג מוה"י אשכנזי מן סערעט החונה כעת בעיה"ק ירושלים תובב"א.

ב"ה ד' אמור תרע"ד לפ"ק קאלאמעא יע"א

אשוב שלום לכבוד גיסי חיקר חרה"ג חהרי"ם ובקי באר מלא פלג הח"ש אוצר בלום פאר מקדושים כש"ת.

מו"ה אפרים לנדא נ"י רב בקמ"ר באקארעשט יע"א

אחדושים. שמחתי מאוד גיסי חיקר ברעיונך הנעלה והנשגב כי עלה על רוחך להוציא ירחון תלמודי-בארין ראמאניא כו' וכו' והנני מעתיק לך דבר קטן מהי באגדה ואתה הפיצם אורה. ובאור התורה לך אור. במדרש פ' תצוה פל"ג ד"א ואתה הקרב אליך הה"ד לולי תורתך שעשועי או אבהתי בעניי. בשעה שאמר הקב"ה למרע"ה ואתה הקרב אליך הרע לו א"ל תורה ילי חיתה ונתתיה לך. כבר התעוררו בזה כל המפרשים לתמוה הפלא ופלא על מרע"ה מבהר כל היצורים עניו מכל האדם לעבור עליו הוה קנאה להתקנא בכבודת אהנו אהרן בחיר ה' ואם יש איזה התנצלות לזה אשר בדון ביקש משה רבינו ע"ה הכהונה א"כ במה הפסיד הש"ת דעתו בנתנתו התורה אליו הלא אדרבה למי יאתה כל הכבוד הזה אם לא למי שקיבל התורה מיד ליד. גם פ"י הפסוק לולי תורתך שעשועי לפי הנ"ל אינו מתוכל. ואמרתי עפ"י האיתא בירושלמי פ"ב דמכות היו שאלו לחכמה חוטא מה עונשו אמרה המאים תדרוף העה. לנבואה אמרה נפש ההטאת היא תמות לקוב"ה אמר יעשה תשובה ויחכ"י ע"ש. ובמדרש תהלים קכ"ה על הפסוק טוב וישר ה' מנסף בזה כי שאלו גם לתורה ואמרה יביא קרבן אשם ויחכפר. וכבר פ"י בזה "ולשבי פשע ביעקב" דע"י התשובה בלבד וכו' ישראל לנאולה כי כן הוא תשובת הש"ת והנה להצט התורה ההכפרה תלויה רק בקרבן אעפ"כ מצאנו עצה גם לתעני שאין ידו משנת ליקח קרבן. וכן גם להתחטא בזמן הזה שאין בית המקדש קיים להסיר עונותינו מעלנו ע"י לימודו ועסקו בתוה"ק וע"ד שנאמר ונשלמה פרים שפתינו

וכמאמרם ז"ל מנחות ק"י. כל העוסק בתורה אין צריך לא עולה ולא חטאת. והנה אף השי"ת ברוב חסדו לא הקיל על החוטא כ"א במי שאינו יודע התורה. או כשהשעה צריכה לכך. אבל בלא זה גם הכרעת השי"ת כדעת התורה. כי לקח טוב נתן לנו והנחלנו זאת התורה לבלתי סור ממנה ימין ושמאל וללכת בדרכיה ולהנות בה יומם ולילה. והוא מכואר במדרשם ז"ל פ' תצוה. פל"ה ד"א זה הדבר הה"ד קחו עמכם דברים כו' לפי שישראל אומרים רבון העולמים. הנשיאים חוטאים ומביאים קרבן ומתכפר להם כו' אנו אין לנו קרבן א"ל ואם כל עדת ישראל שנו. א"ל עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות כו' א"ל דברים אני מבקש כו' ואין דברים אלא ד"ת כו' א"ל אין אנו יודעין א"ל ככן והתפללו כו' ואני מקבל כו'. הרי שלא הקיל על החוטא דבחרטה בעלמא יסורו ממנו כתמי עונותיו כ"א על מי שאינו יודע התורה ק. ופירשתי בזה משא"כ תהלים י"ט תורת ה' תכנימה משיבת נפש. התורה משיבה נפש החוטא שאבד ע"י הטאו. ואעפ"כ גם עדות ה' נאמנה. התשובה בעלמא סגי מחכימת פתי כי היא חכמה ועצה עמוקה לפתי וחסר לב שאינו יודע התורה.

וע"כ מה השי"ת שואל מאתנו שלא נסמוך על הפסק שלו על תשובה וחרטה בלבד. כ"א כתורה נעשה לעשות פעלים לתורה. ולעסוק בה יומם ולילה. כי היא חיינו וזאת נחמתינו בעניינינו ובאורך גליותינו. ובה תלוי קיום אומתנו וארצינו כמאמרם ז"ל בב"מ דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו כו' עד שפי' הקב"ה בעצמו על עזבם את תורתו כו'. והנני משער בזה כוונת המדרש באיכה אותי עזבו ואת תורתו שמרו הלואי אותי עזבו ותורתו שמרו. וכבר צווחו בני מדרשא דמה תועיל לימוד התורה ויודע רבונו ומתכוין למרוד בו ח"ו. אך עפ"י הנ"ל יבואר היטב. דהשי"ת קורא בקול בעת אכירת הארץ. הלואי אותי היינו הפסק שלי עזבו ולא יסמכו על תשובה וחרטה בלבד. ואת תורתו שמרו והיו שומרים כפי הפסק של התורה ולא היו מבטלים התורה והיתה אז התורה מנינה ומצלא עליהם לבלתי אבדו ח"ו. וכזה יבואר המדרש הנ"ל שהתחלנו דבשעה שאמר הקב"ה למרע"ה ואתה הקרב אליך. הרע לו דמדוע לא יהיה סגי להחוטא בתשובה וחרטה כדעת והכרעת השי"ת בעצמו. וגם הרע לו. דאם הכפרה תלויה רק בקרבן. מה יעשה העני. או החוטא בזמן שאין בית המקדש קיים. ע"י השיב לו השי"ת תורה שלי היתה ונתתיה לך. והוא תשובה מוכרחת לכל העניים. דע"י דנתתיה לך. א"כ אתם מוכרחים להתנהג עפ"י דעתה. וגם בזה יחלץ העני והחוטא בזמן הזה מחטאיו ויתכפר לו על ידי התורה שיעסוק בה. וזה פירוש הכתוב לולי תורתך שעשועי או אבדתי בעניי כי הייתי ח"ו אובד בחטאי מפני עניי ולחצי שאין ידי משנת להביא קרבן ורק התורה היא שעשועי נפשי ובה אחיה ואתכפר על עונותי. והבן.

יא.

קשיא לי. ברש"י חולין: בד"ה כהן גדול ביוהכ"פ וז"ל כשהוא יוצא מבית קה"ק לאחר הוצאת כף ומחתה כתיב ויצא ועשה את עולתו. כו'. והוא פלאי להמע"ן ברש"י בחומש פ' אחרי שם דהקרא ויצא ועשה את עולתו הוא מסורס והיה קודם הוצאות כף ומחתה יע"ש. (*) ואם כי יש לדחוק דכוונת רש"י לאחר הקרא שנאמר בו הוצאת כף ומחתה. אבל משמעות הדברים אינו כן וצ"ג אלי. הק' היים ראבינאוויטש בהרח"צ מוהר"ש זצ"ל.

יב.

שילית יום ד' ט' סיון תרע"ד לפ"ק פה באקאָרעשט

יושב שמים בעזריך גבר חכם בעוז הנוטה שכמו לסכול עול התורה והחכמה. נצר מגזע היוחסין מאיר עיני הגולה בשעלי התלמוד והמדרשים אהובי ואלופי הרב החכם הכולל כמו"ה אפרים לנדא נ"י.

גתת שמחה בלבי אהובי מורי ורבי אשר לשמך ולזכרון אבותיך הקדושים זי"ע השוכנים בצל שדי תאווה נפשי כבשרך צדק בקהל רב כי נכון הנך להוציא לאור מכתב עת ירחי "קבוצי אפרים" אשר אליה יגהרו חכמי ישראל אשר תורתם אומנתם ואהבת התורה כאש קדחה בלבבם להאיר עיני הגולה החולכים בחושך וכעור ימששו בשעלי חז"ל להשיב לדורשי חכמת חכמנו דבר במאמרים אשר לאו כל אדם זוכה לחזות בנועמם ולחבין את מסתרי הגיוניהם. ואנכי אף כי מעולם לא היתה תורת אומנתי על כי ידי אסירות הנה בחבלי המסחר והמאטעריאליזמוס. בכל זאת מגעורי ועד היום הזה מודע הייתי לחכמה ומתגולל הנני בעפר רגלי החכמים ונפשי גרסה לשמוע לקח מפיחם ורוחי מרחפת עוד עד היום הזה בין אסיפות חכמים המשתוקקים בין כותלי בית. כדבורה המעופפת בין פרחי שושנים ופרחים למוץ לשד חייתם. לזאת בעל כל חזן ששתי על מלא כף נחת אשר הרוני בשורתך אשר בשרת לי להביא לנו מטעמים מנפת צוף חכמת חכמנו ז"ל להעיר עיני הגולה. ונכון לבי וכמוח כי רבים ישמחו כמוני עם מכ"ע ויברכו את מעשה אצבעותיך על: כי ישרים חמה זיאמרו כמוך ירכו בישראל! כל אפונה אלופי מורי ורבי כי גם אותי תכבד בין קוראיך להשיב את נפשי. וממיטב כספי אשלם לך

(*) עיין בהגהות מהרש"ש על חולין שהרגיש ג"כ בזה.

השכר הקצוב בעד מ"ע להועיל. — אם נא מצאתי הן בעיניך אז אהלך לתת גם לי מקום בין הבאים להביא מנחת רעיוניהם בספרך אשר תוציא לאור. וראה נא כי באתי הפעם בשאלתי; בשובי בערב הביתה ונפשי עיפה מקוצר רוח, מעבודה הקשה ומעמל וכעס כל היום. אז אשיב אנוח מעט מעצבי ומרגזי ולגירסא דינקותא אשים עיני ולבי. וראה את זה מצאתי בפתחי את מסכת סנהדרין דף צ"ט אשר כספר החתום הוא לי.

ר' הלל אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה. וקאמר ע"ז רב יוסף שרא ליה מרא לרבי הלל. חזקיה אימת הוי בבית ראשון כו'. וכו'. יאורו נא עיני קוראי "הקבוצי אפרים" המאמר החתום הזה. איך נעלמו מעיני רבי הלל דבר גדול כזה. וכל גדולי המפורשים נאלמו דומיה על המאמר הזה וגם רש"י ז"ל מאור עיננו אשר כל רז לא אניס ליה עבר ג"כ בין חברתים מבלי להודיענו פי'. ונכון לבי וכמות שקוראי המאסף הזה יגלו לי פנים בתורה כהלכה ויתנו לי מענה על שאלתי זאת.

חי' בטוב ובנעימים כאות נפש מוקירך ומכבדך כערכך הרם.

יואל אריה קלינגער.

יג.

ב"ה באקוי (המשך מהחברת א' אות ז')

ואחר כל החזון הזה יש להעיר בדברי הכ"מ בפ"ז מהל' ברכות ה"ב במש"כ על הרמב"ם שם שפסק דאם היה כולן בעלי בית הגדול שבהם בוצע והוא מברך בהמ"ז. וב' הכ"מ ד"ל שכ' כן ליישב הני תרי לישני דאר"י משום רשב"י כשיש שם אורה. ואידך לישנא דבוצע מברך, כשכולן בעלי בית ומסתמא גדול שבהם הוא שבוצע. והתוס' ג"כ כ' ליישבם עכ"ל. ובאמת לשון הכ"מ תמוה. במש"כ דהני תרי לישני אמר ר"י משום רשב"י וליתא דבהאי לישנא דאר"ז משום ר"י לא אמר כלל משום רשב"י. רק בשם עצמו אמרה כמו שדקדקתי בזה לעיל אעפ"כ איכא תרי לישני דר"י דבל"ק ר' יוחנן לא אמר להטעם בכדי שיבצע בעין יפה ובלישנא דר"י משום רשב"י אמר טעם זה. ועוד דבלישנא קמא דר"י לא סיים דאורה מברך ובלישנא דר"י משום רשב"י סיים דאורה מברך. ועיקר כוונת הכ"מ בדעת הרמב"ם ליישב, כיון דעכ"פ בב' הלשונות ס"ל לר"י דליכא בוצע אחר רק בעה"ב ור"ז הסכים ג"כ לר"י דרק בעה"ב בוצע וא"כ כיון דכ"ע מודים בזה דליכא בוצע אחר רק בעה"ב ק' אמאי אמר ר"ז בשם ר"ה הבוצע מברך. וכן בירושלמי אמר ר"ז בשם ר"ה הפותח הוא החותם, ולמה לא אמרו בהדיא הבעה"ב בוצע ומברך. הא בזה דבעה"ב בוצע ליכא פלוגתא כלל וכ"ע מודים לזה? ולכן תי' דהני תרי לישני דר"י איירי

כשיש שם אורה. לכך נקטו שפיר הלשון דבעה"ב בוצע. והך לישנא דר"ה דנקט
 בוצע מברך אידי ככולן בעה"ב. וא"כ לא שייך למינקט בעה"ב בוצע ומברך. דהא
 כולן בעה"ב להכי מסתמא ודאי גדול שבהם הוא שבוצע והיה ככולן אורחים ואין
 ביניהם בעה"ב ג"כ הגדול שבהם הוא שבוצע וא"כ כיון דע"כ לישנא דר"ה מיירי
 או ככולן בעה"ב או ככולן אורחים. ממילא י"ל דלא פליג כלל על ר"י ומודה ג"כ
 דהיכא שבעה"ב מסב עם אורה בעה"ב בוצע ואורה מברך דאפושי פלונתא לא
 מפשינן. וזה ג"כ כוונת התוס' שם. שכתבו ג"כ דיש ליישב הני תרי לישני דר"י
 כשבעה"ב מסב עמהם ודאי הוא בוצע ואורה מברך אבל כשאין בעה"ב מסב עמהם
 הגדול שבהם יעשה המוציא ונס הוא יברך בהמיו עכ"ל. וע"כ ודאי דקשיא להו
 כנ"ל ולכך ת"י בן וכו' בס' ברכה משודשת בתוס' ר"י חסיד שני ג"כ שיש לקיים
 דברי שניהם [פי' לישנא דר"י ולישנא דר"ה] כמו התוס' הג"ל ע"ש. וכן מצאתי עוד
 שם בתוס' הרא"ש שפ"כ. וכן מצאתי באור זרוע הגדול הל' סעודה ס"י ק"צ שם
 ג"כ בן לקיים דברי שניהם ע"ש. הרי שכל דבותינו הקדמונים יתבו בחד קינא ליישב
 לישנא דר"י ולישנא דר"ה דלא פליגו. ומה שאמרו בש"ס על ר"א ואיהו כמאן ס"ל
 וכו' ליכא ראייה דפליגו לישני דר"י ור"ה ד"ל כיון דעדיין לא סיימו הש"ס בלישנא
 דר"י דאורה מברך א"כ מנ"ל לומר בלישנא דר"ה דס"ל אורה מברך דנהי דלישנא
 דר"ה ע"כ מיירי או ככולן בעה"ב או ככולן אורחים כנ"ל. מ"מ י"ל דה"ה כשבעה"ב
 מסב עם אורה ג"כ הבוצע מברך ולהכי שפיר קאמר הש"ס על ר"א. ואיהו כמאן
 ס"ל במה דא"ל לר"ז לברך. וע"ז משני הש"ס דס"ל כר"י דאורה מברך וכיון שכן
 ממילא י"ל דלא ליפוש פלונתא דר"ה מודה דהיכי שבעה"ב מסב עם אורה דאורה
 מברך. ואין להקשות דא"כ דר"ה מודה דהיכי שבעה"ב מסב עם אורה דאורה מברך
 אמאי באמת לא רצה ר"ז לברך והא הכא ר"א היה מסב עמהם והוא היה הבעה"ב
 ור"ז היה האורה ומ"מ לא בירך ר"ז? וז"ל כיון דר"י יוהנן לא סיים קמ"י דר"ז דאורה
 מברך כנ"ל. להכי שפיר ס"ל לר"ז דאפי' היכא שבעה"ב מסב עם האורה ג"כ הבוצע
 מברך. דנהי דא"ה ג"כ ללישנא דר"ה ע"כ מיירי או ככולן בעה"ב או ככולן אורחים
 כנ"ל מ"מ ס"ל דה"ה כשבעה"ב מסב עם האורה ג"כ הבעה"ב הבוצע מברך כנ"ל
 [וכבר כתבתי באות א' דר"ז או"ל למעמיה בירושלמי ולא חש להא דר"י כשם רשב"י
 דאורה מברך. כיון שגם ר"י לא הכיר לבעל השמועה] משא"כ לדודן דסיימו בש"ס
 קמן דאורה מברך שפיר י"ל שלא לאפושי פלונתא בלישני דר"י ור"ה כנ"ל. וכן
 נלע"ד מוכח מהירושלמי פ"ח דברכות הג"ל במה שאמרו שם מתניתא פליגא
 על ר"ה דתני סדר נט"ו עד חמשה מתחילין מן הגדול וכו' באמצע המזון
 מתחילין מן המברך מאי לאו שיתקין עצמו לברכה. ואם אתה אומר הפותח ולא
 החותם כבר מתוקן הוא. ור"י יצחק שם משני דבריתא דלא פליגא על ר"ה ע"ש.

ואי ס"ד דר"י בשם רשב"י פליג על ר"ה מאי פריך הירושלמי מתניתא פליגא על ר"ה? א"ו דהכל מודים לר"ה דמיידי בכולן בעה"ב או בכולן אורחים דהבוצע מברך והיכא דבעה"ב מסב עם האורח ג"כ ר"ה מודה לר"י בשם רשב"י דאורח מברך. רק ר"ז סובר דר"ה ס"ל דה"ה היכא דבעה"ב מסב אם האורח ג"כ הבעה"ב הבוצע מברך משום דר"ז לא ס"ל כלל האי דינא דאורח מברך משא"כ לדידן שפיר י"ל דלא פליגו ר"ה ור"י בשם רשב"י כנ"ל. שכל הנביאים הפוסקים הראשונים התנבאו בסגנון אחד דלא פליגו. וע"כ מטעם שכתבתי והארכתי בכ"ו יען שראיתי להמהרש"א על התוס' שם ד"ה לא סבר שהעמים בדברי התוס' כוונה שלא כווננו בעלי התוס' כלל ודברי התוס' אינם סובלין כלל פירושם. וכן מצאתי בהנהגות מלא הרועה על הש"ס שכ"כ על המהרש"א אך לא כתב שום טעם ע"ז למה לא נראה לו פ"י המהרש"א בדברי התוס' וגם לא כ' פ"י אחר בדברי התוס' ולכן אחרי שכתבתי בעה"י הפ"י הברור בדברי התוס' וכי מצאתי עוד גדולי הראשונים שכ' ג"כ בהתוס' אבאר ג"כ לסתור פ"י המהרש"א בזה במחכת"ה א) במה שהק' מי הכריחם לכך ליישב לישנא דר"ה ולישנא דר"י אהדדי דלכאורה משמע בשמעתין דפליגו אהדדי ר"י ור"ה כדקאמר ואיהו כמאן ס"ל כהא דאר"י וכו' עכ"ל. זה ודאי לק"מ דכבר כתבתי שבעלי התוס' היו להם הכרה גדול לזה. דמלבד הראיה מהירושלמי הנ"ל דמשמע דליכא מאן דפליג על ר"ה גם בל"ז קשיא להו לישנא דר"ה דאמר הבוצע מברך משמע דאיכא לאשכוחי בוצע שאינו בעה"ב. אפ"ה כיון שהוא בוצע הוא מברך. והא לב' הלשונות של ר"י וגם ר"ז הסכים לזה דדוקא בעה"ב בוצע. וזה הוא שהכריחם לתרץ כנ"ל. ומה שאמרו ואיהו כמאן ס"ל כהא דאר"י וכו' ליכא רא"י כלל דפליגו אהדדי לישני דר"ה ור"י כמו שכתבתי לעיל באר היטב. ב) מש"כ המהרש"א דנראה דקשיא להו. דר"ז סבר כתחלת דבריו של ר"י דאמר בעה"ב בוצע ולא כסוף דבריו שאר"י אורח מברך עכ"ל. וזה ודאי לא נכון כומר דהא קשיא להו שהרי לא ציינו כלל התוס' לזה. ועיקר ציונם הוא על הא שאמר לא סבר לה מר להא דאמר ר"ה. ועוד דלדבריו דעיקר ק"י התוס' הוא על ר"ז שס"ל כתחלת דבריו ר"י ולא כסוף דבריו. מה זה שכ' התוס' דיש ליישב הני תרי לישני דר"י? א"ל שנימא דכוונת המהרש"א ה"י כיון דר"ז לא אמר רק תחלת דבריו ר"י בעה"ב בוצע. ע"כ משמע דלא אמר ר"י כלל דאורח מברך. א"כ איך אמרו אה"ב לר"א דס"ל כר"י בשם רשב"י דאורח מברך וא"ב עפ"ז הוא נחא קצת מש"כ התוס' דיש ליישב הני תרי לישני דר"י (אך לישון המהרש"א אינו מדקדוק) אמנם ק"ו זו כבר ישנתי באות א' ת"ל כפנים יפות. ג) מש"כ המהרש"א להעמים בהתוס' דק"י כיון דר"א הוי ידע וס"ל להא דאר"י בעה"ב בוצע וכו' אמאי קאמר לר"ז מעיקרא לישרי לן מר עכ"ל. כבר כתבתי באות א' שזה הוא ק"ו הראשונים. ותי' ע"ז דר"ז היה נחשב כבעה"ב כיון

שכל הסעודה נעשית לכבודו. ותוס' ר"י חסיד ותוס' הרא"ש אעפ"י שכ' ג"כ לתרץ קו' זו אפ"ה ב' אח"כ ליישב לישנא דר"ה ולישנא דר"י כמו התוס' הנ"ל. הרי להדיא דלאו מחמת קו' הנ"ל כתבו כן. וע"כ ודאי דהתוס' ג"כ לא כיוונו בזה לתרץ קו' זו. וי"ל דס"ל ג"כ כת' הראשונים הנ"ל (ועפ"י נדחה גם דברי הקובץ על הרמב"ם במשכ" שפע"י דברי המהרש"א תבין כוונת הכ"מ דלפנינו לא נזכר תרי לישני דר"י ולפימשכ"כ נזכר שפיר לפנינו תרי לישני דר"י וכוונת הכ"מ ברור כמש"כ גם בלא דברי המהרש"א. וגם משכ"כ הקובץ. דהתוס' דחקו להו ליישב קו' הרשב"א ולא ניחא להו בתירוצו וכו' ע"ש שכ' דכ"מ לדעת הרמב"ם ס"ל כת' הרשב"א. וכ"ז אינו נכון שהרי כבר כתבתי דהתוס' ר"י חסיד ותוס' הרא"ש תי' ג"כ כהרשב"א ואפ"ה ב' ליישב לישנא דר"י ולשנא דר"ה אהדדי כמו התוס' וגם לא עיין במשכ"כ בב"י או"ח סי' קס"ז שנראה להדיא מדבריו דהרמב"ם והתוס' הם שפה אחת ודברים אחדים. וראיתי במרה"פ על הירושלמי פ"ה ה"ג ד"ה ר"ז שכ' ג"כ בכוונת התוס' מה דקשיא להו. ולא ראה כלל להמהרש"א הנ"ל. וגם משכ"כ להתוס' עפ"י הרשב"א הנ"ל. וכ' דמעיקרא ר"א מחזיקו כבעה"ב ור"ז לא קיבל והחזיק עצמו כאורח. וכשהגיע לבת"מ"ז א"ל ר"א לסברתך דמעיקרא שהחזקת אותי כבעה"ב ואתה כאורח וכו'. ע"ש ולפענ"ד גם זה לא נראה. דלא כן דרכן של חז"ל להפוך א"ע בדברים כאלה. גם משכ"כ המהר"פ דלסברת התוס' מתיישב קו' הירושלמי מהברייתא על ר"ה ד"ל דהברייתא מיירי בשבעה"ב מיסב עמהן דהוא הבוצע והאורח מברך. וכיון שרבים הם האורחים צריך סימן במים אחרונים לתקן עצמו מי שהוא המברך עכ"ל. וי"ל דעדיין לא מתיישב שפיר דנראה דאם הבעה"ב מיסב עם הרבה אורחים הגדול שבאורחים מברך בהמ"ז. ואכתי ק' למה צריך סימן במים אחרונים לתקן עצמו לבת"מ"ז. והלא הגדול כבר מתוקן. א"ל שנימא דהברייתא מיירי כשהאורחים שוים וליכא גדול ביניהם. לכך צריך סימן במים אחרונים ועכ"פ הו"ל להמהר"פ לבאר זה. ועיין פמ"ג או"ח סי' ר"א בא"א סק"ב שכ' דאפשר כמה אורחים רשאי בעה"ב לכבד למי שירצה אפי' קטן נגד גדול. ע"ש. וא"כ לדידה ודאי צריך סימן במים אחרונים. וי"ל דלסברת המהר"פ יש ראיה להפמ"ג ממעשה דר"א ור"ז. שהרי ב' שר"ז השיב לר"א לסברתך שהחזקת אותי כבעה"ב א"כ אתה כאורח. והגדול שבסעודה. יכיון שאתה הוא הבוצע אתה הוא המברך ע"ש. וק' תיפוק ליה כיון שהיה בסעודה זו כל הרבנים כמו שאמרו שעבר סעודתא לכלהו רבנן וכולן אורחים ולסברת ר"א הוא הגדול שבאורחים. עכ"פ וא"כ למה הצריך לומר לו עוד לא סבר לה מר להא דר"ה דהבוצע הוא מברך הא אף אם לא היה הוא הבוצע מ"מ מברך ממעם גדול שבאורחים? א"ו כהפמ"ג דבכמה אורחים רשאי בעה"ב לכבד אפי' לקטן נגד גדול. וא"כ ר"ז שהוא כבעה"ב היה רשאי לכבד לחד מרבנן אפי' לקטן

ורס משום דר"ה דאמר הבוצע מברך לכך כיבד לר"א דוקא והבן. ד) גם מש"כ המהרש"א דאית לן לפלוני בין דאיכא גדול ובין דליכא גדול ולכך מתוך ענותנותו של ר"א מעיקרא הוה משוה לר"ז גדול ממנו ולכך א"ל לבוצע ור"ז אמר אדרבה אתה הוא גדול וכיון שאתה בעה"ב יש לך לבצוע כדאר"י בעה"ב בוצע בשאין שם גדול וה"ה בכולן גדולים עכ"ל, ובאמת דברי המהרש"א כאן תמוהים מאד במש"כ דר"א היה מחזיק לר"ז גדול ממנו. הא מבואר להדיא בירושלמי פ"ה דברכות ה"ב הנ"ל בהך מעשה גופה דר"א ור"ז. דא"ל ר"ז לר"א חכים רבי לר"ה וכו' כנ"ל באות א' הרי שקרא ר"ז לר"א רבי והאיך עלה ע"ד המהרש"א כאן לומר שר"א החזיק לר"ז גדול ממנו? וכדי שלא יהיה דברי המהרש"א תמוהים כ"כ בזה, י"ל דאיין רא"י כ"כ מזה דר"ז ענוותן גדול היה ודרכו בקודש לקרות רבי אף למי שהיה חבירו וקטן ממנו. שהרי ר' ירמיה חבירו ה' וקטן ממנו כמש"כ התוס' בניטין י"א: ד"ה יתיב וכ"ה דתוס' חולין י"ג. דה" בעא ע"ש. ואפ"ה אמרינן במנחות פ"א: דיתיב ר' ירמיה קמי' דר"ז ויתיב וקאמר כו' א"ל רבי אתה אומר כן כו' ע"ש. הרי להדיא שקרא לר' ר"ז לר' ירמיה רבי אף שבאמת לא היה רבו. וע"כ ע"י גודל ענותנותו קרא רבי אף למי שלא היה רבו ומצינו שהפליגו הו"ל בשבח ענותנותו של ר"ז עד שאמרו עליו בסנהדרין י"ד. דהוה מיטמר מלמיסמכיה דאר"א לעולם הוי קבל וסיים כו' ע"ש. וכ"ה בירושלמי בכורים פ"ג ה"ג דר"ז הוון כעי ממניתיה ולא בעי מקבל עלוי כו' ע"ש ומצינו עוד בירושלמי פ"ג דדמאי ה"ב. שר"ז בעצמו אמר לא ר"ז כשר כ"כ כו' ופי' הפ"מ דברי ר"ז בעצמו הן. ומרוב ענותנותו אמר כו' ע"ש (ועיין מגילה כ"ה. ותענית כ'; ששאלו את ר"ז במה הארכת ימים וא"ל כו' ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני כו' ע"ש. ועיין ביומא פ"ז. בר"ז כי הוה ליה מלתא כו' ע"ש). ועיין ברכות כ"ה. דר"ז כי הוה הלש מגירסיה הוה אויל ויתיב אפתחא דבי רנב"ט. אמר כי חלפי רבנן או איקום מקמייהו וכ"ה בעירובין כ"ה: בשינוי קצת ורש"י בברכות פ"י כי חלפי רבנן תלמידים היוצאים כו' ע"ש וע"כ מפני גודל ענותנותו רצה ליקום אפי' מפני התלמידים וכן מצינו בשבת ק"ב: שאמר ר"ז אמר רב"ז אם הראשונים בני מלאכים כו' או כחמורים כו' ובירושלמי דמאי פ"א ה"ג וכן בשקלים ד"ה: אמר רבאב"ז בשם ר"ז כן. ועיין בתוס' חולין ד"ה: ד"ה צדיקים בשם הב"ר. וי"ל דג"כ מחמת גודל ענותנותו אמר כן) ועפ"ז יש ליישב מה שמצאתי בס' סדר הדורות באות ז' בר"ז שרקדק בהא דמנחות פ"א: הנ"ל וכי מדאמר יתיב [ר' ירמיה] קמי [דר"ז] נראה דר' ירמיה תלמיד ר"ז וממה שאמר שא"ל רבי אתה אומר כן נראה שר' ירמיה רבו עכ"ל. ולפימש"כ אין ראיה מזה לא שר' ירמיה היה תלמידו אף שיתיב קמיה, כי גם ר' ירמיה דרכו בקודש להתנהג בענוות ללמוד תורה ואויל למעמיה בב"מ פ"ה: דא"ל ר' ירמיה לר"ז כן המקטין עצמו

לדברי תורה בעה"ז נעשה גדול לעוה"ב כו' ע"ש. וכן מזה שא"ל ר"ז כר' ירמיה רבי ג"כ אין ראיה שהי' רבו כי כן דרכו בקודש להתנהג בענוה טפי. ועפ"ז א"ש ג"כ מה שקרא לר"א רבי אף שלא היה רבו ותימה על הסדר הדורות שלא העיר מהירושלמי הג"ל שקרא ר"ז לר"א רבי. ועוד י"ל עפ"י הש"ס שבת קמ"ו: שקרא רב לר"כ ולרב אסי רבותינו אף שהי' תלמידים חברים בפירש"י שם. וכ"כ התוס' בבב' ל"ד. ד"ה הוה שהיו תלמידיו ואפ"ה קרי להו רבותינו. אמנם כן עדיין יש להוכיח שא"א לומר דר"א הוה משה לר"ז גדול ממנו. מהא דאמרין בסנהדרין ג"ט: דבעי מיני' ר"ז מר"א ירדה לו דמות המור מהו פירש"י הא ודאי דבר טמא הוא ואסור. א"ל יארוד נאלא הא א"ל אין דבר טמא יורד מן השמים. ופרש"י ירוד נאלא תנין שוטה עוף ששמו תנין והוא שוטה ובוכה ומספיד תמיד כו' עכ"ל. הרי שהקפיד ר"א על ר"ז טפי וקראו בשם גנאי ואם איתא דר"א החזיק לר"ז לגדול ממנו האך הקפיד עליו כ"כ לקרוא לו שם גנאי כזה? א"ו דמעולם לא החזיק ר"א לר"ז לגדול ממנו. וק' על המהרש"א. ומצאתי בגליון הש"ס שציין לעיין בשו"ת חו"י סי' קנ"ב שכ' דבר נחמד בזה. ואין תח"י השו"ת חו"י לעיין בהני מילי מעליותא דיליה. ובאמת שהוא פלא גדול וכל העובר ישתומם על מה שקרא ר"א לר"ז בשם גנאי כזה] והלא חביב וחשוב היה ר"ז בעיני ר"א מאד מאד. עד שקבל עליו דכי מתפח קטינא חריך שקי למיעבד יומא טבא לכולהו רבנן וכן עשה כנ"ל. וקרא ליה קטינא חריך שקי לשבח במה שיתב ק' תעניות דלא נשלוט ביה נורא דניהנם ובדיק נפשיה ושגר תנורא ויתב בנויה ולא הוה שלטא ביה נורא כב"מ פ"ה. ע"ש. והאך חור וקרא אותו כאן יארוד נאלא שם של בזיון? ולכן גלפע"ד לומר כזה פרפרת נאה. דהנה רש"י פי' על הא שא"ל ר"א לר"ז הא א"ל אין דבר טמא יורד מן השמים. ודבר שאינו הוא, ואם ישנו מהור הוא עכ"ל. ולכאורה דברי רש"י אינם מובנים דאם דבר שאינו הוא האך ישנו? וצ"ל דהא שפירש"י דבר שאינו הוא היינו על הרוב. שעפ"י הרוב אינו נמצא שיורד מן השמים דמות המור, אבל אם נמצא מהור הוה (וכבר הארכת) לעיל ס"י ב' אות ט' דגם היכא שאמרו חז"ל לשון אין על הרוב דבר. ויש להעיר מכאן) וא"כ דדבר שאינו הוא. י"ל דזה הוא שהקפיד ר"א על ר"ז כ"כ על שהי' מטריחו בשאלה במלתא דלא שכיחא וכן מצינו שעל שאלה כיו"ב אפקות לר' ירמיה מבי מדרשא ב"ב כ"ג: וברש"י ובתוס' שם ד"ה ועל דא אפקות ע"ש. ועיין ברש"י ב"ב קס"ה: ד"ה על דא עילוה ע"ש. וה"נ הקפיד ר"א ע"ז. שהיא מטריחו לשאול דבר שאינו, וי"ל דזה הוא שהכריח לרש"י לפרש דדבר שאינו הוא. ולכאורה מה בעי כזה דהא יש לתלות שהוא חמרא דימא דשרי. כע"ז ל"ט. א"נ שגולד מן המהור שהיוצא מן המהור טהור. כמשנה בכורות ד"ה: וכ"כ בהגהות יעב"ץ. ובהגהות

מצפה איתן שם. וא"כ איזה הכרח היה לרש"י לומר דדבר שאינו הוא? ולפימש"כ א"ש. ררש"י הוכיח כן מדהקפיד ר"א כ"כ ע"כ ודאי דדבר שאינו הוא (ואפשר לומר שהקפיד ר"א על ששאל שאלה במעשה נסים שעדיין לא אירע. דבשלמא דשב"ח ששאל על אטמתא להלכה למעשה הוא בדבר שאירע לו ונעשה לו הנס. משא"כ שאלת ר"ז היה בדבר שלא אירע לו עדיין, אבל על גוף השאלה במעשה נסים ודאי לא הקפיד ר"א. ומצינו ששאל ר"ז שאלה ובעיא כיו"ב במע"נ. במנהות ס"ט: בחטין שירדו בעבים אי מותרין לשתי הלחם וע"ש בפירש"י ובתוס' ד"ה חטין. דע"י גם ירדו בעבים. ע"ש) (המשך יבוא).

בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי וחגליל

יד

ב"ה יום ב' לסדר והתחזקתם תרע"ד לפ"ק לאקא

מד' ישא ברכה כבוד ב"ד אחובי יד"נ עוז הרב הגדול הריף ובקי חכם וסופר פאר היחוס בש"ת מו"ה אפרים לנדא נ"י רב בק' באקארעשט כו' וחנני שולה לכת"ה ג"כ מאמר טהידושיי בפלפול ואגדה ויאבה גא' במיכו לקובעם בדפוס.

איתא במס' ברכות ל"א: חזינהו שמואל דהוה עלי-מחדר בתר כהן למישחט אמר לחו למה לכו לאחדורי בתר כהן למישחט שחיטה בור כשירה וכו' ועיין היטב בגמרא בבירור המו"מ בין עלי לשמואל דלכאורה יש להבין מדוע אמר עלי קראו לכהן הלא השחיטה כשירה בור ומדוע קפיד על כהן נהי דלא הי"ל לשמואל להורות בפני רבו אבל באמת הלא הלכה הוא כשמואל? אך נראה דבאמת גם עלי ידע זאת דשחיטה כשירה בור. אבל יותר עדיף שישחטו כהנים כדמצינו ביומא ו' לענין טומאה הותרה בציבור דאי איכא טהורים יש להדר אחר טהורים וה"נ אי איכא כהנים יש להדר אחר כהנים לכן אמר קראו לכהן. ושמואל כיון דחזי דקא מהדרי אחר כהן שלא היה שם כהן בעזרה וצריכין להדר אחר כהן ועי"ז יש שהוי ועיכוב ושהוי מצוה לא משהינין כדאיתא ביומא ל"ג והוא מה"ת מקרא דשמרתם את המצות, משה"ה אמר דאין להדר אחר כהן. והנה לכאורה יפלא מדוע כשראה עלי ששמואל הורה שא"צ להדר אחר כהן לשחיטה דשחיטה בור כשירה נסר להגיד לו דהוה מורה הלכה בפני רבו עד ששאלו מתחילה מנא לך הא. והוא השיב לו דיליף מדכתיב והקריבו הכהנים ואז אמנם אמר לו דהוה מורה הלכה בפני רבו הלא תיכף הו"ל למימר ליה דהוה מורה הלכה בפני רבו. כי לענין זה לא איכפת לן מאיזה טעם יליף, וגם זה ששיבחו וא"ל מימר שפיר קא אמרת מיהו

מורה הלכה בפני רבך את והלשון הזה נראה כשפת יתר. אכן נראה דהנה בעיקר הדבר שכתבנו דאף דשחיטה כשירה בור מ"מ יותר יאות ומצוה מן המוכרח הוא שתהי' השחיטה ע"י כהנים. ו"ל דזה תליא בשני הטעמים שנשכילם שחיטה בור כשירה כי יש בזה ב' טעמים, הטעם האחד הוא הטעם המוזכר בש"ס כאן ובזבחים ל"ב דכתיב והקריבו הכהנים מהקרבה ואילך מצות כהונה. ומלכד הטעם הזה יש עוד טעם אחר מצד הסברא משום דשחיטה לאו עבודה היא וכיון דלא הוה עבודה ממילא א"צ כהן ולכן כשירה גם בורים וכן משמע מדברי הש"ס מנחות ו': ע"ש [ועיין תוס' יומא מ"ב. ד"ה שחיטה] דאם נאמר דה"ט דשחיטה כשירה בור משום דילפינן מקרא דוהקריבו דמהקרבה ואילך מצות כהונה ו"ל שפיר דנהי שהתירה התורה השחיטה ע"י זרים מ"מ יותר מן המוכרח היא שתהי' בכהנים דהתורה לא אמרה רק שאין הכהנים מעכבין בשחיטה כמו בשאר עבודות ואם אין כהנים רשאים גם זרים לשחוט אבל יותר עדיף שישחטו כהנים בדוגמת הטומאה שהתירה התורה בציבור מ"מ אי איכא מהזרים יש להדר אחר מהזרים וה"נ אי איכא כהנים מהראוי להדר אחר כהנים לשחיטה אבל אם נאמר דה"ט דשחיטה כשירה בורים משום דל"ה עבודה אין שום סברא שיהיה עדיפות אצלה לכהן על הזר כי הזר בה ככהן כיון דלא הוה עבודה כלל וממילא רשאי הזר לשחוט לכתחילה, והנה ביו"ד סי' רמ"ב איתא דלאפרושי מאיסורא רשאי להורות הלכה בפני רבו. ומעתה יבוא הדבר על נכון דכאשר שמע עלי ששמואל הורה דשחיטה בור כשירה, לא היה יכול להגיד לו חכיה דהוה מורה הלכה בפני רבו דדלמא ס"ל הטעם דשחיטה בור כשירה משום דל"ה עבודה ובוה אין עדיפות לכהן על הזר והוה ההוראה לאפרושי מאיסורא בכדי שלא ישהה המצוה להדר אחר כהן לשחוט ושפיר הית רשאי להורות, וע"כ שאלו מתחילה מנ"ל הא דשחיטה בור כשירה למען דעת מאיזה מקום יליף זאת אם מסברא כיון דל"ה עבודה או מקרא דוהקריבו הכהנים והנה שמואל השיב לו דיליף מקרא דוהקריבו הכהנים. וכיון שכן שפיר ו"ל דנהי שהתורה התירה לשחיטה ע"י זרים אבל יותר מן המוכרח דכהנים ישחטו וכן איתא בתוס' בכתובות כ"ד ד"ה חר. דאף אותן עבודות שכתורות היו בורים לא היו מניחין לעשות אלא מן המיוחדין, וכן איתא בקדושין ע"ז. והיכא דיכול לעשות אח"ז מצוה מן המוכרח ל"ש שהי' מצוה לא משהינן כראיתא בש"ע וכן הוא דעת התה"ד והביא ראיה מיבמות מ"ט עד שיבוא ממד"י הא ממקום אחר ממתין ועיין בשו"ת אא"ד החכ"צ תשו' ק"ו וממילא ל"ה ההוראה לאפרושי מאיסורא ושוב הוה מורה הלכה בפני רבו. וע"כ אז אמנם אמר לו עלי מימר שפיר קאמרת, היינו יפה דברת בהסברת הענין דשחיטה בור כשירה מיהו מורה הלכה בפני רבך אתה הכיף דהוה דשחיטה בור כשירה משום דכתיב והקריבו הכהנים ולא משום דל"ה עבודה א"כ

יותר מן המוכרח דכהן ישחוט וכיון שכן שוב ל"ה ההוראה כלל לאסרושי מאיסורא וממילא דינו כמורה הלכה בפני רבו ודוק היטב.

אברהם תאומים אבד"ק לאָקאָ.

טו

ב"ה ווילקאטש

במס' ב"מ כ"ח איתא מצא חבית י"ן במקום שרובה נכרים אסורה בהנאה ומותרת משום מציאה. ופריך בנמרא וכי מאחר דאסורא בהנאה מותרת משום מציאה למאי הלכתא כו' וקשה לי לכאורה לפי"מ דמבואר בע"ז ס"ב: וביר"ד סי' קל"ב סעיף א' דאם מכר לעכו"ם היין נסך תחילה ואח"כ נתן המעות לישראל יש מי שאומר דאע"פ שאסור לבעל היין שמכר לו המעות מ"מ לאחרים מותרים. וא"כ יש נ"מ בזה דמותרת משום מציאה לענין אם ימכור היין תחילה לעכו"ם ואח"כ יקבל המעות דאז יהיה מותר לאחרים המעות ויתן לו דמים אחרים. ואם הוא אסור משום מציאה או היה צריך להחזיר המעות לבעליה דאל"כ אסור משום גזל וא"כ צריך שמעינן שפיר דמותרת משום מציאה.

ועוד באופן אחר יש נ"מ רבתי לפי"מ שנסתפק המ"ז בס"י ק"ט סק"א אם נתערב חתיכת איסור של ראובן בב' חתיכות של שמעון מהו דינו ומסיק ופשוט ליה דצריך לשלומי לשמעון דמים, דממון חבירו לא בטיל. וא"כ יש נ"מ לפמ"ג כגון אם נתערב החביות זאת קטנה או פתוחה בין אחרות דבכה"ג מבואר בס"י ק"י דבטילות אפילו ביי"ג וא"כ יש נ"מ אם יתערב החביות אח"כ דאי הוא אסור משום מציאה או היה צריך להחזיר לבעליה דמי' אף אם נתערב אח"כ ואי מותרת משום מציאה דאז ליכא משום גזל א"כ אם נתערב אח"כ מותר הכל אף לדרידה. וצע"ג.

מנחם מאנים תאומים

טז

ב"ה באטאשאן בשלישי לחדש עשירי התרע"ד לפ"ג

ברכה לראש אפרים ב"ג ידיג היושב בסתר לבני הרב הגדול אוצר בלום חכם וסופר אחוב לשמים ונחמד לבריות

ענף עץ אבות פאר היחס כשי"מ אפרים לנדא נ"י רב בבוקורעשט יצ"ו.

הנה אחד הבא לעיר להשתדל לקבלו לרב דמתא והיה נאה דורש להיות נאה מקיים בהעיר, ועובר ושכ לביתו. אם יש רשות לאחר להפך החררה זו וראשי הקהל דמי'ם בראשם וחשיקיהם כסף.

תשובה. מקור הדין דעני המהפך בחררה מפורש יוצא בש"ס קידושין נ"ט. במימרא דר"ג הוי קא מהפך בהאי ארעא אויל ר"א זבנא כו' ע"ש בש"ס. והנה דעת חבל הפוסקים הר"ה הר"י והרא"ש בסוגיין שם והמרדכי דל"ש לדין עני ה"ב זולת דוקא כשרוצה העני להרוויח החררה בשכירת של בעה"ב או רוצה לקנות אותה וחבירן מקדים ומשכיר אצלו לבה"ב או קונה אותה כעין עובדא דר"ג ע"ז אמרו שנקרא רשע כי למה זה מהויר ע"ז שטרה בי חבירו ילך וישתכר במק"א. אבל בחררה של הפקר ליכא איסור בדבר שאם לא ירצה ויקדים לזכות בהאי ימצאהו אחר וכל הזריו להקדים ולזכות מותר. ומקור מקורם נובע ממתניתין ב"מ בראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר ונטלה ה"ה שלו. ולדעת זו מסכים הרמ"א לפסק הלכה בש"ע חו"מ סי' רל"ז עיי"ש שמביא להלכה דגם אם קונה דבר אחד ובא ויוכל לקנותו בזול שאינו מוצא לקנות כך במקום אחר הוי כמו מציאה ויוכל לקנותה כ"ז שלא זכה בה הקונה. ועיין בתשו' רד"ך כ"ז ה"א דהעלה שמה דכן יורה לשון המרדכי מדיהוב המרדכי טעמא למלתא דמתנה ל"ב משום דינא דב"מ ופשיטא אפילו במתנה מועטת קאמרינן דהיינו שמכר לו בזול דל"ב משום דב"מ שחלק ממנה מתנה היא עיי"ש. ולא אכחור תחת לשוני כי בראשית השקפה דבריו מרפפין. [איברא מש"ס ב"מ ק"ח דובין במאה וזוה מאתן חזינן אי לכ"ע אוילא ומזבין יהיב ליה ושקיל ליה עיי"ש, ומכיון דהוא פירוש דברי המרדכי. שמהפך שיתנו לו בחנם היינו שימכור בזול ובא השני וקנהו בזול א"כ מיירי במוזיל. מחמת דחקו ושפיר שייך דינא דב"מ ואף בלא מוזיל לכ"ע אף דיהיב ליה מאתן אבל עכ"פ שייך לדינא דב"מ בלוקה בזול. ועיין בש"ע חו"מ סי' קע"ה סי' ז' ודוק]. ועיין בתשו' רש"ל סי' ל"ז שמביא באחד שקנה אורנדא של י"ש ובא אחר והקדימו ושנים היו דרים באותו מקום שאינו מיקרי רשע משום דדמיא למציאה מאחר שאינו יכול למצוא עוד אורנדא באותו עיר כי אין דרך למכור אורנדא אלא לאדם אחד ולא נימא שיחפש לו ממק"א למחייתו מאחר שמצא מחייתו במקומו בריוח והשקט אין לך מציאה גדולה מוז עיי"שה. הן אמת שחבל הראשונים ומכללם הרא"ש בשמעת' הרעישו בקושי' על שיטת ר"ת מהא דש"ס גיטין נ"ט עני המנקה בראש הוית דהוי גול משום דרכי שלום. והעלו ביושב הענין ולחלק יצאו דשאני עני המנקה מפני שטרה בה העני להפילו לארץ וסמכי דעת' עליה. ובהבנת ענין חילק זה ראיתי בס' מש"ב דודאי בהיכי דטרה בה טרחה מעולה עד דסמכי דעת' אפילו הפקר נמי אסור להקדימו כגון עני המנקה בזית וטרה עד שהפיל לארץ הזתים סמך דעתו עלי' מאחר דאין להם בעלים שיעכבו אותו. ואולם היכי דלא טרה טרחה מעולה כגון המהפך בחררה דאפשר דבעה"ב לא יתן לו והרי החררה עדיין ביד הבעה"ב. וכן אם פסק דמים עם המוכר והמקח עדיין ביד המוכר ואפשר

שיחזור המוכר מהמקח לפיכך עדיין לא סמכא דעת הקונה על המקח שרי להקדימו אפילו לכתהלה עיי"ש. ועיין בש"ע או"ח סי' תנ"א בטו"ז סק"ו במסקנא שם דאע"ג דישראל נתן לו כבר המעות מ"מ המכירה לא חלה עד שיבוא אח"כ עיי"ש. ועיין לא"א? נאון יעקב מליסא בספרו מקו"ח סי' תמ"ח סק"ה ודו"ק—וניחא לן בזה ליישב מה שראיתי לא' מהמחברים שהקשה ע"ד הרשיל דמרחא לבנות ולשכור ל"ה מרחא מדברי הרא"ש המובא בש"ע או"ח סי' תקל"ט ובט"ז שם מבואר דבפרקמטי' הוי ביטל ידי' פסידא. ולהאמור נחא דבאמת מי יוכל להכחיש זאת דביטל פרקמטי' פסידא מקרי ולכך שריין אליבא דאמת בזה"מ ואולם בנ"ד העיקר תלוי בסמיכת דעת ומה בכך דא"ל פסידא בהמרחא עכ"ז לא אכפית לן כלל בזה כי כל עוד שהמקח עומד ברשות שכנגדו שרי האחר להקדימו מאחר דל"ס דעת' ודו"ק.

ואחרי הודיע אלקים לנו את כ"ז נ"ל לחדש ולומר המהפך בעיר בקבלת רבנות והוא עובר ושב לביתו מותר לאחר לבוא לעיר הזאת לקבל המשרה ע"ש ולא עולתה בה וחילי ידי' מדקדוק בלשון התוס' בסוגי' בסוה"ד ברי"ה עני המהפך שכתבו בלשונם מכאן נראה שאסור למלמד להשכיר עצמו לבעה"ב שיש לו מלמד אחר בביתו. ולכאורה קשה מה זה דנקטו בלשונם שיש לו מלמד אחר בביתו דוקא הלא כמו גבי מכר ושכירות מכיון דפסק עמדו הדמים ובא בכרית המסחר אסור לאחר לנטלו כ"ה נימא גבי מלמד מאחר דבא בפסק דמים עם הבעה"ב שוב לא יהי' האחר רשאי להשכיר עצמו שמה. וזה לכאורה הרגש עצום ועיין בס' עצי' בסוגי'. אולם אחרי שנבוא לעמק העיון נראה הפרש רב בד"ו דהמלמד לדין מכר ושכירות דבשלמא גבי מכר ושכירות מכיון דהי' פסק דמים ביניהם והחפץ נמכר דק בדמי שוי' ולא בזול דאלי"כ הוי' כמו מציאה וחזר הדין דמותר האחר לקנותו וא"כ אמרינן שפיר דסמך דעתו קונה הראשון דהחפץ ישאר שלו כי למה זה יבקש המוכר קונה אחר זולתו ויכוב באמונתו כי הלא גם איש זולתו לא יתן לו יותר ומעות השני לא יפה משלו. וא"כ מאחר דסמך דעת הקונה אחר הבא לנטלו הוי' כדין עני המהפך בחררה כו' ואולם לא כן בענין מלמד אם כי סמך לב המלמד לבעה"ב לא יחזור בו בעבור דבר שבממון והמתן דמים לא יהי' חוצץ ביניהם עכ"ז העיקר תלוי בזה במלמד היודע להבין ולהשכיל בלימוד תלמידים ולא כל אדם שוה בדיעה להורות דרכי ואופני השכלה לתלמידים ותמיד יעלה מורה על ראש המלמד פן ואולי יודמן לבעה"ב מלמד אחר הטוב ממנו בדיעה אשר יכשר בעיניו ביותר ואיש אחר יקחנו. נמצא אף בפסק דמים ביניהם לא סמך דעת המלמד. וחזר הדין דאף אחר פסק דמים יכול אחר להשכיר במקומו. זולת באופן דהתחיל במלאכתו כמבואר בש"ע חו"מ של"ג ס"ד בהג"ה ובסמעי' ס"ק נ"ד דאז אין בכ"ח הבעה"ב להחזיר כו. ולכן שפיר צדקו דברי התוס' שדייקו בלשונם שיש לו מלמד

אחר בביתו ירצה שלומד עם התלמידים בביתו ועוסק במלאכתו ושפיר סמכי דעתו ואסור למלמד אחר להשכיר אליו מטעם דין עני המ"ב. והבן.

והנה נודע מה שהובא במהר"ס פדווא תשו' מ' ודעת הרמב"ן דרב הפוסק לעם בעניני איסור והיתר ומשפטי דינין דינו שזה למלמד. עיין עליהם וא"כ תנינא לדינא בכל עוד שלא התחיל במלאכתו ואיננו בעיר והביררה חפשויות בקהל העדה ברצותם לקרבו וברצותם לרחקו אם ימצאו עדיף מיני' ע"כ לא סמכי דעת' אפילו באופן שהי' פוסק דמים ביניהם והאחר הבא לעיר אינו בדין לחשבו לדין עני המהפך בהררה כו'. אולם בנידון אשר אנו דנין עליו ברב הבא לעיר ונתכבד בדרשה בשבת הראשון כאשר נתפשט המנהג בקבלת רב אשר קהל העדה עליו יסמכו א"כ נחשב דינו להתחיל במלאכתו ואפילו כשהי' אחי' שב לביתו שפיר סמכי דעת' כי שארית ישראל לא יעשה עולה לכהן אחר תחתיו. וקצת סמך למנהג זה מש"ס ב"ב י"ב: כיון דמלא ב"י עשרה פתח ותנא ודרש ופירש"י ונעשה ראש הישובה עמ"ש הר"ן דלראשית המינוי פתח בדרשה וסמל הדרך בפני ר"א מדיפתא כי הוא התחיל במלאכתו עיי"ש.

(המשך יבוא)

צבי הירש תאומים לאב"ד נמכר פה"ק באמאשאן

יז.

בפ' חקת כ"א דה' כתיב ודבר העם באלהים ובמשה וגו' וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וגו' ויבא העם אל משה ויאמרו הטאנו כי דברנו בה' ובך וגו'. ויש לדקדק מדוע זה כתיב בתחילה וידבר העם באלהים ובמשה ואח"כ אצל העונש לא נכתב מלת אלהים כ"א ה'. וגם אחי' כשבא העם אל משה ויאמרו הטאנו כי דברנו בה' ובך כתיב עוד הפעם מלת ה' וכן להלאה לא נזכר עוד תבת אלהים כ"א ה'. ויש לדקדק מ"ש רישא מסיפא? והנלע"ד ליישב הענין עי' האופן. הנה זה דבר ידוע שמלת אלהים מורה על מדה"ד. ומלת ה' מורה על רחמים [עיין בראשית רבה פ"ב ד"ט"ז מה שמביא המשל עי' לענין בריאת העולם]. וגם זאת הוא דבר ידוע שבדורות הקדמונים היו נמצאים בני אדם שהאמינו בכמה רשויות ובפרט הכת המאמינים בשתי רשויות ר"ל. כמו שמצינו בש"ס ברכות מובא ג"כ בש"ע או"ח סי' נ"ט סעיף א' שלפיכך תיקנו חז"ל ברכת יוצר אור להוציא מלב הפיקורסים שאומרים שמי שברא אור לא ברא חושך. וכמו כן ה"י כת שהאמינו שמי שברא את הרע לא ברא את הטוב וכן להפך דעה נפסדה כו' ה"י ג"כ לאנשי המדבר הם האמינו שהאלהים המורה על מדת הדין הוא רשות בפ"ע וה' המורה על הרחמים ג"כ רשות בפ"ע. לזאת לא הזכירו בתלונותם שם ה' כי לפי דעתם הנפסדה אין שום שייכות לתלונותם ה' המורה על

מדת הרחמים כ"א אלהים. אולם לפי האמת אינו כן כי אנו מאמינים שה' הוא אלהים אין עוד מלבדו. ולמען להסיר מלב המתלוננים האמונה הכוזבת הזאת כתיב תיכף אחרי שהמה דברו באלהים וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וגו' ר"ל הגם של"ד לא פגעו מאומה בכבוד ה' שהוא רחמים בכ"ז קבלו העונש מה' למען להראותם שרשות אחת היא ולא ח"ו שתי רשויות כדעתם הנפסדה. והמה בראותם זאת ראו ונוכחו כי טעות גדולה טעו בזה לזאת ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך כי זאת שדברנו באלהים סובב הולך ג"כ אל השי"ת. ולפ"ז ג"כ ניחא מה שאמרו חטאנו כי יותר היה נכון לאמר פשענו כי אין לך פשע גדול מזה שדברנו באלהים ולשון חטא מורה על שונג. ומה שונג יש כאן. אולם לפי מה שכתבנו ניחא כי באמת שונגים גדולים היו, כי לפ"ד הכוזבת דימו שלא דברו בזה על ה' לזאת כאשר נוכחו שדברו בה' שהוא האלהים התוודו על שגגתם ואמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך. ורק אז כאשר שבו בתשובה שלמה להשי"ת והיו משעבדין את לבם לשמים היו התרפאים. והבן.

את אשר נלע"ד כתבתי בביאור הפסוקים הנ"ל. והי' אם ימצא מי מהקוראים הנכבדים שירצה לפרש הפסוקים הנ"ל באופן אחר אזי בחפץ לב מוכן הנני לקבלם ולהדפיסם „בקבוצי אפרים“.

יח.

בקבוצי אפרים חוברת א' אות ד' חובא קוש"י על הבעה"ט פרשה אחרי [ט"ז-י"ד] וז"ל. ולפני הכפרת יזה ז"ם וכתב בעל הטורים למה מזה א' למעלה וז' למטה? כי די לתחתונים שיהיו אחד מז' בעליונים. והקשה המקשה שלפ"ז היה צריך להוות א' למטה ושבע למעלה? עכ"ל. ולפע"נ נראה ליישב הבעה"ט ע"ז האופן. כי זה דבר ידוע שלמטה הרוחניות מעורב עם גשמיות ולעומת זה למעלה כלו רוחניות ואין לחלק הגשמיות שליטה שמה כלל וכלל. ולפ"ז למעלה חלק הקדושה היא על אחת שבע ממלמטה ולמטה יותר עלול החטא לשרור על אחת שבע ממלמעלה. והנה ההוויות לכפרה באו הן הוויות הפר שכפר על הכהנים והן הוויות השעיר שכפר על ישראל ולפ"מ שאמרנו שמלמטה היה הקדושה אך אחת מז' בעליונים ויתרו היה גשמיות, לזאת היה צריך לכפרת החטא ז' הוויות כי למטה היה שורר החטא שבע פעמים ככה אך למעלה שלא היה כח בהחטא לשרור אך חלק שביעית ממלמטה היה די רק הוויה אחת. לעומת זה אצל הקדושה איפוך אנא הגנו משבחים ומהללים את ה' ז' פעמים מן השמים וגו' ואח"כ הללו את ה' מן הארץ. כי לענין הקדושה אמרין עלאה גבר. והבן.

גם הרה"ג המטיף המפואר ד"ה י. נימראווער ג"י רב הכולל לעדת הספרדים דפה. והרבני המו"מ בתו"ר הר' זינדא לעבל ג"י מפה פירשו הבעה"ט הנ"ל ע"ז האופן.

י"ט.

ב"ה יום ג' לסדר ונתן מימיו כונן בית מכונך לפ"ק פאָדאָלאַי

שלום אשיב למחוי יקירי חביבי הרב החריק אוצר בלום עיניו כיונים
בר אבהן כש"ת מו"ה אפרים לנדא ג"י הוא הנבר חוקם על מכון שבתו רב
בבירת המדינה באקארעשט

חוברתו הירחוני והשנתי שלו אשר כוננו ידי אפרים קובץ על יד ירכת
השנתי בו כו. והנני לשלוח לו אשר עלה ברעיוני בהשקפה ראשונה בהידושי
תורה שלו איזה הערות קטנות. ורשות ניתנה לו ממנו להדפיס בחוברת
שלו העתידה אולי ייטיבו ויתקבלו בלבות הרה"ג ולפעמים באפרקסתא
דעינא משתכח מרגניתא [עיין זוה"ק פ' שלח דף קכ"ז ע"ב שיטה יו"ד] וזה החלי.
שם בעמוד 8 אות ד' על דברת רבנו בעה"ט בפ' אחרי ט"ז—י"ד עה"ט ולפני
הכפרת יוה"ו פעמים. למה מזה א' למעלה וז' למטה כי די לתחתונים שיהיה א'
מ'ז בעליונים. וע"ז הקשה השואל למה לא הוה א' למטה וז' למעלה ויבקש שמי
שדעתו יפה יפרשרו ברבים. ולמצוה יחשב. אמרתי מצוה הבאה לידך וכו'. וכונת
רבנו הבעה"ט לדברי הספרי בפ' האזינו עה"פ כי שם ה" אקרא שמשה לא הזכיר
שמו של המב"ה רק אחר כ"א תיבות ומלאכים מזכירין שמו. אחר ג' תיבות אמר
משה די שאהיה בפחות משבעה במלאה"ש. לני בטח שזה מקור לדברי רבנו בעה"ט
וכוה הנני להפליא על הרב חיד"א בספרו הנכבד דבש לפי שם במערכת מ' אות
של משה שם הביא חידוש זה בשם רבנו אפרים בפירושו עה"ת מכ"י והוא הוסיף
לרמו זה במאמר זכרו תורת משה שאות ז' דוכרו היא רבתי לרמוז ענותנותא
שמחשיב עצמו אחד מו' במלאכים ולזה נקרא התורה על שמו. ותמה אני על עיני
כיונים הבודק בעין יפה ואשתמיטתיה שמאמר זה הוא מאמר חו"ל בספרי שמשם
שאב רבינו אפרים מאמר זה. ואלמדך כינה שלא תחשוב דברים ככתבן שמשה
היה רק אחד מו' במלאכים כי לא כן היא כי גדלה מדרגת משה רבינו הרבה יותר
ממדרגת מלאכים. ומה גם ידוע דעת ראשי וגדולי דעת המקובלים קדמאי ובתראי
המגדילים מעלת וגדולת ישראל ברואי מטה יותר ממדרגת מלאכי מעלה עיין בסה"ק
והנורא עבודה"ק לר"מ גבאי חלק התכלית מ"ש בזה ובריקאנטי פ' בלק דף מ"ב
ע"א בד"ה לא הביט און ביעקב ע"ש ד"ק. א"כ דין מוכח שמשה היה ודאי גדול
במדרגתו הנפלאה ממלאכים והוא נצח למלאכים בטענתם תנה הודך על השמים
ליתן להם התורה ובטענתם מה לילוד אשה בינינו ובחשבם שהם גדולים ממשה לאשר
הוא קרוץ מחומר יליד אשה. אמנם בזה עצמו שמשה ברוב ענותנותו שהחשיב עצמו רק
כאחד מו' במלאכים לזה בחר בו ה' שמאן דזעיר הוא רב ולו ניתנה תורה ולא למלאכי

מעלה. והוא כעין אומרם ז"ל בטעם דהלכה כבית הלל לגבי ב"ש הגם דמחדרי מפי מ"ם הלכה כב"ה מפני שהיו ענוים כמו משה ע"י גודל ענוה שלא החשיב עצמו רק א' מו' במלאכים לזה הלכה כמותו להיות נותן לו התורה. וכן מורה לשון הספרי ולשון רבנו אפרים הנ"ל שכן משה החשיב עצמו היינו בגודל ענוה שבו שהוא רק א' מו' במלאכים שבוה נצח למלאכים וניתן לו התורה ונקראת על שמו בהפ' זכרו תורת משה שאות ז' היא רבתי וכדברי החיד"א. ובוה יש רמו נפלא שמה שהראה משה עצמו רק כא' מו' במלאכים היא באמרו הפסוק כי שם ה' אקרא שהזכיר בוה שם הויה אחר כ"א תיבות שבוה היא רק א' מו' במלאכים. והנה מאמר כי שם הויה אקרא הבו גדול לאלהנו נדרש ונתפרש על אמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כדאיתא בפרש"י ע"ז הפסוק. הנה פלא רמו במספר תורת משה עם ז' רבתי דוכרו ממש מספר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שבוה גנוז וכמוס שזכה משה לנצח המלאכים ע"י ענוה שבו שהחשיב עצמו רק א' מו' במלאכים המצויין במאמר זכרו תורת משה ובנ"ל ולמכוון זה לא כתב משה בתורה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כי מספר יחוד זה גנוז במספר תורת משה עם ז' דוכרו ולזה לא צריך לכתוב ברוך שם כבוד וכו'. ולמכוון זה מובא בטור ומנ"א באוה" ס' תרי"ט סק"ה שמשה נגב יחוד ברוך שם מהמלאכים ע"ש והכוונה בזה שבעת עמדו בשמים לנצח המלאכים להיות נותן לו את התורה ולא להמלאכים וכ"ז ע"י ענוה שבו שהחשיב עצמו קטן ממדרגת המלאכים שהוא רק א' מו' במלאכים וע"ז ניתן לו התורה על שמו שרמוזה במאמר זכרו תורת משה ובוה גנוז שנגב מהם מאמר ברוך שם כבוד כו' שרמוז במאמר זכרו תורת משה ובנ"ל ודו"ק שבוה נקודה נפלאה מה שאמרו בגמ' שמשא נתיירא בעת טענת המלאכים נגדו תנה הודך על השמים ליתן להם התורה מה לילוד אשה בינינו שחשבו שהם גדולים ממנו. וע"ז אמר לו הקב"ה אחוז בכסא כבודי והשב להם תשובה. והנה לא פירש לו מהו התשובה שישב להם. ע"כ שמה שאמר לו אחוז בכסא כבודי מזה עצמו גילה לו מה שישב להם תשובה, [והו"ן לדרכני דאנן ביה ביארתי בזה בהיות תכלית נתינת תורה דוקא לישראל ברואי משה שכן ע"י התורה ביטול והתיצת כח היצר הרע אשר בבריאי משה וכאומרם ז"ל בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין ואמרו מי שיצרו מתגבר עליו יעסוק בתורה והיינו שע"י התורה המאור שבה מחזירו למוטב לעשות תשובה על כל מה שחטא ע"י תגבורת יצה"ר וגדול כח התשובה שמנעת עד כסא הכבוד וזה רמוז לו האדון הנעלה באמרו ית' אחוז בכסא כבודי והשב להם תשובה שמוכרח ליתן התורה לישראל שע"ז יותש מהם כח היצה"ר שניתן בהם והתורה תאיר עניהם לעשות תשובה המנעת עד כסא הכבוד לתקן כל מה שחטאו ע"י יצה"ר. והבין משה תשובתו ית' בעצת קדשו והשיב

להם כלום יצה"ר יש ביניהם שע"י מוכרח ליתן תורה לישראל ברואי משה שיש בהם יצה"ר וע"י התורה עושין תשובה שמנעת עד כסא הכבוד] אמנם לדרכינו פה יבואר במאמר חדש והיא עפ"י מה שמצאתי חדשות בתשב"ץ חלק ב' סי' רל"ו שם שיחוד ברוך שם דאמריה יעקב שבמראה הסולם ממלאכי מעלה שאמרו יחוד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכתב שם שלזה אומרים יחוד ברוך שם ביו"ב בקול רם ע"ש. וזה רמוז במאמרו ית' למשה השב להם תשובה ע"י אחוז בכסא כבודי ציין לו בזה כי צורתו של יעקב הקיקה בכסא הכבוד ולזה כשיאחוז משה בכסא הכבוד ששם חקוק צורתו של יעקב ששמע מהמלאכים בעצמם שאמרו ברוך שם ששם נגזר שהתורה ניתנה רק למשה ונקראת על שמו תורת משה עם ז' דוכרו שבזה נגזר מספר יחוד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכנ"ל. ובה סרה קשיותו למה היתה ההואה אחת למעלה ושבע למטה והיה צריך להיות אחת למטה ושבע למעלה שמורה על התחתונים שהם רק אחת משבע ממלאכי מעלה כנ"ל מבע"ה. אמנם לאמרנו בפה למקור מאמר זה סובב הולך על משה בעמדו בנצחון עם טענת המלאכים בנתינת התורה ואז ע"י ענוה שבמשה שהחשיב עצמו רק כא' מן המלאכים ע"י מאן דועיר הוא רב ונעלה שגדלה מעלתו ע"י שהיה רק תאר אחת והיה הוא למעלה מהמלאכים. והמלאכים שהוא החשיב אותם לשבע מדריגות למעלה נגדו נשארו הם למטה ממנו כי נגלה אז גדל מדריגת משה שהוא גדול ממלאכי מעלה ובו בחר הקב"ה ונתן לו התורה שנקראת תורת משה וכנ"ל. ולהסביר מה שדוקא בהואה הדמים דם הפר ודם השעיר ביום כפור אחת למעלה ושבע למטה שם רמוז נתינת תורה למשה ולא למלאכים שגדלה מדרגתו ממדריגת מלאכים כנ"ל. יובן מעט בהיות בש"ס ב"ב מ"ז הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלה"מ. וכל כחו של שטן היא למשטין בלשון הרע שלו שכן הנחש היא השטן והנחש הוא בעל הלשון הרע כאמרם ז"ל שדבר לה"ר על בוראו. והנה בטול כח לה"ר היא ע"י התורה כבש"ס עריכין סיפר לה"ר יש לו תקנה יעסוק בתורה וילפוטא מהפ' מרפא לשון עין חיים [שבוה יש רמוז נפלא שהמן נדבק בלשון הרע של נחש שלזה הנחש פתח באף והמן המן המן מן התורה מן וילפוטא מפ' המן העין שהיה ע"י לה"ר של נחש הקדמוני שפתח באף וכמ"ש כן ג"כ שם המהרש"א בחא"ג. אמנם לאשר הכנעת המן היה ע"י אסתר והיטב אשר רמוז הרב"כ בשמה של אסתר ביטול מספר לשון הרע שנדבק בזה המן כאמרם ז"ל בש"ס מגילה לית ידיע לישנא בישא בהמן ולהאמור שע"י התורה ביטול כח לה"ר ולזה בנס שע"י אסתר או הדר קבלה לתורה בימי אהשורוש שע"י התורה יבוטל כל כח לה"ר שרצה המן להגביר דכחות את ישראל ולזה רמוז בילפוטא מהפ' מרפא לשון עין חיים שמוזה נלמד שתיקון לה"ר הוא ע"י התורה ורמוז במספר

מרדכי אסתר ממש מספר מרפא לשון עין חיים שע"י הדר קבלוה לתורה שהיא התיקון והביטול לה"ר של נחש וכנ"ל]. ולזה ביום כפור שבו היה נמר נתינת התורה בלוחות שניות ע"י משה לישראל כנדרש במשנה שלהי תענית ביום חתונתו זהו מתן תורה וע"ש בפיר"שי שפירש על יו"כ בלוחות שניות שביארתי מה שיו"כ מתואר יום חתונתו שכן יו"כ הוא המיוחד למחילת עונות והוא שזה נמשלה לחתן ביום חתונתו שמוחלין לו עונותיו כנדרש הפ' ויקח את מחלת ולזה עיקר עבודת יו"כ הוא ע"י הקטרת שלפני ולפנים שכן הקטרת מכפרת על לה"ר כאומרם ז"ל יבא דבר שבחשאי ויכפר על דבר שבחשאי ומקושר קטרת עם התורה ששניהם מכפרות על לה"ר דבר שבחשאי ולזה גם התורה לוחות שניות שניתנו ביו"כ ניתנו בחשאי ובצנעה כאומרם ז"ל שע"י לא שלטה בהם עין הרע, ולזה איתקש תורה לירך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. ולזה ביו"כ שבו מקושרים נתינת התורה לוחות שניות שניתנו בחשאי עם הקטרת שנקטרין בחשאי לפני ולפנים ע"י הותש כח לה"ר של שטן המיטטין. ולזה ביו"כ לית לשטן רשות לאסמא בלשה"ר שלו [ונתבטל אז ג"כ כח יצה"ר שהיא השטן שיש לו ז' שמות כבש"ס סוכה נ"ד שהם רע ערל טמא שנא מכשול אבן צפוני שנבר רמותי בחבורי שמספרם אלף תרגו' הנה רמוז ביטולם במספר קטרת עם דם פר דם שעיר הם מספר אלף תרגו' א' יותר ממספר ז' שמות של יצה"ר שע"י ביטולן כענין כל יתר כנטול] ולזה אז ביו"כ שבו ביטול כח שטן ויצה"ר כנ"ל אז ג"כ ביטול מיתה שע"י מלאך המות וכלם נחתמין לחיים טיבים ביו"כ ולדברנו פה שהיחוד ברוך שם רמוז נתינת התורה למשה המצוין במאמר ז' דזכרו תורת משה כנ"ל בזה מכוון שבמד"ר ואתחנן שם מבואר שבשעת נתינת התורה מפי אל עליון היוד דברות שאמר משה על כל דבור ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מובא מאמר זה של המדרש בפתיחת חיבורי הקצר דמ"ש ע"ש ותראה פלאות ולהאמור דפה בקישור התורה ועבודת יו"כ בקטרת והזאת הדמים דפר ושעיר ביטול כח ז' שמות של יצה"ר הנה יש בזה רמוז נפלא כאשר בש"ס סוכה נ"ד הנ"ל בפרשם ז' שמות של יצה"ר נפרש שם שמות הקדושים שב"א מהם קרא ליצה"ר בשם אחד מו' שמות שלו והם הקב"ה קראו רע וששה נביאים שב"א מהם קרא שם אחד חוץ השם שקראו הקב"ה והששה קוראים הם משה דוד שלמה ישעיה יחזקאל יואל שהם קראו ליצה"ר ז' שמות טמאות שלו שבכח קדושתם יבוטל כח ז' שמות הטמאות של יצה"ר ומדוייק שרמוז זה ביחוד ברוך שם כבוד וגו' שכן יצה"ר מנגד לפרוע מלכותו ית' שביחוד ברוך שם כבוד מלכותו שלזה מתואר יצה"ר מלך זקן וכסיל. ולזה שהתורה היא גלוי מלכותו ית' כמלך שנוזר על עבדיו וכלשון הזהב של רבינו רמב"ן בדבור אנכי ולזה שפיר יתכן שביחוד ברוך שם ששם גנוז נתינת תורה למשה שניתנה ביו"כ שאז התגלות

מלכותי ית' שאז נאמר יחוד ברוך שם בקול רם ולזה שפיר רמזו ביהוד ברוך שם ונו' מספר שבעה שמות הקדושים כנ"ל שקראו לו ז' שמותיו שבנה קדושתם הרמוזים ביהוד ברוך שם יבטלו ז' שמות יצה"ר המנגד לקדושת מלכותו ית' שביחוד ברוך שם ודוק.

אשובה למה דאנן ב' בגדלות מדרגת משה ממדריגת מלאכים מה שקלטו עיני בענין זה שיש דיעות חלוקות בזה ואעריכם אחת לאחת. א' בספרי מועתק ג"כ בילקוט ראובני פ' בהעלותך עה"פ בכל ביתי נאמן הוא הוי"ו ממלאכי השרת ר"י אומר אף ממלאכי השרת. הנה פליגי בזה ת"ק ור"י דדעת ת"ק גדלה מדרגת מלאה"ש ממשה ודעת ר"י שגדלה מדרגת משה ממלאה"ש. ב' בשו"ט תהלים עה"פ ברכו ה' מלאכיו שם כי עצום עושה דברו זה משה שהוא גדול ממלא"ש. ג' כ' הבהי עה"פ והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה שלא תבין שהיה עניו רק מן התחתונים הנה דעתו שהיה עניו גם מעליונים שהם מלאה"ש. איברא לפלא בעיני על הבהי שכן מצאתי באדר"ג הנ"ל עפ"י יכול שהיה עניו כמלה"ש ת"ל מכל האדם מאדם אמרו ולא ממלה"ש. ותמה אני על יפוי כח של הבהי לחלוק על האדר"ג ההיפוך. וליישב זאת אמינא לאשר שם באדר"ג הנ"ל תיכף לסמיכת מאמרו הנ"ל יאמר עוד יכול שהי' עניו כדורות הראשונים ת"ל על פני האדמה מדורו אמרו ולא מדורות הראשונים, הנה פשיטא לאדר"ג להקטין מדרגת ענוה שבמשה מענוה של דורות הראשונים וזה היפך שיטת רבותינו במס' חולין פ"ט. גדול מה שנאמר במשה ממה שנאמר באברהם כו' ואלו במשה נאמר ונחנו מה שזה מדרגת יותר מופלא מענוה של אברהם שהוא עפר ואפר. הנה דעת נהמ' בפשיטות שגדלה ענוה של משה מענוה של הראשון שבראשונים שהוא אברהם ובוה וראי יותר ישלסמוך על דעת הנמ' שאין למידין הלכה ממדרש במקום חולק ע"ז בנמ' לזה סמך לבו של הבהי לסתור דעת האב"ד במה שהקטין ענוה של משה ממלאה"ש ובאמת גדלה מעלתו גם ממלאה"ש וכדעת הספרי ודעת המדרש שוח"ט הנ"ל. ד' בספורני וירא עה"פ כי עתה ידעתי ובהקדמתו ד"ה והכבוד שם דעתו שגדלה מעלת אברהם ושאר צדיקים יותר ממלאה"ש. ה' באוה"ה קדושים בפ' כי קדוש אני ע"ש במש"כ במעלת ישראל על מלאה"ש. וראה זה מצאתי בבבלי יוסף אות ה' להרב חיד"א סי' תכ"ז שם הביא בשם רב ספרדי שבקדושת כתר שבשבת ובר"ח ויו"ט יאמר מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל שזה מורה לשון עם שישראל הם אז עיקר ממלאה"ש ע"ש. ודו"ק בכ"ז היטב. זאת אשר מצאתי בעניי לעורר על קשיותו על הבעה"ט.

הק' אורי לאנדמאן אבד"ק פאדולאי

תשובות המערכת

להרה"ג ששלחו לי מאמריהם. מאפס מקום לא הדפסו בחוברת הנוכחי. א"ה בחוברות הבאים אדפיס מאמר כנ"א. לדודי הרה"ג מבאט. ימהול לשלוח סוף המאמר בכדי להדפיסו בשלימות בחוברת הבא. לש"כ הרה"ג מבאט. הערותי על אות ג' יודפסו בראש החוברת הנ' למח' הרה"ג מפאד. יאבה בטיבו לשלוח הערותי על אות ה' ואדפיסם. למזל מאדים מפאד. מה הוא אוטר? בערתי הקודש מן הבית. לגיסי הרה"ג מסאד. תשובתך על אות ב' יודפס בחוברת הבא.

קבוצי אפרים

שנה א'

קובץ מחי' תורה בענין הלכה דרוש וחידוש ואגדה
מרבני גאוני זמננו.

יופיע פעם אחת בחודש

על ידי העורך

אפרים לנדא רב בבאקארעשט

בעל מחבר ספרי אוצר התורה קמא ותנינא

מתירו לשנה ששה פראנק. ובשאר הארצות לפי ערך שטרי המדינה
למחברים השולחים ספריהם

אדפיס מודעה פעם אחת עבורם

KWITZEI EFRAIM

TALMUDISCH WISSENSCHAFTLICHE MONATSSCHRIFT

ERSCHEINT EINMAL MONATLICH

REDIGIRT VON

RABBINER

EFRAIM LANDAU

BUCAREST, Str. TRAIAN 18

ABONAMENT Jährlich 6 Francs

JASSY

DRUCK „PROGRESUL“ A. GRINBERG, Str. Ștefan cel Mare

1914

ספר שיחת אחים

מגלת עפה מספרת קורות היהודים בימי מאה התשע עשרה לגלותם.
חלק שני מאת הר' זאב איסר באקוי (רומעניה).

המחבר הספר הזה יציג לפנינו במחזות אמתיים קורות הימים האחרונים
אשר קרו ויאתיו על כל העולם כולו בכלל ולאחב"י בפרט, בלשון עברי צחה
ובררה, וראוי ונכון לכל מי שקורות ימינו נוגע ללבבו שיקנה הספר הנ"ל
מחיר הספר הוא 1 fr. 25 b.

והרווח מוקדש "לקרן קיימת לישראל" האדרעסע להשיגו;

Wolf Jsser, Bacau (Rumänien)

אלה שמות החותמים היקרים ששלחו מחיר החתימה
עבור "הקבוצי אפרים" עפ"י סדר א"ב

הר' חיים ליב שו"ב באקארעשט
הרב הר' נחום שמר"י שעכטער דאראבאן
הר' נ. ראבינאוויטש פיאטרא נעאמין
הר' פנחס יהודא אייזענבערג באקארעשט
הר' שלמה חיים אייזענבערג

הר' אשר שו"ב באקארעשט
הר' ב. אייזענבערג פיאטרא נעאמין
הר' ה. שאבסע באקארעשט
הר' וו. ל. קאהנע הוש
הר' זאב איסר באקוי

תשובות המערכת

להרה"ג מדארב. מאמרו היקר יהיה נדפס בחוברת הבא.

אבקש מאת החותמים הנכבדים שעדיין לא שלחו מחיר החתימה שיואלו
כמיכם לשלוח מחיר החתימה, כי בצוק העתים האלו כל המקדים לשלוח
תרי זה זריז ונשכר.

ב.

כ"ה באטאשאן יום ד' חוקת תרע"ד לפ"ק.

בבזר ידידי ש"ב הרב הגדול בתורה וביראת אלקים טהורה החכם השלם

בש"ת מו"ה אפרים לנדא נ"י רב בבוקארעשט

הערות פניני י"ם.

(א) במאמר ד' יתפלא השואל על דברי בעל הטורים [אחרי ט"ז י"ד] שכתב למה מזה א' למעלה זו' למטה כי די לתחתונים שיהיו אחד מז' בעליונים וע"ז יתמה דלפ"ז היה צריך להזות אחד למטה ושבע למעלה? ובאמת דברי הבעה"ט פשוטים ונכונים שע"כ די אחד למעלה נגד שבע למטה כי למטה הוא חלק שביעית מלמעלה ואם למעלה הוא אחד צריך למטה שבע פעמים כך והיינו שבע הזאות והדבר פשוט (*).

(ב) במאמר ה' הביא דודו הרב הנאון מוועילקאטש שליט"א הרבה ראיות לענין אי ספק דרבנן מותר בדאיכא לברורי והנה בזה כבר הלכו נמישות והפלא שלא הביא דברי הפרט"ג או"ה סי' נ"ה א"א ס"ק ז' לענין תפלה דרבנן דסמכין אחזקה דרבא שהעיר דביון דאיכא לברורי בקל מבררין אף שיש חזקה כמבואר בש"ס פסחים ה' ועוד שנית לו בס" ס"ז מז' ס"ק א' בהא דפליגי שמואל ור"א בספק קרא ק"ש אי חוזר וקורא ולר"א חוזר וקורא ו"ל לאו משום דס"ל ק"ש דאורייתא רק כיון דאיכא לברורי בקל לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא דיקרא ויקבל שכר כקורא בתורה ושמואל ס"ל כל דרבנן מקילין ואין מטרדין אפי' דיבור הקל עיי"ש לענין ס"ס בדאיכא לברורי עיי' כ"מ ס"ז מהל' חמין ומצה ה"ה דלכך צריך הסיכה בד' כוסות אף דאיכא ספק כיון דליכא טרחא ל"א ספק דרבנן לקולא ועיי' עוד גנת ורדים כלל ס"א דהיכי דיכול לברר בקל צריך לברורי דלא עדיף מהזקה דצריך לברר ואף ברובא צריך לברר היכא דאיכא לברורי בלי טורח אבל היכא דאיכא טרחא א"צ לברר וכתב דתליא אי ס"ס מטעם רוב אבל אם נאמר הטעם משום דכל הספקות מה"ת מותר ורק מדרבנן אסור ובשיש עוד ספק הוי ספק דרבנן וכיון דהיכי דאיכא לברורי גם לתר"מ ספק מה"ת אסור אף אלא ספקות היכא דאיכא לברורי אסור עיי"ש וכבר הרחיב הדיבור בזה בשו"ת ארי' דבי עילאי א"ה סי' ו' ועוד לו יו"ד סי' ה' ט' י"ט אולם בשו"ת תוע"ר אהע"ז סי' ה' כתב דוקא בס"ס עיי' תערובות כתב הרשב"א דצריך לברר שע"י ס"ס אנו מתירין לכל אדם ולבסוף עכ"פ פוגע באחד האין בו רק ספק לחוד אבל בס"ס נמורה גם הרשב"א מודה וע' שו"ת בית

אפרים יו"ד סי' ו' ותשובה מאהבה ח"ג סי' ש"ג ובשור"ת בדו"ז הנוב"י יו"ד סי' נ"ז ומדברי הרוקח שהביא המנ"א סי' שמ"ג דאשת כהן מעוברת מותרת לכונום לאוהל המת משום ס"ס שמא נקבה ושמא נפל והרי עומד להתברר וע"כ דאף בכה"ג אמרינן ס"ס וע' ש"ס נדה ט"ז: דארי"אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה דמיירי בס' ראתה ומותר משום ס"ס שמא לא ראתה ואם ראתה שמא טבלה והרי יכול לשאול את פי' אם טהורה היא וע"כ דאף באפשר להתברר מתירין ע"י ס"ס וכבר העירו בזה האחרונים ואולי מטעם זה אמרו בירושלמי שם [הובא ג"כ בטור יו"ד סי' קצ"ז] אר"ה הדין אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה והיינו משום דס"ל טבילה בזמנה מצוה וחשיב ודאי טבילה וע' סדרי טהרה סי' קפ"ד סקט"ו [ובילדותי סבר הייתי לומר בזה דר"י סובר דטבילה בזמנה מצוה א"כ טבילת נדה היא מצוה ככל מצות התורה המונחים על קרקפתא של בר ישראל לקיימם ולא הוי כמו שחיטה שאיננה מצוה בעצמו רק להתיר הבשר באכילה א"כ בעי כונה לטבילה כמו כל המצוות למ"ד מצות צריכות כונה לישב הא דאיתא בחולין ל"א נדה שנאנסה וטבלה ארי"אמר רב טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהרה ופסקו הרמב"ם ז"ל ובש"ע הל' נדה סי' קצ"ה סעיף מ"ט כרב. ותמהו המפורשים הלא רב ור"י הלכה כר"י אולם לפי האמור נחא דר"י דסובר דטבילה בזמנה מצוה ואף אם אין בעלה בעיר מצוה עליה לטבול וע"כ סובר דבעי כונה ובנאנסה וטבלה דלא כיונה לטבילה לא עלתה לה טבילה אבל לדין דקיי"ל דלאו מצוה לטבול בזמנו ודמי לשחיטה וא"צ כונה וע"כ פסקו כרב דעלתה לה טבילה. והצעתי הדבר לפני מורי הרב הגאון מוהר"י שמעלקיש זצ"ל, וקלסוהו אולם אחרי שובי נחמתי דהרי בגמ' חולין פריך ומי ארי"א הכי והא ארי"א הלכה כסתם משנה ותנן נפלה סבין אע"פ ששחטה כדרכה פסולה וכו' הא הפילה הוא כשרה ואע"ג דלא מכיון, ולדברינו מה קושיא משחיטה שלא בעי כונה לנדה דלדעת ר"י בעי כונה ויש לפלפל בזה ואין כאן מקומו].

והנה הרא"י הראשונה שהביא דודו הרב הגאון הנ"ל מש"ס ביצה ג': הלא כתובה בספר בית יצחק אייזיק ז"ל הגדפס בסדילקאב שנת תקצ"ו בשער הספיקות סי' ס"א עיי"ש. ומה שהביא מש"ס קדושין מ"ה: באמת בירושלמי קדושין שם נאמרו ב' טעמים על הא דרב דאמר אוכלת בתרומה דר' מנא אמר טעמא דרב מכיון שקדשה לדעת חזקה שכנסה לדעת ור' יוסי בי ר' בון אמר טעמא דרב שכן משנה ראשונה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה וליה אלא סד"ר ואולי פליגי בזה ר' מנא ור"י בי ר' בון אי בספק דרבנן דאיכא לברורי מותר. ודברי הירושלמי הנ"ל הואיל ואתא לידן נימא בה מלתא לישב דברי הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' מגילה ה"ו שפסק כרב דמגילה שלא בזמנה אין קורין בפחות מעשרה ולא כר"א דאמר בש"פ

מגילה ה' בין בומנה בין שלא בומנה ביחיד ואע"ג דאמרינן בגמ' שם הוה עובדא וחש לה רב להא דר"א מ"מ קי"ל כרב עי' תוס' קדושין שם ד"ה הוה עובדא ובפ"ה מהל' תרומות הל' ט"ז בקטנה שנשאת לכהן שלא מדעת אבי' אעפ"י שקדשה אבי' אינה אוכלת בתרומה שמא יבוא אבי' וימחה תעשה וזה למפרע והיינו כר"א ולא כרב וע"כ משום דהוה עובדא וחש לה רב להא דר"א, ונלענ"ד דהרי באמת צריכין אנו להבין דברי ר' אסי שאמר שאוכלת בתרומה הלא כבר נתנו בירושלמי ב' טעמים לדברי רב א' טעמא דר"מ משום חזקה שבדאי לא ימחה ומצינן חזקה כעין זו גם בתוס' גיטין ל"ג. ד"ה ואפקינהו וכמו שביאר דבריהם הרב מחנה לוי מכות כ"א שאוקמינן אחזקה שלא ישתנה הדבר מכמות שהיה עד עכשיו ואם כי על טעמא דר"י בי ר' בון משום דהוי רק ספ"ד נוכל לומר דר"א סובר דכיון דאיכא לברורי לא מתירין מטעם ספ"ד אבל מה נעשה ר"א לטעמא דר"מ דאוקמינן אחזקה ונ"ל לומר דמש"ה לא סמך ר"א אחזקה משום דתרומה הוא עון מיתה בידי שמים וכבר כתבו רש"י חולין קל"ד. דבחלה שהוא עון מיתה לא סמכינן אחזקה וכן דעת הרמב"ם ועי' פרמ"ג יו"ד בהקדמתו להל' טריפות הריאה אולם לפי"ז קשה על רב דלמה אמר אוכלת בתרומה דהרי על חזקה אין לסמוך. אמנם י"ל דרב ור"א לשיטתייהו אולו דהנה בש"ס סנהדרין ס"ג איתא א"ר זר שאכל את התרומה לוקה אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לימא מר במיתה דכתיב וכל זר לא יאכל קודש וכו' הפסיק הענין מתיבי ואלו הן שבמיתה זר האוכל את התרומה מתניתא אדרב קא רמית רב תנא הוא ופליג עי"ש. א"כ רב לש"י דתרומה לזר ליכא עון מיתה ושפיר נוכל לסמוך על חזקה ואמרינן מכיון שלא מיתה האב שוב לא ימחה וע"כ סובר דאוכלת בתרומה אולם ר"א דסובר דזר שאכל תרומה במיתה ליכא לאוקמי אחזקה מכיון שלא מיתה שוב לא ימחה דהוי עון מיתה וע"כ סובר דאינו אוכלת בתרומה שמא יבוא אבי' וימחה. ומעתה סרה גם הקו' על הרמב"ם דבמגילה פוסק כרב נגד ר"א אף דהוה עובדא וחש לה רב להא דר"א משום דהלכה כרב לא כן אמנם בהלכות תרומות דעיקר טעמא דרב משום דאוקמינן אחזקה וזה דוקא לדירי' דתרומה ל"ה עון מיתה דזר שאכל תרומה לדירי' לוקה אבל הרמב"ם ז"ל שפסק בפ"י מהל' תרומות ה"י דזר שאכל תרומה חייב מיתה בידי שמים והוי תרומה עון מיתה ול"ש לאוקמי אחזקה כיון שלא מיתה שוב לא ימחה וחיישינן שמא יבוא אבי' וימחה וע"כ פסק כר"א דאינה אוכלת בתרומה ודו"ק.

ומה שהביא עוד מדברי רש"י לענין נאכדה הריאה שדן לפני רבותיו אתמול אכלנו מחלבה שמבואר דל"ה לשמא יתברר הדבר יעיין בשו"ת נבעת שאול סי' ו' שהעיר בזה אבל כ"ז אינו ענין לכאן. ובעיקר אשאלה יש לדון לפ"מ שהביא הפרמ"ג או"ח סי' תס"ז א"א ס"ק ל' בשם שו"ת בית יעקב סי' צ"ט מביאורי רש"י

הל' נדה באשה הרואה דם מהמת תשמיש דמי שיש לו ספק איסור בכיתו אסור להעלים עין אבל דבר שהיא חומרת הנאונים שרי הרי דבדבר שהוא רק חומרת הנאונים לא מהויב לברר ומותר מספק וא"כ בבשר ששהה ג"י בלא מליחה שהיא ג"כ חומרת הנאונים ולא מדינא אף בדאיכא לברורי מותר בספק. אולם יש לצדד בדבר זה שבשר ששהה ג"י בלא מליחה אי אסור מדינא א"ל במחלוקת שנוי דבתשו' הרשב"ש ובס' ר"י עמדין [רמז הר"ג מבערוזאן ו"ל בתשו' ח"ב מפתחות ליו"ד סי' י"א] העלו שאסור מדינא ובהירושי הארכתי בפרט זה.

יהודא מנחם סג"ל לנדא אבד"ק באמאשאן.

כא.

כ"ה יום שנכפל בו כ"ט ער"ח תמוז תרע"ד לפ"ק ווילקאטש

הדוות ימים ושנות עלמים לכבוד ב"ג יד"ג ולבי הרב הגדול שבה עוז ומגדול חו"ב בחדר"ת חכה"ש אוצר בלום כש"ת מו"ה אפרים לנדא שליט"א רב דק' באקארעשט יצ"ו.

ראיתי בס' עיון יעקב למס' ב"ב ע"ד שהביא שם מדרש בזה"ל אלמלא ה' יודע קרה פ' פרה אדומה לא ה' נחלק עם משה. ולהבין דברי חכמים נראה לפימ"ש ב"י אור"ח סי' כ"ג סק"ב דמה שהלביש קרה לאנשים שאתו מליות שכולה תכלת משום דמבואר במדרש שמה שאמר רב לכם היינו שהעמים עליהם הרבה מצות יותר מראי ביאור הדבר שה' ברעתו שבאמת אם האדם חושב בלבו אמונת ה' ומהשכלה אף אם אינו מקיים המצוה בפועל צדיק יחשב וענין עשיית המצות הוא רק לאנשים אשר אין בידם לחשוב מחשבות המצוה המה צריכין אל המעשה ולכך אמר למשה רב לכם היינו שהרבה העמים עליהם במצות המעשה כי כל הצדה בולם קרושים ובתוכם ה' דהיינו שיש די להיותם קרושים על אשר ה' בתוכם דהיינו שנקבע ה' במחשבתם בלי מצות המעשה ומדוע תתנשאו על קהל ה' לחשבם הדיומות שאין בידם לחשוב מחשבות בלי פעילת המעשה. ולזה הלביש אותם מלית שגולו תכלת דהיינו שיש די בתבלת לבד שהוא מורה רק על המחשבה. ועיין ב"שוע"י עה"ת ובוה פ"י היטב לב מה שנאמר ולא יהי בקרה וכעדתו כאשר דבר ה' ביד משה לו שרשי' נלחץ בזה ולדברי הישוע"י יתפרש הכתוב כי קרה ה' סכור שרי בלב בלבד וז"ש המד' ויקח קרה שלבו לקחו כד"א מה יקח לבך וזה הפי' ועל נמותם ונז' היש ה' בקרבנו ונז' ויבוא עמלק. הענין כי המצות תלוי בלב ודיבור ומעשה ובמו שדיבור ומעשה בלא מחשבה לא סגי ב"כ מחשבה בלא מעשה עד"מ מצות תפילין שיש בהם יחודו ואהדתו יתכ"ש ושנוכח נסים ונפלאות שעשה עמונו כו' אם כה יזכור במחשבתו ולא ילבש תפילין הוי מרקפתא דלא מנה

תפילין וז"ש ועל נסותם וגו' היש אם זה נקרא יש מה שח' בקרבנו בלבנו בלבד אם אין בלא מעשה האמור בתורה ויבוא עמלק וילחם וגו' ברפידים ואחז"ל בשיביל שרפו יריהם [כנוי למעשה] וז"ש והי' כאשר ירים משה ידו כלומר המעשה וגבר ישראל לכן נאמר ולא יהי' בקרה וכעדתו לומר שדי בלב בלבד כאשר דיבר ה' ביד משה לו כל' ע"י שירים משה ידו כלומר המעשה לו לה' הרי שהמעשה עיקר שעל ידו נתעורר הלב ומה יבין שלא סגי בעבודה שגלג לבד. והגאון ר' ליבש נ"ו פי' מאחז"ל במס' סוטה מ"ד: סה בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחזור עליה מעורכי המלחמה ופירש"י סה בין תפלה לתפלה בין הנחת תפ"ש לתפ"ש ואמר הרב ז"ל בביאור דברי חז"ל הללו נחוי אנו משל אצל מלחמה יש שר הצבא ויש אנשי חיל והנה שר המצביא העומד בראש החיל הוא חושב מזימות האויך לערוך המלחמה וכל תחבולות ותכסיסי המלחמה נחתבין על פיו והחיל מוציאין מכה אל הפועל מחשבת שר המצביא. והנה אם יהיו אנשי חיל לבד בלא שר מצביא ומושל בראשם או בל"ס לא יעמדו על רגליהם במלחמה ולא יצליחו למלחמה יען שאינם יודעים עד מה וכן להיפוך אם יהי' רק שר המצביא לבד ויחסרו אנשי המלחמה בודאי לא העשינה ידי שר המצביא תושי' כי מה בצע לו בכל המחשבות שהוא חושב אחרי כי אין איש להוציא מהשבתו למעשה. ולפעולת אדם נמצא שר המצביא הוא המחשבה ואנשי חיל המה המעשה וא"א ובל"ז והנה ידוע דתפילין של ראש מורה על המחשבה ותפילין של יד מורה על המעשה וזה כוונת מאמרם ז"ל סה בין תפ"ש לתפ"ש ואומר כי המחשבה והמעשה אין צריכין זל"ז ואפשר בחדא מינייהו חוזרין עליו מעורכי המלחמה ר"ל מראין לו עורכי מלחמה דמזה מוכה ומבואר היפוך מדבריו עכ"ל ודפח"ה. ועי' בס' העיקרים מאמר ג' פכ"א מה שפירש הכתובים ברו לי זידיים שיחות אשר לא כתורתך כל סעותיך אמונה שקר רדפוני עזרני כמעט כלוני בארץ ואני לא עזבתי פקודיך כחסדך הייני ואשמרה עדות פיה וכתב הוא ז"ל לבארם אמנם הוא מקצר כדרכו ואני ארחיב בעו"ה כי יש הרבה מינים האומרים אחרי שמעשה המצות הוא רק לקבוע אמונה בלב איש ישראל, כמו ציצית ותפילין על יצ"מ שבת על חידוש העולם וכדומה, א"כ כשאנחנו מאמינים גם בלא זה הלא אין אנו צריכים למעשה המצות הללו ודי במחשבה שבלב. אמנם באמת הבל יפצה פיהם, דהנה נחוי אנו דהתורה נקראת עדות כמ"ש בתורה פרשת תרומה ואל הארון תתן את העדות ונאמר אם ישמרו בניך את בריתי ועדותי זו אלמדם והרבה כדומה והמעט מה שנקרא התורה עדות הוא כך כמו שאם אנו מקבלין עדות מפי עדים צריכין אנו לקבל דברי העדות כמשמעם ולא לעשות כוונות בדברי העדים מה שלא נתכוונו כלל למשל אם באו עדים ואמרו הרג ראובן את שמעון ביום פלוני ובמקום פלוני ואח"כ באו עדים אחרים והזימום או בלי ספק

העדים נהרנים ואין אנו רשאים להציל את העדים במה שנאמר להוציא דברי העדים ממשוּטן ולעשות להם כוונות אחרות דמה שאמרו ביום א' בשבת הרג פלוני את פלוני היינו ביום א' לשמיטה ומה שאמרו ראובן הרג את שמעון כוונתם שלקח ממנו פרנסתו וכדומה אסור לעשות כן כי צריכין לקבל דברי העדות כמשמען כן אנהנו צריכין לקבל דברי התורה כמו עדות היינו שבתורה נאמר וקשרתם לאות על ירך היינו תפ"שי ממש ולא לעשות בהם כוונה אחרת שכוונתם לקשרם על לוח לבו ולהאמין, וכן שבת לשמור השבת כדת מחללו בפועל וכל האומר בהיפוך עובר בשאט נפש על דברי התורה לכן מטעם זה נקרא התורה עדות וזה כוונת דוה"מ ע"ה ברו לי זידיים שיהות אש" לא כתורתין ומחו השיחות אשר לא כתורתין דאמרם כל מצותיך אמונה ר"ל שאומרים שא"צ למעשה המצות רק עיקר המצות היא רק אמונה בלבד, שקר רדפונו וגו' ר"ל בזה השקר שאומרים כמה רודפים אותי ע"כ מסיים דהמ"ע והוא כי כהסדך היינו ואשמרה עדות פ"ך ר"ל שאשמור התורה כעדות לקיים גם מעשי המצות כמשמען וכמדרשן כן תנ"ך ודפח"ה, והנה מפרה אדומה מוכה דהמעשה הוא עיקר ולא המחשבה דהקב"ה העלים הטעם ומי לנו גדול משלמה המלך ע"ה שנאמר בו ויהכם מכל האדם ואעפ"כ איתא במדרש פ' הקת וז"ל ר"י פתח כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני [קהלת ז'] אמר שלמה על כל אלה עמדתי ופרשה של פרה אדומה הקרתי ושאלתי ופשפשתי אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני עכ"ל. וא"כ כיון שהעלים הטעם ליכא מחשבה וכוונה רק המעשה וזה כלל גדול על כל התורה דהעיקר היא המעשה ולא המחשבה וזה פ"י הפסוק "ואת חקת התורה" ר"ל דהחוקה הזאת של פ"א הוא כלל גדול על כל התורה דהמעשה הוא העיקר, וזה הוא כוונת הפסוק העומד בנושא ברושנו "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת" ר"ל ולקחו לטמא לאיש האומר דמחשבה הוא העיקר וא"צ למעשה המצות לזה נבוא ונקח רא"י מעפר שריפת החטאת דמשם מוכה ומבואר להיפוך דהמעשה הוא העיקר וז"ב. ומעתה מבואר דברי המדרש המוצג ברע"ש אמור דאלמלא ה"י יודע קרה פ' פרה אדומה לא ה"י נחלק עם משה לאמור דדי במחשבה והשכלת המצות לבד דמשם מוכה דהעיקר הוא המעשה ולא המחשבה. וא"ש דברי המדרש.

נפתלי הירץ תאומים אבד"ק וויעלקאמש

כב.

ב"ה סאדאגורא

בקבוצי אפרים חוברת א' אות ב' העיר דו"ז הרה"ג מהארעדענקא על הא דיבמות ק"ג: דאמאי לא נימא התם כיון דאמר ליה לשון הב ליה, אף אם ה' נתן סתמא אומדנא דבודאי יתן לו בענין המועיל כפסק הש"ע באהע"ז סי' כ"ה סי"ט דאף אם שאל מחבירו טבעת לקדש את האשה, מקודשת, דאמדינן דעתו שנתן לו בענין שיועיל ואם לא יועיל בשאלה יועיל במתנה ע"מ להחזיר א"כ מכ"ש כאן בלשון הב ליה יע"ש. ונלפע"ד ע"ד הפשוט דבאמת אינו מבין היאך נימא דאף אם נתן לו בלשון שאלה אומדנא דנתן לו בענין שיועיל, וע"כ הטעם דאמרינן דניחא ליה שחבירו יקיים המצוה. הא יגיע לו הפסד מזה דאם יהי' בתורת שאלה, יהיה חבירו חייב באונסין אבל אם יהיה בתורת מתנה ע"מ להחזיר, יהיה פטור מאונסין כמבואר בחו"מ סי' רמ"א ס"ג ובסמ"ע שם ס"ק כ"א דאף מגניבה ואבידה יש פוטרינן וע"י אריכות דברים כזה בס' יהושע ס"א ובמקום פסידא לא אמרינן דניחא ליה כמבואר בש"ס בכורות י"ח: יע"ש וע"י באו"ה סי' י"ד ס"ד ברמ"א שם ובמ"א סק"י ובס' תל"ז ס"ד ברמ"א שם ובשאר דכתי. וע"כ מזה רא"י למה שפסק הנהיבות שם בסק"ט דרק במתנה ע"מ להחזיר פליגו אם חייב באונסין ובגניבה ואבידה אבל בכה"ג דנתן לו בלשון שאלה לצאת איזהו מצוה ואמרינן אומדנא דנתן לו בענין שיועיל כ"ע מודה דחייב אף באונסין דאמרינן כיון שהזכיר בלשון שאלה א"כ הוי כעין תנאי דאם יחזור לו יהי' למפרע מתנה וא"ל יהי' בתורת שאלה יע"ש. ולפ"ז בהא דיבמות דלא אמר בלשון שאלה כ"א הב ל"י אם נימא אומדנא דנתן לו בענין שיועיל אף במתנה ע"מ להחזיר א"כ יהי' לו הפסד בזה לענין אונסין וכנ"ל דבלשון הזה ליכא למימר דהי' תנאי גם על שאלה. וע"כ אמרינן אדרבה דבודאי נתן לו רק בתורת שאלה דבמקום פסידא לא ניחא ליה. וע"כ ששיר מקשה שם אב"י לר"י. והוא ברור. ובל"ז י"ל דלפמ"ש הרשב"א בחי' שם דהא דאין לחלוץ לכתחילה במנעל שאינו שלו הוא מדרבנן משום גזירה סן לא יהיה המנעל למדת רגלו א"כ י"ל דגם ע"ז הי' הגזירה ובעי הקנאה ממש ומה שפי' הלבוש והפרישה שם הטעם דלכתחילה לא משום דכתיב נעלו ובריעבד בשר דנעלו אשגורי לישנא הוא יע"ש. תמוהין מאוד דבריהם דבהדיא עצמריך שם בש"ס הנ"ל נעלו לדרשא דיהי' למדת רגלו. ע"כ כהרשב"א דהוה רק גזירה מדרבנן. ובדאורייתא בלא"ה כילו לן כבר רבוותא דאין לחלק בין לכתחילה ובין לדיעבד. וע"י בתוס' פסחים י"א. ד"ה קוצרין ונימן ג'. ד"ה וכי. ואכ"מ.

חק' היים ראבינאוויטש רב דפה"ק סאדאגורא

בג.

ב"ה יום ט"ו תמוז "בנחת רוח" לפ"ק ביוון־אָרֶאָר.

שלום לכבוד מהו' אחובי הנצמד בקירות לבי הרב המאור הגדול לממשלת התורה. ואוצרו יראת ה' טהורה.

כש"ת מו"ה אפרים לנדא חי"ו רב בבאקארעשט הכירה.

בש"ס קדושין ע. אמר רבר"א אמר רב כל הנושא אשה לשם ממון הויין לו בנים שאינו מחוננים שנאמר [הושע ה'ז] בה' בגדו כי בנים זרים ילדו בו' ופירש"י [בד"ה בנים זרים] מהאשה פסולה לו ולשם ממון נסבה בו' עכ"ל. ובשו"ת הריב"ש [סי' ט"ו] כתב ואין למונעו מזאת ואף אם הוא נושא לשם ממון כי משו"ל הנושא אשה לשם ממון בו' זה באשה שהיא פסולה לו בו' וכן פירש"י ז"ל בו' עכ"ל. ודברי רש"י ז"ל יסודתם בחררי קודש כי כן תרגם יונתן ב"ע [בהושע ה'ז] שם [ארי בנין מבנת עממיה קימו להון וכו']. וכן פירש"י [בנים זרים ילדו שנתחתנו עם עכו"ם. וכ"מ ביבמות י"ז יעשה. ומצאתי במס' כלה רבתי רפ"ב. גמ' ורע"ק מה"ת מנ"ל דכתיב בה' בגדו כי בנים זרים ילדו ואין בגדו אלא זנות ואין זר האומר כאן אלא ממזר *] ועוד מצאתי בירושלמי [סנהדרין פ"ה"ה] ר"י אמר עדתו של יוחנן בן קרח אין להן חלק לעוה"ב. מאי טעמא בה' בגדו כי בנים זרים ילדו וכו'. וה"א לא גלו עד שנעשו ממזרים וכו'. מ"ד ממזרים מאבותיהן ע"ש. הרי מבואר בכמה דוכתי דהאי קרא מיירי בנשוא נשים פסולות. — אמנם כן ראה זה מצאתי עוד במדרש רבה שמות פא"י. עה"פ ויקם מלך חדש, דרבנן פתחין פתחא להאי קרא בה' בגדו כי בנים זרים ילדו וכו' ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית

(*) ולא אמנע מלהביא פה גם מה שהערותי כבר [בה' מנחת הנודך] בביאור מלת ממזר, הלא כה דברי; שא נא עיניך וראה בש"ס יבמות ע"ז: ממזר, מוס זר וכ"ה במס' כלה רבתי רפ"ב גמ' עז פנים ר"א אומר ממזר בו' מהו ממזר, מאוס זר ומהמס' כלה מקור נפתר להמאמר השגור בפי העולם, "מדחציף כולי האי ש"מ ממזר הוא" ובש"ס בבלי לא מצינו דק, "מדחציף כולי האי ש"מ רשיעא הוא" (ב"מ פ"ג.) אבל בתוס' יו"ט [סופ"ד דתענית] הביא מאמר זה ולא הערה מקורה ע"ש. עי' בדרכי משה [הו"מ סי' ת"כ אות ה'] שהביא בשם כתבי מהר"א איסרלן שכתב; כמו ממזר שהוא חצוף ושקרן וכה"ג בו' עכ"ל. ויש להעיר על המהר"א שהי' יכול לתקן דבריו כמו ממזר שהוא פקה כירושלמי סוף קדושין דרוב ממזרים פקחים. ועיין קדושין ע"ב: דמתרגם רב יוסף וישב ממזר באשדוד [זכריה ט] יתבין בית ישראל לרוחצן בארעהון דהוו דמו בה לנוכראין. ותימה על הרמב"ן [פ' תצא כ"ג"ג] שלא הביא רק מהירושלמי קדושין פ"ג ה"ב אמר ר' אבהו מהו ממזר, מוס זר ובמכת"ה לא הערה מכל האמור.

מלה אמרו נהי' כמצרים וכו' לקיים מה שנאמר "עתה יאכלם חדש את חלקיהם" מלך חדש שעמד וחדש עליהם גזירותיה וכן הוא במדר' [שמות שם סי' ה'] וסיים שם "חדש" כתיב עמד מלך חדש וחדש עליהם גזירות קשות וכו' ע"ש. הרי דחכמי המדרש ז"ל דרשו האי קרא לדרשא אחריתא על ישראל במצרים ?

ולפענ"ד אפשר לומר מלתא בטעמא דרב [בקדושין ע' הנ"ל] דלא דרש להאי קרא כחכמי המדרש משום דבעלי המדרש על כרחך צריכין לומר דסבירא להו יש אם למסורת "חדש" כתיב כהתנחומא הנ"ל. משא"כ רב אזיל לשיטתו (בכריתות י"ו.) לרבא שם, סובר יש אם למקרא ע"ש. "וחדש" קרינן, וכן אפשר לומר לרע"ק במס' כלה הנ"ל שלא דרש להאי קרא כחכמי המדרש הנ"ל. ג"כ משום דאזיל לשיטתו בקדושין י"ה: דס"ל יש אם למקרא ע"ש. וכן אפשר לומר דהחד מ"ד בירושלמי סנהדרין ה"ט והתרנוס יב"ע הכי סבירא להו דיש אם למקרא "וחדש" קרינן ולא "חדש" (ועיין כו"פ סי' פ"ז אות ב' שכתב דאנן קי"ל יש אם למקרא ע"ש. ועיין בפמ"ג יו"ד סי' פ"ז במ"ז סק"א שהשיג עליו בזה יעו"ש. והרבה יש לפלפל בזה ולא עט האסקפ פה) עכ"פ מצינו למידן דלהש"ס בבלי ולהתרנוס יב"ע והברייתא דמס' כלה ולהמד' בירושלמי האי קרא דבנים זרים ילדו קאי בנשאו נשים פסולות כפירש"י בקדושין הנ"ל. אבל לא מנעו חכמים מלישא אשה כשרה גם לשם ממון כאמור.

ברם דברי תורה כאניות סוחר ממרחק תביא להמה דהכי אתמר בתלמודא במערבא (ירושלמי רפ"א דיבמות) דרב הונא [תלמיד רב] מפרש שם בברייתא דתויב יבמה יבוא עליה מצוה, לפי שהיתה בכלל היתר עד שלא נישאת לאחיו רצה לכנוס לשם תואר כונס, לשם ממון, כונס, נישאת לאחיו ונאסרה, מת אחיו בלא בנים הורה והותרה, יכול תהזור להחירה הראשון רצה לכנוס לשם תואר כונס לשם ממון כונס ת"ל יבא עליה מצוה, אתיא דר"ה כאבא שאול דתניא אבא שאול אמר הכונס את יבמתו לשם נוי או לשום דברים אחרים הרי זה בעולת זנות כו' ע"ש. הרי מבואר להדיא בירושלמי דדוקא יבמה אסור לכנסה לשם ממון משא"כ עד שלא נישאת לאחיו, רצה לכנסה לשם ממון כונס, אם אמנס דבבבלי יבמות ל"ט: מפרש ר"י בר אבדימי שם ג"כ להך ברייתא כר"ה בירושלמי ונשמט שם הנך תיבות "רצה לכנסה לשם ממון" מ"מ אין מזה שום הוכחה כלל לומר דהשים בבלי פליג על דירושלמי. בזה, דכו"ז נכלל בלשון הברייתא דאבא שאול "לשום דבר אחר" והיינו גם ממון, וכן מצאתי מפורש להדיא בתוספתא (יבמות סוף פ"ו) הבא על יבמתו לשם נוי ולשם נכסים וכו' ע"ש. ומכ"ז מבואר. דדוקא ביבמה אסור, אבל לא מנעו חכמים כלל מלישא אשה גם לשם ממון. — וממילא מוכח דהא דאמר רב בקדושין הנ"ל כל הנושא אשה לשם ממון הויין לו בנים שאינן מהוגנים זה רק

באשה שהיא פסולה לו דאי לא תאמר הכי יסתור רב הונא בירושלמי הנ"ל תלמיד רב, דברי רב רבו. כשבת קכ"ה. דפריך שם מר"ה אדרב. וכ"ה בתוס' שנועות מ"ב ד"ה כל ע"ש. וכ"ו יש להעמים בפרש"י שפי' להא דרב. באשה שהיא פסולה לו ולשם ממון נסבה כנוכח, אבל בלא"ה שצינה פסורה אליו אלא שנשאה משום ממון מותר. וזב"ונ. ודברי תורה עני' במקום אחד ועשירים במקום אחר (בירושלמי ד"ה פ"ג ה"ה. ותוס' כריתות י"ד. ד"ה אלא). וגם היא משנת חסידים. בספר חסידים סי' שפ"ב באיש אחד שכירך הטוב והמיטב על שנשא אשה שנתנה לו ממון הרבה יע"ש ובמנ"א סי' רכ"ב ובא"ר שם. וכן פסק הרמ"א באה"ע רס' ב' ונו"כ שם.

ובעוד פתחי פי עמי פתחים אמרתי לכתוב עלי גליון גם מה שהערותי על מ"ש בקידושין ע. הנ"ל בנים זרים פירש"י מאשה פסורה ולשם ממון נסבה כדמסיים קרא יאכלם חדש את חלקיהם. מזין שנשאה לשמו יאכלם בחודש אחד עכ"ל. ובמהרש"א כח"א העיר ממ"ש בנמרא שם חודש נכנס וחדש יצא וכו' ומטעם זה כתב לפרש דודאי לאו בחודש אחד יאכל וכו' ע"ש. ויש להעיר מרש"י [הושע ה'ז] שפי' יאכלם חדש. "חודש אב" וכ"כ הראב"ע שם בשם ר"י ועיין תרגום יונתן ב"ע שם שתרגם ע"ז. כען איתי עלידון עממין ירה בידה" כו'. ודעתי העני' השבה להסבר דנביאות הושע היתה בזה על החודש העתיד לבוא בין המצרים כנבואת ירמיה [ג"ב וד'] בחודש הרביעי בתשעה לחודש ויחזק הרעב בעיר ולא היה להם לעם הארץ, ותבקע העיר וגו' ויצא מהעיר וגו'. וכן מבואר [בתענית כ"ה: ובר"ה כט:]: דבראשונה הובקע העיר בט' בתמוז ובט' באב נשרף בית אלקינו בעוה"ר. וזאת היתה נבואת הושע "עתה יאכלם חדש" היינו חודש ימים במלואן מאלו הב' חדשים מתשעה בתמוז עד אחר ט' באב. נשלמו שלשים יום חודש ימים ואולי אפשר להעמים זאת בלשון הש"ס שם "חדש נכנס וחדש יצא" כלומר "חדש נכנס" היינו "חודש אב" נקרא "חודש נכנס" מטעם שישנו חכמים בלשון המשנה [תענית כ"ז:]: "משנכנס אב" ממעטין וכו'. ועוד ב' באב "נכנסו" האויבים להיכל [בתענית כ"ט.]. "וחודש יצא" כלומר חודש תמוז נקרא "חודש יצא" מטעם לשון הכתוב [ירמיה ג'ב"ז]. "ויצאו מהעיר" כלומר דבאלו הב' חדשים נשלם החודש ימים ונתקיימה נבואת הושע "עתה יאכלם חדש" יהי רצון שיכנה בית מקדשינו במהרה בימנו וחדות ה' יהיה מעזנו.

הנזך העניך שאפראן אבד"ק ביוואלאר.

כד.

ב"ה יום ה' לסדר הנני נותן לו את בריתי שלום תרע"ד לפ"ק פשעווארסק. בין המצרים תורה אור לחכמים וקרן התורה בכבוד תרום. כבוד בדו"ו הרב המאוה"ג ליהודים. בהריפות ובבקיאות עצום. מפורסם בחבוריו היקרים רב פעלים. שלשלת היוחסין כש"מ מו"ה אפרים לנדא רב בעיר באקאָרעשט ג"י. איתא במס' שכת קל"ג. אמר מר יו"ט אינה דוחה אלא מילה בזמנה אבל לא שלא בזמנה כו' רב אשי אמר הנני טעמא שבתון עשה וחוי לי.

י"ט עול"ת ואין עשה דוחה ולא תעשה עכ"ד הגמ'. וקשה לי לפי"מ שנודע שיטת הראב"ד בפ"א מהלכות מילה ב' דמילה שלא בזמנה חייב כרת ובכל יום ויום עובר בחיוב כרת. וכן הוא ג"כ דעת התוס' מכות י"ד. ד"ה לאפוקי דמילה שלא בזמנה הוי חיוב כרת והתוס' זבחים ל"ג: חדשו דעשה שיש בה כרת דוחה עשה ולא תעשה. א"כ תקשי מאי משני רב אשי שבתון עשה ואין עשה דוחה עול"ת הרי מילה שלא בזמנה הוי עשה שבכרת ועשה שיש בה כרת דוחה עשה ולא תעשה. ודא קו' רבתי, אח"ז מצאתי שכבר הקדמני בזה בהנחות מהר"ב פרענקעל ומוהר"ם טויבש. ואשר אנכי אחזה בזה בהקדם מה שישבתי קו' החת"ס יו"ד רנ"א לשיטת ריב"א חולין קמ"א דאע"ג דק"ל דאין עשה דוחה עשה ולא תעשה מ"מ הל"ת נדחית ולא ישאר רק עשה. ולפ"ז המל בשבת מילה שלא בזמנה הל"ת נדחית ולא עובר רק בעשה דשבתון דאין חיוב כרת אלא בפסח ומילה בלבה, א"כ תקשי ממתני' דשבת קל"ז. דחייב ר"א המל של ע"ש בשבת חטאת ואמאי דהא כל שאין חייבים על זדונו כרת אין חייבים על שגגתו חטאת ודא קושיא נפלאה. וליישב דברי' אמנא דלאחר העיון שנחקור אחר שרשן של דברים נראה דאין חיוב כרת חל עד י"ג שנים שנעשה בר עונשין ואז אם לא מל הוא עצמו חייב כרת אבל קודם י"ג ואף מילה בזמנה אין חיוב כרת על האב דלדידי' פשיטא דאין חייב כלום דאינו עוד בר עונשין ורק חיוב עשה גרידא דביום השמיני חל על האב או הבי"ד בזמנו, ושלא בזמנו דליכא לימוד מביום השמיני למידין מהמול לכם כל זכר דמשמע כל זכר דאף שלא בזמנה דחיוב למולו האב או הבי"ד אבל לא חייב כרת עיין היטב במס' קדושין כ"ט. ובפירש"י פ' לך בד"ה אשר לא ימול וז"ל משיגיע לכלל עונשין ונכרתה אבל אביו אין עונש עליו כרת אבל עובר בעשה ופי' בשי"ה והרי עדיין קטן ולא בר עונשין ולמה יתחייב כרת וכן בשבת קל"ב: וברש"י מפורש יוצא כדברינו. ועיין בסרמ"ג ובישועות יעקב יו"ד ס' כ"ה ובשו"ת חסד לאברהם מה"ת יו"ד ס"א לא הרגיש בזה. וכתב דחיוב כרת מילה שלא בזמנה הוי אף קודם י"ג שנים ובאמת הדבר כמ"ש. ובהיות כן מיושב קו' החת"ס אמאי מחייב ר"א המל של ע"ש בשבת הרי מהל"ת לא נשאר רק עשה ואין חיוב חטאת בעשה. וז"א דהרי הוכחתי דחיוב כרת לא הוי עד לכשיגדיל והוי בר עונשין או חל עליו חיוב כרת. אבל קודם י"ג שנים אין חיוב כרת אלא עשה גרידא א"כ שפיר אר"א המל של ע"ש בשבת דייקא דאז ליכא חיוב כרת דהא הוא עוד קודם י"ג שנים והוי רק עשה גרידא דחייבים למולו א"כ הרי קי"ל דאין עשה גרידא דוחה ל"ת שבכרת מש"ה לא יוכל עשה דמילה שליב קודם י"ג שנים לדחות שבת ומש"ה חייב כרת וכל שחייבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת ודוק, ועתה הבוא נבוא ליישב קו'

לשיטת הפוסקים המילה של"ב הוי חיוב כרת אמאי אינו דוחה עול"ת דיו"ט הר. עשה שבכרת דוחה עול"ת ומאי טעמא דרב אשי כאמור דיל"ל דר"א לא קאמר רק במילה שלא בזמנו קודם י"ג שנים דאז ליכא חיוב כרת רק עשה גרידא דחייל על האב אינו דוחה עול"ת דיו"ט ומש"ה אמר אין עשה פי' עשה גרידא דחייל על האב דוחה עול"ת דיו"ט ואף דלא קי"ל כן וגם מילה של"ב אחר י"ג שנים אינה דוחה דיו"ט ויובל להיות או דאנן מהמרינן כשארי אמוראי דילפו מקרא אחרנא בגמ' שם, או דנוכל לומר דאף אליבא דר"א לא דחינן מילה של"ב אחר י"ג שנים דס"ל כשימות הרמב"ם דלא חייב כרת עד שימות ולא ירצה למול. וחראב"ד יסבור כשארי אמוראי. ועיין בשושנת העמקים כלל ח' ובמק"ה מצוה ב' ובשו"ת ד"ה חיו"ד ס' ל"ב ובכרת משה שבת קל"ב: ודוק.

הצעיר שלמה תאומים בהרח"ג מו"ה דוב תאומים נ"י

כה.

ב"ה לאקא

במס' תענית ד. איתא, ועוד שאלה בנסת ישראל שלא כהוגן אמרה לפניו רביש"ע שימני כחותם על לבך אמר לה חקב"ה בתי את שואלת דבר שלפעמים נראה ופעמים אינו נראה, אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר הן על כפים חקותיך עכ"ל הש"ס ולהבין מה ענין הויכוח הכנ"י עם הקב"ה ואך שי"ך בהקב"ה נראה ואינו נראה וכי שכחה ודבר נעלם לפניו ית'? ונראה בהבנת הענין עפ"י הידוע לנו מספרי החוקרים שבימי קדם נמצאו פילוסופים אשר שמו תהלה במעשה המצות בפועל והכחישו היות המעשה נהוצה לשלימות האדם ואוצרו הדוחה, רחמנא לבא בעי הוי' פתגמם ואם אך לב האדם שלם באהבת ה' והכרת גדולתו ואם אך במחשבה ודיעה ישיג תעלומות המצוה וסבריהן אז כבר השלים את תעודתו ואין מהצורך עוד כלל להוציא המחשבה לפעולת אדם. אכן האנשים האלה שגו ברואה כי המחשבה בלי המעשה כאין וכאפס נחשבה ולמען יגיע רשלימות האמיתית לא יספיק קיום המצות והשגתן במחשבה לבד רק ההכרח לקיימן בפועל ואז יעלה במעלות הקודש לטהר נפשו ולזכותה. ואם אמנם לפעמים גם המחשבה רצוי' בעיני המקום גם כשלא נעשתה המעשה, הנה זה רק כשלא נעשה המצוה מהמת אונם אז אמנם יחשב הרצון הטוב כמעשה כאמדם ז"ל מחשבה טובה וכו' וכמו שאמרו [ברכות ח.]. חישב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעה"ב כאילו עשאה אבל להניח המעשה בשאט נפש ולהסתפק במחשבה לבד זה הוא עון פלילי.

וגדול עונו מנשוא. ומה נכבד דברי הר"י אלבו בהעקרים מאמר ג' פכ"א כו' וכו'*)
 כן הוא אצלינו היסוד העקרי אשר עליו נבנה הבנין הנהדר של תוה"ק שהמחשבה
 לבד בלי המעשה כאין וכאפס נחשבה ועל המחשבה ללכת תמיד שלובי זרוע עם
 המעשה תתאחדנה ולא תתפרדנה. ובהבטל ח"ו היסוד הזה יבטל כל הבנין בלוי.
 והמלצנו ע"ז מאמר הכתוב אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם הכוונה
 כי מי שיחפץ לעשות המצוה כתיקונה כל ישוב שבמחשבה לבד יצא ידי חובתו
 וא"צ לו עוד קיום המצוה במעשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם רק יעשה
 בפועל אשר צוה ה' ואך אז יגיע לתכלית הנרצה וימלא את תפקידו אשר הושם
 עליו. וזה ג"כ כוונת הכתוב. ויקהל משה את כל עדת בני אלה הדברים אשר צוה
 ה' לעשות אותם הכוונה ג"כ ע"ד הנ"ל שלא טהרת הרעיון וזכות המחשבה בעינין
 והשכלה הוא העיקר להשלמת האדם רק קיום המצוה בפועל ועשייתו. והאיש
 החפץ להגיע לאושר הנצחי עליו להבר תמיד המחשבה עם המעשה למען יהיו
 לאחדים בידו. ולמען הוק בקרבנו בכ"ע הרעיון הזה של אפיסת המחשבה לבד כשלא
 יצורף אליה המעשה בפועל שהוא לפי דברינו יסוד מוסד לתוה"ק נתנה לנו מצות
 תפילין שענינה היא — מלבד הכוונה הנסתרה הצפונה בה כמו בשאר מצות אשר
 ארקים הבין דרכה — להשריש בכל יום מחדש בקרבנו הידיעה וההכרה כי המחשבה
 לא תועיל בלתי אם יחבר אליה המעשה כי תפילין של יד מורה על המעשה
 והפעולה כי היד היא הפועלת כל דבר ותפילין של ראש מורה על המחשבה והרעיון
 כי הראש הוא מושב השכל וממנו למחשבות האדם ותהבולתיו תוצאות ובהנהיגו
 איפו בכל יום התפילין על היד ועל הראש נקה מוסר שהמחשבה והמעשה צריכים
 להיות מחוברות תמיד ובהיותן תואמות יחדיו אז תעלנה לרצון לפני ה'. ולזה רמז
 לנו הו"ל [מנחת לוי:] אמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפילין בכל
 שעה ק"ו מציין וכו' הכוונה שנוכח תמיד בזה לקשר יחד המחשבה המתואר בתפילין
 עם המעשה המתוארת בתפילין והיו לאחדים בקשר אמיץ וחזק. ואך בעשותנו זאת
 נמלא את תעודתנו ונתקרב אל התכלית הנעלה והנשגב אשר ה' דורש מאתנו.
 ומעתה מה יקרו דברי הו"ל במאמר שלפנינו ועוד שאלה בנס"י שלא כהוגן אמרה
 לפני רבש"ע שימני כחותם על לבך היינו שהמחשבה היא חותם ללב ומתאר ללב
 אבל המעשה שאדם עושה בפועל הוא מתואר לזרוע ויד שהוא בלי מעשה ולזה
 אמרה כנ"י שהמחשבה לבד תספיק לקיום המצוה אמר לה הקב"ה בתי את שואלת

*) בכאן הביא הכותב מאמר ארוך מס' העקרים אך יען שכבר מובא המאמר
 הזה באריכות באות כ"א לזאת לא הדפסתיו עוד הפעם. והקורא הנכבד יעיין באות
 הנ"ל ושמה ימצאנו.

דבר שלפעמים נראה ואינו נראה היינו שבא"ל נעשה המעשה מחמת אונס או יחשב לרצון לפני הקב"ה ע"ד חישב לעשות מצוה וכו' ובאם יחפוץ להסתפק במחשבה לבד מבלי עשיית המצוה בפועל לא נחשב המצוה למאומה. אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר הן על כפיים חקותיך היינו שיקיים המצוה בפועל ידיים ואך אז יש ערך וחשיבות להמצוה.

אברתם תאומים אבד"ק לאקא.

כו.

ב"ה באקוי (המשך מחוברת ב' אות י"ג).

וי"ל דהיה לו עוד הכרח יותר גדול לזה מדקרא אותו דוקא בשם גנאי הזה יארוד נאלא מוכרח כן כמו שאבאר. דהנה יש להוכיח דר"ז דרכו היה לבנות ולספור תמיד כרי לקיים והחי יתן אל לבו. כירושלמי ברכות פ"ג סוף ה"א דר"ז שרע בדיבורא אתון בעיין מויקפניה ואשכחניה איעני א"ל מהו כן אמר לון. לכן דאתינן ע"ש והחי יתן אל לבו. וכן מצאתי במד"ר קהלת ז' פ' ט'. אך במדרש הגי' בשינוי וז"ל ר"ז שרע בדיבורא אולון מוזקפוניא ואשכחניה איעני בדיבורא. א"ל מהו כן אמר לון עלמא דאתינן מן תמן. הא מה דאתמר והחי יתן אל לבו. ופי' המת"כ שם דר"ז החליק ונפל בשדה והלכו לזקפו מצאוהו מושכב על פני הארץ ברצונו כי אינו חולה. וא"כ מהו זה למה אתה מושכב ברצון וא"ל זהו העולם שבאנו משם כו'. וכ"ז להעלות אל לבו מאין שיבוא ושמה ישובוזהו והחי יתן אל לבו עכ"ל. וראיתי במרה"פ על הירושלמי ברכות פ"ג סוף ה"א ד"ה שרע בדיבורא. שכי' שראה בס' אחד נקרא מעריך כו'. ופי' בדיבורא כמו בדברא. כלומר כשיצא החוצה וראה מקום הקברות נתן אל לבו ונעשה מעונה וחלש ושרע ונפל לארץ. והמרה"פ תמה ע"ז וכי' האריך עשה לר"ז כי'א מנמוכי רוח ורכי לבב כי'כ והוא בעצמו ר"ז כו' שהיה הגיל לנפשות עצמו באש הבערת כו'. וכעת יתפעל בראותו מקום הקברות אתמהא עכ"ל. ואני תמה על תמיהתו הלא לב חכמים בבית אבל ור"ז כר"מ עבד בזה כמ"ק כ"ח: דתניא היה ר"מ אומר וכו' והחי יתן אל לבו דברים של מיתה. דיספר יספרוניי וכו' ע"ש. וי"ל דז"ש במדרש קהלת ה"ל הא מה דאיתמר והחי יתן אל לבו ולכאורה אינו מובן הלא מקרא מלא הוא והאריך אמרו ע"ז דאיתמר יותר הול"ל הא מה דכתיב? ולפימש"כ א"ש. דכוונת המדרש על הא דתניא שהיה ר"מ אומר כנ"ל. וגדולה מזו נשמע לפי' המת"כ ה"ל דמדבריו משמע דר"ז היה נותן אל לבו דברים של מיתה אף שלא ראה למקום קברות כלל ולא שמע למי שידבר ממיתה מ"מ העלה אל לבו דברים של מיתה באשר הוא סוף כל אדם. והכל למיתה הם עומדים

בברכות י"ו. [וע"ש בגליון הש"ס דהגי' בע"י ר"מ וכן בילקוט איוב התקכ"ה. הגי' כמו בע"י וי"ל דר"מ אויל לשעמיה במ"ק כ"ה: הנ"ל] והמרה"פ הביא במח"כ מעשה לסתור דבריו. במה שהביא שר"ז היה רגיל לנסות עצמו באש. ואדרבה מזה ראה שר"ז העלה על זכרונו תמיד דברים של מיתה. ולכן בדיק נפשיה. ויטיב בתגור אש לנסות עצמו אם ישלוט ביה נורא דגיהנם כב"מ פ"ה הנ"ל. וכיון שהוכחנו לדעת זאת דר"ז נעצב ונתן אל לבו והעלה על זכרונו תמיד דברים של מיתה. ועפ"ז אי"ש היטב הא דאמרינן בנדה כ"ג. דבעי מיניה ר' ירמיה מר"ז לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא. קבל בה אביה קידושין מהו. למאי נפ"מ לאיתסורי באחות. למימרא דחיי' וכו'. אראב"י ע"ב הביאו ר' ירמיה לר"ז לידי גיחוך ולא גיחוך. וערש"י בכל תהבולות הללו עסק ר' ירמיה להביא ר"ז לידי שחוק ולא שחק דאסור לאדם שימלא פיו שחוק. ור"ז מהמיר טפי עכ"ל. ולכאורה יפלא מאוד למה זה עשה ר' ירמיה כ"כ תהבולות להביא לר"ז לידי שחוק והלא תנן שחוק וק"ר מרגילין את האדם לערוה כמשנה אבות פ"ג מ"ג ומשנה דמאי פ"ב מ"ג דלא יהא פרוץ בשחוק ע"ש בר"ש וברע"ב. ומה נובע המקור ללשון הרמב"ם בפ"ב מהל' דיעות ה"ז. ע"ש ובאדר"ג פכ"ו דעק"א סייג לכבוד שחוק [וי"ל דלהכי אמר ר"ז אתייקורי דמתייקרי בי במגילה כ"ה. והולין דמ"ה דע"א הנ"ל הואיל ונזהר מלשחוק ולכן היה לו זה סייג לכבוד] ועיין רש"י שבת ל: ד"ה שחוק וז"ל שחוק ממש שאין דעת שוחק מיושבת עליו. ואפי' אינו של לצון מ"ג אין בו יישוב עכ"ל. וא"כ ק' למה עשה ר' ירמיה תהבולות כדי להביא לר"ז לשחוק? ולפימ"שכ אי"ש כיון שדרכו של ר"ז הי' להיות נעצב ולהעלות על לבו דברים של מיתה ולכן חש ר' ירמיה שלא יגבר עליו ח"ו המרה השחורה ועי' יוכל להגיע לחולי רוח קצרית כמשנה בכורות מ"ד: רוח קצרה באה עליו ופי' הרמב"ם בפיהמ"ש שם שנברה המרה שחורה כ"כ עד שנפסדו פעולות הגוף וכחותיו עכ"ל. וכן פי' הרע"ב מברטנורה שם רוח קצרית מחמת המרה שחורה הנזכרת עליו לפרקים ונשאר בלא הרגש עכ"ל [ורש"י שפי' על רוח קצרה רוח שד ולא פי' בפ"י הרמב"ם והרע"ב שהוא ע"י מרה שחורה משום דבמשנה משמע דרוח קצרה הוא שומה כנכפה כ"ה. ורש"י אויל לשיטתי' בהגינה ג': ד"ה לעולם דהיוצא יחידי בלילה אימור גנדרופס אחריה. וכ' ששמע שהוא חולי האוהו מתוך דאגה. ע"ש שנ"ל פי' אחר אבל לפי' ששמע ודאי משמע דחולי הבאה על האדם ע"י מר"ש ודאגה אינו בשומה. ועיין בפתחת"ת אה"ע סי' קכ"א סוסק"ב וצ"ע] ולפי' הרמב"ם והרע"ב שם"ל דע"י תגבורת המ"ש יוכל האדם להיות נשאר בלא הרגש ר"ל. י"ל דלהכי שרע ר"ז בדיבורא משום שנתן אל לבו [כפי' המעריך הנ"ל] וגם בל"ז מצינו בר"ז שהיה חליש לביה כתענית ז'. ולכן השכיל ר' ירמיה ושאל לר"ז שאלה בדבר שאינו כדי להביא לידי שחוק מעט

להפיג דאנתו ועצבונו ולחזק את לבו אולי ישכח מעט דברים של מיתה ור' ירמיה ס"ל דרך למלא פיו שחוק אסור אבל לשחוק מעט שרי ועכ"ז ר"ז לא שחק משום דס"ל דאפי' לשחוק מעט ולא למלא פיו אסור וי"ל דפליגו ר' ירמיה ור"ז בפשט מה ששנו חכמים בלשון המשנה אבות פ"ו מ"ה במ"ה דברים שהתורה נקנית בהם וא' מהם מיעוט שחוק ור"י הוכיח מזה דמיעוט שחוק שרי ויפה לקנן התורה ור"ז ס"ל דמיעוט שחוק היינו שלא ישחק כלל כמש"כ התוס' במגילה ה' ד"ה ממעטין דר"ל שלא יהיה ששים כלל כו'. אבל אין לפרש ממעטין אבל ששים קצת דא"כ היה לו לפרש השיעור מה הוא קורא מעט עכ"ל. וא"כ ה"נ מיעוט שחוק הפי' שלא ישחק כלל דאל"כ הו"ל לפרש השיעור מה הוא קורא ממעט [ועי' דס"ל דאפי' במעט שחוק נקרא פרוץ בשחוק שצוו למנוע בזה כדמאי פ"ב מ"ג הנ"ל]. ור' ירמיה ס"ל דמיעוט משמע שיש שיור כפיר'שי פסחים צ"ט. ד"ה אם ימעט וס"ל דרך למלא פיו שחוק אסור וא"כ הו"ל כאילו מפרש שיעורא דכל שאינו ממלא פיו שחוק שרי [ועפ"ז י"ל ג"כ דזה שדרקך המשנה בדמאי ולא יתא פרוץ בשחוק. וכן הרמב"ם בפ"ב מהל' דיעות ה"ז כ' לא יהא אדם בעל שחוק כו' וכו' שלא יהא אדם פרוץ בשחוק כו' ע"ש פ' דדוקא להרבות בשחוק תדיר אסור אבל מעט שחוק שרי. ובהנהות מיימוני שם הביא להאדר"ג הנ"ל דשחוק סייג לכבוד פ"י מיעוט שחוק עכ"ל. וקצת תימה שלא הביא מה ששנו הו"ל בל' המשנה דמיעוט שחוק הוא מהמ"ח דברים שהתורה נקנית בהן. וכן יש להוכיח דמיעוט שחוק שרי מכתובות ק"ג: שאמרו דמת מתוך שחוק סימן יפה לו וע"כ הכוונה מעט שחוק דשרי] ור"ז מחמיר טפי כפירש"י דנדה הנ"ל [וכן דרכו של ר"ז להחמיר בכ"ז כמו שמצינו בירושלמי ברכות פ"ה סוה"ו שא"ל תלמידו רבי מה את מחמיר עלינו ע"ש] ועפ"ז א"ש מאד הא דאמרי' בברכות ל': אביי הוה יתיב קמיה דרבה הווייה דהוה קא ברח טובא אמר ונילו ברצדה כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא. ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר"ז הווייה דהוה קא ברח טובא א"ל בכל עצב יהיה מותר כתיב. א"ל אנא תפילין מנחנא פירש"י דהוה קא ברח טובא יותר מדאי ונראה כפורק עול. ועל תפילין מנחנא פירש"י והם עדות שממשלת קוני ומשרתו עלי. ופי' המהרש"ל בח"ש פ"י ואין אני כפורק עול ע"ש. ובאמת לכאורה תימה הא שחוק וק"ר בלא"ה אסור בתפילין משיב היסח הדעת כמש"כ הרא"ש בברכות [כ"ג:] פ"ג סי' כ"ה ובתרי"י שם. וכ"ה בשור או"ח סי' מ"ד וע"ש במנ"א סק"ב ועיין שו"ת שאנ"א סי' ל"ט וכ"י מ. שהאר"ך הרבה להוכיח דכל המסח"ד אסור בתפילין ע"ש. אבל זה ודאי דשחוק וק"ר לכ"ע אסור בתפילין וא"כ ק' אמאי קא ברחו טובא בתפילין? ועוד הרי הרמב"ם ב' בפ"ד מהל' תפילין הכ"ה שכ"ז שהתפילין בראשו של אדם ועל ידועו הוא עניו וי"ש ואינו נמשך בשחוק ובשיחה כשילה כו' ע"ש.

(המשך יבוא) בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי והגליל

קבוצי אפרים

שנה א'

קובץ מחי' תורה בענין הלכה, דרוש וחידיוש ואגדה
מרבני גאוני זמננו.

יופיע פעם אחת בחודש

על ידי העורך

אפרים לנדא רב בבאקארעשט

בעל מחבר ספרי אוצר התורה קמא ותנינא

מתירו לשנה ששה פראנק. ובשאר הארצות לפי ערך שמרי המדינה
למחברים השולחים ספריהם

אדפיס מודעה פעם אחת עבורם

KWITZEI EFRAIM

TALMUDISCH WISSENSCHAFTLICHE MONATSSCHRIFT

ERSCHEINT EINMAL MONATLICH

REDIGIRT VON

RABBINER

EFRAIM LANDAU

BUCAREST, Str. TRAIAN 18

ABONAMENT Jährlich 6 Francs

JASSY

DRUCK „PROGRESUL“ A. GRINBERG, Str. Ștefan cel Mare

1914

אלה שמות החותמים היקרים ששלחו מהיר החתימה

עבור הקבוצי אפרים עפ"י סדר א"ב

הר' אשר מענדעלזאהן באקארעשט	הר' מ. ד. אלמולע באקארעשט
הר' דוב בר' יהושע שענפעלד "	הר' משה אברהם שו"ב קיליע וועקע
הרב הר' יוסף הירש כ"ץ "	הר' משה יעקב שו"ב ציגאנאש
הר' יוסף חיים שו"ב קאנסטאנצא	הר' נתן ישראלאוויש שו"ב טירנאווישט
הר' יהושע האראוויטץ באקארעשט	(המשך יבוא)

תשובות המערכת

לש"כ הריח"ש מקאנסט. מאמרים יקובלו גם מבעה"ב לומדי תורה
אך באופן שיחיו עפ"י דרך התורה והיראה להרה"ג ששלחו לי מאמריהם.
מאפס מקום לא הודפסו בחוברת זו. אי"ה בחוברת הבאים אדפיס כל מאמר
ומאמר.

עוד הפעם עלי לבקש מאת הקוראים הנכבדים שלא שלחו עדיין מחיר
החתימה, שימחרו לשלוח דמי החתימה במוקדם, כי להמדפיס אשלם בעד כל
חוברת מקודם, ובצוק תעתיב חאלו כמזבן קשה מאוד להמתין.

ב"ה באקוי (סוף מהומרת ג' אות כ"ו)

— 65 —

כל ימיו היה חולה במעיו. ודאי שהיה פטור כל ימיו מתפילין כחולין ק"י. דחולי מעים פטור מן התפילין. ובטור וש"ע או"ח סי' ל"ח סע"י א' דאפי' אין לו צער פטור. וע"ש במג"א סק"א דאפי' הולך בשווקים וברחובות פטור, וגם כתב דמשמע דאסור להחמיר ע"ע. רק בשעת ק"ש ותפלה מותר מי שיכול לזוהר ע"ש. ואף אם נמצא שהתרי"ו סו' שאביי הו' חולה במעיו ונתרפא. אכתי ק' עכ"פ למה לא הביאו מזה. ובאמת פשטות לשון הרי"ף והרא"ש משמע שכל ימיו היה חולה מעים. כמש"כ המעיו"ש הנ"ל. וא"כ אם נמצא דאביי לא היה יכול לזוהר מלהפיה. גם בשעת ק"ש ותפלה היה אסור לו להניח תפילין. ועיין במג"א הנ"ל. [ואף שמכאן ברא"ש בהלק"ט הל' תפילין בשמושא רבה ובטור או"ח סי' ל"ז שאמר אביי דכל המניח תפילין כו' מערב אני כו' שאין אש של גיהנם שולט בו ע"ש. מ"מ אביי בעצמו היה בטוח שלא יראה פני הגיהנם כעירובין מ"א: דחולי מעים אינו רואה פני גיהנם ע"ש. ובאמת שכ"ה מן הדין שהרי אמר רב בשבת י"א. כל חולי ולא חולי מעים ע"ש. ורב ידע היטב טבע אותה מחלה ר"ל כשבת ק"ח דרב הוה הייש במעיה ע"ש. וי"ל דזה שאמר ר' יוסי בשבת ק"ח: דיהא חלקו עם המתים בחולי מעים דאמר מר רובן של צדיקים מתים בחולי מעים. וע"ש בפירש"י ובתוס' ד"ה רובן. ובכתובות ק"ג: אמרו מת מחולי מעים סימן יפה לו כו' ע"ש. ולפימשי"כ א"ש. כי המתים בחולי מעים אינם רואים פני הגיהנם. כעירובין הנ"ל.] ועוד קשה לפי' התרי"ו שאביי הו' בדה קמיה דרבה והלא אביי היה תלמיד רבה ובשבת ל': ובפסחים קי"ה אמרי כל ת"ה שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מור עובר כו' ופירש"י נוטפות מר מרירות מחמת אימה [וע"ש במהרש"ל בח"ש שכ' מנ"ל אמנא דסמך אסיפא דקרא ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש. והמבין יבין עכ"ל. ונ"ל לפרש כוונתו עפ"י המד"ר שה"ש. וכן פירש"י שה"ש ה' לחד פ"י ידינו אלו הלוחות. גלילי זהב אלו הדברות. ממולאים בתרשיש שכלל בו' הדברות תרי"ג מצות. ועיין בעירובין ג"ג: ארקיעו לזהבין. פיר"שי ארקיעו שטחו לזהבין נחלים לוחשות אדומות כזהב ע"ש. וא"כ עפ"י ידיו גלילי זהב היינו נחלים אדומות כזהב. ועיין בירושלמי שקלים פ"ו סוף ה"א. דהתורה שנתן הקב"ה למשה. היא אש לבנה כו' מובללת באש חצובה מאש ונתונה מאש דכתיב מימינו אשדת. ועיין בפיר"שי בחומש סדר ברכה ועפ"י א"ש. ועיין ברע"ב אבות פ"ה מ"ו דהלוחות חצובות מגלגל חמה ע"ש. וכן מצינו בע"ז ג': דכל הפוסק מד"ת ועוסק בדברי שיחה מאכילין לו נחלי רתמים שנאמר הקוטפים מלוח עלי שיה וגו' ופיר"שי בל"א מלוח הנכתב בלוחות. ולהנ"ל א"ש. דהלוחות הם גלילי זהב. היינו נחלים אדומות כזהב כנ"ל] וא"כ שתלמיד צריך להיות יושב באימה לפני רבו. והאך אביי שהיה תלמיד רבה יתיב וקא טובא

לפני רבו רבה? ולכן נלפענ"ד לפרש דאב"י הווי"ה לרבה דהוה קא ברה טובא. ולא מבעיא לתי" קמא שבשבת ובפסחים הנ"ל דהא ברבה והא בתלמיד פי' שהרב מותר לו לישב בשמחה ובדוחי דעתו. ורק התלמיד צריך לישב באימה. אלא אפי' להאיב"א שם דהא מקמי דפתח בי הא דרבה מקמי דפתח אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן ע"ש. וא"כ ה"נ אויל רבה לטעמיה ויתבי וקא בדה. וי"ל דהיה מקמי דפתח להו לרבנן ורק אב"י הווי"ה דהוה קא ברה טובא יותר מדאי כפירש"י הנ"ל. שפיר א"ל וגילו ברעדה כתיב פי' דנהי דרכו בקודש לאמר מילתא בדיחותא מקמי דפתח. מ"מ לא הו"ל לבדוח טובא. ואין לומר שהרי הדין ביו"ד סי' רמ"ב סעי' כ"ב דאם ראה רבו עובר על ד"ת א"ל למדתני רבינו כך וכך. וא"כ ה"נ הו"ל לאב"י לומר לרבה למדתני רבינו. י"ל דו"א. דמצינו שכך היה מדבר אב"י עם רבה. בעירובין מ"ט: א"ל אב"י לרבה לדידך קשיא. ולא א"ל לרבי קשיא. או קשיא למר. מכש"כ הבא שהקשה לו ממקרא מפורש [עיין מהרש"א בחיאג"ד סנהדרין ק"א. על הא שאמר ר"ע לר"א לימדתני רבינו כי אדם אין צדיק בארץ. וכ' אע"ג דקרא הוא. א"ל בלשון הזה בדרך שו"ת התלמיד לרב עכ"ל. מ"מ לא ק' בזה על אב"י לפי שמצינו שדבר כן עם רבה. ולא א"ל מר או רבי]. וע"ז שפיר השיב לו רבה אנא תפילין מנהנא. פי' שמחת מצוה אני שמח. והוא ע"ד שפי' התר"י שחולה ה"י במעיו איזה ימים. ולא היה יכול להניח ועכשיו שנתרפא ה"י שמח במצות תפילין. וא"כ עפ"ז א"ש ג"כ האי עובדא דר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר"ז והווי"ה דהוה קא ברה טובא. וא"ל בכל עצב יהי' מותר ופיר'שי כשאדם מראה א"ע עצב יהי' לו שכר וק' למה בעובדא דאב"י הביא קרא דוגילו ברעדה. ובעובדא זו דר' ירמיה הביא קרא דבכל עצב יהיה מותר? ועוד יש בעובדא זו שינוי נוסחא. שהרי"ף והרא"ש גרסו בכאן. א"ל ולא סבר לה מר בכל עצב יהי' מותר כתיב? ולפימש"כ א"ש דלכך לא א"ל אב"י לרבה מקרא דבכל עצב יהי' מותר. משום דרבה לא ה"י גבר עצבן. ואדרבה דרכו בקודש היה לאמר מילתא דבדיחותא מקמי דפתח להו לרבנן כנ"ל. וע"כ דדריש להאי קרא דבכל עצב יהי' מותר לדרשא אחריתא כבמד"ר ריש סדר מקץ סי' ב' ע"ש וכ"ה בירושלמי בכורים פ"ב ה"א. ועיין בירושלמי ברכות ע"ד ה"א עש"ה. ולא ס"ל לרבה כלל דאם מראה א"ע עצב יהי' לו שכר. משא"כ ר"ז שגבר עצבן היה ור' ירמיה עשה לו כמה תחבולות בבדי שישחק. ואפ"ה לא שחק כנדה הנ"ל. וע"כ משום דדרש להאי קרא דבכל עצב יהי' מותר כפשוטו כשאדם מראה א"ע עצב יהי' לו שכר. וא"כ כעת שהווי"ה ר' ירמיה לר"ז שהוא ברה טובא [והוא דלא כנראה מהתר"י שפי' דר' ירמיה הוה קא ברה וז"א דא"כ ק' כנ"ל. אלא דהפי' הברור דר"ז הוה ברה כמש"כ] מה שלא כן דרכו בקודש. ולכן

שאל ליה שפיר לא סבר לה מר בכל עצב יהיה מותך פי' ששאל לר"ז לשיטתו שע"כ הוכיח מהאי קרא להיות נבר נעצב כנ"ל [וא"צ עוד בזה לרחוק בהתרי"י שהכוונה שלא יהיה שמח ולא עצב כ"א על האמצעי ע"ש. כי נראה שדרכו של ר"ז היה לנפות בזה מגדר האמצעי כנ"ל. אבל אנן פסקינן דצריך כל אדם להיות על גדר האמצעי כהרמ"בם בפ"ב מהל' דיעות ה"ז משום דס"ל כר' ירמיה ומוקמי' להקרא דבכל עצב כדרש המדרש הנ"ל] ורבי ירמיה באמת לא ס"ל כפירושו דהאי קרא. אלא דס"ל דהאי קרא אתא כהדרש שבמד"ר סדר מקץ הנ"ל ולכן בקש להביא לר"ז לירי גיהוק כנ"ל אלא שהקשה ליה לר"ז לשיטתו אבל ליה לא ס"ל. ועי' השיב לו ר"ז אנא תפילין מנהנא פי' שמחת מצוה אני שמח כנ"ל. ומה נראה דבשמחה של מצוה אפי' למלא פיו שחוק שרי שהרי כאן קא בדהו טובא. ולהריף' וחרא"ש שכ' אחר אנא תפילין מנהנא וכ"כ למה דארי' אסור לו לאדם שימלא שחוק פיו. ומשמע דס"ל דברוהי ושחוק אחד הוא ואפ"ה בשמחה של מצוה שרי אפי' לבדוהי טובא [ואפי' בתפילין. וי"ד דבתפילין אסור לבדוהי משום היסוד' כנ"ד ורבה ור"ז לא בדהו אלא אחר קיום מצות תפילין על שוכו לקיים מצות תפילין אחר חליין. אמנם בר"ז א"א לומר כן שהרי לא הלך ד' אמות בלא תפילין כמנילה ב"ה. ותענית כ: וגם עי'ו לא יכול לשלוט בר"ז אש של גיהנם. על ערבות דאביי שבשמושא רבה הנ"ל דכל המניה תפילין אין א"ש של גיהנם שולט בו. ור"ז הוה בדיק נפשיה אם ישלוט ביה נורא דגיהנם כנ"מ פ"ה הנ"ל] משא"כ רבה נראה שלא היה זהיר בזה שלא לילך ד' אמות בלא תפילין. ורק שלא לילך ד' אמות בלא ציצית כשבת קי"ח: דרבה זהיר מפי בציצית. [שוכ מצאתי בסדר הדורות ברבה סתם. שהביא מהיוחסין שכ' ג"כ שרבה היה זהיר במצות ציצית וכ' שמעה כי זה נאמר על רבא ולא על רבה ע"ש] ורק רב ששת אמר תיתי לי דקיימית מצות תפילין ופירש"י שלא הלך ד"א בלא תפילין. וכן לענין ציצית. וי"ל בזה על הכ"מ בפ"ד מהל' תפילין הכ"ה. שלא הביא רק מר"ו שלא הלך ד"א בלא תפילין ולא הביא מרב ששת. וכן מר"נ ורבה בציצית. וצ"ע] וכן ממה שבדהו רבנן טובא בהלולא דבר"י דמר בר"י דרבינא. וכן בהלולא דבר"י דר"א כברכות ל"א. וכן בברכות ט: בר"ב דסמך גאולה לתפלה ולא פסק חובא מפומי' כוליה יומא ע"ש. עיין רש"י עירובין ס"ח: ד"ה כחובא שחוק ע"ש. משמע ג"כ דבשמחה של מצוה מותר אפי' לבדוהי טובא. וכן מזה על הט"ו או"ה סי' תק"ס סק"ז שכ' דבזמן הגלות אפי' בשמחה של מצוה אסור למלא פיו שחוק ע"ש בפמ"ג. בשם הפרישה שכ"כ וצ"ע מהנ"ל. וצופה הייתי בצל"ה ברכות ל: שדקדק בני' הריף שלא גרס בעובדא דאביי ורבה אנא תפילין מנהנא. גם דקדק שבעובדא דאביי ורבה הביא קרא דונילו כרעדה ובעובדא

דר"י ור"ז מביא קרא בכל עצב. ולכן כ' דנ"ל דבעובדא דאב"י ורבה אב"י הוא בדה זרבה שהוא רבו גערבו דרך גערה לנוכה. ולכן א"ל וגילו ברעדה שהוא לשון ציווי לנוכה. כשמדבר לרבים. כו' ואב"י השיב תפילין קא מנחנא דרש"י פ' תפילין כו' זהם עדות שממשלת קוני עלי. והיינו כיון שאינו מסיר התפילין אנו רואים שמורא שמים עדיין עליו אפי' בשעת בדיחתו ובתלמיד היושב לפני רבו אין זה אות שמורא שמים עליו שגם אם רק מורא רבו עליו ג"כ א"א לו לחלוץ התפילין שאסור לחלוץ התפילין בפני רבו. אבל בעובדא דר"י הוא יתיב קמ"י דר"ז ור"ז הוא קבדה וא"ל ר"י לא סבר מר כתלמיד המדבר לרבו ולכן לא קאמר קרא וגילו ברעדה שהוא לשון ציווי לנוכה. רק הביא קרא בכל עצב שאינו לשון ציווי ולא כמדבר לנוכה. והשיב לו ד"ז אנא תפילין קמנחנא עכ"ל. ובמה"כ כל דבריו תמוהים, דמזה שא"ל בלשון נוכה אין ראיה כלל דאב"י הוא בדה. דגם אם רבה היה בדה היה יכול אב"י לאמר לו מהאי קרא דוגילו ברעדה שהוא לשון נוכה. שכבר הראתי לדעת מעורובין מ"ט: שא"ל אב"י לרבה לדידך קשיא בלשון נוכה. ולא א"ל למר קשיא. אף שעפ"י הרוב היה א"ל אב"י לרבה מר כדרך תלמיד המדבר לרבו. כשבת קנ"ג. דא"ל אב"י לרבה כנון מר דסני' ליה כו' וכן בסנהדרין צ"ח: דא"ל אב"י לרבה מר הא תורה הא ג"ה [ועיין בתוס' ר"ה י"ה. ד"ה רבה ויבתוס' יבמות ק"ה. ד"ה רבה ע"ש] ועיין בתוס' ערכין ד"ה. ד"ה והא מר, שב' דמשמע דגרסי' רבה שלא אמר אב"י מר לרבה חבירו כו' ע"ש. מ"מ מצינו ג"כ שדבר אב"י עם רבה בלשון נוכה ולא א"ל מר כנ"ל. אע"פ שמהתוס' חולין ק"ל: ד"ה אמר רבא, ובגדה י"ד: ד"ה מאי משמע מדבריהם. דתלמיד המדבר לרבו. אינו מדבר עמו אלא בלשון מר ע"ש. אבל כבר מצא סתירה לדבריהם בהקדמה לסדר הדורות מכמה מקומות בש"ס שהקשה התלמיד להרב בלשון נוכה ולא א"ל למר קשיא ע"ש. וא"כ הי' גם אם רבה היה בדה. שפיר יכול אב"י לשאלו מהאי קרא דוגילו ברעדה. ועוד דבלא"ה א"א לומר דאב"י ה' בדה טובא. קמ"י דרבו רבה. כנ"ל. וגם מש"כ דבתלמיד היושב לפני רבו אין זה שאינו מסיר התפילין אות שמורא שמים עליו אפי' בשעת בדיחתו. שגם אם רק מורא רבו עליו ג"כ א"א לו לחלוץ התפילין שאסור לחלוץ תפילין בפני רבו כנ"ל. תמוה ולא ידענא הא מורא רבו כמורא שמים. וגם עיקר דבר זה דתלמוד אסור לחלוץ תפילין בפני רבו נלמד מסנהדרין ק"א: שאסור לחלוץ תפילין בפני מלך. וע"ש בפירש"י בד"ה שחלץ תפילין בפניו כ' שהיה לו לפנות לצד אחר מפני אימת מלכותו, ולחלוץ שלא בפניו. וב"ה בב"מ כפ"ה מהל' ת"ת ה"ו. ובה"י ובשיע' או"ח סי' ל"ה סעי' י"א. וא"כ הי' ה"ל לפנות לצד אחר ולחלוץ התפילין שלא בפני רבו. ומדלא עשה כן הי' אות ועדות שממשלת קונו עליו. ועוד למעם המהרי"א שהביא הב"י דלחצי אסור לחלוץ תפילין

בפני רבו מפני שפורק ממנו עמ"ט. ואין ראוי לעשות זה בפני רבו כו' ע"ש וא"כ אם אינו חולין תפילין בפני רבו. ממילא ראה שמורא שמים עליו. דעיקר דמסע דאסור לבדוה טובא כ' רש"י משום שנראה כפורק עול ואם אינו חולין תפילין אינו כפורק עול. מכש"כ אם נימא הכא כפשטות לישנא דתלמודא דמשמע שרבה לא הניח אז תפילין ודאי שהיה אב"י רשאי לחלוץ תפילין בפניו כמש"כ ברא"ש ובטור או"ה סי' ל"ה בשם שימושא רבה דמאי תקנתיה לכרוך רביה ברישא והדר כרכי תלמידו ע"ש בב"י ובד"מ ובט"ז או"ה סי' ל"ה סק"ד. ובמג"א שם ס"ק י"ד שכ' למעם השל"ה בשם הגאון מהר"ש דכשחולין תפילין מונע עצמו מלשמש לרבו. שמא יאמרו עבד הוא. אבל היכא שנס רבו אין לו תפילין בראשו מותר לחלוץ ע"ש. והט"ז כ' שמ"כ מעם זה בשם הר"ש. ובמהר"שא בחיאג"ד סנהדרין ק"א: כ' ששמע טעם זה. ע"ש וגם מש"כ הצ"ה דבעובדא דר"י ור"ה ר"ז הוה קבדה. וא"ל ר"י לא סבר לה מר בתלמיד המדבר לרבו כנ"ל וגם זה תמוה. דהא התחלת השני עובדות בלשון אחר נאמרו. שאב"י הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קבדה טובא כו' וכן בלשון הוה ממש אמרו אח"כ דר"י היה יתיב קמ"י דר"ז חזייה דהוה קא בדה טובא. וא"כ אמאי פ"י בעובדא דאב"י ורבה, דאב"י הוה קבדה. ובעובדא דר"י ור"ז פ"י דר"י הוה קבדה. ומ"ש זמ"ז? ולכן מהוורתא לקושטא דמילתא דשני העובדות שוים המה. דכמו בעובדא דאב"י ורבה ע"כ רבה הוה בדה כנ"ל. וה"ה ה"ג בעובדא דר"י ור"ז ר"ז הוה בדה. שוב מצאתי במעדני יו"ט רפ"ה דברכות אות ו' שפ"י דר"ז חזייה לר"י דקבדה. דהא ר"ז לא נחיק כלל כנדה כ"ג. וכן לעיל פ"י התר"י דאב"י הוה בדה. וצ"ל שאע"פ דר"י בעי מיני' דר"ז כדאיתא התם ובב"ד. לא תלמידו היה וכדמשמע נמי לישנא דיתבי קמ"י כו' אלא תלמיד חבר הוה ולכך א"ל ר"ז לא סבר לה מר עכ"ל. ובאמת גם דבריו תמוהים מאד. שמנוף ההערה שהעיר מהא דר"ז לא נחיק. ת"ל גם אני הערותי. ופירשתי בזה יפה דברי הש"ס לר"ז לשיטתו כנ"ל. דאדרבה זה גופא שאל ר"י לר"ז שאין דרכו לבדוה כלל והוא גבר עצבן, ולמה כעת בדה טובא. וע"ז השיבו ר"ז אנא תפילין מנחנא דשמחת מצוה אני שמח כנ"ל. וגם כמש"כ המעיו"ט דר"י לא ה"י תלמיד ר"ז אלא תלמיד חבר הוה. ולכך א"ל ר"ז לא סבר לה מר. במח"כ אשתמט מיני' התוס' כגישין י"א: ד"ה יתיב וחולין י"ג ד"ה בעא. שכ' דר"י חבירו של ר"ז ה"י וקטן ממנו כנ"ל. וגדולה מזו הכאתי לעיל מנמ' במנחות פ"א: דר"ז קרא לר"י רבי אף שר"י ה"י יתיב קמ"י. והוכחתי דזה ה"י מדת טוב וענותנותו של ר"ז. ובחנם דחק א"ע המעיו"ט לפי פירושו בהאי לישנא דא"ל ר"ז לר"י לא סבר לה מר דאף שכ' התוס' בערכין היד"ה והא. דאין דרכם לומר מר לחבירו כנ"ל. מ"מ ענותנותו של ר"ז שאני שקרא גם רבי לר"י. ודעת לנבון נקל

שדברי הצ"ח ודאי תמוהים במה שהשב שר"י הי' תלמיד ר"י. ולכן א"ל לא סבר מר. ובמח"כ גם מיני' אישתמיט התוס' בניטין וחולין והגמ' דמנחות הנ"ל. ומה שאמר ר"י לר"י לא סבר מר אין ראיה דגם ר"י היה דרכו בקודש להתנהג בעונה והקטין עצמו על ד"ת כנ"ל. והשתא הכא שת"ל הוכחתי לדעת טעמו ונימוקו של ר"י שלא נהיך מעולם. משום דס"ל בכל עצב יהי' מותר וגם כדי לקיים והי' יתן אל לבו ולכן הי' גבר עצבן תמיד. ולהכי עשה ר"י כמה תחבולות ושאלו [בגדה כ"ג הנ"ל] בדבר שאינו להביאו לידי גיחוך. וא"כ עפ"י א"ש מאד מה שקרא ר' אבהו לר"י יארוד נאלא. פי' כיון שכן דרכו של ר' אבהו למשתעי בלשון חכמה כעירובין נ"ג: ולהכי גם כאן רמו לו לר"י בלשון חכמה. על ששאלו שאלה בדבר שאינו. כפיר"שו הנ"ל. וקרא שמו יארוד נאלא שהוא עוף ששמו תנין שבוכה ומספיד תמיד. וטמן לו ברמו להוכיחו על מה שהוא ג"כ גבר עצבן תמיד. ולכן שאלו ממנו ר"י שאלה בדבר שאינו בכדי להביאו לידי גיחוך כלומר דדוקא לגבר עצבן כמוהו שיך לשאול ממנו שאלות כאלו. משא"כ לדידי לא שיך כלל לשאול ממני שאלה בדבר שאינו כי אין אני גבר עצבן כלל. וכ"ז נוכל להעמיד בכוונת רש"י ודו"ק כי ז"נ מאד.

ומעתה נתנה ראש ונשובה. כיון שר"א קרא לר"י בשם כזה. ודאי משמע שלא היה ר"א מחשב לר"י לגדול ממנו. והדק"ל על המהר"שא [ברכות מ"ו הנ"ל] במש"כ דר"א הי' משוה לר"י לגדול ממנו? אמנם י"ל דכוונת המהר"שא הוא דמזה שקראו ר"א לר"י פעם א' יארוד נאלא. אין ראיה שהיה מחשיבו לקטן ממנו ואפי' לדומה לו. כי שאני הכא שכל כוונתו היה להוכיחו לטובתו שלא יהיה גבר נעצב כ"כ. כי ירא היה שלא יגבר עליו המר"ש כמש"כ לעיל. וזו"י י"ל דבאמת הי' ר"א בגודל ענותנותו מחזיקו לגדול ממנו כמו שמצינו שהפליגו חז"ל מאד בגודל ענותנותו של ר"א. כסוטה מ'. ע"ש בכמה מעשיות. שעשה ר"א. עונה עטרה לראשו וכן עשה בברכות מ". הנ"ל שא"ל לר"י לישרי לן מר ואילו לא היה מחזיקו לגדול ממנו לא הוה קורא לו מר כתוס' ערכין ד"ה והא דלחבירו לא שיך לומר מר כנ"ל. כש"כ לקטן ממנו. וי"ל דזה שדקדק המהר"שא וכ' מתוך ענותנותו של ר"א מעיקרא הוה משוה לר"י גדול ממנו. וכוונתו היה לסוטה מ'. שר"א הי' ענותן טפי. אמנם כן יש להעיר על התוס' ערכין ד"ה. הנ"ל ממה דמצינו דרכו קרא לתלמידו מר בזמא ג': א"ל ר' יוחנן לר"ל מר מהיכא יליף לה. אף שר"ל הי' תלמידו וכבר ציין בזה בגליון הש"ס שם. וכן מצינו בסוטה ל"א. דרבא קרי לתלמידו מר ע"ש. וכן הוכיח בהקדמה לסדר הדרות מזה. ומכ"ד ע"ש. וא"ה אין ראיה ממה שקראו ר"א ור"י מר זל"י, דכ"א היה מחזיק את חבירו לגדול ממנו. והמעיו"ט והצ"ח במח"כ לא העירו בכ"ו.

ברם גוף דברי המהרש"א בברכות מ"ו. הנ"ל במש"ב דאית לון לפלוגי בין דאיכא גדול ובין דליכא גדול. וכ' רמש"ב התוס' דכשאין בעה"ב מיסב עמהן הגדול שבחן יעשה המוציא. וגם הוא יכרך בהמ"ו דה"ה כשיש בעה"ב ויש גדול ממנו הגדול קודם. והבי פסקינן הלכתא לקמן הגדול מכרך בו ע"ש. תמוה מאד דהא פסקי' במוש"ע או"ח סי' קס"ז סעיף י"ד דאם יש עמהם בעה"ב, הוא בוצע ואפי' אם האורה גדול. הן אמת שיש להעיר בזה על הב"י שם שכתב מדאמר' דבעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה. וכיון דטעמא מש"ה הוא. משמע ודאי שאע"פ שהאורה גדול בעה"ב בוצע עכ"ל. ועיין בדברי המודות על הרא"ש פ"ז דברכות אות כ"ב ע"ש ונראה ג"כ מדבריו דהטעם הוא משום עין יפה. ולכן כ' לחלק בין זמן הש"ס לזה"י [ע"ש ובעט"ז סי' קס"ז ובפמ"ג שם בא"א ס"ק ל"ב]. וק' דהא הרמב"ם בפ"ז מהל' ברכות ה"ב לא הביא כלל להטעם דכדי שיבצע בעין יפה. ונראה דלא ס"ל כלל טעם זה. כמש"כ לעיל [ועפ"י י"ל ג"כ על הכ"מ והב"י שבי' עמ"ש"ב הרמב"ם בה"ג דאינו בוצע פרוסה קטנה מפני שהוא נראה כצר עין. וכ' שלמד בן מראמר' הטעם כדי שיבצע בעין יפה ע"ש. וק' ג"כ דהא הרמב"ם לא הביא כלל לט"ז? וצ"ע] ועוד ק' שהרי כבר הוכחתי לעיל דבאורה חשוב שכל הסעודה לא נעשה אלא לכבודו ואתייקורי דמתייקר ביה ל"ש כלל טעם זה כנ"ל. ולמה כ' הוש"ע בסתם דבעה"ב בוצע אפי' אם האורה גדול דמשמע דאפי' היכא שכל הסעודה לא נעשה אלא לכבוד האורה דל"ש הטעם דעין רעה אפי' אורה מברך? וכן י"ל על המג"א סי' קס"ז ס"ק ל"ב שבי' עמ"ש"ב הל"ה דנהגו לחלוק כבוד לגדול בו' וכ' דכ"מ בגמ' דהא ר"א חלק כבוד לר"ז לבצוע. והמחצה"שק כ' דכוונתו עמ"ד המהרש"א דר"א החזיק לר"ז לגדול ממנו ולכן א"ל לבצוע אעפ"י שר"א הי' הבעה"ב וע"ש בפמ"ג. ובאמת כבר כתבתי שדברי המהר"שא תמוהים ועוד דהרי הד"ה לא קאמר אלא דעכשיו בזה"ז נהגו לחלוק כבוד לגדול. משא"כ בזמן הש"ס מודה דלעולם בעה"ב בוצע. וא"כ האין מביא המג"א ראי' לזה מוזמן הש"ס מר"א ור"ז. אם לא שנימא דס"ל דלגבי ר"ז ל"ש ג"כ הטעם דעין יפה וצ"ע. ולכן נדפדפנ"ד דהשור למד בן דבעה"ב בוצע אפי' אם האורה גדול מהא דאמר' בירושלמי פ"ז דברכות ה"ג. דר"ז כהן הי' וקם מקרי כהן במקום לוי ע"ש בפ"מ וכ"ה עוד בירושלמי ברכות פ"ה ה"ה דאבב"ה ור"ה הוון יתבין אכלין והוה ר"ז קאים ומשמש קומיהון בו' דהוא כהן. וא"ש המשתמש בכהונה מעל. וע"ש בפ"מ ובמדה"פ פ"ג דברכות ה"א בד"ה שרע ע"ש. ומצאתי עוד בירושלמי שביעית פ"ו ה"א דר"ז הוה אויל לחמתאי דפחל והוה חמי גרמיה. יהב מבר מדקלייא דבבל כו' וע"ש בפ"מ שהיה כהן, עש"ה. וא"כ דר"ז הי' כהן ואפ"ה ר"א הי' בוצע מטעם דבעה"ב בוצע. הרי להדיא דאעפ"י שהאורה גדול כמו ר"ז

שהי' כהן אפ"ה בעה"ב בוצע. ועפ"ז מיושב היטב ולק"מ קו' הראשונים והמהרש"א שהבאתי לעיל שהק' כיון דר"א ידע דבעה"ב בוצע, האידך א"ל לר"ז לבצוע, ולפימש"ב א"ש דר"א הוה סבר מעיקרא כיון דר"ז כהן הוא. וקדימת כהן מה"ת הוא כניטין נ"ט: ע"ש. [ועיין במנ"א סי' ר"א סק"ד. ועיין ירושלמי פ"ה דניטין ה"ט ע"ש]. ולכן שפיר א"ל לר"ז לבצוע אף שהוא היה הבעה"ב. ור"ז השיב לו דבעה"ב לעולם בוצע אפי' אם האורה כהן. והשתא דאתית להכי מובן היטב דברי הד"מ בסי' קס"ז אות ה' בשם הגהות אלפסי החדשים דבעה"ב בוצע אעפ"י שיש שם כהן. וכן איתא בירושלמי עכ"ל. ובאמת בירושלמי שלפנינו לא נמצא כלל ד"ז וע"כ כוונתו להירושלמי הנ"ל דר"ז כהן הוה וממילא מבואר כנ"ל. שוב האיר ה' את עיני ומצאתי בשלטי הנבירים שעל המדרגות ברכות פ' שלשה שאכלו אות ג' שכ' ואפי' יש שם כהן בעה"ב בוצע ופליאה האידך מוחל קדושתו דומיא דקה"ת וגם שום עבדות מכהן אסור כדאיתא בירושלמי כו'. אכן אם ר"ז היה כהן יש ראייה שבעה"ב יכול לבצוע ברשות כהן. כמו שעשה ר"א לר"ז עכ"ל. [ועיין בט"ז או"ח סי' קכ"ח ס"ק ל"ט ובבאה"ט שם ס"ק פ"ב. ובברכ"י בשו"ב סי' קכ"ח עש"ה] ומצאתי בש"ע הרב רש"ז בסי' קס"ז סעיף י"ט, שכ' ג"כ להאי דינא דבעה"ב הוא קודם אפי' לכהן. וע"ש בהגה"ה. שכ' מדנפשי' סברות להאי דינא, ובמראה מקום לא ציין שם שום מקור לזה. ונראה שבמה"כ לא ידע מכ"ז [אמנם מזה יש לתמוה על הס' יוחסין אות א' שמובא גם בסדר הדורות בר"ז שכ' בשם ס' קבלת החסיד דלר"ז ור"פ לא נודע להם אב כמו לבן סירא. והסדר הדורות הק' ע"ז מתענית כו': שמתקף אבוב דר"ז. וכן במ"ק כ' אמר' איסי אבוב דר"ז קמיה דר"ז ע"ש. וכן בשבת קכ"ב: א"ל לר"ז כאותן של בית אביך. וכן בסנהדרין כ"ה: אמרו דאבוב דר"ז הוה גבאי המלך י"ג שנים. ועיין בתוס' הולין מ"ד"ה ערוקאי. ועוד הק' דאם נימא דלא נודע להם אב האידך נשאו נשים. הא גם יש לחוש שמא ישאו אהותם מאביהם. כהב"ש אה"ע סי' א' סק"י ע"ש. ומצאתי בברכ"י אה"ע סי' א' אות י"ד שהביא כ"כ להיוחסין ע"ש. ותימה גדולה שלא הביאו מהירושלמי כ"ב מקומות הנ"ל שר"ז היה כהן. וע"כ ודאי דנודע לו אב מיהוסי כהונה. אמנם י"ל ראייה להיוחסין ולקבלת החסיד מירושלמי פאה פ"א ד"א דר"ז הוה מצטער ואמר הלואי היה לו אבא ואימא כו'. ואח"כ אמר בריך דחמנא דלית לי אבא ואימא. וע"ש בפ"מ. וכ"ה בירושלמי קידושין פ"א ה"ז ולהיוחסין יתפרש שפיר הירושלמי. אבל ק' דאם נימא כן יסתרו דברי ירושלמי אהדדי וצע"ג ומצאתי בה"ה הר"ן שבת קכ"א: שכ' דאבוי של ר"ז היה עשיר וגבאי של מלך כדאיתא בבכורות עכ"ל. ותימא שלא נמצא כן בבכורות רק בסנהדרין כ"ה: וצ"ע]. וגם מש"כ המהרש"א דפסקי' דגדול מברך. ומש"ה לא רצה ר"ז לברך ע"ש. ג"כ

תמוה שהרי פסקי' בטוש"ע אר"ה סי' ר"א דה"מ כשאין שם אורה, אבל כשיש שם אורה הוא מברך ואפי' אם בעה"ב גדול ממנו כדאשכחן בברכות מ"ו: בעובדא דרב ורבי ע"ש ברא"ש, וכן בש"ע הרב סי' ר"א סעיף ד' דאפי' בעה"ב כהן, אע"ה האורה מברך ע"ש, ולהמרה"פ שהבאתי לעיל שכו' להרשב"א ר"ז נחשב בבעה"ב וע"ה כאורה יש להוכיח האי דינא דאורה מברך אפי' בעה"ב כהן מר"א ור"ז עפ"י הירושלמי, והבן סיומא דפסקא אחר כל החזון דבעה"ב בוצע אפי' אם האורה כהן, והאורה מברך אפי' אם בעה"ב הוא כהן, ואחתום בברכה.

בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי והגליל

כת.

ב"ה סאדאגורא

הנה הרדב"ז בתשובת ה"ד סי' ק"מ נשאל בראובן שהיה רוצה לנסוע לדרך והטלית שלו היה בביהכנ"ס ושלחה אשתו את בנה ליקח את הטלית מהשמש, והשמש החליף ונתן לו את הטלית של שמעון, והאשה שמח את הטלית בקופסא של כעלה ונסע מכאן כי היה נהפו על הדרך, ובדרך גאבד ממנו הטלית ועכשו תובע טליתו משמעון ושמעון משיב לו כי יחזיר לו הטלית שלו שנאבד ע"י פשיעתו שהיה לו להיות נזהר לשמרו, והשיב הרדב"ז שם דאין להייב לראובן אפילו אם נאבד ממנו בפשיעתו, יען שהשב שהוא שלו לא היה נזהר לשמרו וזה בעצמו הוי אונס ע"ש, ולפענ"ד להביא ראי' מפורשת לזה מהא דכתובות ל"ד: נבי הניה להם אביהם פרה שאולה וטבחות ואכלוה דמשלמי רק דמי בשר בוול כפי מה שנהנו ולא כל ההיזק וע"כ לפי שאנוסין הן, שחשב שהיא שלהם מכה ירושה, וכן מבואר בחדיא בתוס' ב"ק כ"ז: ד"ה ושמאל וז"ל אבל מה שהזיקו לא דאנוסין הן, אך לכאורה מד' רש"י לא נראה דמקרו אנוסין, דשם בכתובות ל"ד: כסיפא דברייתא דאם הניה להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם עירש"י בד"ה ואיכא וז"ל היכי דטבחוהו והניה להם אביהם אחריות נכסים ישלמו תשלומי מעליא לא בוול דאיבעיא להו למידק, מדוע ברישא דלא הניה להם אביהם אחריות נכסים אין צריכין לשלם כל ההיזק, ובאמת כבר תמהו עליו הרמב"ן ושאר קדמונים הובאו דבריהם בשמ"ק שם, וקצת רצו להניח בדברי רש"י דאיבעיא ליה למידק וקאי על אביהם והוא כשיטת התוס' שם ד"ה אבל ארישא יע"ש, אך מה אעשה שעדיין אינו מעלה ארוכה, דלענ"ד רש"י לשיטתו במקום אחר דס"ל בהרדא דזה שהשב שהוא שלו לא מקרי אונס, והוא תשו' רש"י

שהובא בב"י ובש"ך בחו"מ ס"י ע"ב ס"ק י"ח דאם לוי נתן מתנה ליהודא החפץ של ראובן ואח"כ נאבד אצל יהודא בפשיעה חייב יהודא לשלם לראובן משום גזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה ע"ש בש"ך. והוא לכאורה היפך דברי הרדב"ז הרי בהדיא דס"ל לרש"י דזה שחשב שהוא שלו לא מקרי אונס ושוב הדק"ל דא"כ ברישא מדוע אינו צריכין לשלם כל החיזוק. ואשר אנכי אחזה לפענ"ד לחלק חילוק נכון דאף דס"ל לרש"י ג"כ דמה שחשב שהוא שלו מקרי אונס, אעפ"כ בנידון דידן כיון שהיה יד אחר באמצע ולא היה שלו מכבר, אף שקי"ל חוקה כל מה שת"י האדם הוא שלו ולא איבעי ליה לאסוקי אדעת' דלמא החפץ הוא של אחר מ"מ כיון דלא ממילא קאתי אליו והיה צריך קנין וכונה לקנות ומסתמא ה"י גם דברים כזה. ע"כ שוב אמרין דאיבעי ר"י למידק ג"כ פן הוא של אחר ולא של לוי ולא מקרי אונס אבל בהניח להם אביהם פרה שאולה אף דג"כ ה"י יד אחר באמצע מ"מ כיון דירושה ממילא קאתי וא"צ לא קנין ולא ה"י דברים ויש לזה חוקה כל מה שת"י אדם הוא שלו מקרי באמת אנוסים גמורים וא"צ לשלם כ"א דמי בשר בזול וכעין זה מחלק בשעה"מ שם. ולפ"ז י"ל דרוקא ברישא דלא הניח להם קרקעות כ"א מטלטלין המה אנוסין גמורים אבל כסיפא דהניח להם קרקעות אחריות נכסים אף דגם בזה ממילא קאתי. עכ"פ ליכא למימר בזה חוקה כל מה שת"י אדם הוא שלו. דזה הוא דוקא במטלטלין, ובקרקע אדרבה אמרין קרקע בחזקת בעליה עומדת א"כ שוב איבעיא להו למידק פן היא של אחר ובממילא חייבים אף על המטלטלין בפשיעה. כיון דאיבעי להו למידק על קרקע איבעי להו למידק גם על הכל. ודברי רש"י צודקים. ופל"ז בנידון דהרדב"ז דה"י שלו מכבר ולא ה"י אחר באמצע כלל. גם רש"י מודה דראובן פטור דהוי אונס גמור. וז"ב להלכה למעשה.

הק' חיים ראבינאוויטש רב דפה"ק סאדאגורא

כ"א.

ב"ה יום ד' לסדר עקב ב' לירח מנ"א ויגדל תורה לפ"ק דאראבאן יע"א

שפעת שלום וברכה מאלקי המערכה ברבי' והמשכח לכבוד ידיד'ג הרב המאה"ג החריק ובקי משנתו קב ונקי חכם וסופר אשכול הכופר שלשלת היוחסין כש"ת מו"ה אפרים לנדא ג"י רב בקרית מלך רב באקארעשט.

אחדוש"ה כמשפטי להובבי התורה ומוקירי אורייתא. הנה מחברתו הנעימה "קבוצי אפרים" כלולה בחדר ויופי לנכון השגתי ומאוד הוטבה בעיני כי הוא

דעיון נעלה מאוד. וכמאמרם ז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה. והנני שולה לבית איזהו סנסנים מבית נכאת הידושי וגא לקבץ אותם לנקבציו.

במדרש רבה פרשה ואתחנן אר"י כשמתבנסין מלאה"ש לפני הקב"ה לומר אימתי ר"ה אימתי יוה"כ הקב"ה אומר להם לי מה אתם שואלים אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה. ולכאורה יש לדקדק בדברי המדרש כמה דקדוקים ונציע היותר העיקרים. א) מה זה ששאלו אימתי ר"ה אימתי יוה"כ הלא אם יודע להם אימתי ר"ה ממילא ידעו אימתי יוה"כ שהוא בעשור להודש. ב) מה זה שאמר להם ולי אתם שואלים אני ואחס נלך אצל ב"ד של מטה. והוא משולל הבנה ואין לו ביאור. ובהתכת דברי המדרש וביאורו נ"ל. דאיתא במס' ר"ה כ"א דרבא הוה ציים במערבא תרי יומא. וראיתי בס' ישן שהקשה דהרי איתא במס' תענית כ"א: לרבא הוה אתי ליה שלמא ממתיבתא דרקיע בכל מעלי יומא דכפורי. א"כ למה ציים תרי יומי כיון שהיה יכול לידע ממה שהודיעו לו ממתיבתא דרקיע בכל מעלי יומא דכפורי א"כ ידע אימתי יוה"כ והניח שם בצ"ע ולכאורה היא קושיא מושכלת [ועפ"י מה דגרס רבינו הננאל ב"ה כ"א רבה במקום רבא לק"מ ע"ש]. ובישוב קושיא זו נ"ל עפ"י דרך החידוד. דהנה הפלתי בס' ק"י בבית הספק תי' מה שהקשו כל הפוסקים וכל הראשונים אמאי לא נהנינן לעשות שני ימים יו"כ כמו בשאר ימים טובים דעבדינן תרי יומי מספיקא עיין בב"י או"ה סי' תרכ"ד ובמג"א שם. ותירוצם לקוה מדברי הירושלמי דהוששין לסכנת נפשות והקשה שם בפלתי דעדיין קשה לר"ל דס"ל ח"ש מותר מה"ת יתענה ב' ימים דהיינו שלא יאכל שיעור שלם רק ח"ש דיקיים תענית דאורייתא וגם סכ"ג ליכא. ותי' דמה"ת בלא"ה אין שם חשש דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא רק מדרבנן וא"כ מה לי הך דרבנן שיאכל ח"ש או הך דרבנן ע"ש בפלתי והנה במס' ב"מ פ"ו. לענין ספק אי בהרת קדמה לשיער לבן דהקב"ה אומר טהור ומתיבתא דרקיע אומרים טמא וב' רש"י ז"ל טהור לפי"מ שכתוב בתורה עכ"ל. ולכאורה דבריו כמה מהוסרי הבנה? ומצאתי בספר בנין אריאל מהגאון מהר"ש אמשטרדם ז"ל עה"ת פרשה תוריע שכ' בכוונת רש"י עפ"י מה דאיפלו הראשונים הרמב"ם והרשב"א אי ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא דהקב"ה ס"ל כדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ומש"ה קאמר טהור ומתיבתא דרקיע ס"ל כדעת הרשב"א וזה כוונת רש"י שכ' טהור לפי"מ בתורה ר"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא. ומצאתי בתשו' ד"ה מהנה"ק מצאנו ז"ל ח"א חו"מ סי' מ"ה שב"ב. ועיין בשו"ת אורי וישעי ס' מ"ה מ"ש בזה. ומעתה יתורץ ע"ג הקושיא שהבאתי דהנה מצינו דרבא ס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא דס"ל במס' כריתות דחתיכה אחת ספק חלב ספק שומן חייב עלי' א"ת ועיין בספר מלא

הרועים אות סמ"ך שכתב בן, א"כ אין רא"י ממה דאתי ליה שלמא בכל מעלי יומא דכפורי אימתי יוה"כ דהוי רק יומא חד דכיון דמתיבתא דרקיע ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא וכמ"ש א"כ י"ל דגם הם עשו יוה"כ שני ימים מטעם דספק מה"ת לחומרא ורבא אויל בזה לשיטתו ע"כ ציים תרי יומא ודו"ק היטב.

ועפ"ז יתכארו דברי המדרש כמין חומר בשמתכנשין מלאה"ש לפני הקב"ה אומרים לו אימתי דה"ש אימתי יו"כ משום דס"ל כמתיבתא דרקיע דספק דאורייתא מה"ת לחומרא א"כ אימתי ר"ה ואימתי יוה"כ ד"ל דעבדינן יוה"כ תרי יומא מספיקא דלא תל"ה הא בהא והנה בשנים עשר דרשות להר"ן דרוש ו' כ' דהתורה ניתנה לפי הכרעותינו והשכלותינו לא לפי השכלת השמים וראיתו מהש"ס ב"מ שהבאתי דמסיים שם בנמ' מאן נוכח נוכח רבב"ג ע"ש ומצינו בש"ס דדרשין אתם אפי' שוגגים אתם אפי' מזידים וזה דמסיים המדרש אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה ויש לדקדק לכאורה דאמאי לא קאמר נלך לב"ד של מטה מה זה הלשון "אני ואתם" והוא שפת יתר לכאורה, אלא הוא הדבר אשר דברנו ור"ל "אני ואתם" מה שאני מחולק עמכם נלך אצל ב"ד של מטה ונראה הכרעתם כי התורה ניתנה לפי השכלות בני אדם והכרעתם לא לפי השכלה השמימית. ואיתא בהנה"מ הובא בב"י סוס"י תרכ"ד דאין רא"י מדרבה ומדירושלמי דבימים ההם היו בני א"י מקדשין עפ"י הראיה והיו בני בבל מסופקין מתי קדשו ב"ד את החודש ומחמת אותו הספק היו עושין שני יו"ט בכל יו"ט, אגן דבקיאותן בקבוע דירחא ואין אגן עושין שני ימים טובים אפילו בשאר יו"ט ש"ג מספק אלא מנהג אבותינו כידינו ובידה"כ שלא היה מנהג מעולם לעשות שני ימים ומעתה דבקיאותן בקבוע דירחא אין להחמיר ע"ש בב"י. א"כ לפ"ז דבקיאותן בקבוע דירחא אין שום ספק בזה ואין לעשות רק יום אחד ובהכרעת הכמי הדור ודו"ק כי הוא נכון.

ל

במדרש אבכיר ויענך וירעיבך ויאכילך את הזמן מכאן להדלקת נרות בשבת. והוא תמוה מאוד הובא בזרע אברהם על המדרש רבה פ"א א' ע"ש. ולבי יהנה תכונה כביאורו עפ"י דאיתא ביומא ע"ד: דדרש בנמ' המאכילך מן במדבר למען ענותך כו' וז"ל אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל [פירש"י אינו רואה אכילת הזמן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן]. אמר אב"י הלכך מאן דאית ל" סעודתא לא ליכלה אלא ביממא ושם כרף ע"ה: מבואר כוונת אב"י דכעין יממא קאמרינן ופירש"י לאור האבוקה וע"ש במהרש"א א בהדא"ג, ולפ"ז מבוארים דברי המד' ע"ג דאיתא במס' שבת כ"ה: הדלקת נר בשבת הובה פירש"י

כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא. וע"ש בתוס' ד"ה הדלקת נר שהוא משום עונג וזה פי' המדרש ויענך וירעיבך כו' וכיון דמצינו במן דמיקרי עינוי כיון שלא ראו בעיניהם מה שאכלו וכפירש"י שם. ומהא שמעינן בנמי דלא ליכול אלא ביממא או לאור הנר כעין יממא. א"כ מכאן נשמע שמדליקין נר בשבת. דבשבת בעינן סעודה חשובה דכתיב וקראת לשבת עונג, ואי לא מדליק חשוב עינוי ועינוי אסור בשבת. ודוק.

הק' נחום שמרי' שעכמער אבד"ק דאראבאן

לא.

כ"ה באטאשאן (המשך מחוברת ב' אות מ"ז)

ואם חומה היא נבנה עלי' מירת כסף בדברי אנדה המושכים לב להבין דברי חכמים והדותם בש"ס ברכות כ"ז אלא נוקמי' לראב"ע שהוא חכם והוא עשיר כו' אתו ואמרי' לי' ניהא לי' למר דלחוי ריש מתיבתא א"ל אזיל ואמליך בדבתהו א"ל דלמא מעברינא לך אמר לה לשתמש אינש בכסא דמוקרי חדא יומא והדר ליתבר א"ל ל"ל חוורתא כו' אתרחש לי' ניסא ואהדרי תמני דרי חוורתא כו' עי"ש. וכל הבא לתוכה יתמה דלמה המתנה בשאלתה על דל"ל חוורתא עד לבסוף מאחר דלא ראה בעיני' להיותו ר"מ בלי שערות לבנות תיכף הי' לה לשאלו לל"ה שהוא חסרון שלא יוכל להמנות להיות ראש ישיבה ואין עלי' חשובה. וביותר יפלא על התנא אלקי ראב"ע בתשובתו לשחמש אינש כו' חדא יומא כו' הכי כ"כ הי' להוט אחר הכבוד שאפי' חדא יומא יחשב אצלו למציאה אשר כזה מחתה דבתהו את פיה? ולהאמור ניהא דהנה בבוא ראב"ע להמליך בדבתהו בענין כהונת הנשיאות הוטב באמת בעיני' להיות ר"י להרביץ תורה בישראל וכאמרם ז"ל הני נשיא במה קא זכין כו' רק שאלה אותו דלמא מעברינא לך היינו פן ואולי ימצאו אחר שיהי' נאה במעשיו ממך ויורידך מן הנשיאות [כפירש"י שם ויורידך מן הנשיאות בשביל אחר] וכאשר באמת הדין נותן שמותר רב אחר לנטלו ולא רביץ עליו הדין כעני המהפך בחררה וכאשר בארנו, השיב לה ראב"ע בדרך שאלת חכם חצי תשובה לשחמש אינש ככ"ד חדא יומא והדר ליתבר? ירצה איך יעלה על דעתך להעבירני מהנשיאות ולהושיב אחר במקומי אחרי שאדרוש ברבים ואשתמש בתנא חדא יומא היינו בדרשה ברבים בשבת הראשון ואחשוב א"כ כפועל שהתחיל במלאכתו ושוב אסור לבעלים לחזור בי ואחר מוזהר לכנוס במקומי ותהי' א"כ ישובתי שאנן ובטח לאריכות ימים. וכששמעה דבתהו תשובתו אף היא אמרי' תשיב אליו ל"ל חוורתא [כפירש"י שם אין לך שערות לבנות של זקנה ונאה לדרש]

ואי איפו תוכל לגשת לדרוש ברבים וא"כ חוזר וניער שאלתי הקודמת דלמא מעברניא לך. אתרהיש ל"י ניסא ואהדרי' ל"י תמני דרי חורתא ויהי נאה דורש וע"ז סמך לבם שעל כסאו לא ישב זר ולא יסורו מאתו עטרת הרבנות אשר הלמתו.

ובקוטב הלזה אשכחנא פתרא להבין בהשכל מאמרם ו"ל בהוריות במעשה דר"ג ור"י הוו קא אזלו בספינתא כו' תמה על שני גדולי הדור שיש ביבשה ר"י ב"ג ור"א ב"ה שיודעים לשער כל שיפי שבים ואין להם להם לאכל ובגד ללבוש נתן עיניו להושיבם בראש כשעלן ליבשה שלח להם ולא באו חזר ושלח להם ובאו א"ל כמדומין אתם ששררות אני נותן לכם עבדות אני נותן לכם שנאמר אם היום הזה עבד תהי' לעם הזה כו' ולכאורה יפלא הלא אדרבה אם בשביל נשיאות לא נתנו לבם לקבל מכ"ש דרך עבדות וכמה איפוא קירב לבנם להטותם שיגושו לכהונה ובהכנת הענין נ"ל דבאמת הם היו אביונים חסרי להם ובקשו באמת לגשת לאיזה התמנות בראש למען ימצאו מזה די פרנסת ביתם בכבוד ואולם הם היו ענוים בעצם והרגישו בנפשם מיעוט ידועתם אשר זה תכלית הידועה כו' ויראו בנפשותם לגשת למשרת נשיאות פן ואולי עוד מעט כאשר ימצאו העם עדיף מנם יעבורם ממקומם וכהונתם כאשר שאלה דבתהו של ראב"ע דלמא מעברניא לך וישארו א"כ קרה מבאן כו' וכאשר שלח ר"י שנית אהריותם באו לגלות הצפון בלבם כי מורא יעלה ע"ר לבל יורידו מגדולתם בשביל אחר השיב להם ר"י בחכמתו כמדומו אתם ששררות אני נותן לכם כאשר נתן לראב"ע שהי' חכם ועשיר כמבואר בש"ס שם והוא הי' מחויב בדבר לנהוג ברבנות בלי קבלת פרס כאשר דרשו חז"ל עה"כ ואותי צוה ה' מה אני בחנם אף אתה בחנם ואליו יצדק שפיר דירא לנפשו לבל יורדיהו מגדולתו ואיש אחר יקחנו וכמבואר בש"ע יו"ד סי' רמ"ה ובש"ך שם סקמ"ד והבין. ולא כן אתם הנכם היום חסרי להם עבדות אני נותן לכם למען תמצאו די לכלל ביתכם בקבלת פרס [כמבואר בפ' שני דיינו גזרות דבבב"ג כופין לקבל] ודינכם כמו כל עבדות ואומנות והאחר הבא בגבולכם נחשב כעני המ"ב ובא אחר ונוטלו כו' וכיורד לאומנת חבירו (ועיין היטב בתשו' הת"ס סי' כ"ג) וממי אתם יראים, וכששמעו זאת קבלו הכהונה והמשרה ע"ש כחיבה יתירה בשימו אותם לראשי ישיבה ועבודת המודש עליהם בכס"ף ישאו ודו"ק. ואם האמור רחש לבי דבר טוב בפ' קרה עה"כ רב לכם בני לוי וגו' וישמע משה ויפול על פניו איתא במס' סנהדרין קי"א מלמד שחשדוהו באשת איש. וע"י במהרש"א שם דלכך חשדוהו בא"א משום שהי' פרוש מאשה ולכך חשדוהו ואמרו איך אפשר לילוד אשה שיהי' פרוש מאשה. ודבריו בלתי מובן מה שי"ך ענין זה למחלקותו של קרה הלא עוד מעת מ"ת פירש מאשה ולא נפל ע"פ עד הנה? וא"ת שלא שמע עד הנה שחשדוהו מא"א מהיכן הבין

עתה במחלקותי של קרה שחשדוהו מא"א. ואשר לבני ידמה שאין הענין סובל בפשיטו ח"ו לחשוב ענין נכלה כזאת על משה רע"י מהימנא רק עפ"י מ דאיתא בש"ס סנהדרין פ"א עה"כ ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנת חבירו. ובמס' מכות כ"ד לא עשה לרעהו רעה שלא ירד לאומנת חבירו. ולאשר קרה חשב בלבו כי לו יאתה עבודת הכהונה ועבודת הקודש עליו בכסף ישא וכל העדה כולם קדושים נתנו הסכמתם עליו לכתן פאר ומשה ירד לאומנות חבירו לקפחו. ונתנו עליו ברמז דרשת חז"ל עה"כ ואת אשת רעהו טמא היינו שירד לאומנת חבירו לחמוס מאתו הכהנה. והבן ומדי ישוטטו רעיוני בהבנות הכתובים ויקהלו על משה ואהרן ויאמרו אליהם רב לכם ב"ל כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' דרך ה' טענתם נגד משה ואהרן דבאמת מאחר דעיקר מניות רב להיות ראש על העדה לא יצדק להיות עבור התנשאות. וזולת להורות לעם ה' המעשה אשר יעשון והדרך אשר ילכו בה לעבדות ה' ובמאמרם ז"ל עבדות אני נותן לכם ואולם לא כן בעם שכולם חכמים יודעים את התורה רב עבורם אך למותר יהשב כי מי אין כמו אלה ולזאת נאמר כי כך באו בתלונה ושענה קרה ועדתו רב לכם ירצה עינינו הרואות בחוש שאך רבנות שלטנות להיותכם נקראים רב אתם מבקשים כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ירצה אמרות אלקי הוכה שורש בתוכם וא"כ אין צורך להם להורותם את אשר יעשון וא"כ ע"כ רק שררות אתם מבקשים ומדוע תתנשאו על קהל ה' הלא התנשאות בנאות על קהל ה' לחטא יהשב? וזהו שאמר הכתוב וישמע משה ויפול ע"פ היינו. על אשר חשדוהו לאיש נאות לבש אשר באמת עליו הכתוב מעיד והאיש משה עניו מאוד מכל האדם כו' וזהו שהשיב להם ואהרן מה הוא ירצה מידת אהרן לאהזו תמיד בענוה בכחינת מה ואיך תהפאו עליו דברים אשר לא כן בתלונתכם עליו. (המשך יבוא).

צבו הירש תאומים אבד"ק באטאשאן.

לב.

ב"ה יום ד' ז"ך מנחם אב תרע"ד ביוזאדארי

שלום לכבוד מחו' ידיד נפשי הרב המאור הגדול איש חי רב פעלים מקבציאל כו' מו"ה אפרים לנדא חי"ו רב בבאקארעשט יע"א

ידידי הביבי! המכסה אני מאוהבי את אשר רחש לבני דבר טוב, להבין נועם שיה סוד מאמרו של הכי הלל [סנהדרין צ"ט.]. אין להם משיה לישראל שכתב אכלוהו בימי חזקיה" כו' אשר אחד מהחכמים והסופרים השתומם על המהזה [חוברות ב' אות י"ב] כי מאמרו זה של ר' הלל נעול והתום מכל צד

והוא שואל ומבקש מאת חכמי התורה שיואלו לגלות לו את פני הלזם הצפון במאמרו של ר' הלל.

לשואל כענין אשיב בהלכה. כי הנה עלינו לדעת שמאמרו זה של ר' הלל הוא אחד המאמרים אשר אין להם הבנה כ"א ע"י קורות העתים, כי רק בידיעת הזמן והמקום יאיר תמיד אור חדש על מאורעות הגדה. והנה כי כן אם נגילה את ספר הזכרונות של ר' הלל זה או אז יודע לנו כי הוא בן ר' גמליאל השלישי ואחרי ר' יהודה הנשיא השני אמורא א"י בדור השני במאה השלישית (עי' ב"ב פ"ג:). בימיו ממשלת הנוצרים הגיעו למעלה ראש והציקו לישראל מאד. ר' הלל זה היה בזמן הפילוסוף "אוריגנים" ראש האבות של הכנסיה הנוצרית שהתוכה עם חכמי התלמוד בעניני אמונות ודעות, "אוריגנים" זה מזכיר בספרו את הלל בן הנשיא זה שהתוכה עמו כמה פעמים, בזמנו היו הנוצרים מתוכחים תמיד עם ישראל בטענותיהם הכוזבות והסבו רעות רבות וצרות לישראל. לר' הלל זה היה תלמיד אחד "יאועפוס" שמו והוא המיר דתו והתנצר ויצא לתרבות רעה, בין נעות המרדות זה דבר סרה על הנשיא והלל רבו. ברוחו העזה הפשיט עליהיראה וענפי האמונה מארזי אל הרמים והנשיאים האלה אשר ראשם לעב הגיע, בן ממר זה הציק תמיד לישראל בשקריו וכזבו אשר התנכל להמיתם בשריפת נשמה וגוף קיים, אשר ע"כ כאשר ראה רבי הלל את שבר בת עמו כי ענין המשיח הוא להם לפוקה ולמכשול ורבים מב"י נאחזו בפה השקר להאמין בשוא נתעה כי כבר בא המשיח המקווה, עצור במילין מי יוכל? לכן הביע 'אומר "אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי הזקיה" (פירש"י "אלא הקב"ה ימלוך בעצמו וינאלס לבדו". ועי' שם בע"י דפוס ווילנא בפ"י "יד יוסף" ענף יוסף. ועיון "עקב) למען ישקט את המרובות והזכחים הסוערות המתרגשות לבוא ולא ידברו כלל אודות משיח כדי להוציא מלב הנתעים בשוא הרעיון של משיחם. אך רב יוסף חשש פן יטעו התלמידים שלא ידעו ולא יבינו את הדברים לאשורם, אמר אח"כ "שרא ליה מר"י לרבי הלל" ובאמת רבי הלל כשהוא לעצמו האמין באמונה שלמה כי יש להם משיח לישראל והלילה הוא לנו להשוד בכשרים את רבי הלל זה הוטר מנוע ישי כי ירצה לעקור את העיקר הגדול מ"ג עקרים אשר הם יסודות לאמונת היהדות כי האמונה בביאת המשיח גדלה בכל הזמנים לדוגמא שא נא עיניך וראה מה שמצאתי בירושלמי (כלאים פ"ט דף ל"ב:). רבי ירמיה מפקד אלבושני חיוורין הפיתין [תכריכים לבנים] אלבושני כנרסיי [לבושי החשובין] יהבון מסאני ברגלי והושרא בידי ויהבני על סטרא אין אתי משיחא אנא מעתה. [מדברי הירושלמי אלו מקור נפתח למנהג ישראל שנותנים ענף עין ביד מת. הגאון בעל "חכמת אדם" בקונטרס "מצבת משה" לא מצא שום דמו למנהג

זה יע"ש בדבריו, ובאמת מנהג זה יסודתו בהררי קודש ומקור מקומו מהור שואף זורה בתלמוד ירושלמי הנוכח, ומנהג ישראל זה תורה תורה לזכרון התחיה]. והנה כי כן רבי הלל זה בכל שלומי אמוני ישראל האמין אמונת אומן בביאת משיח אשר עוד יבוא ויגאלנו מעבדות להרות ואע"פ שיתמהמה עכ"ז אחכה לו בכ"י שיבא במהרה בימנו בקרוב.

חנוך העניך שאפראן אבד"ק כיוואלערי

לג.

ב"ה וויעלקאטש

איתא בב"ב קי"ט. במתניתין בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה הלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים והלקו עם אחיו בנכסי הפר ושהיה בכור נוטל ב' חלקים. ופריך בגמרא ואמאי ראוי הוא ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק ומשני ארין ישראל מוחזקת היא. מיתבי א"ר חידקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי ר"ע וכך היה שמעון השקמוני אומר יודע היה משה שבנות צלפחד יורשות הן כו' ויודע היה משה שהמקושש במיתה שנאמר מהללי מות יומת כו' עכ"ל. ויש לדקדק בזה איזה דקדוקים, חדא מאי מדייק ר' חידקא באמרו ששמעון השקמוני היה מתלמידי ר"ע או לתלמיד גברא אחרא. ב' למה מייתי הגמרא ג"כ המימרא שידע משה רבינו שהמקושש במיתה ואין שייכות לכאן כלל והם ב' מימרות נפרדות בספרי א' בפ' שלח וא' בפ' פנחס. ונלע"ד לתרין ע"ד ההידוד. דלכאורה קשה דהרי עיקר טענת בנות צלפחד על החלק נחלה היה אם כן. אנו נירש ואם כבת התייבם אמנו. והנה מבואר ביבמות בכמה מקומות דכל אשה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אה שיש לה בנים ואסורה. וביבמות כ"ד. פריך הש"ס אימא בכור לייבם פשוט לא לייבם ומשני א"כ אשת אחיו שלא היה בעולמו דמיעט רחמנא למ"ל עי"ש. והנה צלפחד היה בכור כמבואר במשנה דנטל ב' חלקים ועי' בפרש"י שלח עה"כ ויהיו בני ישראל במדבר בננותן של ישראל הכתוב מדבר שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשני בא זה והיללה דהי' עוד קודם מתן תורה דהתורה ניתנה לאחר מכאן, נמצא לפי"ז בעת מיתתו של צלפחד דאכתי לא נודע לנו המיעוט של אשת אחיו היה בעולמו היה הסברא דבכור מייבם ולא פשוט וצלפחד שהי' בכור היתה אשתו אסורה לאחיו להתייבם כנ"ל וא"כ לא הי' קורין בשעת נפילה יבמה יבא עלי' והוה כאשת אה שיש לה בנים ושוב היתה אסורה גם לאחר ביאתם לארץ להתייבם כנ"ל וא"כ איך טענו בנות צלפחד התייבם אמנו. אפס י"ל דכאן אליבא דר"ע ולשיטת ר"ע מוכרחין אנו לומר דהי' לאחר מתן תורה דר"ע ס"ל הבערה לחלק יצאה בש"ס פסחים

ה. וסובב עליו קו' הרא"מ בפ' ויקהל דקודם מ"ת דלא נודע לנו הקרא של לא תבערו אש כו' לא הי' חייב העושה מלאכה בשבת כ"א עשה כל הל"ט מלאכות והלא מקושש לא עשה אלא מלאכה אחת ונתחייב מיתה עיי"ש באריכות וא"כ ע"כ לומר אליב' דמעשה דמקושש היה לאחר מ"ת ושפיר צדקה מענתם תחייבם אמנו. ולזה דייק ר' חידקא שמעון השקמוני הי' מתלמידי ר"ע דס"ל בוודאי כמו רבו כמבואר בתוס' שבת מ"א בד"ה מיחם ושפיר דריש יודע היה משה שהמקושש במיתה משום שנא' מחללי' מות יומת דאף על מלאכה אחת חייב משום דהוה לאחר מ"ת וא"כ נדרש יפה מאמר הקודם יודע הי' משה שבנות צלפחד יורשות הן מכה מענותיהם אם כבן כו' אם כבת תחייבם אמנו ושני המאמרים קשורים ותלויים וב"ז ובוז מיושב שפיר למה הסתין הגמ' להקשות מסיפא על שהי' נוטל ב' חלקים הו"ל להקשות לתלמודא מרישא דברישא קא' דאחד מ"ג הי' חלק אביהם שהי' מיוצאי מצרים. ורשב"ם פי' בד"ה ליוצאי מצרים נחלקה הארץ אותן שנמנו בשנה שני' ליוצאי מצרים וסתמא דמתניתין ס"ל ליוצאי מצרים נחלקה הארץ כדאי' בגמ' ור"ע בעצמו קאמר מקושש זה צלפחד ולפי דעת רש"י הנ"ל הי' בשבת שני' של שנה ראשונה ליוצאי מצרים וא"כ לא נמנה צלפחד במנין שהי' בשנה שני' ולא הי' לו חלק בארץ והכא קא' חלק אביהם שהי' מיוצאי מצרים, ובדברינו א"ש כי לפי הידוע מסוגי' הש"ס דסתם מתניתין ר"מ אליבא דר"ע דסובר דהי' לאחר מ"ת ל"ק מידי מרישא אך מסיפא וכוה מתורין היטב בשבת צ"ו ת"ר מקושש זה צלפחד וכה"א כו' דר"ע א"ל ר"י בן כתיבא עקיבא בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין אם כדברך התורה כיסחו ואתה מגלה אותו כו' אפס לפי דברינו דר"ע לשיטתו סובר דהי' לאחר מ"ת וכבר נתחייבו במצוות אדרבה גילה אותו לשבח כמבואר במד' מובא בתוס' דהמקושש לש"ש נתכוין שהי' אומרים כיון שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ שוב אינם חייבים במצוות ועמד והילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים וישמעו ויראו ולא יידון לעשות עוד כ"א יקיימו כל המצוות.

יונה תאומים

לד. *

נשאלתי בקצירת האומר, בנר הלב שנפל בשבת בתבשיל

והיה ס' נגדו מה דינו?

תשובה. בהשאלה הזאת יש לחקור שני אופנים. (א) אם מותר לסלק האיסור בשבת מהקדירה מחמת שהוא מתקן דהיכי דהאיסור ניכר בתוכו אסור התבשיל

(*) המאמר הזה כבר נדפס מאתי במכ"ע המאסף היו"ל בירושלים. אך אמרתי לתתו לפני קוראי ה"קבוצי אפרים" ג"כ.

העורך

מדאורייתא עד שיסלק האיסור כמבואר בגליון מהרש"א סי' צ"ה יע"ש. (ב) אף היכי דנטלו האיסור מתוך הקדירה, אם להתיר התבשיל מחמת דיש על הנר חלב שני איסורים חלב ומוקצה, ומוקצה הוי דשיל"מ ודשיל"מ לא בטיל ודמי לשאלת הצ"צ סי' ס"ט הובא בפתחי תשובה סי' ק"ב ס"ק ד'.

הנה בדבר החקירה הראשונה בודאי זה אין צריך לפנינו דמותה לסלק האיסור ולא הוי כמתקן. כיון דהאיסור ניכר בהיתר הוי כאלו נפרדים ומונחים זה לברו וזה לבדו. וע"כ לא חשוב מתקן כיון דהאיסור ניכר בהיתר הוי כאלו נפרדים ומונחים זה לבדו וזה לבדו. וע"כ לא חשוב מתקן ול"ד למ"ש המנ"א בסי' שכ"ג לענין ביטול איסור בשבת או לענין יבש ביבש שנתערב חד בתרי ופסק דמותה להשליך א' משום שהוא הומרא בעלמא דהתם לא ניכר האיסור וע"כ אילו היה מדינא אסור לסלק בשבת מטעם מתקן אבל בניכר האיסור אף שהוא מדינא מותר, ואף בנפל חלב לתבשיל דהדין מבואר בסי' צ"ה דצריך ליתן מים צוננים כדי שיצוף החלב למעלה, פוסק בתשו' מחנה חיים ח"ב האו"ה סי' ר"ז דמותה ליתן מים צוננים ולא הוי כמתקן כיון דע"ז הוי בניכר האיסור והבן. וגם בדבר הנאסר בקליפה דפוסק הפמ"ג בסי' שכ"ג דהיכי דמדינא נאסר אסור להסיר הקליפה בשבת חולק המהרש"ק בספר החיים שלו סי' ת"ק והתיר להסיר הקליפה בשבת אף היכי דמדינא נאסר בקליפה ועכ"פ בנ"ד כ"ע מודים דלא השיב מתקן. והאיך להסיר הנר חלב מהקדירה דהיא מוקצה. ע"ז יש עצות הרבה, או ע"י עכו"ם כמבואר בסי' רע"ו דאף בנר חולק מותר ע"י עכו"ם, ובמקום דליכא עכו"ם מותר ע"י שלטול מן הצד כמבואר בש"ע או"ה ומנ"א שם סי' ש"א יע"ש. או לסלק ההיתר בפעם אחת ולהניח האיסור בתוכו. וב"נ מתשו' מחנה חיים הנ"ל, ומצאתי כעין זה בש"ע הרב בהל' פסח סי' תנ"ז לענין חו"ה שצריך להטילה בצונן יע"ש היטב. זה הוא הדין עפ"י החקירה הא' שכתבנו. וע"פ החקירה הב' נוכל לאמור ע"ז האופן. הלא מיירי בנפל הנר חלב לתבשיל א"כ הוי מין בשאינו מינו ומבשאל"מ אף בדשיל"מ בטיל בס' כמבואר הדין בסי' ק"ב. והוא ידוע וברור. והנני מוסף בזה דאף אם יצויר שנפל הנר חלב למינו ג"כ יש לצדד להתיר התבשיל, דהן אמת דבחז"ל סוף סי' ק"ב מבואר בהדיא דהתיכת נבילה דיש בו ג"כ איסור מוקצה הוי דשיל"מ מחמת המוקצה ולא בטיל. אכן המנהג כהן מצדד דמוקצה לא הוי דשיל"מ לדעת הסוברים דהגמין בפסח לא הוי דשיל"מ דחזור ונאסר והביאו גם הפרמ"ג בשער התערובות ח"ג באות דשיל"מ יע"ש ובפמ"ג באו"ה מסיק כן. בכמה דוכתי דמוקצה דחזור ונאסר לשבת הבא לא השיב דשיל"מ יע"ש. ואף אם נתערבה במינו ובשאל"מ יש לצדד אף לדעת הסוברים דמוקצה הוי דשיל"מ להתיר מטעם דאמרינן סלק. וע"י בפמ"ג במש"ז סי'

צ"ה סק"ה יע"ש היטב. ואם כי יש עוד להאריך בזה, עכ"פ נלע"ד בנד"ד שהתבשיל מותר ובאופן הנ"ל שיסולק האיסור מתוכו כנ"ל.

לד.

ברש"י מס' יבמות נ"ד ד"ה ובשלישית כתב וז"ל לפי שרבקה לא הי' קדוש"י קדושין וביאתה באונס היא ומותר בשרה אהותה וכו' ואח"כ בד"ה ובחמישית כתב ואע"פ שהיא אחות יוכבד הרביעית לפי שביאת יוכבד פיתוי הוא ואינו קדושין וקשה לפענ"ד מדוע אצל השני' קרא ביאתה ביאת אונס ואצל הרביעית קרא ביאתה ביאת פתוי' הלא אין חילוק בין שתיהן ובין בשני' ובין ברביעית הוי' לי' כאנוסה ומפותה? עיין שם דף צ"ו. שרש"י כתב שם כן בפירוש בד"ה מותר בראשונה ובשלישית ובחמישית כו' והוי' לה כאנוסה ומפותה, ומדוע כאן חילק וביאת שני' קרא אונס וביאת רביעית קרא פתוי'? וזאת ידוע שכל דבור ודבור שיצא מפי קדשו של רש"י ז"ל היתה בכוונה רצויה, ונסתר מאתי טעמו של דבר זה, לזאת אבקש מהקוראים הנכבדים לפרשהו ע"ד הפשט.

לה.

ב"ה באטאשאן יום ו' כי תצא תרע"ד *

כבוד ידידי ש"ב הרב הגדול בתורה וביראה החכם השלם זית רענן כש"ת
מו"ה אפרים לנדא ג"י רב בבוקאָרעשט

אם אמנם כי ראשי עלי ככרמל ומורשי לכבי נתקן מקול תרועת מלחמה הנשמע מכל אפסים, ובפרט כי בני יהוה המה בעת באוסמרי' אחוזתי עטי בידי וכתבתי על הגליון מאמרי הנוכחי שהיא דבר בעתו ויקר באיכותו ודברי הכמינו ז"ל בש"ס חולין נ"ה המה לי לעינים כי גם בתוך צרה וצוקה לא עזבו מקור מים חיים הנוזלים בבאר תוה"ק. וז"ל הש"ס שם: האי פילמוסא דאתא לפומבדיתא ערקו רבה ור' יוסף פגע בהו ר"ז א"ל ערוקאי כזית שאמרו במקום מרה עיי"ש. ותקותי שזכות תוה"ק יעמוד לי ולזרעי ולכל ישראל שינצלו מכל אסון ופגע צרה וצוקה והשי"ת יעזור לראות את בני כשתילי זתים ממוך לשלחני ועד מהרה יחפוך ד' את לב כל העמים הלוחמים מלחמת תנופה והשיב החרב אל נדנה ושלוה רב ישורר בכל הארץ.

פניני י"ם דבר בעתו

(*) המאמר הנכבד הזה השגתי אחרי שכבר הי' החוברת תחת מכש הדפוס. אך לגודל השיבותו התחלתי להדפיתו בחוברת הוזאת.

העורך

לפי הרב

סגנון הברה הלזו המצוי פעמים רבות בכתבי קודש רגילים אנהנו, כל מבארנו ומפרשינו לפרשה כמו חודו של הרב. כמו חדה כחרב פיות [משלי ה"ד] ולה שני פיות [שופטים ג' ט"ז]. אמנם התרגומים אונקלוס ויב'ע תרגמוהו לפתגם דחרבא [בראשית ל"ד כ"ו שמות ט"ז י"ג, במדבר כ"א כ"ד. שם להללו דברים י"ג ט"ו וכו'] ואם כי נבין מטרת הפצנו כי רצו להשיב מלת "פיו" לאחזותה הפשוטה מלשון פה. וכן היא דרך חז"ל שהשתדלו להשיב הדיבורים המושאלים אל מקור מחצבתם הראשון כמו שדרשו על מה שנאמר [בראשית י"ב י"ז] על דבר שרי אשת אברהם. עפ"י דברה [ב"ר פמ"א ומ"ב] זה הדבר אשר מל יהושע [יהושע ה"ד] פירש"י שם ע"י דיבור מל אותם. וכן היא במד"ר בראשית פמ"ו דבר אמר להן יהושע ומלן ועפ"י נבין דרשת חז"ל הנראה לכאורה כזרה מאוד. [בש"ס שבת נ"ח: וס"ג: אמר ר' שמואל בר נחמיני אמר ר' יונתן מנין למשמיע קול בכלי מתכות שהיא טמא שנאמר כל דבר אשר יבוא באש [במדבר ל"א כ"ג]. אפילו דיבור במשמע. והיינו כי דבר משמעו גם דיבור כנ"ל. אכן נעלם ממני ולא אדע מה ענין פתגמא דחרבא ביאורו וכוונתו? — אולם מהנודע כי במשפטי כל עם ועם שינה סדר דת ודין הרגיל בעת השלום מסדר ומשטר המשפט בשעת חירום ומלחמה, תחת אשר בזמן השלום ישומו להם השופטים לקו ולמשקולת כי כל אדם בחוקת צדיק ואין מחייבין אותו רק בראיות ברורות ואחרי בדיקות רבות אשר יחפשו בחפש מחופש כל מה דאפשר לזכות את הנאשם ויצדקוהו והושמו לזה גדרים וגבולים רבים בסדרי משפט העמים לתועלת הנדון וצדקתו, בשעת מלחמה אמנם יחתכו את הדין ע"י אומדנות מוכיחות בזמן קצר מבלי המשך הדבר זמן מרובה כהבאת עדים וברורים ארוכים ומבלי הבט אל גדרי סדרי המשפט הנהוג בעת השלום [הנקרא בל"א קריעגסרעכט] ככה גם במשפטי תוה"ק הוגבלו והושמו גדרים וסייגים רבים בסדר משפטי מיתות כ"ד ובהן שלשה אבות, עדים, עדה, והתראה [סנהדרין ח:]. ותולדותיהן וסעיפיהן רבו מאוד הנהגת ה'ב"ד וסדר ענינים. דרישת וחקירת העדים בכל פרטי דקדוקיהן, התראה בתוך כדי דיבור ושיתור א"ע למיתה. והתראת ודאי ולא ספק כמבואר בש"ס וברמב"ם ז"ל. אכן מצינו בדברים רבים שלא התנהגו עפ"י חוקים ומוסדות הללו. בענין עדה מצינו במורד במלכות א"צ למידיני בב"ד [ש"ס מגילה י"ד:]. לענין עדים מצינו דיהושע הרג לעכן עפ"י עצמו בלא עדים אע"ג דדבר תורה אין ממיתין ולא מלקין שום אדם עפ"י הודאת פיו רק עפ"י שנים עדים [רמב"ם סוף י"ח מ"ה סנהדרין] וכן דוד המע"ה הרג את הגר העמלקי בהודאת עצמו שהרג את שאול [רמב"ם שם] וכתב שם שהוראת שעה הי' ונס עיקר חרמו של ירהו הוראת

שעה דהיכן מצינו דהנהגה מן החרם יומת ב"ד, הלא אף עיר הנדחת אשר כל הונה ורכושה היא בשרפה עפ"י ד"ת והנהגה מהם אינו עובר רק בלאו דלא ידבק בידך מאומה [רמב"ם פ"ד מעכו"ם ה"ז], אבל מיתה לא שמענו ומכ"ש בחרם ב"ד שהיא איסור שברו מעצמם דקילא טפי [עיין תוס' תמורה ו;] וכן במסית מכמינן לו עדים [סנהדרין ס"ז] וגם א"צ התראה [רמב"ם פ"ה מ"ה עכו"ם] וכן במנדה ומקושש [סנהדרין ע"ה: פ.]. וכן ממרא אין צריך התראה [שם פ"ז].

ולא רק בסדר הנהגת המשפט מצאנו דברים רבים כנ"ל ועוד רבות כהנה היוצאים מגבול חוקי התורה אשר הותרה ליתר משפט. אך גם בנוף המשפט ועצם העונשין נמצאו חוקים פרטיים היוצאים מגדר חוקים הכוללים כהאי דרכב על סוס בשבת בימי היונים והביאוהו לב"ד וסקלחו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך [יבמות צ: סנהדרין מ"ו]. אעפ"י שרביבת הסוס אינה אלא שבות בעלמא ומדרכנן אלא שהשעה צריכה לכך בימי היונים שהיו לוחצין את ישראל והיו מצות בזויות בעיניהם. וכן האי שהטח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד והלקוהו. וכן שמעון בן שטח שתלה שמונים נשים מכשפות ביום א' שאין דנין וממיתין ביום אחד [סנהדרין שם] והו"ל קראו לדברים הללו היוצאים מגבול חוקי התורה בשם הוראת שעה. והוראות שם זה הוא כפולה הא' שאינו לדורות רק לשעה ולזמן קבוע וכשיער חומן ישיבו החוקים הכוללים לאיתנם ולתוקפם הראשון. והב' שצריך להיות צורך ולמגדר מלתא לקיום הדת בעת שהעם הרוצים בעברות או בעבירה אחת פרטית שהי' סכנה מרחפת על קיום התורה או אז יכלו לתקן לפי שעה אף שלא עפ"י דין ומוסדות הרגילות תמיד ובשם וזראת שעה גדרו הו"ל את שני הגדרים שצריך להיות לחוקי הפרטים האלה לבל יעבירונו. ועיין בספר תורת נביאים להגאון מחר"צ היות ז"ל שהרהיב הדיבור בזה. ולדעתי מצב דתי כזה נקרא לפי הרב בתורתנו הקדושה. וזה מקביל נגד הדיבור כל מכה נפש לפי עדים [במדבר ל"ה-ל] אצל משפטי ב"ד הרגילים כי המה חוקי הרב בעת מלחמה הומריות או מוסרית נגד הגוף או הנפש של האומה או בשעת סכנה המרחפת באויר משחת על ראשי העם. ומפני זה כנו גם הו"ל להוראת שעה בשם דין מלכות [רמב"ם פ"ב מהל' רוצה ה"ב ופ"ג מהל' מלכים ה"י עי"ש] משום דכל עניני מלחמה נחתכין על פיו של מלך שהוא בעל ואיש המלחמה כמ"ש [במדבר כ"ד-י"ז] אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו ואמרו הו"ל [ספרי פסקא קל"ט] במלחמה. לכן גם משפטי הקרב הנחוצים לטובת העם בשעת מלחמה או בעת המרד והסתערות הרוחות לעצור את זרם המרד או שטף המלחמה לבל ישטוף בשדה עמו ע"י חוקים מגבילים בעיני רוחם הקשה בידי המלך מסורים ונקראים עפ"י דין מלכות כי עיקר עניני המלך

הוא רק עניני מלחמה, כי דבר המשפטים היא רק בידי ב"ד הגדול ולא בנדר המלך כמבואר במשנה ונמרא [סנהדרין י"ה"ו"ט] שמלך לא דן ולא דנין אותו ואין מושבין מלך בסנהדרין כלל. ועתה נתנה ראש ונשובה ונראה את המקומות שהזכירה ושמשה בהן תורתני הקדושה בהכרה ודיבור הלז של לפי הרב ונראה כי דברינו אלה יהיו לפנס מאיר מתוך מחשבי הספקות והמבוכות אשר נבוכו בהן בעלי ההלכה ומפרשי התורה.

תחלה לדברות נאמר זה בתורה אצל בני יעקב עם שכם וחמור [בראשית ל"ד כ"ו] ואת חמור ואת שכם בנו הרנו לפי הרב ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו. וכבר התפלאו רבים וגם שלמים איך עשו בני יעקב המס גדול כזה לשפוך דם נקי ואף שכם עצמו שאינם את דינה לא נתחייב מיתה דגם ישראל אינו חייב על הפנוי וכל מה שאין ב"ד של שמואל ממיתין עליו אין ב"ג מזוהר עליו ואפילו לרבנן דפליגו על ר"מ בזה [סנהדרין ג"ג:] היינו דוקא הנערה המאורסה או בנכנסה לחופה ולא נבעלה ולא הפנוי דאינה כלל בכלל ערוה והרמב"ם ז"ל [בפ"ט מהל' מלכים הי"ד] כתב שאנשי שכם נתחייבו מיתה שב"ג מצוין להושיב דיינים בכל פלך לרזון בשש מצות שלהם ושכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו. אוהרתו זהו מיתתו. אולם הרמב"ן ז"ל בפירושו עה"ת שם חולק עליו ואמר שלא אמרו בב"ג אוהרה שלהן היא מיתתן אלא במניעה בלאו כגון עדיות וגזל אבל הושבת דינים היא רק עשה ולא אוהרה ואינן חייבין מיתה על מניעת עשה. ועוד שרשאי העכו"ם לומר לבעל הדין איני נזקק לכם ותוספות היא רק בישראל משום לא תגורו מפני איש ולא בב"ג ע"י"ש. וע' מה שכתב הלח"מ ברמב"ם שם שהניח הדברים בצ"ע. ולפי דברינו התורה בעצמה הורתה לנו די באר טעם משפט בני יעקב במלותי הקצרות והקצובות באמרה ואת חמור ואת שכם הרנו לפי הרב. והוא מוסב גם על סוף הפסוק הקודם ויבואו על העיר במה ויחרנו כל זכר שנמצא כזה הרבה בתנ"ך. והיינו לפי משפט המלחמה [קריענסרעכט] הנקרא בפי חז"ל הוראת שעה או דין מלכות אעפ"י שלא נתחייבו מיתה בדין הרגיל במשפטי ב"ד כהאי דרכב על הסוס בשבת, והאי דהטיה את אשתו תחת התאנה [סנהדרין מ"ז] שהזכרנו. (המשך יבוא).

יהודא מנחם סגל לנדא אב"ד דק' באמאשאן

לו.

ב"ה באטאשאן (סוף מחוברת ד"ה' אות ל"ה)

והזני מוכרה להעיר כזה על ההבדל העקרי שבין משפטי ב"ד הרגילים לבין
הוראת שעה ולפי דברינו משפטי המלחמה היא שבמשפטי ב"ד אין מביטים רק על
נזק המעשה שעשה הנאשם ועל כונת העובר בשעת עשייתו אם הותרו בו והתיר
א"ע למיתה שעבר בשאט נפש ועדים ועדה והתראה ובחסרון התנאים הללו אין
עונשין אותו לא עונש מיתה ולא מלקות ולא משקופים על תולדות הרעות וגלגולים
רבי הנזק וההפסד שיוולד אח"כ במשך הזמן ממעשהו אשר עשה רק צדיק ורשע
באשר הוא שם בשעת עשיית מעשה הרע כמ"ש רז"ל בדיני מלכות שמים גבי
ישמעאל [ר"ה ט"ז:] אר"י אין אדם נידון אלא לפי מעשיו של אותה שעה ומכ"ש
בדיני אדם כב"ד שאין עונשין אותו על התולדות הרעות שיסבו מעשיו אח"כ אבל
בהוראת שעה שהוא משפטי המלחמה מביטין על ההפסד והנזק שיוולד אח"כ ויצמח
מזרע מעשיו של העובר והסכנה הנשקפת מזה לחברה האנושית בכלל או ליחידים
בפרט, אף אם המעשה בעצמה לפי שעה איננה עוד רבת הנזק וההפסד כ"כ שתהי'
ראוי לעונש מיתה או מלקות וזהו ענין מנדר מלתא וצורך שעה שהורינו חז"ל
היינו שמביטים על התולדות שיסבו מעשיו אצל אנשים אחרים וחברה הישראלית
בכלל כהאי דרכי על הסוס בשבת בימי הזונים שהיו מצות בזות בעיני ההמון
וחששו לרפיון הדת בכלל האומה וכן כהאי שהשיח את אשתו תחת התאנה מחמת
השש פרצה בעריות שיוולד מזה אצל שאר החברה שהיו פרוצים בעריות בעת ההיא
אע"ג שהמעשים בעצמו באיש העושה לבדו לא הניעו עוד למרום קצי העונש
השקיפו על הסבות שיוולדו אצל שאר החברה ועשו מנדר מלתא בעונש קשה
למען יוסרו וישובו ידם מעון. והתורה עצמה נתנה שבט המשרה הלזו בין מושלי
העם ומנהיגיה הנביא המלך והשופטים לרעות במקל הובלים ולעונש לא רק על
הטאועון שכבר נעשה אך גם על עבירה שלא נעברה עוררה ועתידה היא להעשות
בעונשה עונש מיתה על כן סורר ומורה שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין
[סנהדרין ס"ה: ע.] שמעשה כזה איננה בת עונשין בשאר אנשים כלל רק בבן סורר
ומורה הענישהו בעונש קשה כשביל העתיד שסופו לעשות מעשים רעים ומקולקלים
ויהיה איש משחית ומוזק לחברת האדם כמ"ש ר"י הגלילי [סנהדרין ע"ב] וכן מפני
שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האישלך אמרה תורה יצא לב"ד ונסקל?
אלא הגיעה התורה לסוף דעתה שסופו ממנה נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא
ויצא לפרשת דרכים ומלסטים את הבריות אמרה תורה ימות וכאי ואל ימות חייב.

שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם, דהיינו כיון שמעשיו של בן סורר זמורה הלזה מוכיחים עליו שיהיה גבר לא יצלה בימיו משחת ורע מעללים ויביא נזק רב לחברה האנושית, לזה אמרה תורה שימות טרם תוסיפו להרשיע ולהרע לאנשי גילו ויסיר המזיק בעודנו באבו כפתו לא רעננה להשתנות ולחבל לא השתרנו פארותיו וענפיו המזיקים לעולם. וזה כוונת התנא באמרו מיתתן של רשעים נאה להם ונאה לעולם, דהיינו חברת העולם שנציל אותם מהשחת וכליון. וכן בא במחלת גידון ע"ש סופו ע"ש במשנה. ומה למדו לכל הוראת שעה שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין דהיינו בעוד לא נעשה פתגם הרג באופן כזה שראוי לענוש עפ"י משפטי התורה. ולא לעבור על ד"ת שיתכוונו לבוד מלבם חייב מיתה לשאינו חייב רק לעשות סייג וגדר לתורה לגרור פרצת הדת בעת עמודיה ירופפין. ובעבור זה במעשה שכם בלקיחת בת יעקב שראו בניו בזה באספקלריא המאורה לא מעשה השק ותעלולי נערות לבד רק ענין מדיני יצק בו שרצונו לבוא עליהם בעקיפין לגזול מהם הונם ורכושם וחרותם, ובקטן החל וברצונו ומחשבתו לכלות בגדולים כאשר יחדור מצפוני מאמרם לבני עירם שגלו להם כמלא מחט סדקית ממוימתם אשר יזמו לעשות, מקניהם וקניניהם וכל בהמתם חלא לנו הם. ובני יעקב כמבטם המדיני ההד והעמוק ראו והתכוונו מקור מעין המשחת הלזה בעת גיהו מרחם. כאשר בא יעקב לשכם ויקן חלקת שדה ויצב שם מזבח לקרוא שם בשם אל עולם הרה זאת בעיני שכם בהביטו בזה אחיות יד בגבול ממשלתו וקרא ליעקב אל אלקי ישראל כמאמר ר"ל [ב"ר סוף פע"ט] אתה אלהי בעליונים אבל אני אלהי בתחתונים ורצה לתת בזה גערה במבין שאל יוסיף עוד יעקב אבינו להרשות לו דברים כאלה בעודנו מושל הארץ לבל יענישהו קשה, והחל להראות לו ליעקב נחת ורוע הקשה ורוע מושל עריץ כמאמר ר"ה שם בשם ר"ל אפילו הון הכנסת אינו נוטל שדרה לעצמו ואתה נטלת שדרה לעצמך מחר בתך יוצאת ומתענה. הח"ד ותצא דינתו. וכאשר ראו זאת בני יעקב וירדו לסוף כונתשכם ואנשי עירו כי תחת מבסה מעשה ענבים טמונה גחלת רתמים להשחית ולחבל לא מעט לכן הקדימו בני יעקב ודנו אותם כדן בא במחירת, כי כנגבים התרו תחת בית יעקב לערות ולהרוס אשיותיו בדין הבא להרגך השכם להרגו וכאשר הערימו אנשי שכם להסתיר בצעיק מעשה אהבים את תהבולת מוימתם הרע אשר חשבו לבלע ולכלות את נאות יעקב, ככה בקדירה שבשלו ובמדה שמדרו מדרו והוידו בשלמם להם בערמת המילה לערלי בשר ולב. ומי יודע אם הרשעים האלו לא בצעו הפצם באופן נורא ומבהיל לולא תחבולתם זאת שבאו עליהם בהיותם כואבים וחלשים וכ"ז הורתה לנו תוה"ק בעלול מזוקק באמרותי המעטים הרגו לפי הרב כי דנו אותם בהוראת שעה לפני משפטי

המלחמה להקדים העונש טרם יבצע מוימת הרע. — ובמה שאמרנו ממעלה בהבדל שבין משפטי ב"ד שהן משפטי עונשין משקיפין על כמות גוף המעשה של העבירה אם היא בת עונשין, וגם על איכותה אם יש בה כל התנאים המהייבים ומביאים את העובר לידי עונש הקצוב והיינו עדים, עדה והתראה וסעיפיהן וגדריהן, ובין הנזאת שעה שאו מביטין על תולדות הרעות שתסב ותוליד המעשה על סביבותיה אף אם עצם איפת המעשה תקטן בכמותה וגם באיכותה אין בה התנאים הנדרשים עדות והתראה. ומפ"י בהוראת שעה דנין אף בלא עדות והתראה נבין בזה דבר נפלא אשר לא נתעורר עליו שום אחד מהמפורשים והוא כהנך ארבעה דברים שאמרו חז"ל [סנהדרין פ"ט.] שצריכין הכרזה, מסית, בן סורר ומורה, וקן ממרא ועדים זוממים דבכלהו כתיב וכל העם ישמעו ויראו ככל הני ד' דברים אין צריכין ג"כ התראה, מסית וקן ממרא כמבואר [סנהדרין פ"ט:] בן סורר ומורה מבואר ברש"י [שם ע"א.] ד"ה מתרין בו שכתב לאו משום התראה גמורה כשאר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה, והא התראת עדים בעי ועוד זו ספק התראה היא אם עובר הוא אם לאו שלא מיד בפניהם הוא עובר אלא בסתר ולאחר זמן הוא עשה, אלא מוכיחין אותו כו' עכ"ל, ועדים זוממים ג"כ אין צריכין התראה כמבואר [כתובות ל"ג.] ותוכן הדבר כאשר אמרנו דבזון שיעקר עונש המיתה כהנך ד' דברים אינה עונש בפרה רק העיקר להפחיד ולאיים על הנשאים למען ישמעו ויראו הגוף המעשה בעצמותה של העובר איננה כ"כ בת עונשין דעדים זוממין חידוש הוא מאי הויה דמהימנות להאי ועוד שהם ומסית וקן ממרא אינם רק בדבור ולא במעשה, ועיקר עונשם הוא להפחיד את אחרים ולהסיר הנזק להבא מעל חברת בני האדם לא לעונש על עבירתו שכבר נעשתה לכן אינם צריכים לגדרי תנאי משפט עונש ב"ד ברין התראה כאמור.

ובחיות בזה ראיתי להעיר כאן על דברי רבינו הרמב"ם ז"ל כפי' למשנה [סנהדרין פ' הנהנקין] שהמה נפלאים מאוד ולא ראיתי מי שיתעורר ע"ה שפירש שם על מתניתין [פ"ט] דאין ממיתין לא ב"ד שבעירו ולא ב"ד שיבנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגלו. וז"ל מבואר הוא שאין ממיתין ולא דנין אלא בעדים והתראה לפי שאין בכל חיובי מיתות או כרת מי שאינו צריך התראה אלא מסית ועדים זוממין וכו' ע"ש. ודבריו נפלאו מאוד מלבד מה שמוזר שהוזכר זה במשנה זו שאינה מדברת כלל מהתראה הפלא ופלא שהיא נגד דין מפורש שגם וקן ממרא אינו צריך התראה כמבואר בפשיטות כגמ' שם [פ"ה:] על הא דת"ר אינו חוב עד שיעשה בהוראתו או שיורה לאחרים ויעשה בשלמא שיורה לאחרים מעיקרא לאו בך קטלא והשתא בך קטלא אלא שיעשה בהוראתו מעיקרא נמי בך קטלא הוא חיובי דאורי בחיובי מיתות ב"ד ומשני מעיקרא

בעי התראה השתא לא בעי התראה עיי"ש. וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפשיטות בספרו יד החזקה פ"ג מהל' ממרים ה"ח. וצע"נ מחומר הנושא כדי שלא נשוה להרמב"ם ז"ל ה"ו טועה אולי ז"ל להרמב"ם בפירושו קאי על דברי ר"י במתניתין דאמר אין מענין את דינו אלא ממיתין אותו מיד ושולחין לכל המקומות להודיעו, ורצה הרמב"ם להדגיש בזה דלר"י רק מסית ועדים זוממין אין צריכין התראה, אבל זקן ממרא לר"י צריך התראה דמחייב תיתי לו לעיל דזקן ממרא אינו צריך התראה הוא רק מכה קו' הש"ס הא מעיקרא נמי בר קטלא והיינו דכיון דאינו חייב אלא באורי בחייבי מיתות ב"ד ומתריץ מעיקרא בעי התראה השתא לא בעי התראה עיי"ש. והנה בדין חיוב זקן ממרא יש פלוגתא בש"ס [סנהדרין פ"ו]. ת"ר ז"מ אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דברי ר"מ, ר"י אומר על דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס ור"ש אפילו דקדוק אחר מדקדוקי סופרים עיי"ש. ואמרינן בש"ס שם [פ"ה:] אר"א א"ר אושעיא ואין לנו אלא תפילין ואלבא דר"י ופירש"י שם ד"ה ואליבא דר"י בפ"י הראשון דהיינו האי דר"י דאמר לעיל עד דאיכא ויורוך. א"כ לר"י לא נמצא ז"מ רק בתפילין דהורה לעשות המש פרשות ודבריו הו' לא קשיא כלל קישיות הש"ס שהבאנו לעיל הא תינה היכי דאורי בחלב ודס אלא היכי דאורי בחייבי מיתות ב"ד מעיקרא נמי בר קטלא הוא הלא לר"י לא נמצא חיוב דזקן ממרא רק בדבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס ויש בו להוסיף ואם הוסיף גודע ואין זה אלא בתפילין, וכתפילין בודאי אם עשה ה' פרשיות מעיקרא לאו בר קטלא והשתא בר קטלא ונחייבי מיתות ב"ד לא שייך כלל דין דזקן ממרא. והש"ס שם מקשה רק לדברי ר"מ א"כ לדברי ר"י ז"ל דז"מ צריך התראה ומש"ז סיים הרמב"ם והלכה כר"ע דאין ממיתין אותו אלא ברנל וכו' וממילא ז"ל לר"ע דז"מ ג"כ א"צ התראה כמו מסית ועדים זוממין מכה קו' הש"ס הנ"ל. ובוה נבין לאיזה צורך הביא לנו הרמב"ם דברים הללו כאן רצוה להשמיענו דבר חדש דלר"י זקן ממרא צריך התראה וז"ב. וכ"ז כתב הרמב"ם ז"ל בפירושו למשנה שאינו הלכה למי פרש"י דר"י ור"מ הולקין אבל בחיבורו יד החזקה הל' ממרים פ"ג הל' ח' דפסק כר"מ ור"י משום דס"ל דר"י אינו הולק על ר"מ רק מוסיף ע"ד ר"מ כמ"ש הכ"מ שם בשם הרמ"ה שפיר פסק דז"מ א"צ התראה וגם אי אמר טעמא לא מקבלינן מיניה. — ואם כי דבר נכון מסופקנו אמנם אם כיון לזה הרמב"ם ז"ל ולולי דמסתפינא משלוח יד ההנה בכל ספרי הרמב"ם בפ"י המשנה הנדפסים הייתי אומר דטעות הדפוס מעט הכמות ורב האיות נפל כאן בדבריו בשגגת המדפיסים הכלתי מבינים, וצ"ל לפי שאין בכל חייבי מיתות או כרת מי שאינו צריך התראה אלא מסית ועדים זוממין וזה דהיינו זקן ממרא דמירי מיני. והמדפיסים כלתי מבינים תיבת זה עזבוהו ועדיין הדבר צריך תלמוד! דלנתי מענין לענין כי דלוגה של תורה אהובה היא. ועתה אשיב:

למה שהתחלנו בענין שאנו עסוקים בה. בעיר הנדחת [דברים נ"ג ט"ז] כתיב הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי הרב ההרס אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי הרב. והנה משפט עיר הנדחת ג"כ משונה עונשה משאר עונשי ב"ד. ה"ל הרמב"ם ו"ל [פ"ד מהל' עכו"ם ה"ו] איך דנין עיר הנדחת, בזמן שתהא ראוי להעשות עיר הנדחת ב"ד הגדול שולחין ודורשין וחוקרין בראי ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו לעכו"ם אח"כ שולחים להם שני ת"ח להזהירם ולהזהירם אם חזרו ועשו תשובה מוטב ואם יעמדו באולתן ב"ד מצווין לכל ישראל לעלות עליהם לצבא והן צרינן עליהן ועורכים עליהם מלחמה עד שתבקע העיר, כשתבקע העיר מיד מרבין עליהם ב"ד ודנין אותן כל מי שבאו עליו ב' עדים שעבד עכו"ם אחר שהותרו אותו מפרישין אותו נמצאו כל העובדים מיעוטה סוקלין אותן ושאר העיר ניצולי. נמצאו רובן מעלין אותן לב"ד הגדול וגומרין שם דינם והורגין כל אלו שעובדין בסייף ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי הרב טף ונשים וכו' ושורפין כל שללה עם המדינה באש וכו' עכ"ל. נראה מזה שהרבה דברים היה בזה מה שאין בשאר משפטי ב"ד. במשפטי ב"ד כתיב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות וכאן הורגין הקטנים שאינן בני עונשין. וכבר הקשו חכמי לוג'ל על הרמב"ם מנ"ל זאת ומקורו מספרי [ראה פסקא צ"ד] וכן הוא בתוספתא [סנהדרין פ"ד] וגם התראה לא היה בעיר הנדחת כמו בשאר עונשי ב"ד שצריכין להתרות בו באיזה מיתה וכאן אינן יכולין לדעת באיזה מיתה ידונו דאם הודחו רובו של עיר גדונים בסייף ואם מועטין בסקילה. א"כ בשעת התראה לא נוכל לדעת באיזה מיתה ידונו ול"ש בהם התראה כמ"ש במקושש [סנהדרין פ:]: כיון שלא ידע משה איזו מיתה חייב לא שייך ביה התראה. והא דאמרו [בסנהדרין ק"ב] וצריך התראה לכל אחד ואחד אין הכוונה התראה גמורה בפירוש המיתה כמו בשאר משפטי ב"ד דזה לא אפשר כלל רק הכוונה כעין התראה כמ"ש הכ"מ שם והיינו מה ששולחין שני ת"ח להזהירם ועי' לכ"מ שם שכתב דמה שנאמר בנמ' שצריכין התראה לכל או"א היינו למדיחים עיי"ש. וכ"ז מפני שדין עיר הנדחת היא כעין משפטי מלחמה בהוראת שעה ודין מלכות והיא לפי שנאמר בה לפי הרב ומפ"ז היחידים בסקילה וממונם פלט בשאר עוכדי ע"ז לפי משפטי ב"ד והמרובים בסייף וממונם אבד כיון שהוא דין מדין מלכות והרוגי מלכות נכסיהן למלך, ובכאן נשרפין ומיתתן בסייף ככל הרוגי מלכות. אבל היחידים דינם כדין משפטי ב"ד שנכסיהם ליורשים ומפ"ז ממונם פלט. ומעתה צדקו מאוד דברי התרגומים שתרנמו פתגמא דהרבא והיינו דין החרב שהיא הוראת שעה כמו בעת מלחמה ודין מלכות. והדבר נכון מאוד.

יחודא מנחם סגל לנדא אבד"ק באמאשאן

לז.

(*) בסיום השם, ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך, שלום רב לאוהבי תורתך וכו' יהי שלום בחילך שלוח בארמנותיך וכו' אדברה נא שלום כך. הנה רבים שואלים מה כונת התנא בקריאת "בוניך" וצירוף הפסוקים יהי שלום בחילך וכו'? וכל אחד ואחד יתאמץ לפרש כוונת הכתובים באופן אחר. ולפענ"ד נראה לפרשם ע"ז האופן.

הנה שבה התורה ולומדיה מפורסם לכל כי ע"י התורה נבנה העולם ע"ד אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. וגם הת"ח והצדיקים המה בוני העולם ע"ד מאמרם ז"ל (ברכות ו:): כל העולם לא נברא אלא לצוות רוח, וכל העולם אינו עומד כ"א על יסוד אחד וצדיק שמו. והנה התורה ניתנה לעולם כרוב חסד והן בשכר והן בעונש דן אותנו השי"ת בחסד גדול ולא כפי תנמילנו. וראיתי נדפס בשם הר"ק מוהר"י מריושין זצ"ל ביאור המאמר ביגדל גומל לאיש חסד כמפעלו, יתן לרשע רע ברשעתו. וקשה דהיל"ל גומל לאיש חסד כצדקתו ויתן לרשע רע ברשעתו. וביאר הג"ל בזה כי איש עני אשר אין לו מנעלים ועי"ז יושב באוהל ואינו יכול לילך בשוק ממילא מוכן שאין לו מה לאכול ואין לו על עצים להסקה. ובא איש אחד ועשה לו מנעלים ועי"ז הוא הולך לשוק ומפרנס א"ע, אזי בעולם הנמול לע"ל מהשבין כמפעלו כאלו הוא פידנס את האיש העני, אולם אם יקה מאיש עני את המנעלים ועי"ז אינו מרויה ומדוכא ביסורי רעב לא יחשבו לו רק ההיזק שלקה ממנו הווג מנעלים, וזה יתן לרשע רע כרשעתו רק כפי הרשעות שלו ולא יותר עכ"ל. וגדול כח התורה מכל המצות שאף בפעם שאנו חוטאים אין עבירה מכבה תורה כמאמרם ז"ל (סוטה כ"א) כי נר מצוה ותורה אור כו' ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה. והבנתי זאת עפ"י מה דאיתא בילקוט זכר"י ראיתי והנה מנורת זהב כלה וגולה על ראשה ושבעה נרותיו עליה. מנורת זהב אלו ישראל, וגולה על ראשה כמד"א ויעבור מלכם לפניכם וד' בראשם. ושבעה נרותיה עליה אלו שבעה מצות שישראל משמרים, ואלו הן; מילה, כבוד אב ואם, תרומות, ומעשרות, שמיטין, ויובלות ותלמוד תורה כנגד כולם. הרי דשאר המצות נמשלו לששה נרות שבמנורה והמה היו דולקים מערב עד בוקר, אבל אח"כ נכבו וע"כ עבירה מכבה מצוה, לא כן ת"ת שנמשלה לנר המערבי, והוא הנר אשר נאמר בו בפ' בהעלותך לעלות נר תמיד ממנה היה מדליק ובה היה מסיים ע"כ אין עבירה מכבה אותה.

(*) הדרוש הזה דרשתי לכבוד סיום הש"ס והוא היה ג"כ ביום הלולא של איזה גאון וצדיק. העורך.

נמצא דהתורה לא נכבית תמיד. וכן הת"ה שנסתלק מהעוה"ז בב"ז עדיין לא כבה שמשו ואורו עדיין לנו מאיר כאור השמש. ולזה הטעם אנו מדליקין ביום הלולא: שלו נרות להורות לנו שלא כבה עדיין אורו. והנה זה מחסד השי"ת עלינו שחטאתינו לא תכבה בה התורה. וע"כ מה מאוד צריך להיות חביב אלינו אנורות לקיים ת"ת כנגד כולם. אשר לא תכבה תמיד אשה ובאהבתה נשנה תמיד, ומה מאוד נעים היום הסיום של השי"ס ביום שנתלו בו המאורות הרבנים הצדיקים אשר מאירים לאד"ן ולדרים עד היום הזה.

השי"ת מתאר התורה כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעזובו. וכבר הקשו המפורשים מדוע לא כתיב בו לקח טוב "מאד" נתתי לכם, דכמה פעמים מצינו הולקים בין מקום שנאמר בו "מאד" ובין מקום שלא נאמר בו "מאד". ע"ן במס' סנהדרין ל"ט. גדול מה שנאמר בעובדי' ממה שנאמר גבי אברהם, דאילו באברהם כתיב כי ירא אלהים אתה ובעובדיה כתיב ועובדיה היה ירא את ה' מאוד. ואמרתי לפרש זאת עפ"י דברי השי"ס ב"ק פ' הכונס, אמר רבה הנותן דינר לאשה והיא של זהב ואמר לה הוזהרי בו של כסף הוא בו פשעה בו משלמת של כסף דאמרה ליה זטירותא דכספא קבלית עלי, וזה עשה הקב"ה עמנו ברוב חסדיו, כי אף שנתן לנו תורה"ק שיקרה היא מפי ומפנינו וכל הפצ"ך לא ישוו בה, אעפ"כ לא נתן יסמירתה עלינו אלא כדינר של כסף, וע"כ אמר כי לקח טוב נתתי לכם ולא טוב מאוד, כדי שאם ח"ו נפשע בה שלא נתחייב יותר רק משום שלא שמרנו כסף ואם היה משבח אותה יותר ח"ו היו נתחייבו שונאים"ל ישראל בל"ו. והוא אשר אמרנו עולם חסד יבנה, דכל התנהגות השי"ת עמנו היא ע"ד החסד והחמלה, וכבר פירש בעל העיקרים משה"כ צדקתך כהררי אל משפטיוך תחום רבה. דהנה איש פחות שהטא נגד חבירו בוודאי לא ישיג עונש גדול כ"כ כאילו איש נכבד הטא נגד חבירו. וכן אם האיש הטא לאיש הדומה לו לא יהיה לו עונש כ"כ כאילו הטא למלך. וכן ג"כ במדה טובה אדם שעשה טובה לחבירו לא יהיה לו כ"כ שכר כאילו איש נכבד עשה למלך, וכנ"ל והכל לפי המבייש והמתבייש. והנה זה הוא הצדקה שעושה עמנו השי"ת דאם אנו הוטאים מעריך השי"ת החטא לפי המבייש שאנחנו בדואים שפלים קרוצי הומה, לא בן בשכר המצוה הוא מעריך לפי ערך למי שנעשה המצוה הזאת והוא למלך מלכי המלכים הקב"ה. וזהו צדקתך שאתה עושה עם האדם אתה מעריך כהררי אל, גבוה מעל גבוה שומר ישראל, אבל משפטיוך שאתה עושה עם האדם הוא תחום רבה, אתה מעריכו כערך דיוטא התהנהגה וכנ"ל. והכל למען לא יהיה העונש כ"כ גדול על האדם.

והנה במד"ר פ' אחרי איתא קשה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהנו. והטעם בזה עפ"י שפירשו המפורשים באיכה ויחרוג כל מחמדיו עין באוהל בת ציון שפך באש חמתו שהיה גלוי לפני הקב"ה שאם יהיו הצדיקים יבקשו רחמים על

ביהמ"ק שלא יחרב והקב"ה רצה לשפוך חמתו על העצים והאבנים, ע"כ ויתרוג כל מחמדי עין אלו הצדיקים, ועי"ז באותל בת ציון שפך כאש חמתו ולא ח"ו על ישראל. וע"כ קשה סילוקן כשריפת בית אלהינו שהקב"ה בכה על השריפה שעי"ז היה נאלץ להרוג הצדיקים. והנה הבהמ"ק נחרב ע"י שנאת חנם כמו שמבואר ביומא ט: וע"כ לעתיד לבוא יהיה שלום בעולם ולא יהא שנאה וקטטה מאחד על חברו יוכל לבנות ביהמ"ק והשי"ת לא יהי נאלץ לשפוך עוד חמתו על העצים והאבנים להרוג הבהמ"ק, וגם הצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים. והוא דברי התנא אלהי, אל תקרי בניך, אלא בוניך, כי הצדיקים בונים בית להשי"ת, והראיה שאם לא היה הורג אותם השי"ת לא היה נחרב הבהמ"ק, וזה מכיים התנא בקראי תהלים אשר מבטיחם לעתיד לבוא, שלום רב לאוהבי תורתך, ואין לבנו מבשול ח"ו מפני העבירה, כי עבירה אין מכבה תורה וכנ"ל ועי"ז שיהיו הצדיקים ואוהבי תורה, יהיה ג"כ שלום בחילך שלוח בארמנותיך, כי הם ע"י תהינתם ובקשתם להשי"ת לא ינחו להחריב את ביהמ"ק כי המה הבונים הבהמ"ק ולא ח"ו המחרסים. למען אחי ורעי, פ"י בשביל ישראל שמא ע"י הבטחה זו ישים הקב"ה חרונו על ישראל ח"ו, ע"ז אומר אדברה נא שלום בך, ויהיה שלום על ישראל וממילא לא יבוא ח"ו רעה עליהם. ואדרבה ח"ו עזו לעמו יתן ח' יברך את עמו בשלום ויהיה ברכה באהליהם ובבתיהם אכ"ר.

לח.

ב"ה באקארעשמ

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם [מגילה ט"ו חולין ק"ד:]
 נזכרתי דבר נפלא וכדומה לי ששמעתי מעמרת יהושיע מדויקוב זל"ה.
 במס' פסחים ק"ה. ומי אמרין חביבה מצוה בשעתה כו' ואם אין לו אלא כוס אחד כו' ולא אמרין חביבה מצוה בשעתה, א"ל אנא לא חכימא' אנא ולא חזא' אנא ולא יחידא' אנא אלא גמרנא וסדרנא אנא וכן מורין בבי מדרשא כוותי כו'. ודברי המשיב נפלאים מאוד, כאמרו לא חזא' כו' מה כוונתו בזה? אך איתא [שם ק"ב:] יו"ט שחל להיות אחר השבת רב אמר יקנ"ה, ושמואל אמר ית"ק רבה אמר יתנ"ק ולוי אמר קנ"ה, ורבנן אמרי קנ"ה, מר ברי דרבנא אמר נק"ה כו' שלח ליה אביה דשמואל לרבי, ילמדנו רבינו סדר הברכות האין? שלח ליה כך א"ר ישמאל ברי משום אביו שאמר משום ריב"ה נה"ק. הרי דריב"ה ושמואל ורבה או' דהבדלה קודמת, ולוי ורב ומר ברי דרבנא ורבנן סוברים דקידוש קודם. והנה ריב"ה נקרא חכימא דיהודאי כדמוכח [בבכורות ח.]. ושמואל נקרא חזוה דאמר נהרין לי שבילין דרקיע כשבילי דנהרדעא [ברכות נ"ה] ורבה נקרא יחידא' כמ"ש אני

יחיד בנגעים כו' [כ"מ פו.]. בכ"מ מצינו דלמדין לפני חכמים היינו לוי מרבי
[סנהדרין י"ז]. ורב נקרא ריש סידרא כמ"ש מאן ריש סדרא בנבל א"ל אבא אריכא
והוא רב [הולין קל"ז]. ובאלו הקדמות יצאנו כנוגה דברי רנב"י באמרו אנא לא
הכימאה היינו ריב"ה. ולא הוואת, היינו שמואל, ולא יחידאת, היינו רבה כלומר אנא
לא סבירא כמותם שהכדלה קודמת, אלא גמרנא היינו לוי שלמד לפני חכמים, וסדרנא.
היינו רב שה"י ריש סדרא וכן מורין כבי מדרשא היינו רבנן, כלומר שאני סובר
כמוהם דקירוש קודם דשאני בין עיולא יומא לאפיקי יומא. ודפח"ה.
יחושע הלוי איש הורוויטין נכד השל"ה.

למ.

ב"ה באקוי

שוכמ"ס יעו"י על ראש אפרים, ה"ה כבוד מהותני אוהבי נאמני. הרב המאור
הגדול. שבה עוז ומגדול. משנתו זך ונקי חריף ובקי. חכם השלם
כו' מו"ה אפרים לנדא שליט"א רב בבאקארעשט יצ"ו.
ע"ד שאלתו אם יש יסוד ומקור נאמן למה שמקצת בני אדם חוששין
ששני אחים נשואים לא ידירו תחת גג אחד?

תשובה. הנה עיני כ"ת שפיר הוי מש"כ בציואת ר"י חסיד זצ"ל סי' ל"ח
זו"ל. אחים נשואים לא ידורו בעיר אחד יחד. וסימן לדבר. כי ישבו אחים יחדיו
זנו' עכ"ל. ולכאורה בני יעקב יוכיח. ושבטי יה עדות לישראל דאחים נשואים רשאים
לישב בבית אחד. מכש"כ בעיר אחת. שהרי כולם היו דרים עכ"פ בעיר אחת.
כמשמעות הכתובים? וא"ל משום דאין למדין מקודם מתן תורה בירושלמי מ"ק פ"ג
ה"ה. מובא גם בתוס' מ"ק כ. ד"ה מה ע"ש [ועיין ברמב"ם בפ"י המשניות בהולין
סוף פרק גה"נ ע"ש דס"ל בהירושלמי עש"ה] וז"א דהא מבואר דהש"ס דלין ס"ל
דשפיר למדין מקודם מתן תורה. כמבואר ביבמות ס"ד: וכ"ה בירושלמי יבמות פ"ו
ד"ו עש"ה. וביבמות ס"ה: ועוד בכמה וכמה מקומות ועיין יומא כ"ח: ובחי' הריטב"א
שם, והבן וצע"נ. ועיין ירושלמי מ"ק פ"א ה"ו. מובא בתוס' מ"ק ח: ד"ה לפי, ועיין
במראה הפנים על הירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד ד"ה אם מתוך. שכתב דלשיטת
הבבלי במנילה כ"ג: אפשר לומר דלא בעי למילף גו"ש מקרא דקודם מתן תורה.
עש"ה ותרי תמיהו מדבר דכירי. ובמכתב"ה אישמיטתיה כל הנ"ל. וגם אישתמיט מיניה
כמה סוגיות מפורשות דילפינן גו"ש מקרא דקודם מתן תורה. כמבואר בסוכה י"א:
דקידושין ב'. ויבמות י"ז: ונויר ה. עיין היטב בכל שערי ציון הנ"ל. והרבה יש אתי
לפלפל בזה. ולא עת האסק פה. אולם י"ל דשאני שבטי יה דנפישו זכותיהו. וכל

אשר יעשו יצליחו, אבל לא כן סתם בני אדם.

אך יש להעיר בנוף הסימן של הס"ה, מקרא דכי ישבו אחים יחדיו וגו'. הא סתם אחים יושבים ביחד בבית אביהם וזוונים בנחלת אביהם מטעם הכתיב [תהלים קל"ג] "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד". ותשבו כעין תדורו איש ואשתו [בסוכה כ"ח:] הגם דרש"י ו"ל בפירושו לתהלים פ"י להאי קרא דשבת אחים. דקאי על כל ישראל הנקראים אחים ורעים, מ"מ אין המקרא יוצא מידי פשוטו [כשבת ס"ג. ויבמות י"א: וכו' ד.]. ועיין רמב"ן בספר המצות בשורש השני מש"כ בזה. וה"נ פשוטו דקרא דמה טוב. ומה נעים שבת אחים בני אב אחד. כאמור. וכ"מ מהאי ברכתא שאמרו [במ"ק ט:] יה"ר דתעייל ולא תיפוק ע"ש משום שדרכן של הכהנים נשואים לישב בבית אביהם להיות זוונים יחד. ולהכי ברכוהו דייעיל בלתא. ולא תיפוק. וכ"מ מהירושלמי יבמות פ"א ה"א. בדרש ר"א בשם ר' יונתן. כי ישבו אחים. מניין שהכתוב מדבר באחין מן האב שנאמר "כי ישבו" את שישבתן בבית אחד ד' יצאו אחים מן האם. שזה הולך לבית אביו, וזה הולך לבית אביו שלו ע"ש. הרי מבואר דאחים מן האב דרכן לישב בבית אחד. והוא בבית אביהם. וכנ"ל. — ברם. ראה זה מצאתי בס"ה בפנים הספר סי' רמ"ז וו"ל. ודע כי מעט מועיר ימצא שיהיו ד' אחים או ד' אחיות. בעיר אחת שנשואים, שיהיו כולם לאורך ימים. ע"כ טוב להם שלא יהיו יחדיו. ורמז כי ישבו אחים יחדו. ומת אחד מהם עכ"ל הס"ה. והמפרש שם ב' וו"ל ר"ל מדלא כתיב יחד. וכתיב יחדו. דהיינו שני פעמים אחים יחדו. שהן ארבעה אחים. ע"ז קאי הרמ"ה. א"נ ו"ל משום דמצינו שאמר הכתוב טובים השנים מן האחד והחוט המשולש לא במהרה ינתק שמעינן מיניה דכל דבר שהוא מרמז שאינו נכון היינו יותר משלשה. עכ"ל המפרש. הרי מפורש יוצא דעכ"פ על שנים או שלשה אחים נשואים ליכא קפידא כלל אם הם דרים בעיר אחת. ועיקר הקפידא של הס"ה הוא רק על ארבעה אחים כנוכרי. ובצוואת ר"ה הנ"ל קיצר וסמך על המעיין בפנים הספר. ולפענ"ד י"ל ראה מגמ' מפורשת דעל שני אחים נשואים ליכא קפידא אם הם דרים בעיר א'. שהרי אמרו בברכות מ"ד. כי אתא ר' יצחק אמר עיר אחת היתה בארץ ישראל וניפנית שמה. שהיו בה שמונים זוגות אחים כהנים נשואים לשמונים זוגות אחיות כהנות ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא מצאו בר מבנתיה דרב חסדא. דהוו נסיבין לרמי בר חמי ולמר עוקבא בר חמא. ע"ש בפיר"שי שכתב וו"ל. שמונים זוגות אחים. שנים. שנים אחים היו כולם עכ"ל. ועיין רש"י שבת י: ד"ה רב חסדא ע"ש. ועיין רש"י חולין מ"ד: ד"ה ר"ה ובגליון הש"ס שם. וכעין עובדא זו איתא בירושלמי פ"ד דתענית ה"ה [באו"א קצת] א"ר יוחנן שמונים זוגים. אחים כהנים. נישאו לשמונים זוגות אחיות כלילה אחד בחדא גופנא.

[וּפ' הק"ע והפ"מ גופנא שם מקום] הוּן מאחים בלא אחיות כו' ע"ש. הרי מבואר מהש"ס בבלי וירושלמי דשמונים זוגות מן שנים, שנים, אחים נשואים. הוי דרים בעיר אחת שהיתה שמה גופנית או גיפנא להירושלמי וש"מ דליכא קפידא כלל בשני אחים נשואים הדרים בעיר אחת. — אמנם כן ראה זה מצאתי עובדא זו מזכרת במדרש רבה [איכה ב' ס' ה'] בשם אבה, ובאופן אחר, וז"ל המד"ר. ר' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא אמר. פ' אחים, כהנים היו נשואים לפ' כהנות אחיות. בלילה אחד. תלונתו בחדא גפנא. הוּן מאחים בלא אחיות, כו' ע"ש ולהס"ה הנ"ל י"ל דזאת שהיו דרים פ' אחים נשואים בעיר א'. נרמה להם הרעה שתלונתו בחדא גפנא. ר"ל. ובש"ס בבלי הנ"ל מבואר דהעיר היתה שמה גופנית. ובמהרש"א בהי' אנדות שם כתב דאפשר שלכך נקרא העיר גפנית, משום שהיו כ"ב מדקדקים ביוחס. שבתן ישא כהנת. ענבי הגפן בענבי הגפן. (בפסחים מ"ט.) ולא ראה במה"כ להירושלמי והמד"ר הנ"ל. ולהמד"ר הנ"ל אפשר לומר דלחבי קראו להעיר גיפנית או גיפנא משום דתלונתו לכל אחי הנ"ל בחדא גופנא. ואפשר דמש"ה אמרו בבבלי ברכות מ"ד. הנ"ל בדקו רבנן מסודא ועד נהרדעא ולא אשכחא בר מבנתיה דרב חסדא. דהוּן נסיבין לרמי בר חמא. ע"ש ולא ביארו חז"ל הטעם למה בדקו? ולהמד"ר הנ"ל י"ל משום תכולתו תלונתו בחדא גופנא ר"ל. בדקו רבנן כמה נשתירו, ולא אשכחו בר מבנתיה דר"ה דהוּן נסיבין לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא כנ"ל [וגם לרמי בר חמא. איתרע ביה מלתא. שלא האריך ימים כ"כ ר"ל. שהרי בת רב חסדא נסבה אה"כ לרבא כמבואר בב"ב י"ב: שאמר רבא ואנא בתרא. ע"ש.] — אכן יש להעיר מזה לתרין קישיית הנו"ב מהד"ת האה"ע ס' ע"ט. שהק' על מש"כ בצוואת ר"י חסיד ס' ב"ט. ולא ישאו ב' אחים לשתי אחיות. והא בעובדא דברכות מ"ד. ימבואר דשמונים זוגות אחים כהנים, נשאו לשמונים זוגות כהנות. וגמצא הס"ה סותר לדברי התלמוד? כו' ע"ש. ולפימ"שכ מהמד"ר הנ"ל גם בעובדא זו נתנוקו. ותלונתו בחדא גפנא ר"ל. וגם לבנתיה דרב חסדא איתרע בהו מילתא שהרי רמי בר חמא לא האריך ימים כ"כ ר"ל. כנזכר. ול"ק מידי קו' הנו"ב הנ"ל. וא"כ ממילא מוכח דזאת שהיו דרים בעיר אחת לא היה מוקת להם כלל וכלל לא. כש"כ אם נפרש להאי עובדא כפירש"י בברכות הנ"ל דשמונים זוגות אחים. שנים שנים היו כולם כנ"ל. ובשני אחים נשואים הדרים בעיר אחת ליכא קפידא כלל כהס"ה ס' רמ"ו והמפרש הנ"ל דרב יותר משלשה אינו נכון. אולם לפי"ו צ"ע לגרסת המד"ר דהוּן פ' אחים כו'. דלא כפירש"י דס"ל שהיו פ' זוגות של שנים, שנים וצ"ע. [וז"ל בגוף דברי הנו"ב שכתב וז"ל. אבל האמת יורה דרכו כי החסיד לזרעו אחריו צוה. לדורי דורות. כי ראה ברוח הקודש שזרעו לא יצליחו בזיווגים כאלה. וכוה אינו סותר דברי התלמוד.]

שהוא על הכלל. ודברי החסיד הוא על הפרט וכו' עכ"ל. ותמהני שהרי המעיין בצוואת ר"י החסיד יראה שבמקום הנאמר סתמא קאי על כל איש מישראל. שהרי במקום שלא נאמר רק לזרעו כתב בן בפירוש. ע"ש בס"י ל'. לענין ב' אהיות זו אחר זו ודוקא לזרעו. ומסתמא ב' אהים לב' אהיות ג"כ לזרעו עכ"ל. וא"כ ממילא לא קשה מידי קו' הנו"ב מעובדא דברכות מ"ד. הנ"ל ועיין בפנים הס"ה ס"י תע"ז ובפ"י ב"ע להנה"ק היד"א. בשם הכנה"ג ע"ש. ובמה"כ אישתמיט מיניה ג"כ מש"כ בצוואה ס"י ל'. גם הימה על הנו"ב שבמה"כ אישתמיט מיניה גוף הס"ה ס"י תפ"ה עש"ה. וממילא לא קשה מידי גם קו' על הס"ה בצוואה ס"י כ"ה שאסור לישא בת אהותו. ובגמ' אמרו שהוא מצוה. ע"ש בנו"ב והוא ביבמות ס"ב: וסנהדרין ע"ז: ובאמת המעיין בס"ה ס"י תפ"ה יראה שהרגיש בזה עיי"ש ותראה דלק"מ קו' הנו"ב. ובחנם תמה על הס"ה בזה, ועיין בתו"י יבמות ס"ב: ד"ה והנושא ע"ש ועוד הרבה יש לדבר בזה, ולא עת האסף פה רק בדרך אגב הערותי [עכ"פ מצינו למדין דבשני אהים נשואים הדרים בעיר אחת ליכא קפידא כלל ואדרבה טובים השנים כמש"כ המפרש על הס"ה ס"י רמ"ז הנ"ל וממילא מוכח דבשני אהים נשואים ליכא קפידא גם אם הם דרים תחת גג אחד דהרי הרמז דבי ישבו אהים יחדו לא קאי רק על ארבעה אהים כדבר האמור. והנה מה טוב ומה נעים שבת אהים גם יחד. בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי והגליל

מ.

ב"ה ביוואלאר

למען חרהר עשות רצונך כו' אין בבא מחרף סתם עינות מים [בהושענות להושענא רבה] וכל העובר ישתומם על דברי הפישן אלו מהא דאמרינן [פסחים נ"ו] סתם מי גיהון העליון ולא הודו לו ע"ש? ולפענ"ד נראה נכון ליישב בפשיטות עפ"י דברי המהרש"א [ב"ח"א ברכות ו' ד"ה סתם] שכתב וז"ל. ואפשר דבשאר מעינות היו שריו עמו בעצה, משא"כ במי גיהון שתלה בחזקיהו לחוד עכ"ל ועפ"י אתי שפיר. כי על כן דקדק הפישן בלשונו הזהב סתם עינות מים. כלומר שאר מעינות סתם בעצה ובהסכמת שריו וגבוריו כמפורש בכתוב [ד"ה ב"ל"ב]. ומדברי הפישן ראה ברורה לדברי המהרש"א ז"ל. — והגדתי דבר זה לפני אדוני אבי מו"ר הרב הגאון המפורסים כו' מו"ה בצלאל זאב שאפראן שליט"א אבד"ק באקוי, ודראה לי דרשת המדרש [שוחר טוב מזמור פ"ו] נכבדות מדובר בך, זה חזקיה, שסתם מי גיהון [ע"י בפרד"א פ"ט]. ועוד הראה לי מאמרם [באבות דר"נ פ"ב] סתם מי גיהון והסכימה דעתו לדעת המקום. יעו"ש. וביאר בזה מאמרם ז"ל [סנהדרין צ"ד].

והאיכא חזקיה, שחזקו ית' יעון שם במהרש"א בח"א שפירש כמה חזקו. ולהאד"ר.
הנז' י"ל שחזקו ית'. היינו כמה שהסכימה דעתו לדעת המקום. והנז'.
חנוך העניך שאפראן אבד"ק ביוולאר

מא

ב"ה קיליע ישן

במס' שבת ק"ה: א"ר יהודא אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא
שלטה בהן אומה ולשון. שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט
וכתיב בתריה ויבא עמלק. ובשבת פ"ו: דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך. וא"ר אמר
רב כאשר צוך במרה. והתוס' שם מקשה וז"ל. וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת,
היכי אמרינן בפ' כל כתבי אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן
אומה ולשון, שנאמר ויהי ביום השביעי וכו' וכתיב בתריה ויבא עמלק, אמאי קרי
להאי שבת ראשונה? כיון דבמרה נצטוו? והאי לא היתה שבת ראשונה, דמעיקרא
כתיב ויסעו מאילים ויבואו וגו', ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת היתה עוד מקשים
דמישמע מתוך הפסוקים ששתי שבתות היו? ראשונה שנסעו מאילים ואחר אותו
שבת ירד המן, וכתיב ויהי ביום הששי לקטו להם משנה וכו' ויניחו אותו עד
בוקר וגו' ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששתי ימים תלקטוהו וגו' ויהי ביום השביעי
יצאו מן העם ללקוט. משמע שבשבת שלישית שאחר מרה היה? והתוס' הניחו
בצ"ע. לזאת אמרתי אענה אף אני חלקי בענין הזה אולי יעלה בידי לאשיב כ"ו. —
הנה רש"י הקדוש בפ' עה"ת מביא את דברי התלמוד שבת פ"ו, וז"ל כאשר צוך,
קודם מתן תורה במרה, ובכיבוד או"א מצינו כאשר צוך, וז"ל אף כבאו"א במרה
נצטוו שנאמר שם שם לו חוק ומשפט. עכ"ל. והנה התוס' בד"ה כאשר, גם דעתם
כן שא"א לפרש כאשר צוך במן מפני שכאשר צוך דכבאו"א א"א לומר דבמן
נצטוו. ומסתמא כי היכי דהאי כאשר צוך במרה, כמו כן הא, וכן מוכח בפ' ד'
מיתות נ"ו, דאתמר מילתיה דר"י אתרוהו, ע"ש, ורש"י הקדוש עה"פ שם לו [שמות
ט"זכ"ה] כתב וז"ל, במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת,
פרה אדומה ודינין עכ"ל. ומקשה הרמב"ן במקומו על לשון רש"י וז"ל, ואני תמה
למה לא פירוש כאן החוקים והמשפטים ויאמר וידבר ה' אל משה צו את בני ישראל
באשר אמר בפרשיות הנזכרות למעלה דברו אל בני וגו' וכן יעשה בכל המצות
באהל מועד, בערכות מואב, ופסח מדבר? ומתירין, ולשון רש"י שאמר, פרשיות
שיתעסקו בהם, משמע שהודיעם החקים ההם ולימד אותם, עתיד הקב"ה לצוות
אתכם בך, על הדרך שלמד אברהם אבינו את התורה, והיה זה להרגילם במצות.

ולדעת אם יקבלו אותם בשמחה ובטוב לב, והוא הנסיון שאמר ושם נסחו, והודיעם שעוד יצוים במצות. והיו שאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך וכו' ע"ש כל הענין. ומפרש שם, כי המנהג יקרא חק כענין המדינתו להם חק, חקת שמים וארץ ויקרא משפט, כחיותו משוער כחונן כמו וכן יעשה דוד וכת משפטו. במשפט הראשון ע"ש. [ורא] לדבריו האמתים שלשון "חק" אינו לשון "חקק" מצאתי בדברי המלבי"ם ז"ל שמפרש חקק, מצוה שאין לה טעם [ע"י מלבי"ם מ"א בדג] וחקק, פי' שיבוא על משפט נמוס, עיין בפירושו ישע"י כ"דחה. והנה לפי הפירוש האמתית של הרמב"ן ז"ל אתא שפיר, כי כפי אשר דיוק הרמב"ן שלישון של רש"י חקדוש, נראה לו שרש"י נתקשה ג"כ חקש"י של חתום חנ"ל, ולכן פי' שם שם לה במדה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת, ופרה אדומה ודינין אבל עוד לא נצטוו לשמרים תומ"י, כ"א לעסוק בהם, ובמצוות כאו"א במקומן נצטוו דקיימם, ומצות שבת לקיימו ולשמרו נצטוו בשבת שני אחר מדה, כמ"ש שבת חיים לה' וגו' ששת ימים תלקטנה, ויום השביעי שבת לא יהיה בו, והיו ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט, היו אע"פי ששבת שלישית למדה היתה אבל להצווי והחייב של שמירת שבת, ראשונה היתה ופשיטת כל הכתובים במקומם וגם קשיות חתום מתורין, והבן

מישה אברהם שו"ב וכו' כת"ב

מ"ב.

כ"ה מירגאוו'יטע

הפיוטים וסדר אמירתם

בין הדברים התמוהים הנמצאים במדה מרובה בחיינו הפרטים והצבוריים, יש לחשוב גם הפיוטים וסדר אמירתם, את רוב הפיוטים האלה הנקראים בפי העם בשם "תפלות" נאמרים פתקא ע"י החזן והקהל שלא עש"י הסדר הנכון, הנה למשל נדפס במחזורים; אתה הוא ה' אלהינו בשמים ובארץ וכו' באופן שהא' והב' שייכות ול"ה וכן חנ' וחד' וכו', אולם אנו אומרים;

אתה הוא ה' אלהינו

בשמים ובארץ גבור ונערין וכו'

באופן שישלש אותיות הראשונות מחוברות יחד, ואחריהן הולכות שתיים שתיים חד' והה' וכו' ושלש האותיות האחרונות נאמרות עוד הפעם בידד; הם ומתנשא שובן שהקים

תולה ארץ על בלימה כו'. וכן בתפלת "האוחז ביד" שבתפלת מוסף לר"ה

ויו"ב נדפס במחזורים ג"כ באופן שכל אות ואות עומדת לעצמה, וסופה של שורה אחת נעוץ בתחלתה, גם בסמנה ההיצונית, גם בתכנה כאשר תחזה כל עין, וגם פה אנו קוראים דוקא ג"כ באופן הנ"ל. שאנו מושכים אחר השורה הראשונה גם את הצי השורה השניה, ואח"כ אנו מחברים את ההצי השני של השניה עם הראשונה של השלישית, וכן להלאה, באופן שאין כל חבור לשני חלקי כל מאמר היוצא מפינו בהמשך כל הפיוט עד שאנו מגיעים עוד הפעם לסוף, ומשלבים עוד הפעם שלשת הצאים ביחד, במבואר לכל מעיין וכן הדבר בכל שאר הפיוטים האלה, כגון לאל עורך דין, מלך עליון, אדורי אינמה, כל שנאני שהק, שבתפלות לר"ה, והפיוטים קדוש אדיר בעליתו, אמרו לאלהים אשר בתפלות יוה"כ, הצד השנה שבהם הוא, שאנו מחברים שני הצאי שורות שאינם שייכים זל"ו. משברים את החרוזים ומקלקלים את הטעם, כי לפי הסדר הנדפס וכן גם לפי טעם הפיוט ותכנו וכונת מחברו בעצמה, כל שורה ושורה וכל חרוז וחרוז עומדים בפ"ע ואין להם כל שייכות לא למה שקדם להם ולא למה שמאחר להם.

נתן שמואל ישראלאוויטש שו"ב ומו"ץ דק' מירגאוויטש

חודש בסלון "הרעדה"

חוברת ז'

קבוצי אפרים שנה א'

קובץ מחי' תורה בענין הלכה, דרוש וחידוש ואגדה
מרבני גאוני זמננו.

יופיע פעם אחת בחודש

על ידי העורך

אפרים לנדא רב בבאקארעשט

בעל מחבר ספרי אוצר התורה קמא ותנינא

מחירו לשנה ששה פראנק. ובשאר הארצות לפי ערך שטר' המדינה
למחברים השולחים ספריהם

אדפים מודעה פעם אחת עבורם

KWITZEI EFRAIM

Talmudisch wissenschaftliche Monatsschrift

ERSCHEINT EINMAL MONATLICH

REDIGIRT VON

RABBINER

EFRAIM LANDAU

BUCAREST, Str. TRAIAN 18

ABONNAMENT Jährlich 6 Francs

JASSY

DRUCK „PROGRESUL“ A. GRINBERG, Str. Ștefan cel Mare

1914

אלה שמות החותמים היקרים ששלחו מחיר החתימה

עבור הקבוצי אפרים עפ"י סדר א"ב

הר' ברוך ליפקאנסקי שו"ב מינאי

הר' ז. ל. גוטמאן באקארעשט

הר' חיים פעללער הארלוי

הר' משה מארקאוויטש הארלוי

הר' שמשון קליין באקארעשט

מג.

ב"ה באקוי

שאלה. לענין שבעיר אהת גדולה נוהגין לעשות נשואין בר"ה אייר, אם רשאי לנהוג בנפשו והירות שלא לסדר קידושין בר"ה אייר, מטעם שאין להעמיד יסוד כ"ב על מנהגי עיר כזו. ואם איכא בזה השש לא תתגורדו בעין מ"ש הרמ"א או"ה סי' תצ"ג סעיף ג'?

תשובה. הנה צאינה וראינה כל הסוגיא דלא תתגורדו ומקומו טהור שואף זורה ביבמות י"ג: וי"ד. ונתי ונהזה לבאר. א) אם האי דרשה דלא תתגורדו לא תעשו אגודת דרשה נמורה היא. א"ד דרבנן ואסמכתא בעלמא היא? ב) אי בדבר שיש לתלות שאינו מתכוין לאיסורא איכא משום ל"ת? ג) אי במנהגא בעלמא איכא משום ל"ת? ד) אי בשתי בתי דינין בעיר אהת ליכא למיחוש למידי ואפילו איסורא דרבנן ליכא? והנה מפשט הסוגיא דא"ל ר"ל לר' יוחנן איקרי כאן לא תתגורדו. משמע דלאו גמור מן התורה היא. וגם מדפריך הש"ס אח"ז. האי מבעי ליה לגופיה כו' והדר פריך ואימא כוליה להכי הוא דאתא עי"ה. ובפרש"י, ומשני ש"מ תרתי. מוכה להדיא שהוא מן התורה. ולא הוי אסמכתא. כמ"כ כה"ג רבותינו בעלי התוס'. ועיין בתוס' עירובין כ"ג: ד"ה פשטוהו. ותוס' סוכה ט. ד"ה מנין דמדפריך והא קרא להכי היא דאתא. משמע דדרשה נמורה היא ולא אסמכתא. ע"ש. ועיין תוס' כתובות מ"ו. ד"ה דמסר ותוס' מ"ק ה: ד"ה בחגך ע"ש. וברא"ש הולין פרק ג"ה סי' ל"א. וב"ה בתוס' ע"ז ס"ו. ד"ה אר"י ע"ש [וצ"ע בתוס' כ"ב קמ"ז. ד"ה מנין עש"ה וצ"ע]. ועיין תוס' מ"ק ה. ד"ה הא ובהגהות ר"ב הנשבורג וצ"ע ודו"ק] וכן נראה מכאן דעת הרמב"ם בפ"ב בהל' עבדים הלכה י"ד. וז"ל ובכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת. זה נוהג כמנהג זה. וזה נוהג כמנהג אחר. שרבר זה גורם למחלוקת גדולות. שנאמר לא תתגורדו לא תעשו אגודות עכ"ל ומד"כ הרמב"ם שהוא בכלל האזהרה מכאן דס"ל דהוא לאו גמור מן התורה. ולא אסמכתא. וע"ש בכ"מ משיב לדרך דלא הוה גדידה לאו שבכלות? משום העיקר הלאו ידענו שהוא שלא נגד עצמנו ולא שרבה הכתוב. גם שלא להעשות אגודות אגודות עכ"ל. ומדלא תירין דהוי אסמכתא מכאן ג"כ דס"ל שהוא דבר תורה בלאו כנ"ל. וכ"כ התב"ש בס' י"ג סק"ב כדעת הכ"מ ע"ש וכ"כ הפמ"ג באו"ה סי' תצ"ג סק"ו להוכיח מהכ"מ הנ"ל. ולא הביא מהתב"ש.

אמנם כן האה זה מצאתי בספר המצות להרמב"ם לאוין מ"ה שכתב וז"ל והנה אמרנו שבכלל זה האזהרה מחלוקת בתי העיר במנהגם. וחלוק הקבוצים. ואמר

ל"ת לא תעשו אגודות אגודות. אבל נופיה דקרא הנה הוא כמו שאמרו לא תעשו חבורה על מת זהו כמו דרש. וכן אמרו (סנהדרין ק"ה) המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר לא יהיה בקרה ובעדתה הוא ג"כ על צד הדין וכו' ע"ש עכ"ל. ובשורש ה' כתב הרמב"ם להדיא דהא דאמרו כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו. זהו על צד האסמכתא ע"ש [וברמב"ן ובמנ"א מש"כ בזה] והרי שמדמה הרמב"ם הך דלא תעשו אגודות להא דמחזיק במחלוקת וכו'. מוכח דס"ל דהוי ג"כ אסמכתא וצ"ג שלא יהיה דברי מאור עיניו הרמב"ם ו"ל סתראי? ונ"כ לא הרגישו בזה. ומצאתי ברא"ם עה"ת בפרשה ראה עה"פ דלא תתגודדו כתב דהך דרשה דלא תעשו אגודות אגודות אינו אלא אסמכתא בעלמא ורק מדרבנן היא ע"ש. וב"כ בס' יסל"מ מוכח ג"כ בספר מנחת חינוך על ספר החינוך מצוה תס"ז ע"ש. ותמחני מאד שלא העירו מכל הנ"ל ומצאתי עוד בס' גור ארית להגאון מהר"ל מפרגא ו"ל בביאורו על פיר"שי עה"ת בפסוק לא תתגודדו. השיג שם על הרא"ם ו"ל וכתב כי הך דרשה דלא תעשו אגודות מן התורה היא. והוציאו זאת מדוקדק לשון הכתוב. שבא בבנין התפעל. ע"כ לא הוי אסמכתא והוא לאו גמור. עש"ה בדבריו וינעם לך. ותימה שלא הביא ג"כ מהנ"ל.

ולפענ"ד נ"ל עוד להעיר בזה עפ"י מה שמצאתי בירושלמי פסחים פ"ד ה"א על המשנה דמקום שנהגו לעשות מלאכה בערב פסח. וז"ל רישב"ל שאל לרבי יוחנן ואינו אסור משום כל תתגודדו? א"ל בשעה שאלו עושין כב"ש ואלו עושין כב"ה אבל במנהגא בעלמא משום חומרא שמחמירין על עצמן לא קרינן ביה לא תתגודדו [ע"ש שב"פ הק"ע. ועיי"ש בפ"מ] וכו'. א"ל ר"ל לר' יוחנן הרי ר"ה ויוה"כ ביהודה נהגו כרע"ק. ובגליל כריב"נ? א"ל שאני התם שאם עבר ועשה ביהודה בגליל, ובגליל ביהודה יצא [וביון שאינו מעכב בדיעבד אין כאן משום לא תתגודדו? והד' פריך הרי פורים הרי אלו קורין ב"ד. ואלו קורין בט"ו כו'. א"ל ר"י מי שסדר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה. מדינת ומדינת. ועיר ועיר [גלומר דכל שיש לו סמך מן המקרא לא שייך ביה אגודות. וע"ש בק"ע ובמ"פ וברה"פ] והנה כמה הלכתא גבורתא איכא למשמע מהירושלמי הנזכר כמו שאבאר בס"ד. ראשית יש לדקדק בלשון הירושלמי דכבמ" תני לישנא קלילא כב"ק ו': וכאן נקט ר"ל בקושייתו. ואינו אסור "משום כל תתגודדו" ולא נקט בלשון הכבלי איקרי כאן לא תתגודדו. ולמה הוסיף בירושלמי מלת "משום"? אולם יש לומר עפ"י מש"כ בפ"התפארת ישראל על המשניות בסוף פ"ה דברכות על מ"ש בברכות ל"ג. לענין ברכה שא"צ העובר משום לא תשא. וכתב מדקאמרו מלת "משום" ולא אמרו עובר בלא תשא. משמע ודאי דלאו ילפותא נמורה היא ורק מדרבנן ואסמכתא

בעלמא היא. והגם שבנו ז"ל הקשה שם ע"ז והביא מפסחים ה' : וחולין ס"ז. נקטו לשון "משום" גם בלאוין גמורים ? מ"מ פירש שם כוונת אביו ז"ל דאם אמרה הגמ' עובר בל"ת או מוכרח דהוא לאו גמור משא"כ באמר לשון "משום" או תו אין מוכרח דהוא דאורייתא אלא נוכל לומר דהוא אסמכתא. וכמו דאמרינן במכות ט"ז : דהמשהה נקביו עובר "משום" כל תשקצו וביבמות ס"ד : אמרינן דשיתין סבי איעקרי מפירקא דר"ה. וכן אמרו שם במכות דמאן דשתי בקרנא דאומנא עובר "משום" כל תשקצו וכו'. אע"כ דלאו דבר תשקצו היא רק אסמכתא עכ"ל. הנה מה שהער. ממכות ט"ז : וביבמות ס"ד : במח"כ אישתמיט מיניה דברי התה"ד ס"י ט"ז. והתב"ש ס"י י"ז סק"ב ע"ש מש"כ בזה. וגם מ"ש מהאי דמאן דשתי בקרנא דאומנא כו' במח"כ אישתמיט מכולם מש"כ הרישב"א במכות ט"ז : שם דכל המפורשים ז"ל כתבו שאינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. כאידך דהמשהה נקביו עכ"ל להתפיי אפשר דהמפורשים הוכיחו זאת מדרנקטובה מלת "משום" כנ"ל. וכעין זאת מצאתי בס' יבין שמועה שבי בשם תלמידי הרשב"א דכל היכי שאמרו בש"ס "משום" שנאמר הוא דרבנן ע"ש ועיין נדרים פ"א : ושם ט"ו, ומצאתי בספר ידות נדרים ס"י רי"ג. ב"ש סק"ב ע"ש שכתב דצריך להגיה גם בדרך ט"ז דצ"ל "משום" שנאמר מטעם זה ע"ש. השתא הכי שפיר אפשר לומר דמה"ט דקדקן במערבא. ונקטו בירושלמי "משום" כל תתגורדו משום דס"ל להירושלמי דאינו אלא אסמכתא בעלמא, ולהכי נקטו בזה מלת "משום" וא"כ יהיה ראיה מהירושלמי להרמב"ם בספר המצות. ולהרא"ם ולהיסל"מ הנ"ל, ולהפוסקים הנ"ל דס"ל שהיא לאו גמור מה"ת ובאמור ? ע"כ צ"ל דס"ל דאין הכרח ממלת "משום" להוכיח מזה דהוא אסמכתא דצ"ל שהוא מה"ת, ומ"מ נקטו מלת "משום" גם בבב"ב. בנוכר לעיל. עוד י"ל דס"ל דהלכה כבבלי נגד הירושלמי. — עוד מצינו למידין מהירושלמי דבר חדש דאפילו בשתי בתי דינין ואפילו בשני מקומות. איכא משום לא תתגורדו. דהרי לא הילקי לתרין בזה כל קושייתם. במסקנת הש"ס בבלי ביבמות י"ד וזה חדוש גדול ? ועפ"ד הירושלמי נלפענ"ד לתרין דעת מאור עינינו הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מהל' עכו"ם הלכה י"ד הנ"ל. דפסק. שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג במנהג זה "משום" לא תתגורדו וע"ש בב"מ והלה"מ שתתמו עליו בזה שפסק כאב"י נגד רבא. ותירץ חב"מ ז"ל דחוק מאד. וגם מש"כ שם בשם מהר"ב ז"ל הוא דחוק גדול במש"כ הלה"מ. ועיין בשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' אלף שפ"ד מש"כ לתרין דעת הרמב"ם. ע"ש וגם דבריו דחוסים קצת למעין. אמנם מהוורתא לתרין דעת הרמב"ם ז"ל דסמך עצמו על הירושלמי הנ"ל כיון דבבלי פליגי בזה אב"י ורבא ביבמות י"ד. אי בשתי בתי דינין בעיר אחת איכא משום לא תתגורדו ס"ל להרמב"ם דלא שבקינן מאי דפשיטא

לְהוֹ בִירוּשָׁלַי מִשּׁוֹם מֵאֵי דְפְלִיגוֹ אִמּוּרָאֵי בְּנִבְלֵי כַעֲיִן מִשְׁכִּי הַשֶּׁךְ יוֹד עֵי קִמָּה
 סָק"א דְלֵא שְׁבָקִינָן מֵאֵי דְפִשְׁטָא לִירוּשָׁלַי מִשּׁוֹם מֵאֵי דְמַסְפָּקָא בְּשִׁם דִּילָן עֵי"ש
 וְכִי בְּרַבִּי אֲוִי"ה סִי צ' בְּשֵׁם דֶּרֶךְ הַקֹּדֶשׁ עֵי"ש וְלֹא צִיָּן לְהַשֶּׁךְ הַנִּל עֵי"ש. וְהָיָה
 לֹא שְׂבִיב הַרְמָבִים פְּשִׁיטוּתָא דְהִירוּשָׁלַי דַּס"ל דִּאֲפִילוּ בִשְׁתֵּי בְּתֵי דִינִין בְּעִיר אַחַת
 אִיכָא מִשּׁוֹם לֹא תִתְנַדְּדוּ שְׁהָרֵי לֹא חֲלָקוּ בֹזֵה כֹלל בְּשִׁבִיל מֵאֵי דְפְלִיג רַבָּא עַל
 אֲבִי וְס"ל דְּבִשְׁתֵּי בְּתֵי דִינִין בְּעִיר אַחַת לִית לָן בָּהּ. וְלַחֲכֵי פֶסֶק הַרְמָבִים שְׁפִיר
 כֹּאֲבִי וּבְפִשְׁטוּת הִירוּשָׁלַי. מִשְׁא"כ בִּשְׁתֵּי עִירֹת דֹּאֲבִי וְרַבָּא לֹא פְלִיגוּ בֹזֵה
 וְתִירוּיָהּ ס"ל דְּלִיכָא מִשּׁוֹם לֹא תִתְנַדְּדוּ. וְגַם סִתְמָא דְהַשִּׁם בִּיבְמוֹת יוֹד, שֶׁם אִמְרוּ
 לְתִרְיָן הַת"ש בְּמִקְוֵמוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ כֹּדֶרֶתִים עֲצִים וְכוּ' וְאִמְרוּ הָאֵי מֵאֵי תִיּוֹבְתָא מְקוֹמוֹת.
 מְקוֹמוֹת שְׁאֵי עֵי"ש הָרֵי דְפִשְׁטָא לְהוֹ בְּהַשִּׁם דִּילָן דְּבִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת לִיכָא מֵאֵי דְפְלִיג
 וְלִכְע מוֹתֵר וְכַמְשָׁכִי גַם הַלְחָמִי הַנִּל. וְלַחֲכֵי אַע"ג דְּבִירוּשָׁלַי ס"ל דִּאֲפִילוּ בִשְׁנֵי
 מְקוֹמוֹת אִסּוּר מִשּׁוֹם לֹא תִתְנַדְּדוּ מ"מ פֶּסֶק הַרְמָבִים. שְׁפִיר כְּהַשִּׁם בְּבִלִי מִשּׁוֹם
 דְּבִכְה"ג שְׁבָקִינָן מֵאֵי דְפִשְׁטָא לִירוּשָׁלַי מִשּׁוֹם מֵאֵי דְפִשְׁטָא לָן בְּנִבְלֵי וְהַדְרִינָן לְכֹלֵלָא.
 דְּהִלְכָה כְּהַשִּׁם בְּבִלִי נִגְדֵי הִירוּשָׁלַי וְזִכְוֹנֵי.

וְגַם זֹאת יֵשׁ לְלִמּוֹר מִהִירוּשָׁלַי דְּבִדְבַר שְׁאִינֵי אֵלֶּא מִנְהָג בְּעִלְמָא וְלִית בֵּית
 אִיסּוּרָא לִית בֵּיה מִשּׁוֹם לֹא תִתְנַדְּדוּ שְׁהָרֵי ר' יוֹחָנָן גּוֹפִיָה הָשִׁיב כֵּן לְר"ל לְתִירוּצֵי
 לִיה מִתְנִי דְּמִקְוֵם שְׁנֵהֲנוּ וְכַמּוֹ שְׁפִי הַקָּע וְהַפִּמִּי כְּנ"ל מִשְׁא"כ בְּשִׁם דִּילָן בְּנִבְלֵי
 ר"ל אֶ"ל לר' יוֹחָנָן הָכִי מִזֵּה מִשְׁמַע דְּר' יוֹחָנָן לֹא ס"ל כֵּן אֲבָל בִּירוּשָׁלַי ר' יוֹחָנָן
 גּוֹפִיָה ס"ל הָכִי וְעוֹד דַּע"פ הַשִּׁם בְּבִלִי דְּסִלְקוּ בְּמַכְנָא לְחֲלָק בֵּין שְׁתֵּי בְּתֵי דִינִין
 וּבֵין שְׁנֵי מְקוֹמוֹת. דְּבִשְׁתֵּי בְּתֵי דִינִין בְּעִיר אַחַת לְרַבָּא לִית לָן בָּהּ וְכַמְשָׁכִי עִירֹת לִכְע
 גַּם לֹאֲבִי לִיכָא מִשּׁוֹם לֹא תִתְנַדְּדוּ וְכַנ"ל. מִשְׁמַע דְּלַהֲמַסְקָנָא הָדְרוּ בְּהוּ מְכַלְהוּ
 שְׁנֵי קִמָּאֵי וְא"כ י"ל דְּלַמְסְקָנָא גַּם בְּמִנְהָגָא אִיכָא מִשּׁוֹם לֹא תִתְנַדְּדוּ. וְאַפִּי"ה לֹא
 קִשְׁיָה הֵךְ מִתְנִי דְּמִקְוֵם שְׁנֵהֲנוּ כִּיּוֹן שְׁהוּא בִּשְׁתֵּי עִירֹת. וְכִי"מ בְּהַרִּיף וְהַרְא"ש שְׁלֹא
 הִבִּיאוּ בִיבְמוֹת שֶׁם אֵלֶּא הַמַּסְקָנָא בְּלִבְדִּי. וְכַמְשָׁכִי הַמְנִ"א בְּאוֹ"ה סִי תַצ"ג סָק"ו
 כְּה"ג דְּלַהֲמַסְקָנָא כֹּלל דְּבַר שִׁי"ךְ לֹא תִתְנַדְּדוּ בְּכ"ד אַחַד בְּעִיר אַחַת [ע"ש שְׁהוּבִיָּה
 כֵּן מִתּוֹס' פִּסְחִים יוֹד ד"ה שְׁתֵּי. וְהוּא מִהִירוּשָׁלַי פִּסְחִים פ"א ה"ה ע"ש בְּמִרְה"פ.
 וְעִיָּין בְּפִרְה"ה סִי. תִּרְנָה וְכַמְחָצִית הַשְּׁקָל בְּס' תַצ"ג וּבְפִמִּי"ג בֹּא"א עַל הַמְנִ"א דִּי"ל
 דֹּאִין רֵאִיָּה מִשֶּׁם עֵש"ה] מִשְׁא"כ בִּירוּשָׁלַי הַנִּל מִבּוֹאֵר לְהַקָּע וְהַפִּמִּי הַנִּל דַּס"ל
 לְר"י לְהִלְכָה דְּבִמְנָהֲגָא בְּעִלְמָא דְּלִית בֵּיה אִיסּוּרָה לִיכָא מִשּׁוֹם לֹא תִתְנַדְּדוּ כְּנ"ל
 וְלַחֲכֵי"מ שֶׁם נִכְלָל בְּתִירוּצָא דְּר' יוֹחָנָן לְר"ל הַנִּל גַּם הַסְבְּרָא שְׁאִמְרוּ בִיבְמוֹת יוֹג
 דְּהִירוּאָה אֹמֵר מִלֹּאכָה הוּא דְּלִית לִיה דְּכַמָּה בְּטִלְנִי אִיכָא בְּשׁוּקָא וְעֵש"ה בִּירוּשָׁלַי
 בְּסוּף הִלְכָה בְּפ"מ וּבְק"ע וּבְשִׁי"ק ד"ה וּבְטִל וְהִנֵּן וְרֵאִיָּה בְּקִרְבָּן נִתְנָאֵל עַל

הרא"ש ביבמות פ"א ס"ט אות ד' שהשיג על המג"א הנ"ל שכתב דלהמסקנא בכל ענין שייך לא תתגודדו ולא מהלקינן בהך סברא דהרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה והביא רמב"ם מסוף הסוגיא שם דמוכח דגם להמסקנא סברת התלמודא סברא נכונה וכ"כ המהרש"ל ביש"ש ביבמות שם סי' י' ע"ש וכ"כ בנתיב חיים בגליון הש"ע להשיג על המג"א בזה ואני מוסיף שכן מוכח להדיא מתוס' יבמות י"ד. ד"ה בשלמא עש"ה דמבואר דגם להמסקנא מהלקינן בהך סברא מטעם דהרואה אומר שאין מתכוין לאיסור וא"כ ממילא מוכח ג"כ דגם להמסקנא קיימא ג"כ הך תירוצא דבמנהגא ליכא משום ל"ת כאמור. ומצאתי בחי' הריטב"א על יבמות י"ג: וי"ד שמפורש יוצא מדבריו דהא. תירוצא דמתרציין דבמנהגא ליכא למימר אגודות תירוצא רויחא שפירא הוה וכדא"ל ר"ל בתמיהותא וצריכא ליה למילי דעלמא דליכא טעמי דהרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה ע"ש בריטב"א שכ"כ בשיטת רש"י וז"ל ג"כ שפ"י דגם ר"ל שהק' לר"י ממנילה עיקר קושייתו הוא רק מ"ד וט"ו אבל לא מיום הכניסה דכפרים ומש"ה לא פריך רבא לאב"י ממנילה [עיי' בתוס' שם ד"ה כי ובהרא"ש] משום דגם ר"ל לא פריך מבני הכפרים דבמנהגא דמי דאם רצו עושים כבני עיירות לקרוא ב"ד. ועיקר קו' ר"ל לא הי' רק מ"ד וט"ו דכרכים ועיירות ולאב"י לא הוה קושיא דבשני עיירות לית לן בה. וכ"כ בחי' הרשב"א והריטב"א דהך תירוצא דבמנהגא ליכא משום ל"ת. קיימא גם במסקנא וראיה מדלא פריך רבא לאב"י ממנילה דיום הכניסה לבני הכפרים וע"כ וודאי משום דכפרים כמנהגא דמי ויש להעמיס דברי הריטב"א והרשב"א בירושלמי הנ"ל דמפורש שם להדיא דר"ל לא הקשה לר"י ממנילה רק מ"ד וט"ו. ולא מיום הכניסה [ומפורש בשיטת רש"י הנ"ל] וע"כ היינו נמי טעמא דירושלמי משום דיום הכניסה כמנהגא דמי. ולהירושלמי פשיטא להו דבמנהגא ליכא משום ל"ת כנ"ל. ותימא על הריטב"א שלא הביאו להירושלמי בזה וצע"ג. והמעין בדברי הריטב"א שבכל הסוגיא ביבמות שם יראה שעוד יש להעיר על דבריו מהירושלמי הנ"ל עש"ה ודו"ק. וגם תמהני על מפורשי הירושלמי שלא הביאו להריטב"א על הסוגיא הנ"ל. ולהעיר עליו מהירושלמי? ועוד נלמד מהירושלמי הנ"ל דגם במנהגא דאית ביה איסורא מ"מ כל שאינו מעכב בדיעבד ל"ש גבי משום לא תתגודדו הרי למדנו מהירושלמי הנ"ל כמה חידושי הלכות ותמהני על המג"א בס"י תצ"ג הנ"ל ושאר האחרונים שלא הביאו להירושלמי הנ"ל? [ועיין שו"ת מהרשד"ם היו"ד סי' קנ"ג שפסק ג"כ דבמנהגא ליכא לא תתגודדו ע"ש ועיין בתשובות מע"צ סי' מ"ט מש"כ על המג"א ובס"י ג' הוכיח דגם במנהג שייך איסור לא תתגודדו ע"ש. ועיין בשו"ת כנ"י סי' י"ז שכתב דבמנהג לא שייך לא תתגודדו. ע"ש שכתב שיש לפקפק על המג"א. ע"ש

ולא כתב כלל מה שיש לפקפק על המנ"א אולי אפשר כוונתו לאיזה הערות שכתבתי לעיל. אבל כל האחרונים לא העירו בזה מכל ההערות שהערותי בס"ד. ועיין בשו"ת או"ח סי' תרע"א סק"ז שהביא להשו"ת כנ"י ע"ש] עוד הערה אחת הערותי בענין זה, ברש"י סוכה מ"ד. ד"ה לדירתו נמי לא דחי שלא לעשות ישראל אנדות אנודות, ונראה בשתי תורות דלדין לא דחי לולב שבת עכ"ל. וקשה הא בכל וא"י שתי בתי דינין בשתי עיירות ולכ"ע ליכא משום לא תעשו אנודות אנודות? ומצאתי בהנהגות מהר"צ חיות ביבמות י"ד שהעיר בזה בשם הכפות תמרים אין הס' ת"י לעיין בו ומש"כ הג' מהר"צ חיות לתרין עפ"י התוס' בסחים י"ד. ד"ה שתי דבירושלים כיון דמתקבצין שם מעיירות אחרות ראוי לנהוג באיסור מלאכה. ולהמנ"א [הנ"ל] היינו משום לא תתנודרו א"כ גם דברי רש"י בסוכה יש לפרש כיון דבני הו"ל כשהם בא"י לא דחי שוב גם לכני א"י לכך לא דחי עכ"ל, ות"י זה תמוה כי כבר הבאתי בשם כמה מפרשים שלא פירשו טעם התוס' משום לא תתנודרו כנ"ל. א"כ הדרא הקושיא על רש"י לדוכתא. ואני מוסיף שגם הר"ן בסוכה פירש שם בפירש"י וב"מ מהרמב"ם פ"ז מה"ל לולב הלכה י"ו והלכה י"ה שפ"י בן וע"ש בלח"מ? ולפענ"ד י"ל עפ"י מ"ש ביבמות י"ד. דסד"א משום הומרא דשבת כמקום אחד דמי ואף דקמ"ל שם דלאו כמקום אחד דמי י"ל דשאני התם לענין מילה דהמור יותר שכן נכרתו עליה י"ג בריות ביבמות ה': וגדרים ל"א : משא"כ לענין לולב שפיר י"ל דמשום הומרא דשבת כמקום אחד דמי ודו"ק. ועפ"י ממילא לק"מ קושיית הלח"מ שם מיו"ט שני ש"ג דלגבי יו"ט דקיל כביצה ב : באמת שני מקומות הם וליכא משום לא תתנודרו ודו"ק

השתא הכא אסיקנא שמעתא אליבא דהלכתא. דלענין נשואין בר"ה אי"י שנהגו היתר בזה הנס שהוא עיר גדולה ומתקבצין שם מעיירות אחרות, אפ"ה ליכא משום לא תתנודרו הואיל דמנהגא בעלמא הוא אין בזה משום ל"ת כנ"ל. ובפרט להירושלמי הנ"ל כל דבר שאם עבר ועשה ואינו מעכב בדיעבד ליכא משום ל"ת וה"נ כל מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו בש"ע או"ח סי' תצ"ג סעיף א'. ועיין בבאה"ט שם ס"ק ג' בשם כנה"ג דשאני נשואין שעושה מצוה ע"ש ועיין בברייתא יוסף שהביא מהמור ברקת ועוד כמה פוסקים שדחו מנהג זה בשתי ידיים ע"ש. ועיין בשו"ת הרדב"ז ה"ב א' תרפ"ז שנהג גם להסתפר בר"ה אייר ע"ש עוד. ועיין בה"ס או"ח סי' קמ"ב שבפ"ב נהגו לעשות נשואין בר"ה אייר ע"ש מש"כ בזה. ואם כן אם נמצא אחד שמחמיר ע"ע יישרכותו וחילו לאורייתא ואין לו מה לחוש משום לא תתנודרו משעם הנ"ל ועוד הרואה יתלה לומר שאינו מתכוין לאיסור כנ"ל ותל"מ בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי והגליל

מד.

להנוכה (*)

במנ"א ריש הלכות הנוכה איתא נוחגין העניים לסבב על הפתחים בהנוכה נראה מזה שהיה מנהג להרבות בצדקה בעת הזאת. וצריך לדעת למה דוקא הזמן הזה מוכשר למצוה הנכבדה הזאת? והנה המ"ז הקשה בס"י תר"ע למה ימי הפורים נתקנו לימי משתה ושמחה. והנוכה רק להודות ולהלל? וכן בש"ע איתא שהסעודות שעושין בהנוכה הן סעודות הרשות. ותירץ לפי שבימי המן ה"י הנס מפורסם להצלת נפשות לזאת יש שמחה בעוה"ז אבל בימי הנוכה אף שהיתה גם ישועה כמלחמה, מ"מ לא היה מפורסם כ"כ הנס רק בנרות, והנס הזה נקרא גם רוחני לכן נקבע השמחה ג"כ ברוחני והוא להודות ולהלל לה' על חסדו כי גבר עלינו. ובה מבין דברי המשורר ומנותר קנקנים נעשה גם לשישנים כי עיקר הנס היה בנרות, ולכן בני בינה שכוונתם לא אך לאכול ולשתות ימי שמונה קבעו שיר ורננים להודות ולהלל ואף בעת משתיהם יזמרו ויהללו בתשבחות כעצת הרמ"א בש"ע הנ"ל שעיי"ז נעשה סעודת מצוה. ע"כ מה טוב ומה נעים בעת הזאת שה"י גם רוחני לעסוק בדברים רוחניים והיא במצות היש"ת ובפרט בהמצוה הגדולה מצות צדקה.

והנה בתפלת "על הניסים" מסיימין "ואח"כ באו בניך לרבוך ביתך" וגו' וקשה מדוע לא יאמר באו עמך ישראל כמו שאמר מקודם "בשצרו על עמך ישראל"? ונקדים לזה, דידוע גדל מעלת הבטחון מי שבטח בה' לא יאונה לו כל רע ה"ו ובמדרש פ' מקץ איתא והיה ה' מבטחו זה יוסף ע"י שאמר כ"א זכרתנו והזכרתנו נתוסף לו ב' שנים. וכבר תמהו המפורשים בהמדרש התחיל בשבחו של יוסף כי היה ה' מבטחו, ומסיים בננותו שעיי"ז שלא בטח בה' נענש? אך לפענ"ד נ"ל לפרש באופן זה: דהנה באמת קשה מאוד מדוע נחשב זאת לעון ופשע ליוסף הצדיק מה שאמר לשר המשקים? הלא גם בעל הבטחון לא שייך דישב בביתו ולא ילך לבקש פרנסה, וכי יעשה לו ה' ארובות בשמים להוריד לו פרנסה? הלא האדם צריך לעשות השתדלות ואולם צריך או לבטח בה' שבעשייתו בודאי יושיעיהו. כמו כן גבי יוסף מה פשעו ומה הטאתו בהפשו איזה סיבה לזה אבל עיקר בטחוננו היה רק בה'? אכן באמת איתא בחובת הלכות שער הבטחון

(*) המאמר הזה כבר נדפס מאתי במכ"ע. דבר בעתו הו"ל במדינת אוגנדרין.

עוד בשנת תרע"ב.

שיש מין בטחון שלא יזכה לזה ב"א מעט מועיר והוא : לבטוח בה' בלא שום סיבה, רק הסיבה בעצמו הוא לו השי"ת. וזה פי' המדרש ברוך הגבר אשר יבטח בה' ועוד והיה ה' מבטחו ר"ל כי מבטח מורה על הסיבה. והבטחון ג"כ אצלו ה' ואינו מבקש שום סיבה אחרת. ושפיר שיבה המדרש את יוסף כי זכה לבטחון בזה וראיה מדנענש ע"י שהופש איזה סיבה לבטחון. ואם היה כשאר ב"א לא היה מגיע לו שום עונש, כי כן דרך הבטחון לעשות איזה סיבה ואח"כ לבטוח בה' ומרחוץ שהוא נענש ע"ה ואת היא ראייה נכונה שהוא היה תמיד מהבטחים בה' בלא שום סיבה [ויע"ד סביביו נשערה מאוד]. והנה לא כן נבי צדקה, אינו רשאי האיש לומר שהעני יכסה בהי ובודאי יעזור לו, אלא מחויב האדם להשתדל בכל האמצעים לתמוך ולהחזיק בידי העניים האומללים. וכן השיב ר"ע לטורנוסרפוס [ב"ב ה.]. ששאלו ישב עולם לפני ה' והוא יזונם, והשיבו חסד ואמת מן יגצרוהו ? גם יוסף דהיה בעל בטחון ומי כמחו אעפ"כ נשא שכלו ברוח אלהים לרבר על לב פרעה וליעצו שיכין בר ומוזן לפרנס הרעבים בשני הרעב, והכתוב העיד עליי' ויוסף הוא השליט המשכיר בר לעם הארץ וגו'. והנה בנמ' הנ"ל שאל טורניסרפוס על כל מעשה הצדקה מעבד שגור המלך עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, ואם אחד מרחם עליו ומאכילו בו' הלא מורד במלכות יקרא ? וכן היא הצדקה לפי' לעון ולהטאת, והשיבו ר"ע בטיב טעם, מושל למה הדבר דומה לבן שגור עליו אביו המלך שלא להאכילו שלא להשקותו ואם אחד מאכילו בו' אדרבה במה גדול שבו אצל המלך. וה"פ הכתוב צדקה תרומם גוי כי עם ישראל נתרומם ע"י הצדקה, כי מזה נודע דברים אנחנו לה' אלהינו אבל וחסד לאומים הוא חטאת כי המה בבחינת עבדים ובעבד הצדקה להטאת יחשב כנ"ל. והנה החילוק בין בן לעבד הוא שהבן עובד לאביו מאהבה, ואולם העבד עובד לרבו מיראה או על מנת לקבל פרס, וכבר הקרו מפרשי האגדה לידע מי שהוא עובד להשי"ת מאהבה או מן שעובד מיראה או על מנת לקבל פרס, נוכל להעמידו על אבן הבחינה בהציגו לפניו שתי מצות, מצוה אחת אשר אין בה ב"א רוחניות ומצוה אחת שיש בה ג"כ הנאה גופנית כמו אכילת שבת ועונג יו"ט וכדומה. נחזה אנן אם האיש הלזה משתדל א"ע יותר לעשות המצוה שיש בה הנאה רוחניות מוכה דעובד מאהבה וכן להיפך. והנה גם בחנוכה היה שתי ישועות א' הצלת נפשות אשר לזה נצות משתה ושמחה, וגם הנרות, ולזה יאותרן שירות ותשבחות. ואעפ"כ לא קבעו ישראל רק ולהודות ולהלל ניברים דברי אמת כי עובדים מאהבה והמה בניס למקום, ע"כ לכוננה הזאת יאמר בעל "על הניסים" ואח"כ באו בניך העובדים מאהבה והדליקו הנרות וקבעו וגו' להודות ולהלל, ולא בשביל הצלת נפשותיהם למשתה ושמחה. וכן שפיר

יאות סגולת מצות צדקה לעניים בימים האלו, כי אז דתוכיחו דבנים הם, הצדקה היא מצוה נכבדת כנ"ל ויה"ר שהנשים יתגלו ב"ב בזכות הצדקה ובל"ג.

מא.

ב"ה דארבאן

איתא במס' קידושין ע"ג. גר נושא ממזרת דברי ר' יוסי ר' יהודא אומר גר א' ישא ממזרת. ומפרש שם בנמ' מעמא דר' יוסי המשה קהלי כתיבי, חד לכהנים חד ללוים, וחד לישראלים וחד למשרי שתוקי בישראל קהל גרים לא איקרי קהל כו' ואיבע"ה"ג תרי קהלי נהוו ממזר בשתוקי שתוקי בישראל מחד קהל נפקא לא יבוא ממזר בקהל ה' ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ספק ממזר יבא, בקהל ודאי הוא דלא יבא הא ספק קהל יבא כו' דרש ר' זירא במחזא גר מותר בממזרת לרגמוהו כל העם באתרוגיהו ע"ש. והקשה ע"ז האמר חדש דהאיך ביוז בזה מצוה להשליך עליו האתרוגים דסתמא שול מצוה היו מדקרי להו אתרוגיהו משמע שהיה אתרוג של מצוה וכי לא היה להם דבר מה להשליך כ"א אתרוגיהו ע"ש מ"ש בזה דברים נחמדים, ואני מוסיף עוד לדקדק דמה ענין זה לזה דמשום דדרש גר מותר בממזרת רגמוהו באתרוגיהו ומשמע דהא כהא תליא, ועיין בש"ות תועפות ראם יו"ד סי' נ"ה ובש"ות ברכת יוסף או"ח סי' כ"ג ובזרע אברהם על מדרש קהלת עה"פ כל הנחלים הולכים אל הים אלו הנרים ע"ש.

והנלפע"ד בישוב כ"ו ובביאורו עפ"י דרך ההדוד בעוהש"ית דהנה הראשונים הקשו לדעת הרמב"ם דכל הספיקות טה"ת לקולם ורק מדבריהם לחומרא א"כ ספק ממזר דכתב רהמנא ל"ל כיון דכל הספיקות אינו אלא מדבריהם. ותי' המהר"ט דכן שריא רהמנא ממזר לגמרי שריא שיהיה בתורת ודאי לא בתורת ספק כו' ע"ש והקשה עליו בספר שב שמעתתא שמעתא א' פרק ראשון דא"כ תרי קהלי ל"ל. חד למשרי ממזר בשתוקי וחד למשרי שתוקי בישראל, דהא מחד קרא מצי למילף להו כיון דלהתיר לא צריך קרא דהא כ"ע הספיקות מותרים ורק לגלות לנו שהיה מותר בתורת ודאי. וא"כ מחד קרא נפיק ליה תרתי ושתיים זו שמענו ע"ש. וע"כ כתב דר"י לשיטתו שסובר במס' כריתות כ"ג דלא בעינן באשם תלוי התיבה אחת משתי התיבות ומאן דסובר דלא בעינן איקבע איסורא ס"ל דספק אסור מה"ת וכמו ויכתב המהר"ט דמהלוקת התנאים באשם תלוי אי בעינן התיבה משתי התיבות פליגי בזה דלמ"ד מביאין א"ת על התיבה אחת ס"ל דספק אסור מה"ת, ומ"ד משתי התיבות זכעי איקבע איסורא ס"ל דהיבא דלא איקבע מותר מה"ת ומש"ה ליכא אשם תלוי כיון דהוא מותר לאוכלן וע"ש בש"ש. ובמס' כריתות י"ז איתא פליגתא דרב אסי

סוכר התיבה אחת שנינו ספק של חלב ספק של שומן חייא בר רב אמר התיבה
התיבות שנינו ר"א סבר יש אם למסורת מצות כתיב, וחייא בר רב אמר יש אם
למקרא מצוות קרינן. הוצא לנו מזה דמאן דסוכר התיבה אחת ספק דאורייתא מה"ת
להומרא וס"ל יש אם למסורת ומאן דסוכר התיבה אחת מושתי התיבות ס"ל ספק
דאורייתא מה"ת לקולא וס"ל יש אם למקרא. ואם נימא יש אם למסורת או קרינן
בדכתיב ואין יכולין להוסיף וא"ו ומצות קרינן, ומאן דסוכר יש אם למקרא או
יכולין להוסיף וא"ו ומצוות קרינן, ועיין בסוכה ו: וברש"י שם ד"ה יש אם
למסורת. — וחנה איתא במס' סוכה ל"ה. ת"ר פרי עין הדר עין שמעם עצו ופדיו
שזה הוי אומר אל תיקרי הדר אלא הדרור [כן הוא הגירסא בערוך] דבר שדר
באילנו משנה לשנה, בן עזאי אומר א"ת הדר אלא הדרור שכן בלשון יוני קורין
למים הדרור ואיזה שגדל על כל מים הוו אומרים זה אתרוג. [וצ"ע על דרשה זו
דבן עזאי דבמד"ר שמות פ"ב איתא ד"א מה הסנה גדל על כל מים כך ישראל
אינם גדלים אלא בזכות התורה א"כ מנ"ל לפי"ו דאתרוג, ואפשר דהמד"ר סוכר
בדרשת ר"א] ולהאמור בשלמא אם נימא יש אם למקרא או יכולין להוסיף וא"ו
ולומר א"ת הדר אלא הדרור, אבל אי נימא דיש אם למסורת בדכתיב קרינן ואין
יכולין להוסיף וא"ו ולקרות הדרור וא"כ למד"ר יש אם למסורת שוב אין אנו יודעין
אי אתרוג בעגן ודלמא פלפלין או שאר פירות בעינן וכדפרוך שם בגמ'. — ועפ"י
הצעות אלו נבא בארה לדברי הגמ' שתצננו בראש האמור דרש ר"ז במחזא גר
נושא ממורת ורגמיהו כל העם באתרוגיהו, דכיון שדרש גר נושא ממורת והיינו
בע"י דבעי תרי קראי לספק ממור ולספק קהל ולשיטתו אויל דס"ל דהתיבה אחת
ספק חלב ספק שומן חייב והיינו דס"ל יש אם למסורת וספק דאורייתא מה"ת
להומרא ע"כ רגמיהו כ"ע באתרוגיהו דכיון דס"ל ספק דאורייתא להומרא לשיטתו
ע"כ ס"ל יש אם למסורת ולמד"ר יש אם למסורת אין יכולין לומר א"ת הדר אלא.
הדרור אלא בדכתיב קרינן וא"כ אין אנו יודעין אי אתרוג ודלמא שאר פירות, וא"כ
אין הכרח מה"ת באתרוג ע"כ ורקו לו האתרוגים ודו"ק.

הק' נהום שמרי' שעכטער אבד"ק דאראבאן

מו.

ב"ה באטאשאן (המשך מחוברת ד"ה אות ל"א)

ועתה אשימה פני בהנוגע לעניננו אשר ראשי מנהיגי הקהלה השיקיהם כסף
ואהריהם ימשכו המון העם לבחור ברב אש' זהב יעשה לבעלי"ם וכל המרבה לספ"ר
הי' משובח. ובעזה"ר הוא מכה מתהלכת, או לנו אם נאמר בו' וכמה המליצו חז"ל

בשים סנהדרין כ"ז בקראם שמו אלהי כסף ואלהי זהב, והיה בלאו דלא תעשון אתי כו' ועי' במהרש"א בה"א שם. וז"ל הזהב ואשמה זו נשחזרב עתה בקרוב בימינו וכבר באו רבותינו כ"פ בהפלגות המום ואשמה זו בניירה ועונשין המורות הרמות וממון בדבר הזה שלא יתמנה שום רב ומורה בכסף, וזהב הן ליתן ליהודים והן לרבים, אבל אין איש שם על לב העונש הנזכר בשמעתין דעתיד הקב"ה ליפרע ממעמידן גם דימו ענין זה לעע"ז כו' והביא שם הירושלמי מס' בכורים דרבננים כאלו ראוי לבנותן ולהקל בכבודם, וז"ש ר' מנא מיקל לאילן דמתמני' בכספא ר"א קרא עליו אלהי' כסף ונו' אין עומדין בפניו ואין קורין אותו רבי והטלית שעליו הוא כמרדעת של המור עי"ש במתק לשונו באריכות, ועיני ראו כתבי החרמות. מגאונים וקדושים מאורי הגולה הנדפס כעת מהדש בלבוש ותסמר שערות ראשי הקללות. הרופים וגדופים אשר נשמעים על הנותן והמקבל הסרסור והממוצע והמסע' לזה. כפירים ואריות גדולים שואנים לטרף את כל עושי אלה ומי לא ירא לבו לבל יכזה בנחלתם. הם לבי בקרבי ובהגיני תכער אש כי עיני ראו בעיר אחת נשאר בן הרב הממלא מקומו ועזרת הרבנות הלמתו צעירים המחבלים הרמים ירקדו שמה ודמים בראשם להכות העם בסנורים ובשוחד טוב יבקשו רצון מאותן אשר השיקיהם כסף, ולדמים יארבו לצפון לנקי חנם דמים תרתי משמע, ופשוטי המון עם לא ידעו הזהר כי בנפשם היא כמוהם יהיו עושיהם, בהשכח יתהלכו ולא ידעו עד היכן הדברים מגיעין.

לכן ראיתי ונתתי אל לבי להרוש בעש ברזל ועופרת, להיות לעד ולמשמרת. לבל יעמוד הבהרת, הצרעת ממארת. ויצאתי אל המעיין לחקות על שורש הדין מוצאו ומבואו ולפרוש כשמלה הדין, כי דין ירושת חזקת רבנות הוא מנהל נובע ים התלמוד והפוסקים ארזי הלבנון אדירי התורה מרצון לראשונים עד אחרון שבאחרונים אשר מפיחם אנו חיים ומימיהם אנו שותים יתד היא לא תמוט, וכופין את העם שיקיימו בדת וחק התורה שהבן הגדול בשנים ימלא מקום אביו ואפי' כשיש בן אחר הגדול ממנו בתורה וחכמה, וכל הבא להשחות חבל נחלתו הוא קם בארור משיג גבול רעהו וכעני המהפך בהררה כו' והמסע' לזה ה"ה כמסע' לעושי רשע ועובר עבירה לא יאבה ה' סלוח לו מהרה, ועלינו יערה רוח הבורא.

הנה מראש צורים אראנו בספרי פי שופטים עה"כ הוא ובניו שאם מת בנו עומד תחתיו, מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומד תחתיהם ת"ל בקרב ישראל מה שהוא בקרב ישראל הוא עומד תחתיו עי"ש ובש"ס כתובות ק"ג מצינו בפטירת רבינו הקדוש אמר להכמי ישראל אני צריך, נכנסו אצלו אמר להם שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא, ופריך שם תלמודא מאי קאמר, ה"ק אעפ"י

ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא כו' הא קרא קאמר ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור, האי ממלא מקום אבותיו הוי, ורבי מ"ט דעבוד הכי נהי דאינו ממלא מקום אבותיו בחכמה ביראת חטא ממלא מקום אבותיו הוי עיי"ש. ומקורות האלו הוציא הרמב"ם ז"ל לפסק הלכה בה' כלי המקדש פ"ה ה"ב וז"ל, בשימות המלך או כ"ג או אחר משאר המנוים מעמידין תחתיו בנו או הראוי ליורשו וכל הקודם לנהלה קודם לשררת המת והוא שיהיה ממלא מקומו בחכמה או ביראה אעפ"י שא"כ בחכמה שנאמר במלך הוא ובניו בקרב ישראל מלמד שהמלכות ירושה וזה"ל לבל שררה שבקרב ישראל שהזוכה לה זוכה לעצמו ולורעו. ועי' בב"ס שם. ובפ"א מהל' מלכים ה"ז חור ושנה ז"ל כשמעמידין המלך מושהין אותו בשמן המשיחה שנאמר כו' ומאחר שמושהין המלך ה"ז זוכה לו ולבניו ע"ע שהמלכות ירושה שנאמר למען יאריך ימים ע"מ הוא ובניו בקרב ישראל הניח בן קטן משמרים לו המלוכה עד שיגדל כמו שעשה יהורם ליואש וכל הקודם לנהלה קודם לירוישה המלוכה והבן הגדול קודם לקטן ממנו, ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המנויין שבקרב ישראל ירושה לבנו ולב"ב עד עולם, והוא שיהיה ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה, ה"י ממלא מ"א ביראה אעפ"י שאין ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו כו' והרי המלכות לו ולבניו הזכרים ע"ע עיי"ש בב"מ ובהו"מ מביא בשם מס' שמהות מלכים מתין מניחים בתריהם לבניהם, עשירים מתים מניחים עשרם לבניהם כו' ומאמר תורת משה אדונינו הרמב"ם ז"ל נראה לנו אור בש"ע ז"ד סי' רמ"ה סי' כ"ה שמביא שם הרמ"א לפסק הלכה ז"ל מי שהחזיק לרב בעיר אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה אין להורידו מגדלתו אעפ"י שבא לשם אחר גדול ממנו בנו וב"ב לעולם קודמין לאחרים כ"ז שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת עי"ש ובש"ע או"ח סי' כ"ה מביא הרמ"א בשם תשו' הרשב"א ז"ל ש"ץ שהוקן ורוצה למנות בנו לסעי' לפדקים אעפ"י שאין קול בנו ערב בקולו אם ממלא בשאר דברים בנו קודם לכ"א ואין הצבור יכולין למחות בידו. ועי' בתשו' מבי"ט ח"א סי' ר' שכתב שמה ז"ל מי שיש לו איזה שררה הן מלך הן חכם בנו יורש מקומו כו'. ומסיק שם אעפ"י שהקהל לא היו ממנים אותו עליהם וליה כותבים עליו הסמיכה המה מחייבין לקבלו מצד הדין שהוא יורש שררות אביו גם בלי הסכמתם כמו שהוא הדין כו' וגדולה הזקה מה"ת בב"פ ובפרט בדבר שררה של מצוה אעפ"י בלי כתיבת הסכמתם כו' עיי"ש היטב. — והנה במג"א סי' נ"ג ס"ק ל"א הביא ג"כ כשם כנה"ג דבכל המנויין שבישראל בניהם קודמים רק דמביא בשם הרשד"ם דבהמנויים שהם כ"ת ל"א כך. וגם בשם עשרה מאמרות הביא כזאת דבבית אין בניהם קודמין רק מכלל הנשיא ואילך נוהגים שבניהם קודמים עי"ש דציין לעיין

בפ"ג דכתובות, והנה כל העובר על דברי הרשד"ם וע"מ ישתומם מאד דדבריהם מרפסין אינרא דאס"ד דיש הפרש בין נתר מלוכה לכ"ת, א"כ מה פריך הש"ס. בתובות הא קרא כתיב ואת הממלכה נתן ליהורם בנו כו' והא אין דומה מלוכה לכ"ת. וכ"ש דקמה כמו נד נגד הש"ס מפורש "שמעון בני חכם" הרי להדיא דגם בכ"ת מרביין ישיבה נאמרו הדברים והנה ראיתי בשו"ת שואל ומשיב להנאון מהרי"ש מלכו ב"ח ס' י"ז האריך ג'כ לתמוה על דברי דרשב"ם ומסיק וז"ל דהנה הא דאמרינן שהבן ימלא מקום אביו הוא סברא ישרה נכונה ואולם בשאר מניינים של גדולה ושררה שייך לומר דהתורה זכתה לו ולבניו אחריו אבל בכ"ת א"א לומר הבן ימלא מקומו והא עיקר התורה להורות הוקים ומשפטים ישרים עפ"י דברי התורה וא"כ בחכמה תליא מלתא ואיך ימלא הבן מקומו של אב החכם יהי' א"י הסכל. אמנם נראה דבאמת זה ודאי דאין סברא שהבן ימלא מקום אב כל שאין חכם. דזה א"א ורק כל שהוא ממלא מקומו קצת בחכמה וממלא מקום אביו עפ"פ ב"א א"כ כיון שהוא יר"ש בודאי מה"ש יעזרוהו שיהי' ממלא מקומו אה"כ גם בתורה, ולפי"ז והו' שחדשו הרשד"ם וע"מ דיש הבדל בין מניין שאר שררות וגדולה למניין התורה, שבשאר מניין זכו בניו אחריו בין שיהי' הגונים לזה או לא אבל בכ"ת צריך שימלא מק"א ב"א ובתורה עכ"פ קצת ואז משמים יסיעוהו שיהי' ממלא מק"א אה"כ גם בתורה. א"כ לפי הס"ד דגמליאל ה"י ממלא לגמרי פריך הש"ס ששיר ממלוכה דכל שהוא ממלא לגמרי שווה תורה למלוכה, אבל להמסקנא דלא ה"י בחכמה רק ביראה שוב אין דומה תורה לשאר מניין ולכך הוצרך דכו' להתיר ע"ז. והו' שכ' הרשד"ם והע"מ דבכ"ת ל"ש זאת היינו דיהי' שוה לשאר מניין רק דבכ"ת אוליגן בתר מי שהוא חכם ורק שהוא חכם קצת וממלא מקום אביו ביראה אמרינן דיהי' לו סיעתא דשמיא גם בתורה עי"ש דמביא סועי' לדבריו מקרא מפורש פ' פנחס והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם ירצה דיוכה משמים דבניו יהי' הגונים לכהן תחתיו. ועי' בש"ס מגילה מה שדרשו עה"כ ואשימם בראשיכם.

והיטב אשר ידבר בזה כבוד חובב חותני הנאון וצ"ל בשו"ת שאילת שלום מהר"ת ס' רע"ז לדחות לגמרי דברי הרשד"ם הנ"ל. וכמה שיצא לדין בדבר החדש הדרשב"א לא קאמר וזלת בתיב דהבן אין לו יוחס עמו דסתימא לשון הרשב"א והרמב"ם ה"מ כך כו', וכל כי האי ל"ה ל"י לסתימא אלא לפרושי, והרא"י שהביא הרשד"ם מהש"ס יומא ע"ב שלשה זרין הן כו' ושל ארון כל הרוצה ליטול יבוא ויקח אין ענין לזה, דשם מ"רי בענין נוק חכמת התורה שאינו בירושא אלא כל הרוצה לזכות יבוא ויוכה כהא דאמרו באבות כ"ת מונה בקרן זוית כל הרוצה כו' והיינו

כמו שאמרו ינעתי ומצאתי תאמין ובהא דאמרו בנדרים דמפני זה אין מצויין ת"ה לצאת ת"ה מבניהם שלא יאמרו תורה ירושה להם, ואינם נזקקים ללמוד, אבל לענין שררות רבנות ודאי בנו קודם אם הוא ראוי לכך אף בדאיכא אחר גדול ממנו בחכמה ובתורה הרבה, ובעין דאמרו אעפ"י ששמעון בני חכם ול"ק חכם יותר קצת משמע דל"ה לר"ג שום התדמות לחכמתו של אחיו ר"ש מדקרי ל"י אינו ממלא מק"א. והדברים ק"ו שהבן קודם לאחר שאינו בנו לזכות בשרותו אעפ"י שהאחר גדול ממנו בחכמה הרבה. וס"י שם ומאחר דבררנו דהמרשד"ם תמך יסודותיו על הש"ס יומא ואין מהש"ס ראוי כלל כשל העוזר וממילא נפל העוזר וגם סוגו דעלמא דלא כוותי כי כן המנהג משנות דו"ד שהבן עוזר לשרת תחת אביו ככל המניין שבעולם, וכן העיד הגאון מוהר"ש אמשטרדמער ב"שם אביו הגאון מו"ה העשיל שגפסק מכל הנאונים בנידן כזה שאין לדחות את בניו מגדולת רבנות כשהם ראויים לכך [ועי' בתשו' רמ"א בסופו] ועי"ש דמסיק דאף היכי דאיכא מחלוקת נגד הבן בטלה דעתם נגד דתוה"ק ורצון הבורא ב"ה דהתורה זכתה לו [והדברים מתאימים לדברי המב"ש שהבאתי לעיל] ועיין בשו"ת אמרי אש בחו"ד סי' צ"ה דגם הוא הוזהק במעוז הדין דגם בב"ת ורבנות הבנים קודמים ולחלק יצא על הבעל ע"מ שהביא המג"א הנ"ל וכי וז"ל ודברי הע"מ נראה שבטלים נגד דברי הריב"ש בס"י רע"א שמבואר בפירושו שגם לענין מינוי מצד התורה הבנים קודמים לב"א וברור שלא זכר אז הע"מ לדברי הריב"ש כי איך יחלקו על דברי הריב"ש ולא יזכרנו כלל. והרא"י שהביא הבעל ע"מ מדלא קמו בני הנשיאים שלפני הלל תחת אבותיהם אינו ראוי כדל כי הנשיאים והאב"ד היו ראשים לסנהדרין גדולה או בישראל והיו במקום מרעיה ונכון להם שיהיו גדולים בתורה מכל בני דורם לזאת הרבנים בעצמם לא רצו שבת על כס הנשיאות כאשר נמצא גדול מהם, וכאשר עשו בני בתורה להלל ומביא סמך לדברי הריב"ש מסוף הוריות דא"ל רשב"ג לר"ג נהו דאחני לך קמרא דאבוהו למחוי אב"ד יעיי"ש. וכל המעיין בצדק יראה שדבריו צדקו ויחדיו בתלונתו נגד בעל עשרה מאמרות (המשך יבוא)

צבי הירש תאומים אבד"ק באטאשאן

מז.

ב"ה ביוואלאר

במשנה (תענית כ"ו:) אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו כל הכלים טעונין טבילה ובנות ירושלים יוצאות

הולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא גא עיניך וראה מה אתה בורר לך יכו'. נשאל נשאלתי מאחד התורנים כי איך יעלה על הדעת שישראל יתעסקו בשדוכים ביוה"כ ויחולו בכרמים ביום קדוש ונורא? וזאת היתה תשובתי אליו: כמוך רבים טועים לחשוב מה ששנו הכמים בלשון המשנה בסוף המאמר ובנות ירושלים יוצאות והולות בכרמים מוסב על יוה"כ, אמנם הלילה חולין הוא לנו לחשוב כזאת על ישראל קדושים כי יחולו בכרמים ביום סליחה וכפרה? והאמת יורה דרכו שמאמר זה סוכב הולך על ט"ו באב אחר שהפסיק במלים כל הכלים טעונין טבילה. ע"כ פתח שנית לאמור ובנות ירושלים יוצאות והולות בכרמים. ואכן נודע דבר המחולות כרמים בט"ו באב, כי בו ביום הותרו השכמים לבוא זה בזה, יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל אחרי אשר גזרו עליהם במצפה (סוף שופטים) ולזכר המחולות של בנות שילה יצאו בנות ירושלים במחולות ביום ט"ו באב, אבל ביוה"כ יצאו רק לבושין בכלי לכן שאולין ובגמרא [תענית ל.] שאלו בשלמא יוה"כ משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שנתנו בו לוחות אחרונות. אמנם זאת היתה תשובה למה היתה לובשים לבנים, ולא על המחולות כי מה ענין מחולות בכרמים שיך ביוה"כ? היתכן לומר שיצאו או במחול משום דאית ביה סליחה ומחילה? [ע"ן תפארת ישראל על משניות תענית פ"ד אות ס"ג] ובש"ס ב"ב [קכ"א]. חסר בדברי רשב"ג שהיו מחולות בכרמים.

הנוך העניך שאפראן אבד"ק ביוואלאר

ציון לנפש חיה

אברה גדולה נאבדה מקהל עדת ישורין דק' באקארעשט בנלקח מאתה אחר מיחירי סגולה, ה"ה הישיש הנכבד התורני ותיק ועושה חסד מו"ה אברהם צבי בר' יעקב זאב לייסמער ע"ה. המנוח היה אחד משרירי אומתינו שהשלשה העמודים שעולם עומד עליהם, הלא המה תורה ועבודה וגמילות חסדים, התאחדו בו, בתור סוחר נכבד היה עסק המשים שנה במסחר באמונה ובישרת לב, הוא היה אהוב לשמים ונחמד לבריות. המנוח הניח אחריו בן משכיל ה"ה הנגיד הנכבד המושלם במעלות ובמידות כש"ת מו"ה יעקב זאב המכונה זשאק לייסמער ג"י, המו"ל המכ"ע "העם היהודי" בשפת המדינה. המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון ירושלים ולא יוסף לראבה עוד.

העורך

חודש שבט תרע"ה

חוברת ח'

קבוצי אפרים

שנה א'

קובץ מחי' תורה בענין הלכה, דרוש וחידוש ואגדה
מרבני גאוני זמננו.

יופיע פעם אחת בחודש

על ידי העורך

אפרים לנדא רב בבאקארעשט

בעל מחבר ספרי אוצר התורה קמא ותנינא

מחירו לשנה ששה פראנק. ובשאר הארצות לפי ערך שטרי המדינה
למחברים השולחים ספריהם

אדפיס מודעה פעם אחת עבורם

KWITZEI EFRAIM

Talmudisch wissenschaftliche Monatsschrift

ERSCHEINT EINMAL MONATLICH

REDIGIRT VON

RABBINER

EFRAIM LANDAU

BUCAREST, Str. TRAIAN 18

ABONNAMENT Jährlich 6 Francs

JASSY

DRUCK „PROGRESUL“ A. GRINBERG, Str. Ștefan cel Mare

1915

אלה שמות החותמים היקרים ששלחו מחיר החתימה עבור
"הקבוצי אפרים" עפ"י סדר א"ב.

פאשקאן	אדמו"ר הרח"צ חר' משה ליב פרידמאן
באקוי	חר' אברהם באכמאן שו"ב
רינגעלעשט	חר' אשר זעליג פעלדמאן
יאסי	חרב חר' שלום גוטאן

מה.

ב"ה יום ב' לסדר כי בדרך אברכך י"ג לירח בול
תרע"ה לפ"ק באקוי.

שוכט"ס לכבוד מהו' אוהבי נאָמני הרב המאה"ג שבה עוז ומגדול הו"ב משנתו
יד ונקי הח"ש כו' מות"ר אפרים לגדא שליט"א רב בבאקארעשט
מקורים טהורים ונאמנים, לפרנסת הרבנים, ושכר הדיינים.

[א] הנה ניתי וניהיזי מראש צורים, ראש המדברים, מורנו ורבינו ר"י
בעל הטורים, בטור הו"מ סי' ט' כתב בשם הר"י ברצלונא וז"ל. נהנו ברוב מקומות
לעשות לב"ד קופה שפוסקין מזון ב"ד ופרנסתם לכמה עולה בשנה, ומנבין אותו
בתחילת השנה, או בסופה, ואין בזה משום תורת שוחד ותורת אגרא, כי חובה היא
על כל ישראל לפרנס דייניהם והכמיהם, וגם אם יש נדבות או הקדשות סתם
לזקוקין מהן, וכן א"צ הדיינים לטרוח לכך, ולא לבקש משום אדם כלום כדי שלא
יהא צריך לשום אדם, ולא להחניפו, ודא להחזיק לו טובה, אלא דבר קצוב הוא
על הצבור ומנבין אותו בעונתו כמו ארנונות וכו' עכ"ל. ומקור מקומי טהור בכתובות
ק"ה. אר"י אר"א גזרי גזירות שבירושלים היו נוטלין שכרן צ"ט מנה מתרומת הלשכה
לא רצו מוסיפין להם כו' ע"ש בפירש"י ד"ה נוטלין שכרן שכ' ומתפרנסין הימנו
לפי שלא היו עסוקין במלאכתן עכ"ל. וב"ה בתוס' שם ד"ה גזרי, ובתוס' בגזירות
כ"ט. ד"ה מה שכ' כיון דכל עסקם להיות יושבין בדין, ולא היו עוסקין בשום
מלאכה, ע"כ מוטל על הצבור לפרנסן. ע"ש. וב"ה בש"ע הו"מ סי' ט' סעי' ג'. וע"ש
בסמ"ע סי' ה' שכ' וז"ל חובה על ישראל לפרנס דייניהם, ילפינן לה מדכתיב והכחן
הגדול מאחיו גדלו משל אחיו. עכ"ל. ואין להקשות דהא אך דרשא, דגדלוהו
משל אחיו רק כהן גדול נאמר, כמבואר בזו"מ י"ח והוריות ט' ותו"כ פ' אמור ע"ש.
אבל דיינים מנ"ל דמחויבים ג"כ לגדל משל אחיו? מ"מ ד"א דהא כחולין קל"ד:
הובאה דרשא זו גם לענין שאר אדם חשוב. וע"ש בפירש"י ד"ה ואבע"א אדם חשוב.
ב' בגין ממנה ראש ישובה יכול לקדם ולזכות, שהרי על"י לגדלו ולהעשירו עכ"ל.
הרי מבואר דילפינן מכהן גדול לשאר אדם חשוב בגין ראש ישובה, וה"ה לדיינים.
ועפ"י יש להעיר ע"ז שמצאתי בפירש"י תענית כ"א. ד"ה מלך ר"י שכ' מינהו ראש
ישובה עליהן. מנהג הוא מי שהוא ראש ישובה, היו מגדלין אותו משלהן ומעשירין
אותו, כדאמרנן לגבי כה"ג. בסיפרא ובזו"מ י"ח [הג"ל] עכ"ל. ועיין עוד בפירש"י
סיטה מ. ד"ה א"ר אבהו, אית לן רבה ע"ש. ותמנהי יטלא הביא מחולין קל"ד:
הג"ל דמפורש להדיא גם לענין שאר אדם חשוב בגין ראש ישובה. דמחויבין לגדלו
ולהעשירו. ומשמע דלאו מנהגא בלבד הוא כמו שעלה על דעת רש"י ז"ל בתענית

הנ"ל, אלא היום גמור הוא, משום דילפינן מכה"ג. גם לשאר אדם חשוב כנ"ל? וצע"ג. ותרי תמיהי מדכר דכירי לה. דהא שנו חכמים בלשון המשנה ב"ב צ"ט: דרך המלך אין לה שיעור, ובפי' הרשב"ם שם כ' דמדכתב בפרשת המלך לבלתי רום לבבו מאהיו קדריש גדלהו משל אחיו. כדררשינן נמי וחקקן הגדול מאהיו. עכ"ל [ולקמן אבאר בס"ד כוונת פי' הרשב"ם בזה]. עכ"פ מצינו למדין מקרא, גם נבי מלך לגדלהו משל אחיו, ולאו דוקא גבי כה"ג. וגם רבנן איקרו מלכים. כגישין ס"ב. ע"ש. ועפ"י יתכן לשון הגמ' בתענית כ"א. שאמרו מלך ר' יוחנן. וכו' בלומר דרבנן איקרו מלכים. וממילא מוכח דמחויבין לגדלו ולהעשירו מקרא האמור בפרשת מלך כפירוש הרשב"ם הנ"ל. ותימה על פירש"י בתענית וסוטה הנ"ל שלא הביא מכ"ז? וגם תימה על פי' הרשב"ם בב"ב שלא הביא מהולין קל"ד: שהביאו דרשא זו דכה"ג. גם לענין שאר אדם חשוב, וכאמור? וביותר תמה אקרא על מרן הסמ"ע שלא העיר מכ"ז וצע"ג!

[ב'] ואתה אלכה ואשובה למש"כ המור בהו"מ סי' ט' הנ"ל דגם אם יש נדבות או הקדשות סתם לוקחין מהן לפרנס דייניהם. וכ"ה בש"ע הו"מ סי' ט' הנ"ל וג"ו מקורו נובע מכתובות ק"ה. דגוזרי גזירות היו נוטלין שכרן מתרומות הלשכה. ושם בכתובות ק"ו. ארבב"ה אר"י דגם מגיה ספרים שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. וע"ש בפירש"י כ' מגיה ספרים של כל אדם ואדם. שאסור להשהות ספר שאינו מוגה. וכו' וראו ב"ד שהיו מתעצלין בדבר והפקירו תרומת הלשכה לכך עכ"ל. וכ"ה ברמב"ם פ"ד מהל' שקלים ה"ז. מגיה ספרים שבירושלים ודיינין כו' נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. עכ"ל. אולם בירושלמי פ"ד דשקלים הל"ב שם הגירסא, "מגיהי ספר העזרה" נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. וראיתי בשירי קרבן על הירושלמי שם שהשיג על פירש"י כתובות ק"ו. הנ"ל שפי' מגיהי ספרים של כל אדם, משום שהפקירו ב"ד תרומת הלשכה לכך, והקשה ע"ז וז"ל. דלא מצינו שהפקירו ב"ד תרומת הלשכה לצרכי ציבור וכו' אלא ודאי דלא אמרינן לב ב"ד מתנה אלא בדבר ששייך למזבח ולצרכי מקדש. וא"ת שני דייני גזילות יוכיח? י"ל דהם היו לצורך המקדש שלא יגנבו ויגזלו שם. ועוד שלא ימנעו העם מלהביא קרבנותיהם לירושלים, לכן נ"ל דלשון מגיהי ספרים "שבירושלים" דאיתא בבבלי לאו דוקא, ואמגיהי ספר שבעזרה קאי, עכ"ל השירי קרבן, ובמח"כ אישתמיט מהשירי קרבן הטוש"ע בהו"מ סי' ט' הנ"ל דמבואר להלכה דגם בזה"ו נוטלין שכר הדיינין מסתם הקדשות, אע"ג שבעזרה"ר אין לנו לא מקדש ולא מזבח, וע"כ ודאי משום דאמרי' לב ב"ד מתנה ע"ז. ומה שהשיג הש"ק על פירש"י והוכיח לומר דלא אמרי' לב ב"ד מתנה, אלא בדבר ששייך למזבח ולצרכי המקדש כנ"ל במח"כ אישתמיטתיה דברי התוס' בשבועות י: ד"ה קדושה, והתוס' מעילה י"ד. ד"ה בונין שבי' להדיא

דהא דדייני גזירות וכן מגיה ספרים נוטלין שבתן מתרומת הלשכה, משום דלכב"ד
 מתנה עליהן ע"ש. וא"כ פשוט וברור דרשאין ליטול שכר הדיינים גם מסתם הקדישות
 אפי' בזה"ה ודלא כהש"ק [ועי' רש"י מ"ק י"ח: ד"ה אפי' בספר עזרא ע"ש. ועיין
 בהנחות הגר"א ז"ל על הירושלמי שקלים הנ"ל. ובנה"ש שם ובמשנת אליהו, ויש
 לפלפל ולא את האספק פה] אמנם כן אכתי יש להקשות ע"ה מבריייתא מפורשת
 בספרי פרשה שופטים פסוק קס"ה לבלתי רום לבבו מאחיו, ולא משל הקדש.
 וכ"ה בילקוט שמעוני פ' שופטים שם, והוית רענן שם פ"י ולא משל הקדש, דמשל
 הקדש אסור ליטול כדי להתנאות עצמו עכ"ל. וראיתי להה"ג מלבי"ם ז"ל בפירושו
 עה"ת פ' שופטים שהגיה להספרי הנ"ל ומחק מלה "הקדש" וכתב שצ"ל מאחיו ולא
 משל הקודם ע"ש. ובמה"כ אשתמיטתיה הילקוט שמעוני והוית רענן הנ"ל. וגם בל"ו
 פ"י המלבי"ם בהספרי דהוק מאוד כאשר יראה המעיין, ולפענ"ד נראה פירושו של
 הו"ד נכון מאד, אבל אני אוסיף מיה וקמחא ואמינא טעם לשכה ואקדים לפרש
 דברי הרשב"ם מ"ש על המשנה בב"ב צ"ט: דדרך המלך אין לה שיעור, וכ'
 דמכתב בפי המלך לבלתי רום לבבו מאחיו קדרש גדלהו משל אחיו, כדררשינן
 גמי והכתב הגדול מאחיו עכ"ל בנ"ל. ודברי הרשב"ם תמוהים דבשלמא גבי כה"ג
 שפיר דרשינן מכתב הגדול מאחיו היינו לגדלהו משל אחיו, משא"כ גבי מלך
 דכתיב בדרך שלילה לבלתי רום לבבו מאחיו אדרבה איפכא שמעינן מינה?
 ולפענ"ד נראה לפרש כוונת הרשב"ם, כלומר שהמלך הי' נוטל שכרו מאחיו בני
 המדינה, לא מתרומת הלשכה למען לא ירום לבבו, וכיון שהוא נוטל הכל משל
 אחיו בני המדינה הגם שאין לה שיעור למעלה, מ"מ לא יכול להתנאות, בירושלמי
 ערלה פ"א ה"ג מובא בתוס' קידושין ל"ו: ובר"ן פ"א דר"ה דסימנא מלתא, דהאי
 מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאיסתכילי ביה [וכעין זה איתא בתנ"ד"א ח"א פכ"ז
 בזמן שהאדם אוכל משלו, לבו מתיישב עליו ואם הוא אוכל משל אחרים, לבו
 מתמרמר עליו ע"ש. ובש"ס ביצה ל"ב. המצפה על שלחן אחרים עולם השך בערו.
 ועי' בע"ז כ"ה: שורייני דעינא באובנתא דלמא הלוי ע"ש וכיון שלבו מתמרמר
 ממילא עולם השך בערו ר"ל] וא"כ עפ"י קרא גופיה מפרש טעמא לבלתי רום
 לבבו לכך מאחיו כלומר מש"ה רק גדלהו משל אחיו וממילא לא ירום לבבו.
 ועפ"י א"ש מלתא בטעמא דרש הספרי הנ"ל לבלתי רום לבבו מאחיו ולא משל
 הקדש כלומר דאם היה נוטל המלך שכרו משל הקדש מתרומת הלשכה עדיין יכול
 להתנאות, באשר אינו נוטל ביוחד משל אחיו כלום דק הקדש והבן. וא"כ עפ"י
 ק' על הש"ס כתובות ק"ה. והרמב"ם בהל' שקלים הנ"ל שפסקו ליטול שכר הדיינים
 משל הקדש מתרומת הלשכה, וכן פסקו הלכתא בטוש"ע הו"מ ס"ט. הנ"ל דלוקהין
 מהקדשות סתם כנוכרי. והלא לפי מה שבארנו עד כה עיקר חובת הצבור לפרנס

דיניהם, נבע מהא דגדלהו משל אחיה, ולפי דרשת הספרי אמרו מאהיו ולא משל הקדש? ואפשר דהספרי לא מירי בסתם הקדש, אלא בהקדש שהוא קדושת הנוף כתי' התוב' בשבועות י: ד"ה קדושה, או בהקדש נרבת יחיד אפי' הקדישם למוסרם לצבור כתי' התוב' מעילה י"ד. ד"ה בונין הנ"ל. ועיין בכמ"ע הו"מ סי' ט' סק"ה ובפרי"ש שם ודוק.

[ג] הגם הלום ראיתי בס"ד להדש דבר נאה ומתקבל ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושים שכל ויבינו במקרא. דהובת על הצבור לפרנס דיניהם והכמיהם, מלבד הדרשה דגדלהו משל אחיו הנ"ל. "וכרו תורת משה" כפ' עקב י' בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך וגו' ועשית לך ארון עץ ואכתוב על הלוחות וגו' ושמחת בארון, ואעש ארון עצי שיטים, ואפסל שני לוחות אבנים וגו' ואשים את הלוחות בארון אשר עשיתי. ופירש"י שם בעת ההוא לסוף מ' יום נתרצה לי ואמר לי פסל לך ואח"כ ועשית ארון, ואני עשיתי ארון תחילה שכשאבא והלוחות בידי להיכן אתנם וכו' עכ"ל רש"י ז"ל. וכאן הבן שואל, מה ביקש משה רבינו להראות בספור הזה, הכי רצה להראות חכמתו לעיני כל ישראל נגד הקב"ה? ואם אמת הדעת נותן כן, שכשיבוא והלוחות בידו להיכן יתנם, מפני מה לא נצטוו משה מפי הנבוכה לעשות הארון תחילה? אמנם נלפענ"ד לפרש הכל על נכון בס"ד, באופן שגם זאת היתה א' מן התוכחות שהוכיח משה לישראל, ויתכן עפ"י מ"ש ביומא ע"ב: ר"י רמי כתיב, ועשית לך ארון עץ, וכתוב ועשו ארון עצי שיטים, מכאן לת"ה שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו, וביומא ג': אמר א"ה משום ר"א, כתוב א' אומר ועשית לך ארון עץ, וכתוב א' אומר ועשו ארון עצי שיטים, הא כיצד? כאן בזמן שישאל עושיין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין עושיין רצ ש"מ, וע"ש במהרש"א בחיאנ"ד ג': כתב דשקולין הם הדרשות דאינו נראה דפליגי וכו' ע"ש. ועפ"י ז"ל עד פירש"י ביומא ע"ב: ד"ה מצווין שכ' בתחלה הטיל הכתוב המלאכה על משה, ואח"כ הטילו על הצבור ואע"ג דקראי לאו בהאי כידרא כתיבי, אסמכתא בעלמא היא עכ"ל. ולפענ"ד דאם נימא דהני דרשות שקולים המה לאו אסמכתא היא, אלא דרשא גמורה היא מה"ת דת"ה בני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו, ואקדים לפרש גירסת רבינו חננאל שנדפסו כש"ס ווילנא ועשו ארון מכאן לת"ה שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו עכ"ל. הרי דלג"ה הר"ה לא דרשינן זאת מרומיא דקראי, רק מהאי קרא גופיה ד"ועשו ארון". ונראה דהר"ה בני' משווה דרשת הגמ' לדרשת המל"ר סדר תרומה פל"ד נ"ז, מפ"מ בכל הכלים כתיב ועשית, ובארון כתיב ועשו ארון, אריב"ש א"ל הקב"ה יבואו הכל ויעסקו בארון כדי שיוכו כולם להיותה עכ"ל. והר"ה ס"ל דה"ט נמי לדרשת הגמ' דמדמל"ה לארון הקודש, כמו שבארון הלוחות מונחים בו, כן בלב נכון תנוח חכמת התורה. ע"כ יבואו כל

בני עירו ויעסקו במלאכתו כדי שיוכו כולם לתורה. והאיר ה' את עיני ומצאתי לרבותינו בעלי התוס' עה"ת פ' תרומה כ' וז"ל ועשו ארון כבולתו כתיב ועשית, וכאן כתיב ואשו, לפי שהכל חייבין להתעסק בו מפני כבוד התורה שבתוכו. וקו"ה לת"ה שבני עירו מצווים לעשות מלאכתם כדי לכבדם, והכי איתא ביומא ועשו ארון מכאן לת"ה וכו' עכ"ל. הרי מבואר דגם רבותינו בעלי התוס' גרסו כהר"ה, דלמדו הא דת"ה בני עירו מצווין לעשות מלאכתו מהאי קרא דועשו ארון בלחודיה, ומקורם שהור מהמד"ר הנ"ל. ולג' הר"ה והתוס' א"ש הגמ' והמד"ר. והם שפה אחת ודברים אחדים זכ"י קשורים ונצמדים, אך אם נימא כהמהרש"א הגו' דשני הדרשות שקולים הם כנ"ל. יש לפרש להגמ' הנ"ל גם לפי הגו' שלפנינו דעיקר הדרשא דת"ה בני עירו מצווין לעשות מלאכתו נלמד מקרא דועשו ארון וכדאמרן. והיינו משום דבזה עשו רצש"מ. והא דכתיב ועשית לך ארון, מירי בזמן שלא עשו רצונו של מקום ולא היו עוסקין במלאכתו של ת"ה, ממש כתי' הגמ' ביומא ג' הנ"ל. השתא הכא נתנה ראש ונשובה לדרוש כמין חומר, דהיינו טעמא שאמר הקב"ה למשה בעת ההוא בתחלה פסל לך ואח"כ ועשית לך ארון כדי שיתנו ישראל אל לבב וישאלו לדעת שכשיבא משה, ויהי הלוחות בידו להיכן יתנם? ויבינו לעשות רצונו של מקום שיעסקו הם במלאכתו של ת"ה משה רבינו ושיעשו הם את הארון, ואך אז הי' יכול משה להקדים א"ע ולפסול הלוחות, ובעוד היותו בהר לקבל הלוחות מלאכת הארון היתה נגמרת ע"י ישראל, וכשיבא משה עם הלוחות בידו ימצא הכל מתוקן לפניו, לתת את הלוחות בארון שעשו ישראל בעוד היותו בהר, אולם בני ישראל לא עשו אז רצש"מ לעשות את הארון, ורק משה לבדו הוכשר א"ע למלאכת שמים והיה מוכרח להקדים לעשות את הארון כדי שיהיה מוכן ליום שובו מההר ויתן בו את הלוחות, וע"ז הוכיחו משה רבינו תוכחת מנולה, על שלא עשו את הארון ובה לא עשו רצש"מ, וזאת גרמה לו שהיה מוכרח בעצמו להקדים לעשות את הארון. וז"ש ויעש ארון וגו' ואפסול שני לחות כלומר שהיה מוכרח בעצמו להקדים עשיית הארון, ולעכב נתינת הלוחות, וגדול עונם מנשוא עד שיתנו אל לבם לשוב בתשובה שלימה ושיעשו רצש"מ ודו"ק כי זנו"ג. ועיין בשבת קי"ד. אר"י איזהו ת"ה שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו. זה שמניח הפצו ועוסק בהפצי שמים. והגמ' למישרה בריפתיה ע"ש. ואין לך עוסק בהפצי שמים יותר מרב העיר שכל מילי דמתא עליה רמיא, להזהיר אתהם. הוקי אלהים ואת תורותיו ולהודיע להם את הדרך ילכו. בה ואת המעשה אשר יעשון, וראי מחויבים הצבור למישרה בריפתיה ולתת שכרו כדי סיפוקו, וכאשר לא יספיק שכרו כנון שנתרבו ב"ב מוסיפין לו ככתובות ק"ה. הנ"ל. וכמש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' שקלים ה"ז הנ"ל. לא הספיק להם אע"פ שלא רצו מוסיפין כדי צרכן הם ונשיהם ובניהם ובני ביתן עכ"ל, והכי לא העירה מקירו דמנ"ל

דמחויבין להספיק גם לצורך ב"ב? ועי' בשו"ת הת"ס החו"מ סי' כ"ב וסי' קס"ו ע"ש. ולפענ"ד ד"ו מסיני נאמר, ונכתב במקומו דת"ה בני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו ולמטרה בריפתיה, ואי ס"ד לו ולא לב"ב עדיין יהא הת"ה מוכרח לעסוק באיזה מלאכה בכדי לפרנס ב"ב, אי"ב עדיין לא יצאו בני עירו מחיובם לעשות מלאכתו? אי"ו דמחויבין הצבור לפרנס גם אשתו וב"ב של הת"ה [ומצאתי בתד"א ח"א פכ"ו ומבשרך לא תתעלם] מי שיש לו ת"ה בשכונתו וכו' והוא זון אותו ומפרנסו ומכלכלו נמצא שהוא מקיים ומחיה לאותו הת"ה ואת אשתו ובניו וכל אשר לו ואת כל הקרובים עמו במשפחה וכו' ע"ש. ובתנודב"א לעיל פ"כ איתא מי שיש לו ת"ה בתוך ביתו כו' ומפרנסו עם ב"ב ברכה נכנסת לו ע"ש]. ומכל האמור מצינו ראיות מפורשות דיותר לרב העיר לקבל ספוק ושאר הכנסות מאנשי העיר. ועי' רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סעי' כ"א ע"ש ובש"ך סי' כ"ב. ועי' בשו"ת תשב"ץ ח"א מסי' קמ"ב עד סי' קמ"ה. ועוד בכמה שו"ת כנודע לכל באי שערי תשובה.

בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי והגליל

מ.ט.

ב"ה וויעלקאטש

הנה באתי להרעיש על דבר אשר צללו אזני לקול השמועה לא טובה כי באיזה מקומות יצאו אנשי בליעל בלי עול מלכות שמים להפר בריתות בנכלי דתות למול ילדי בני ישראל, או לדור שכך עלתה בימיו, איך לא יהמה לב כל שומע אם את מעשה רשעי הדור יודע, כי יודע שהאנשים האלו הם מחללי שבתות בפרהסיא, ועי' ברמב"ם סוף הל' שבת שכתב וז"ל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד כוכבים ושניהם כעב"ם לכל דבריהם עכ"ל. וכן בפירוש המשניות חולין י"ה כתב וז"ל לפי שעיקר בדינו הוא ג"כ המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעב"ם לכל דבריו. והאחרונים דייקו מלשון הרמב"ם בפ"ד מהל' רוצה הל' י"ב דנקט אוכל נבילות לתיאבון ולא נקט מחלל שבת לתיאבון, כי מחלל שבת לתיאבון הרי הוא כנוי גמור כי הוא כופר בכל התורה. ועיין בריש ספרא משנה י"א מכס להוציא מומרים שאינם מקבלים ברית, ומבואר בכל הקדמונים דהמחלל שבת אינו בן ברית. ועי' בשו"ת מהר"י אסאד הי"ד סי' נ' שהעתיק תשו' הריב"ש המובא בב"י יו"ד סי' קי"ט וסיים וז"ל שנה ושלוש כן דהמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא משומד לכל התורה, והרי הוא כעובד ע"ז גמור לכל דבריו. ועש"ה ומבואר הדין בש"ע יו"ד סי' רס"ד סעי' א' ברמ"א דמומר לכל התורה דינו כעב"ם, ועיין בס' דרך הוֹקֵךְ במ"ע ב' בחלק הדיבור, אות י"ח וי"ט שכ' וז"ל אבל נוי שמל צריך לחזור ולהטיף דם ברית, וכן הדין במומר לקה"ת. וזאת לדעת דככל מצות התורה האפיקורסים דינם כמומרים לכל התורה. אפיקורס נקרי כשאינו מאמין בתורה שבע"פ אפילו על אות

א' מדברי הו"ל ועוד הרבה עניני אפיקורס מבוארים ברמב"ם הל' תשובה עיי"ש. והמסור והאפיקורס שמלו צריך לחזור ולהשיף ממנו דם ברית [ומה דפשיטא ליה מספקא ליה להגר"א בהגהותיו ליו"ד שכ' לדייק מדברי הרמ"א מרלא כתב תחילה מומר לכל התורה דינו כעכו"ם ואח"כ וי"א דהייבין לחזור ולחשיף דם ברית אפשר דלא מברעת להרמ"א כן במומר ומ"ש דינו כעכו"ם היינו כמה דעכו"ם לכ"ע פסול אבל לענין אם עבר ומל לא עיי"ש]. הנה תדע הקורא הנעים בעוה"ר שכיח הויקא בדורות הללו עקבות משיחא אשר בעוה"ר אינהו נפישו מן וקיימא עלן בכלי חס כי כסלא לאוניא ומרבית העם נושאים להם פנים ומכבדים אותם ככיבודא דמצוה זו ואין איש שם על לב שמעשיהם במצוה זו כמעשה קוף בעלמא וגרע ביותר, ע"כ הנמולים ע"י ה"ו גדלים בעון בני בלי שם כי אינם התומים בטבעת המלך ע"כ שומר נפשו ירחק מהם ולא יכבד בכיבודא במצוה זו לכת הארורה הווא עיי"ש בדבריו הקדושים בנועם נואמו מה שהאריך עוד בזה. ונ"ל לפרש בזה דברי הש"ס המנהגות נ"ג א"ר יצחק בשעה שחרב ביהמ"ק מצאו הקב"ה לאברהם עומד בביהמ"ק, א"ל מה לידידי בביתך, א"ל על עסקי בני באתי, א"ל בניך הטאו יגלו, א"ל שמא בשונג הטאו, א"ל עשותה המזמתה, א"ל שמא מיעוטם הטאו, א"ל הרבים, א"ל ה' לך לזכור להם ברית מילה, א"ל ובשר קודש יעברו מעליך, א"ל שמא אם המתנתם להם היו האזרים בתשובה, א"ל כי רעתכי אז תעלוזי בזה, ולכאורה יש להבין כמה שהשיב הקב"ה ובשר הקודש יעברו מעליך, דהיינו שלא מלו א"ע, והלא היא מ"ע שיש בה כרת ותנן בסוף פרק ג' הנדרים גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה הוקדש שמים וארץ לא שמתי ואם היה בהם חטא זה מדוע לא נחשב חטא הלו בין החטאים שעליהם נחרב ביהמ"ק, ואתמר [יומא ט] מקדש ראשון מפני מה הרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז ג"ע ושפיכת דמים, ומדוע לא חשב גם חטא הלו? לכן נ"ל דכוונת הש"ס היא לפי"מ דמצינו בש"ס [שבת קי"ט:] לא הרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת שנאמר ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם, וא"כ היו מומרים לחלל שבתות והו"ל כמומרים לכה"ת כולה והנימולים ע"י אינם התומים בטבעת המלך מלכו של עולם כנ"ל. לכן א"ל הקב"ה ובשר קודש יעברו מעליך עוד יש לרמוז בזה בדבר מה שקצת פושעים יעשו מדחה מצות מילה בזמנה מיום השמיני והלאה על יום א' שהוא יום שעבד הפשי מאדוניו, וכמה עבירות יתלקטו ויתאחדו עי"ה אחרי שיש להתבונן דלמה קרא מצות מילה קודש דאם אמנם כל המצות הם קודש אבל בקרא לא נקרא בהדיא קודש אלא שבת כמ"ש כי קודש הוא לכם, אולם הכונה להאנשים הללו שיאחרו מצות מילה בזמנה עד עבור שבת קודש לשבת של הול, ובשר נקרא מילה כדמצינו כמה פעמים בש"ס. וסעודת ברית

מילה מביא התוס' בשבת ק"ט ד"ה שש הנלמד מהא דכתיב ויעש אברהם משה
גדול ביום ה'ג מל, דהיינו ביום השמיני דמילה, ולכן א"ל הקב"ה לאברהם ובשר
הקודש יעברו הם יאחרו עד עבור יום שבת קודש מעליך עבור הסעודת ברית
מילה הנלמד מאברהם כו' א"ל כי רעתני אז תעלוני וזה הוא ג"כ הכונה בפסוקי
יחזקאל [מ"ד-מ"] ואמרת אל מרי אל בית ישראל כה אמר ה' רב לכם מכל
תועבותיכם בית ישראל, בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר להיות במקדשי וגו'
ויפרו את בריתי אל כל תועבותיכם וגו' והכונה ג"כ דע"י התועבות הגדולות נעשו
מומרים ואינם בכלל בני ברית וממילא כל הנולדים הם ערלי לב וערלי בשר.
ובעינתי כזה וראיתי בהנהגות יד שאול שהעיר על כך דעה דצריך לחזור ולהטיף דם
ברית מן ש"ס [ע"זמ] גבי קטיעא בר שלום דנפל על ערלתו וקטעה עיי"ש, הרי
דיצא וא"צ לחזור ולמול עיי"ש. ואנכי נברא חוינא ותוה לא חוינא דהא לא היה
יכול למול אה"כ דהא שדי ליה לקמונא הלילה, ואי משום דיצאת ב"ק ואמרה
קטיעא בר שלום מזומן לחיי העולם הבא? הא מצינו כה"ג בע"ז י"ה דיצאתה ב"ק
ואמרה ר"ה בן תרדיון וקלסמנירו מזומנים לחיי העוה"ב, ומלבד זה ל"ק קושיות
דכיון שבזה המעשה עצמו נתנייר א"כ אמרינן דמילתו והכשירו באין כאחת, כי
היכא דעבד מקבל גיטו מיד רבו ואמרינן גיטו וידו באין כא' כדאיתא בקידושין כ"ג.
ויובל להיות דקטיעא בר שלום טבל עצמו מקודם וקיי"ל בש"ע יו"ד סי' רס"ה סעי'
א' דטבל קודם שכל מועיל דבדיעבד ה"ל טבילה וראיתי שכבר העיר בכעין זה
בהנהגות פורת יוסף הנדפסת בש"ס ווילנא, ובהו י"ל ליישב קושיית הקדמונים אהא
דתנן בשלהי קידושין דקיים אברהם אבינו ע"ה כל התורה ואפי' עירוב תבשולין,
ומדוע לא מל א"ע קודם שנצטוו. ולהנ"ל ניהא דהא קיי"ל מילה בנכרי פסולה
כדאיתא בע"ז כ"ז מן ואתה את בריתי תשמור, או מהמול ימול וא"כ אם ה"י נימול
מקודם שנצטוו מה' וה"י נימול ע"י אינו נימול לפי דעת הסוברים דלהומרא דינו
כב"ג כמבואר בפרשת דרכים בראשית, משא"כ כשנצטוו על מילת בשרו א"כ אמרי'
דמילתו והכשירו באין כאחד וקרינן בו המול ימול. נהרן לקמיתא אף לדברי האבן
עוזר באו"ה סי' קפ"ט שמפקפק על דין הרמ"א לענין מילת מומר גם הוא מסיים
דאם אפשר באחר אסור למומר למול. ויש לפרש מה שאמרו חז"ל לא נהרבה
ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על ד"ת. הכונה אמת אין לדין אלא מה
שעינינו רואות וצריך לדין עפ"י יסודי התורה ולא כאשר יבין בשכלו אם זה בודון
ופרהסיא וכדומה, וא"כ הרב או הדיין הממנה צריך לשום יד לפה ורואה כבלע את
הקודש איך משורש נחש יצא אפעה, אבל בעלי בתים ישרים ותמימים מה להם
לשקול במשקל אם בדין הדבר ברור כאחותך שאסורה לך הלא הם צריכים לדון
ע"פ שכלם ויראת ה' אשר בקרבם שלא לעשות שליח למול א' מהאנשים אשר

העיון פניהם לפרוק עול לחלל שבת. ויען שבדור ההורבן העמידו דבריהם על ר"ת לשאול אם הנימול ממחלל שבת כזה צריך להטיף דם ברית לכן הרבה ירושלים. והנה איתא בש"ס מנחות כהנים ששמשו בבית חוניו אל ישמשו בביהמ"ק ואפי' בעשו תשובה אמרין בע"ז נ"ב ונ"ד דאל ישמשו משום דמאים לגבוה וידוע שהמהל הוא דמיון כהן המקריב קרבן ומבואר בזה"ק פרישה לך דף צ"ה זכאה חולקא דמאן דאקריב האי קרבנא כו' ובתקונים דף י"ב ודס דאטופי מינ" אתחשוב ליה כאלו עביר ליה עולה כו' ואיכ כשם שאמרו מי ששימש בבית חוניו אל ישמש להקריב קרבן לה' הכי נמי מי ששימש בחול האץ ישמש בקודש להבנים ילדי בני ישראל בביתו של אברהם אבינו ע"ה להקריב קרבן לה' והוכה רובצת על כל מי שיש בידו למחות לצעוק צעקה גדולה ומרה על הפרצה הזאת אשר לא ה' לעולמים מיום גלות הארץ ולעמוד בפרץ לשמור את ילדי בני ישראל מלהט ההרב המתהפכת לבל יהרס מבצרי בת יהודא ולגלות להמון עם הרפתם בשתם וכלימתם כי לא כתורה הם עושים, והנימולים ע"י האנשים האלו לא בצל ה' יהיו חותם, ואין ספק כי כל הגאונים הגדולים מכאב לב יחזו על פרצת הדור ופגעו הזמן וילבישו קנאת ה' לאסור על נפשם מלעשות חילול ה' כזה, והשומע יזכה לחסות תחת ברכת ה' בכפלים ויזכה לראות בבנין ציון וירושלים.

נפתלי הירץ תאומים אבד"ק וויעלקאביש

ב

נשאלתי מדוע זה בפרשת הקרבנות מסיים זאת התורה לעולה למנחה וגו' ולא ידבר עוד מענין הקרבנות, וגם אח"כ כאשר ידבר בכתובים טפ' מצורע יסיים ג"כ זאת תורת נגע וגו' ולא ידבר עוד, וזולת כפ' יולדת אחרי שיסיים זאת תורת היולדת, יאמר עוד ואם לא תמצא ידה וגו' ועיי"ש. וקשה מדוע נשתנה פרשת יולדת מיתר הענינים? ואמרתי ליישב זאת לפענ"ד בשנדרק עוד כי ביולדת אמרה תורה זאת תורת היולדת בעשיר אשר תשיג ידו, ואח"כ מבארת הדין באם לא תמצא ידה מה ששביצה גדלותו ובמצודע אמרה תורה זאת תורת אשר בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטהרתו, דוקא במי שלא תשיג ידו, ומדוע לא נאמר בסתמא זאת תורת אשר בו נגע צרעת בין בהשיג יד בין שלא בהשיג יד? ע"כ אנו מוכרחים לאמר כי דברי חז"ל אמתים ושהורים ואין מלה רקנית בתורה ה"ו, כ"א כל תיבה ותיבה ניתנה לדרוש, ובמילא מובן כי הפסוקים דמסיימים בואת תורת לא באו להזור הענין ולהסגיר כזה כמו המדברים שמסיימים אחר איכות דבריהם, זאת כלל אשר דברנו, כ"א הפסוקים הללו נתנו לדרוש לדיני דינים, ועיין בש"ס ברייתות מה שדרשו על כל זאת תורת למאי אתא, ובמילא מובן השינוי נ"כ כי זאת תורת היולדת בעינן לרבות שאם ילדה כמה וולדות אינה מביאה כ"א קרבן

אחד כחוראת תיבת תורת, ע"ש ברש"י והחזרה והמצוה להנאון מלבי"ם וז"ל בפ' צו סי' כ"ד, ועכשיו אם היה נכתב זאת תורת אחד ואם לא תמצא ידה הייתי אומר דרך בדלות אינה מביאה כ"א קרבן אחד אבל בעשירות לא, לכן כתבה התורה זאת תורת בעשירות אינה מביאה כ"א קרבן אחד, ובזאת תורת אשר בו ננע צרעת למדין דאף דאינן שוין אעפ"כ הדל אם רוצה יוכל להביא קרבן עשיר וזה שוין המה וע"כ כתוב רק בדל, כי העשיר אינו יכול להביא קרבן עני, והלכתא הזאת היא בספרי ובתוס' מביאה בכריתות י"ט דוק ונשכח שם ותמצא כי כל זאת תורת שכתורה הוא לדין אחד, ובפרט ביולדת מוכרה לכתוב בן בעשיר ואחר ואם לא תמצא ידה ונ"י והכל ניהא בס"ד.

נא

ב"ה יום ו' עש"ק חיי תרע"ה פאדולא

ראיתי בעלה "קבוצי אפרים" חוברת ד"ה' ברך א' ע"ש בחידושי הר"ג מבאקני הביא שם דברי מהרש"ל בח"ש על מס' שבת ל. על אמרם ז"ל כל תלמיד שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מור תכונה ע"ש בגמ' וברש"י וע"ז כתב מהרש"ל וז"ל מנלן תכונה ונ"ל דסמך אסיפא דקרא ידיו גלילי וזה וכו' והמבין יבין עכ"ל. ודבריו סתומים וע"ש מ"ש הר"ג הנ"ל בזה, החרש לא אוכל להעלות מה שהאירו עיני שמאמר גמ' זאת מקושר עם מאמר המשנה באבות ומורא רבך כמורא שמים ע"ש לזה ג"כ דרשת רע"ק את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ה דאפילו לאו רבו השוה מוראו למורא מלכות שמים, והנה בש"ס שלחי הניגה א"ר אלעזר ת"ה אין אור של ניהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא וכו' שתולדות אש כו', ת"ה שכל גופו אש שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' עאכו"כ. אמר ר"ל אין אור של ניהנם שולטת בפושעי ישראל ק"ו ממוכה הזהב, מה מוכה הזהב שאין בו אלא כעובי דינר זהב כמה שנים אין אור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון דכתיב כפלת הרמון רקתך א"ת רקתך אלא ריקנין שבך עאכו"כ. והנה מעמו של ר' אבהו שת"ה אין אור של ניהנם שולטת בהן הוא בהיות בש"ס פסחים כ"ב רע"ק דורש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ה ופירש"י שיהא מורא רבך כמורא שמים ע"ש. הנה איתקש מורא ת"ה כמורא השכינה, ולזה כמו שהשכינה היא אש שכינה מכלה גם ת"ה הנדבק בתורה שדברה כאש נמשל לשכינה שאין אש שולט בה, אמנם ר"ל בא והוסיף על מאמרו של ר' אבהו שלא רק ת"ה אין האש שולט בו אלא גם פושעי ישראל ע"י שמלאין מצות כרמון ג"כ אין האש שולטת בהן, וכונתו בזה במאמרו פושעי ישראל היינו עם הארץ שלא למד ולא קרא ולא שנה אבל הוא מלא מצות ע"י שהוא מכבד ומחזיק לת"ה ויש עליו מורא ת"ה ולזה ג"כ שכרו בשוה עם ת"ה שאין אור של ניהנם שולטת בו, ומכון מאמרו זה עם מאמרו

של ר' אלעזר בכתובות ק"ב שמתחילה אמר שעמי הארץ אין חיים בתתיה ואח"כ אמר מצאתי להם תקנה מה"ת ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום, וכי אפשר לדבוק בשכינה והכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא כל כו' והמהנה ת"ה ומחזיק בידו הוי כמדביק בשכינה אש אוכלה אש, וזה עצמו שב' כוונת ר"ל במאמרו זה להוסיף על מימרת ר' אבהו בשם ר' אלעזר, והוא עצמו ר' אלעזר תלמוד ר' יוחנן שבכתובות הנ"ל ור' אבהו אומר בשם ר' אלעזר רק על ת"ה ולזה ר"ל הוסיף ממימרת ר' אלעזר בעצמו בכתובות שגם פושעי ישראל היינו עם הארץ שמהנה ת"ה הם גם מלאים מצות ומע"כ עליהם כאלו דבקו בשכינה, ולזה שפיר נס הם אין אור של גיהנם שולטת בהם, ומכוון ביאורי זה עם אומרים גם בשם ברכות י"ג. הרואה רמונים פלג בחלום אם ת"ה הוא יצפה לתורה אם ע"ה הוא יצפה למצות, ודרשו ג"כ הפ' כפלה הרמון רקתך ריקנין שבך מלאין מצות כרמון ע"ש. הנה מה שדרש כאן ר"ל פסוק זה על פושעי ישראל ודרש שם פסוק זה על ע"ה וכונתם שם ג"כ כמ"ש כאן שת"ה שרואה רמונים יצפה למצות היינו שיהי' מחזיק ומהנה לת"ה והא עליו מורא ת"ה שהוא כמורא השכינה, וכוה שוה גם ע"ה לת"ה, ומדויק בזה אמרו מלא מצות שוה מורה על מה שהוא מחזיק ומהנה לת"ה מנכסיו והוא עפ"י דברי הירושלמי סוטה פ"ו ר' ירמיה בשם ר' חייא בר בא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היה סיפק בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך, ואמר רב הנא בשם ר' חנינא עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצלה של תורה מ"ט כי בצל חכמה בצל הכסף ואומר עין חיים היא למחזיקים בה, ומפרש הק"ע לבעלי המצות המחזיקים ביד ת"ה שילמד ע"ש, ולזה אומר גם כאן ר"ל שמלאים מצות היינו הע"ה המחזיקים ביד הת"ה ולזה שפיר הוא בדומה לת"ה נדבק בשכינה שאין אור של גיהנם שולט בהן. — והנה בבעה"ט פ' צו ויהי והאש על המזבח וכו' כתב וז"ל, אבל מזבח הפנימי כנגד שכינה דכתיב ידיו גלילי זהב לכן כל אדם אם נכנס לפנים לא תאכל אותו החטאת שאין אכילה למעלה ע"ש. הנה תשמיעני חדשות שמזבח הזהב הקטרת מכוון כנגד השכינה דכתיב ביה בשבחו ית' ידיו גלילי זהב ובדדאי מקורו ממקום קדוש יהלך מדרשת חז"ל באיזה מקום וראתה עינו הבדולה מה שלא ראו עינינו, וכונתו שבמזבח הזהב אין אור שולטת בו הגם שהוא רק בעיני דינר זהב, אמנם מהמת שמזבח הזהב מכוון כנגד שכינה שנאמר בה ידיו גלילי זהב שע"ז אין האור שולטת בו, וכמו כן הת"ה שמורא ת"ה כמורא השכינה וכן פושעי ישראל שוה ע"ה המלאים מצות כמה שמחזיקים לת"ה ומהנם אותם מנכסיו הוי ג"כ כאלו נדבק בשכינה הרמון במזבח הזהב שלזה שפיר ילפותא שאין אור של גיהנם שולטת בהן ע"י דביקתם בשכינה אש אוכלה אש, ומכוון נפלא בזה שהילפותא היא ממזבח הזהב שכן מזבח הזהב היא מזבח הקטרת הסמים, והנה בקטרת ה'

הרבנה אחד מהסמנים ונדרש ע"ז בש"ס כריתות ו' לצרף פושעי ישראל לתענית, הכוונה כמ"ש שנים פושעי ישראל שהיא ע"ה באם מהזיק ומחנה לת"ה היא מצורף עם הת"ה ונעשה עמו אנדרה אחת בדביקות השכינה המכוון למזבח הזהב של הקטרת, שנים החלבנה ע"י שנדבק ביהר עם ריה טוב של סמני הקטורת נעשה החלבנה ג"כ ריה טוב של הקטרת כמו כן גם הע"ה המתואר פושעי ישראל באם נדבק בתלמיד חכם נפעל בו ג"כ כת"ה הנדבק בשכינה שאין אור שולטת בו כו', ומאחר עלות כל האמור הנה עיקר רק במי שיש עמו מורא ת"ה כמורא שמים שהוא מורא השכינה אז גם הוא נדבק בשכינה ואין אור של גהנם שולטת בו ואינו נבזה אבל בתלמיד שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוספות מר שאין עליו אימת ומורא רבו ע"כ שאין עליו מורא רבו כמורא שמים א"כ אינו נדבק בשכינה המכוונת למזבח הזהב שנאמר בשכינה ידיו גלילי זהב ושפיר האור שולט בו וא"כ ודאי נתקיים בו תכונה שנכבה מאור של ניהנם, וזה כוונת מהרש"ל דורש כמין הומר שאומרים תכונה סמוך אסיפא דקרא דסיים ידיו גלילי זהב והיינו שזה רומז על מזבח הזהב שכוון לשכינה ורק אם יש עליו אימת ומורא רבו אז גם הוא נדבק בשכינה ואין האור שולט בו אבל במי שאין עליו מורא רבו ודאי תכונה ובנ"ל והבן כי ב"ה כונה אמיתית בזה בס"ד. [ובזה מדויק ג"כ סיום הפ' ממולאים בתרשיש מצויין למ"ש בקה"י ובערבי הכינויים מערכת ת' שורש תרשיש שנדרש בזה"ק תרי שש וזה היא התורה שהיא אש שהורה כתובה על אש לבנה, והיינו שזה גנוז בתרי אש של תרשיש והיינו שהתורה היא אש הלא כה דברי כאש ומקושר עם אש השכינה שהיא אש לבנה שלזה הת"ה הנדבק בתורה אין אור של ניהנם שולטת בו ורומזת ג"כ ב' אותיות דשש לב"פ אש כי אות ש' היא עיקרית מתיבת אש שכן נדרשת תיבת שמים אש מים ורמזו אש רק באות ש', וכן נדרש פן תוקדש תוקד אש וג"כ רק אות ש' יחידית על אש, וכן בספר יצירה שלש אמות אמש ודורש אמש ג' 'סודות אויר מים אש וג"כ רק על אות ש' רומזת אש ומצויין בפתיחת התורה בראשית צירוף ברית אש רומזת על התורה שנקראת ברית ודבריה כאש שהיא אש שהורה על אש לבנה של מעלה כנ"ל. ודוק היטב].

ויש עוד מקום אתי לפרש דברי המהרש"ל, דהנה יש מקום וסמך לדברי הגמ' כאן שעונש שאין עליו מורא רבו ששוה למורא מלכותו של השכינה, שע"ז עונשו שפתותיו תכונה, זה נסמך למה שמצינו במשה רבינו שהיה כבוד פה וכבוד לשון ומבואר במדרש רבה פ"א שהסיבה היה שבהיותו ילד קטן שלפי טבע אנושי עדיין לא היה עליו ידיעת מורא מלכות, והיה נוטל הכתר מראש פרעה ופתרו לו ההרשימים שעמיד זה ליטול הכתר מלוכה מראשך, ויעצו אותו להרוג אותו בקטנותו ויתרו נתן עצה לנסותו אם יש בו דעת, להביא לפניו קערה של זהב וקערה של נחלי

אש ונראה להיכן יפנה ידיו ליקח אם לזהב אם לנחלים. וכשהביאו לפני משה ב' קערות אלו שלח ידו לקערה של זהב ובא מלאך וגלל את ידו לקערה של נחלים ולקח נחלת אחת ונטל לתוך פיו ומוה נעשה כבר פה והבר לשון. א"כ מזה מפורש שמי שאין עליו מורא מלכות ע"ז נפעל בו שתכונה שפתותיו, וא"כ ראייה ברורה מזה שתלמיד היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מרירת מחמת אימת רבו שהוא ג"כ כמורא מלכות שמים ע"ז עונשו ג"כ שתכונה שפתותיו. וזה כוונת המהרש"ל שמנלה שהלימוד של תכונה שפתותיו לתלמיד שאין עליו מורא רבו שהוא כמורא השכינה, זה סמך אסיפא דקרא שאמר ידיו גלילי זהב מצוין בזה שהלימוד ממש שפתותיו שפתותיו ע"י שאין עליו מורא מלכות, וזה ע"י נסיון שנסוהו בקערות הזהב, רק ע"י מלאך שהסיר ידו מהקערה של זהב אצל הקערה של נחלת, ובה מדויק ג"כ מאמר ממולאים בתרשיש מצוין בתרשיש על מצרים שמצינו בתרגום שני מגלת אסתר פ"א פסוק י"ד שהו' שרים של אחשורש ע"ז מפרש שם התרגום על תרשיש שהיה ממצרים, מכון כמו שכתבתי ודו"ק היטב.

חק' אורי לאנדמאן אבד"ק פאדולאי

נב.

ב"ה באטאשאן [המשך מהחברת ז' אות מ"ו]

והנה עיינתי בשו"ת ה"ס האו"א סי' י"ב דנ"ס הוא תמך יסודותיו לילך בעקבות המהרש"ם והעשרה מאמרות והביא רא"י מדברי ההדרש פ' פנחס דבקש משה שבניו יורשי גדולתו ומסתמא היה יודע דבניו ראויים לכך והקב"ה לא הפך רצונו, והא כתיב תחתיו מבניו אע"כ דבכ"ה לא נאמר זה יע"י"ש. ובמחבת"ה לא עיין היטב במדרש שהקב"ה השיבו נוצר תאנה יאכל פרי' בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, הרי להדיא משום דלא עסקו בתורה ול"ה הנונים לכהן במשרה ההוא ולכן לא הפך רצון מהקב"ה ובאינו הנון כ"ע מודים [ולפענ"ד אולי י"ל בזה עפ"י דאיתא ברמב"ם בדין ירושת הבן למלוכה דמשמדין לו ומלמדין אותו ולכן ביקש מרע"ה דימתנים הקב"ה עוד עד אשר יהיו מוכשרים לכהן תחתיו והקב"ה לא מילא מבוקשו כי היה השעה דהוקא לבקש מנהג ומנהל לישראל ועוד יש לעיין בזה]. ומה שהביא שם ההת"ס לד"ק מדברי הרשב"א שם בלשון כי לפי"מ שאני רואה ממנהג אותן המקומות הבנים מתמנים מדעת הציבור הנזכר תחת אבותיהם, ומ"ש תלוי הדבר במנהג העיר מאחר דהד"ת כך הוא, מלבד דשם מיירי באופן דהאב קיים ורוצה למנות בנו בעוד חיים היתו ולא מן הדין הוא זה ולכן תלוי הדבר במנהג לבד, אלא באמת מי לא יבין את זאת כי הפרש גדול יש בין ש"י המוציא רבים י"ה דבעינן שי"ה מרוצה לכל הקהל וכאשר מבואר הדין בש"ע דאם לאו אסור לענות אחריו אמן ואפילו אחר יכול לעכב וע"י באי"ו הגדול סי' קי"ד באריות אבל לא כן

בשאר מנוים כגון רב ותופס ישיבה וכדומה והבן. ואשר הקשה שם מש"ס יומא ע"ב ע"י בתשו' בית שלמה חלק אר"ה סי' י"ג שדחאו בשתי ידיה דהקושי לק"מ ואשר כתב שם דמש"כ הרמ"א יו"ד בנו קודמין קאי אהחזיק עצמו בשררה אבל לא אהוראה ורבנות במהכת"ה לא זכר אז כי הרמ"א כתב בפירוש מי שהחזיק לרב בעיר. ובאמת בתשו' השני סי' י"ג כתב בעצמו היום חזרתי ועיינתי בזה לקיים דברי הרמ"א סי' רמ"ה עי"ש דכתב במתק לשונו להטעים בחולק הענין נשיא התורה בזמן הז"ל דה"י רק כעין מנוי קדושה לבד לא שררות, וזה אינו בירושה [ובאמת נעלם מאתו דברי ס' החינוך מצוה תצ"ו שכ' ומונה שם כל השררות שהם במעשה או בשם כבוד מן השמות הנכבדים ע"ש והבן] אך עכשיו הוא כמשועבד לקהל לעשות צרכיהם בשכר ולא גרע מש"ץ ע"ש דמסיק בהוראה להשי"ת שזכה להפך בזכותו דת"ה ובניהם אהריהם. — ולא אמנע להציג פה מה שעלה ברעיוני בעת להבין עפ"י מאמרם ז"ל בש"ס הוריות במעשה דר"ג ור"י דהוי אולו בספינתא כו' עד שאתה תמה עלי תמה על גדולי הדור שיש ביבשה ואין להם כו' כשעלו ליבשה נתנו עיניהם להושיבם בראש, שלח להם ולא באו חזר ושלח להם ובאו אמר להם כמדומין אתם ששררות אני נותן לכם שנאמר כו' ולכאורה יפלא הלא אחרי ראות ר"י כי נשיאות הקל לא אבו לקחת על שכמם ואך עוד הכביר לבם לתת עליהם שירות עבדות הקשה. וביותר נפלא דלמה זה הסכימו על עבדות ולא על נשיאות? והנ"ל ניהא דהתנאים האלו לא דאנו כ"כ לטובת עצמם רק ביותר דאנו לטובת זרעם לבל יהיו נעזבים אחרי מותם כאשר זה כל האדם מבקש יתרם לעוללליהם, ולכן כאשר שמעו מראשית כי רצון ר"י להושיבם בראש להיותם נשואי התורה כעין מינוי קדושה, מאנו לקבל בראותם כי אין זאת לטובת בניהם להורישם אחר תוסף רווחם כי אין זאת בירושה אמנם אח"כ בשמעם כי עבדות נותן להם ירצה לעשותם משעובד לקהל לעשות צרכיהם בשכר קבלו ע"ע בצדק כי כהונה הזאת אף שהיא בכ"ת יורישו שפיר לבניהם אהריהם ובל יחי צדיק נעזב וזרעם מבקש להם והבן. — וחדאי נפשאי כי בחפשי במצולת ים התלמיד האיר ה' לנגד עיני ש"ס מפורש [כ"ב י"ב] ומשם נמצא הדין מפורש דגם בענין שררות כ"ת שי"ך ענין ירושה וחוקה, ומינה נביא ראי' נוצחת לדברי המב"ט שהבאתי דלא בעינן אפילו הסכמת הקהל בנן הממלא מקום אביו בירושה, דאיתא שם מר בד"א דהוי קאי בריפתקא דמחוזא שמע להאי שומתא כו' אדאתי ואמני רבנן לאותבי לרב אחי מדופתא ברישא כיון דשמע דאתי שדרו זוגי דרבנן לגבי מר בד"א לאמלוכי ב"י עכבינהו, הדר שדר זוגי דרבנן אחרינהו עד דמלו ביה עשרה פתח הוא ותנא ודרש כו' ועיין בפרש"י שם פתח ותנא ודרש ונעשה ראש ישיבתה. ולכאורה כל הבעל תורה יתמה מאחר דמר בד"א דאח בעצמו איך כלחו רבנן נתנו עיניהם לתת המשרת הזאת על רב אחי מדיפתא להיות להם ר"י, הדר

היו איהו כעני המהפך בהדרה ובא אחר ונטלה בו' ובדבר ראמנתו בכך שייד לכ"ע עני המהפך בהדרה בו'. עיין בתוס' קדושין נ"ט ד"ה עני וביותר יפלא אך ימלא לבו להיות מולך בעצמו נגד הסכמת הרבנן דבחרו כולם בר"א מדופתא. וע"כ משום דעדיף מיניה. ובהבנת הענין נראה מאחר דרב אשי אביו היה ראש הישיבה במתא מחסיא ועיין רש"י שבת י"א. ד"ה ר"א ובש"ס ברכות י"ז: ברש"י ד"ה שבתו דאורייתא. ולכן ה"י שייד ההתמנות ר"י למר פרי במחסיא מכה חוקת ירושתו ולכך יספיר ה"י מותר לי למדר"א להיות מולך בעצמו גם בלתי הסכמתם מכה הדין דהאחר נדחה מפניו אף שהוא גדול ממנו. ובוה נוכל להבין דברי רש"י שם בד"ה לאמלוכי ב"י ליטל עצה ורשות להמליך את ר"א. ובאמת יפלא במה שהוסיף תיבת רשות הלא בכ"ט מצינו פתרון לתיבת לאמלוכי ב"י רק לנשילת עצה. ולהאמור א"ש כיון דלמר ברי' ה"י שייד החוקה כדן יורש הבא בטענה תחתיו מבניו ולכך הוצרכו חכמים לבוא למבדר"א ליטול רשות ממנו להמליך אחר כי אולי בעצמו יסוג אחר ליתנה להשוב ממנו ובלעדו לא אבו לגרוע נחלתו אשר שפרה לה. וכאשר באמת מר בדרי"א עמד כמו נד נגדם לבל ישב זר על כס אביו. ונעשה ר"י במתא מחס' כדת ובהלכה ודו"ק כי היא רא"י עצומה ונשגבה דגם בכ"ט שייד דין ירושה וחוקה ול"ב הסכמת הקהל ובהדרך צחות אני אומר חזו כי מר בדרי"א התוס עלי'. ועיין גם בשו"ת אוריין תליתאי למר אביו הנאון וצ"ל בס"י צ"ב שהעלה ג"כ להלכה ברורה דשייד שפיר חוקה וירושה ברכנות דמסיק שמה וז"ל. לפן הצד שרוצים שהבן ימלא מקום אביו ברכנות הדין עמהם ואפי' יאמרו הצד שכנגדם שהמה הרוב מ"מ מהימים לבטל דעתם נגד המיעוט כזה זמנתיין הוא כפ"ד דפאה מ"א הפיאה ניתנה כמהובר בו' ואפי' צ"ט אומרים להלך וא' אומר לבזו לזה שומעין שאמר בהלכה בו'. וכן מבואר במג"ט גדולה חוקה מה"ת עיי"ש.ה. ועי' גם בשו"ת מוהר"ם שיק חו"ד סי' רכ"ה דהעלה ג"כ להלכה דבכ"ט שייד דין חוקה וירושה וסותר שמה ג"כ ראיות דבו הה"ס בס"י י"ב ומסיק שם ואמרינן בברכות נ"ה אין ממנין פהנם על הצבור אא"כ דמלכי עם הצבור בו' ועליהם החובה והמצוה שלא ליקח ירושתו מה שזכתה לו התורה עפ"י מנזיים הראשון והסביר שמה טעמו לשבח דהתורה זכתה למלך ולכל פרנסי ישראל שירשו זכותם לבניהם הראויים. וע"ד מנהג הקהל קבלתו והסכמתם מדאשית קיימת לעד ואין חילוק בין המנזיים מענין דעלמא לענין תורה דזה משכר פרנסתו במנהגי ישראל שזכו זכותם לבניהם אחריהם כאלו זכו שיה"י עם ה' הלקי ונחלתו עיי"ש דמסיק ואחר המשתדל שימנו אותו הוא בכלל עני המה"ס בו' וגם בארזי משיג גבול דעהו והמסעי' לזה כמסעי' לעושי' שלא כדן עיי"ש. ועי' בתש"י ה"ס סי' רל"א ותשו' שי"מ ה"א סי' ל"ב דהעלו ראפ"י בדשב"ל בהכנסת התורה וקדושין וכדומה הוי השנת גבול.

ועי' בס' דעת קדושים והגהות ג"ק סי' א' ובהשמטות סי' י"ט. ועיין בתשו' שו"מ מהר"א תליתאי סי' קנ"ד שהשיב לקהל ששערנאמיטין בדוסיא וז"ל והרי הרב המנהיג זכה ששמרו לו חובות לבנו אחריו ואף אם אינו ראוי להורות ולדעת ובזמנינו שתל"ת רבתי ספרי הפוסקים מאחרונים נ"ע מי שיש לו שכל הישר ויש לו שיקול הדעת כראוי יוכל לפסוק בלי שום חשש ומכשול כו' ואותו האיש כו' הבא להשיג נבולו ואמר כי אינו מתירא מאזהרת התורה בל"ס שהוא אינו יר"ש וביראי שלא יוכל להורות כדון כי אין ה' עמו עיי"ש. ועי' בס' א"ז הגדול בתשו' קט"ו וז"ל הוזהב בתשו' להרב ר' משה בר חסדאי בנירון שחי' מעררין נגד בן היורש הזקק אביו הנפטר וז"ל גדול השלום שהוא כלי מהזיק ברכה וגנאי הוא המחלוקת שהיא כהריב את הנופין ומסלק את השכינה ואם אין שכינתו עליהם אין עליהם שומר כו' כדאי הוא להתאונן על סלק הצדיק הרב ר' יעקב וסליקו בעון חרור ואחר שנמצא טובה בחייו ובמותו והניח זרע תחתיו שלמד תורה וראוי גם הוא לרצות בין ישראל לאבינו שבשמים אעפ"י שלא הגיע למעלות של אביו ולחכמתו טוב הוא שיהיו מתרצים רבותיו לעשות הסדר עם בנו כאשר עשו עם אביו כו' וכן רבותינו שעמו לפי גדולתן תהי' ענותנותם גם הסיכניעו א"ע לבקש מאחינו הממאנים שיכופו דעתם ויתרצו באגודה אחת כו' ומסיק ויש תמהין במנהגים שיש אנשים הטאים כו' ומי שעושה זה יש בידו מידת סדום ולא יזכה להיות במחיצת הצדיקים העכ"ס נקראים מתקוממי השם הקמים על ישראל וזה ששונא לעובדי ה' כש"כ שהשם יקעקע את ביצתו. וכבר אמרו רבותינו בירושלמי מו"ק פ"ג המעכב את הרבים מלעשות מצוה צריך נידוי ע"כ תמצית לשוני הוזהב ראה דבריו וחכם. ועי' בכנה"ג או"ה סי' נ"ג אחר שהביא דברי הרשב"ם דבחכם אין בנו קודם ואינו יורש גדולתו כתב ואין כן דעת מהר"י אדרבי ז"ל בס' מ"ה ומביט ח"ג סי' ר' ועוד כמה פוסקים ונראין דבריהם עיי"ש ובתשו' גינת ורדים הספרדי כתב אלא דרואה אני שגם מהרשב"ם ל"א לענין מעשה כו' עד מסתימת דברי הפוסקים משמע אפי' לא יהי' לבן יוחס עמו מ"מ הכן קודם וכן הוגד לי לנכון שעשה מעשה בצפת תוב"ב הרב הגדול מוהר"ש אלקביץ אחר שהסכימו הקהל למנות את הרב מוהר"מ אלשיך ז"ל והתחילו להתום בשטר מנעו הרב המקובל הג"ל עד שיגדיל בנו של הרב מ' אברהם שלום שהיה חכם הקהל והמתינו לבנו עד שהיה בר מצוה ומניחו במקום אביו אפי' שלא הי' לו יוחס עם הרב מוהר"מ אלשיך ז"ל שהיה באותו פרק בששים שנה עכ"ל. (המשך יבוא)

צבי תאומים אבד"ק באטאשאן

קבוצי אפרים

שנה א'

קובץ מחי' תורה בענין הלכה, דרוש וחידוש ואגדה
מרבני גאוני זמננו.

יופיע פעם אחת בחודש

על ידי העורך

אפרים לנדא רב בבאקארעשט

בעל מחבר ספרי אוצר התורה קמא ותנינא

מחירו לשנה ששה פראנק. ובשאר הארצות לפי ערך שטרי המדינה
למחברים השולחים ספריהם

אדפיס מודעה פעם אחת עכורם

KWITZEI EFRAIM

Talmudisch wissenschaftliche Monatsschrift

ERSCHEINT EINMAL MONATLICH

REDIGIRT VON

RABBINER

EFRAIM LANDAU

BUCAREST, Str. TRAIAN 18

ABONNAMENT Jährlich 6 Francs

JASSY

DRUCK „PROGRESUL“ A. GRINBERG, Str. Ștefan cel Mare
1915

אלה שמות החותמים היקרים ששלחו מחיר החתימה עבור
"הקבוצי אפרים" עפ"י סדר א"ב.

הר' חיים היילפרן	הארלוי
הר' חיים אלטראוויטש	סאווען
הר' משה דוק	יאסי

פניני

בסוגיא דקדושין נ"ז.

□□□□

ציפורי מצורע מנ"ל? דתנא דברי ר"י נאמר מכשיר ומכפר מבפנים ונאמר מכשיר ומכפר מבחוץ מה מכשיר ומכפר האמור בפנים עשה בה מכשיר במכפר אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשה בו מכשיר במכפר. ופרש"י ז"ל מכשיר בפנים, אשם מצורע מכפר בפנים כל הקרבנות, מכפר בחוץ עגלה ערופה מה בפנים עשה מכשיר במכפר לא חלק בין אשם מצורע לשאר אשמות. והנה דברי התנא דברי ר"י שצריך מקום כאן הובאו גם בחולין ק"ט ובכריתות כ"ה ובכל מקומות הללו שנה רש"י בפירושו והוסיף בו הוספות שונות וביהרור בפירושו לחולין שכתב שם מכשיר בפנים, אשם מצורע וחטאת מחוסרי כפרה דובין ויולדות שאין באין אלא להכשירן בקדשים עכ"ל עיי"ש. והנה נודע שדברי רש"י ז"ל שקולין ומנויין בפלס נכון כעין ד"ת ולא נמצא בהם יתרון וגרעון. ומה זה הוסיף רש"י ז"ל בחולין שם אצל מכשיר בפנים על אשם מצורע חטאת של מחוסרי כפרה דובין ויולדות? הלא ר' ישמעאל לא מירי בלימודו רק לענין מצורע ולמה הוסיף רש"י ז"ל על אשם מצורע שעליו מוסב בנין האב של ר"י עוד חטאות של זבין ויולדות. שלא מירי בו ולא שייך כלל לכאורה ללימודו של ר"י שרצה ללמוד בבנין אב איסור הנאה של ציפורי מצורע? ומה ההוספה זו משמשת? ועוד נמצא שנים רבים במקומות הנ"ל בפירש"י ולא ראיתי לשום אחד מהמפורשים שיתעוררו ע"ז. וביותר יש להתפלל על גוף פירש"י שפירש כאן וביתר המקומות הנ"ל מכשיר בפנים "אשם מצורע" מכפר בפנים, כל הקרבנות מאי שייך לכאן כל הקרבנות דהיינו אשמות או אף חטאות אחרות של שאר דברים שאין ענינם כלל לכאן ללימודו של ר"י לענין ציפורי מצורע? ולא פירש בפשיטות כפי הנראה משטחת לשונו של תנא דברי ר"י וגם מהוכן בנין האב שבנה שמכשיר מפנים היא אשם מצורע למכפר בפנים היא חטאת מצורע וע"ז יצדק מאוד לימודו של תנא דברי ר"י מה בפנים עשה בו מכשיר במכפר כמו שנאמר בכתוב [ויקרא י"ד י"ג] ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת כי כחטאת האשם היא לכהן קדש קדשים היא ושנו ע"ז בכת"ב מה חטאת דם מוכה מתירו אף אשם דם מוכה מתירו וקודם לכן איסור לכהן ושייך שפיר לבנין האב של ר"י שאף מכשיר ומכפר בחוץ דהיינו ציפורי מצורע שוין לאיסור כמו עגלה ערופה שהיא מכפר בחוץ, וכן פירש באמת הרמב"ם ז"ל בפירושו המשנה פה וכן דרשו שאר המפורשים. ויש להתפלל על הפשטן הגדול ברש"י ז"ל האש הפשטנים מה זה המציאה לנשות פה מדרך

הסלולה בפשט הפשוט שבדאי לא עשה זאת בלתי סיבה מוכרחת?—טרם אמנם
 אבוא לביאור הדבר הנני מוכרה להעיר על קושיא אחת וגדולה אלי שקשה לי
 על נוף דברי התנא דבי ר"י לכל הפירושים וביחוד לפירוש הרמב"ם ז"ל וסייעתו,
 דהיינו על מוסדות בנין האב שבנה תנא דבי"י נאמר מכשיר ומכפר מבפנים ונאמר
 מכשיר ומכפר בחוץ מה מכשיר ומכפר האמור בפנים עשה בו מכשיר כמכפר אף
 מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשה בו מכשיר כמכפר, ונפלא מאוד בשלמא מכשיר
 בחוץ דהיינו ציפורי מצורע שפיר קרי להו מכשיר שלא כתיב בהן כפרה ואינו רק
 מכשירין להכשיר המצורע לבוא אל המחנה ולעומת זה מכפר בחוץ דהיינו עגלה
 ערופה שפיר קרי לה מכפר דכפרה כתיב בה כפר לעמך ישראל [דברים כ"א].
 אבל מכשיר ומכפר בפנים דהיינו אשם מצורע מדוע קרא לו רק מכשיר לעומת
 הטאת מצורע לפירוש הרמב"ם וסייעתו או מול שאר קרבנות לפירש"י ז"ל הלא
 באשם מצורע נאמר בכתוב כפרה כמו בחטאת ועולה ומנחה דמצורע ושלשה כפרות
 נאמר במצורע בשלשה כתובים מיוחדים רצופים זאח"ו [ויקרא י"ד. י"ה. י"ט. כ"ג]
 שאחר מעשה אשם המתחיל שם בפסוק י"ג ושחט את הבש במקום אשר ישחט
 את החטאת וכו' ופירש אה"כ מתן דם בבגנות המטהר והיות ומתן שמן אמר שם
 בפסוק י"ה. בנמר מעשה האשם וכפר עליו הכהן לפני ה' והיינו באשם זאח"כ
 בפסוק י"ט אמר ועשה הכהן את החטאת וכפר על המטהר מטמאתו. ובפסוק י"ט
 נאמר והעלה הכהן את העודה ואת המנחה המזבחה וכפר עליו הכהן וטהר. מצינו
 שלש כפרות כתובין בשלשה כתובים זא"ו במצורע, כפרה ראשונה באשם, שני'
 בחטאת, שלישית בעולה ומנחה. א"כ מדוע יקרא ר"י אשם מצורע בשם מכשיר
 וחטאת בשם מכפר? ולא על כנוי ושנוי השמות בלבד שקרא ר"י לזה מכשיר ולזה
 מכפר יקשה לנו אך על אשיות מבנה הבנין אב שלו ועיקר למודו, האך נוכל לומר
 מה מכשיר ומכפר בפנים עשה בו מכשיר כמכפר דהיינו אשם מצורע כמו חטאת
 אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשה בו מכשיר כמכפר דהיינו ציפורי מצורע
 כמו עגלה ערופה ואין הבנין אב נבנה על יסודות שוין דהרי מהו לאשם מצורע
 שאף אם נאמר שהוא מכשיר ביון שנמצא אצלו גם הטאת שהיא עיקר כפרה בכ"מ
 מ"מ היא ג"כ מכפר שנאמר בו כפרה כמו בחטאת מצורע ומש"ה דין היא שישוו
 שניהם באיסורם שכן שניהם מכפרים בפנים. אמנם האך ובמה נשוה ציפורי מצורע
 שאין רק מכשירין שלא נאמר בהן כפרה כלל לעגלה ערופה שהיא מכפרת שנאמר
 בה כפרה ומאין יש לנו ללמוד ששוה מכשיר למכפר בחוץ הלא שווי אשם מצורע
 לחטאת ושאר קרבנות היא משום ששניהם מכפרים שגם באשם כפרה כתובה כמו
 בחטאת והיא קושיא גדולה על מבנה הבנין אב של תנא דברי"י ולא ראיתי לאחד

מהמפורשים שיתעוררו ע"ז. — והנראה לי ביושב הענין דלימודו של דבר"י של כאן תלוי בפלוגתא דר' עקיבא ור"י בן נורי דפליגו בננעים [פ"ד-מ"י] לענין מתן שמן של מצורע והנותר בשמן על כף הכהן יתן על ראש המטרה לכפר [כן היא הגירסא לפנינו במשנה וט"ס היא וצ"ל וכפר עליו הכהן, כי כן כתיב] אם נתן כפר ואם לא נתן לא כפר דברי ר"ע ר"י בן נורי אומר שיורי מצוה הן בין שנתן בין שלא נתן כפר ומעלים עליו כאלו לא כפר וטעם פלוגתתם דר"ע סבר דהאי וכפר עליו הכהן של פסוק י"ה וכן לכפר עליו של פסוק נ"ט קאי אמתן שמן דסמוך לו ולא על האשם דלפני פניו ומפ"ו פסק אם לא נתן לא כפר כיון דהכפרה במתן שמן כתיבה. ור"י בן נורי סובר דהאי וכפר עליו הכהן וכן לכפר עליו על אשם דלפני פניו קאי שהכפרה באשם נאמרה כמו בכתובים הבאים שנאמר כפרה בחטאת ועולה ומנחה ושוה בזה אשם מצורע אליהם שגם בו תלוי כפרתו אכן מתן שמן אך שיורי מצוה הן ולכן בין נתן בין לא נתן כפר. וכפירושי זה כן נראה גם מפרש"י [ובאים ו'] ששם הובאה פלוגתא זו שפירש"י ו"ל ד"ה אם נתן דלכך אמר ר"ע אם נתן לא כפר. דכפרה אמתנות הראש כתיבא וכן נראה מדברי הרמב"ן ו"ל בנימוקי תורה דלר"י בן נורי הכפרה קאי על האשם לא על מתן שמן ע"י בדבריהם נמצא לפ"ו דלימוד הבנין אב של תדרי לענין ציפורי מצורע תלוי בפלוגתא זו של ר"ע ור"י בן נורי דפליגו בפירוש הכתובים אם האי כפרה קאי אמתן שמן דסמוך ליה או אאשם דלפני פניו ותנא דבר"י סובר בר"ע דהלכתא כוותי' וכן פסק הרמב"ם [פ"ד מהל' מהוסרי כפרה ח"ב] דהאי כפרה של פסוק י"ה וכ"ט קאי על שמן ולא על אשם ומש"ה קרי לאשם מצורע הק מכשיר לא מכפר דלא כחוב ב"י כפרה ולעומת זה חטאת מצורע קרא מכפר שכתב בו כפרה מיוחדת בפסוק י"ט ומוסדות הבנין אב שבנה בלימוד מכשיר ממכפר בנוי על יסוד נכון וקים בפירוש פשט הכתוב בר"ע דהלכתא כותי' אמנם לר"י בן נורי ופירושו בכתוב אין מקום ללמודו ובנין אב של תנא דבי ר"י כיון דלדרי' גם אשם מצורע הוא מכפר כמו חטאת ור"י בן נורי למד איסור ציפורי מצורע מענלה ערופה לא בבנין אב רק כגירה שוה דקיהה קיהה מענלה ערופה וכמבואר בש"ס הולין [פ"ב.] ויש להאריך ולפלפל בזה בדברי התוס' שם, ובה יאיר אור חדש ודרך סלולה בענין שני הלמודים של ציפורי מצורע דכאן למד תנא דבר"י בבנין אב מכשיר ממכפר ושם למדנו בני"ש דקיהה קיהה ולדברינו שניהם הולכים בשיטתם המיוחדת להם דתנא דבר"י סובר בר"ע וע"כ למד בבנין אב וריב"ז לשיטתו למד בני"ש דקיהה קיהה ור"י ורשב"ל בחולין פ"ב שם ובסוגיין פליגו בזה עיי"ש כי הדברים מוזקקים.

ובדברינו אלה יתישב המיהת הפני' שם שהקשה לשאול מדוע הביא סתמא

דתלמודא הילפותא דתנא דבר"י כאן דלר"י לית ל"י האי ילפותא כדמשמע בסמוך ומדוע לא הביאו מקרא ואת זה לא תאכלו ע"י"ש בדבריו שהאריך לפלפל ולדברינו לא קשה מידי דהש"ס סתמא מייתי ילפותא דתנא דבי ר"י משום דקאי בשיטת ר"ע דקיי"ל כותי' דהלכה כר"ע מחבירו אמנם הילפותא מאת זה לא תאכלו אינו לימוד גמור רק אסמכתא כמבואר להלן דעיקר הלימוד מכה פברא דלא אמרה תורה שלח לתקלה ולא מפשט הכתוב ובוזה נסתרו גם דברי הרב פנ"י ז"ל שכתב דלר"י ס"ל דכ"ע אית לי האי דתנא דבר"י דיליף מכשיר ממכפר ולפי דברינו שבררנו לעיל ע"ב ריב"ג לית ל"י האי ילפותא. ובדרכינו זה אשר סליתי יתישב גם קו' אחרת במה שנבוכו בה גדולי האחרונים בדברי רבינו הרמב"ם ז"ל שפסק בפ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ה וכל זמן שלא הקרינו הטאתם אסורים לאכול בקדשים אבל העולה והאשם אינן מעכבין. והרב בעל כ"מ מחק' חבת אשם מפני של"ד אשם מעכב הכפרה, וכן פסק הרמב"ם בפ"י מהל' נזירות ה"ה וע' מ"ל ה' מחוסרי כפרה שם והראב"ד השיג עליו עי"ש. וכן פסק בפ"ו מהל' נזירות ה"ב שכתב בנזיר שנטמא שמתחיל למנות נזירות טהרה שאין האשם והעולה מעכבין מנינו עי"ש. המפורשים באו במכוכה רבה ולפ"מ שבארתי לעיל דברי הרמב"ם ז"ל נכונים בטעמם דאנו יש לנו המש' אשמות ודאי והיינו אשם מעילות, אשם גזילות, אשם שזחה חרופה, אשם נזיר שנטמא, אשם מצורע ועוד אשם אחד הבא על הספק והיינו אשם תלוו. והנה בשלשה אשמות הראשונים כגולן נאמר בכתוב לשון כפרה ומעכבין בודאי, אשם מעילות [ויקרא ה' י"ד ט"ו] כתיב והכהן יכפר עליו באיל האשם ונסלה לו. אשם גזילות [ויקרא שם כ"ב ו'] כתיב ואת אשמו יביא לה' איל תמים וכו'. וכפר עליו הכהן לפני ה' ונסלה לו. אשם שזחה חרופה [ויקרא י"ט כ"ב ב'] כתיב וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' על הטאתו אשר הטא וכו'. בשלשה אלו אשם מעכב בודאי כיון דמכפרין כמו הטאת בשאר דברים, אמנם בנזיר טמא [במדבר י"ב] שמביא אשם לא נזכר בקרא שם כלל רק לעיל מני' פסוק י"א בחטאת ועולה שמביא כתיב וכפר עליו אשר הטא על הנפש אבל לא גבי אשם שבפסוק י"ב ובאשם מצורע [ויקרא י"ד, י"ב י"ח] כתיב והגותר בשמן וכו'. יתן על ראש המטהר וכפר עליו לפני ה' ובוזה ר"ע וריב"ג פליגי דר"ע סובר דהאי וכפר עליו קאי רק אמתן שמן דסמוך ל"י ולא על האשם וריב"ג סובר דכפרה על אשם קאי ולא על מתן שמן א"כ הפ"ד ר"ע דפסקינן כותי' דהלכה כר"ע מחבירו לא נמצא כלל כפרה באשם מצורע ומש"ה פוסק הרמב"ם שפיר בכל מקומות דגבי נזיר שנטמא וגבי מצורע אין אשם כיון דלא נכתב בהם כמו בשאר מקומות שמיירו כדן אשם כפרה וכמו שזכרנו. — וכ"ז לש"י הרמב"ם ופי'עתו אבל רש"י ז"ל מפני הקו' שזכרנו מדוע

קרא התנא דברי' אשם מצורע בשם מכשיר הלא גם באשם נאמר כפרה בחר לו דרך אחר בפירוש דברי התנא דבי ר' דמפ"ז נקראו קרבנות מצורע לא רק האשם אך גם החטאת רק בשם מכשיר ולא בשם מכפר כיון שאינן מכפרין על חטא ידוע דמצורע לא חטא שום חטא שעליו יצטרך כפרה ומה שדרשו חז"ל [ערובין ט"ז] על ז' דברים נגעים באים אינו רק הגדה דרשיית ומפ"ז לא נוכל לתאר קרבנות מצורע בתואר מכפר אף החטאת ועי"כ לא פירש רש"י בהרמב"ם מכפר בפנים החטאת מצורע" רק "כל הקרבנות" שגם חטאת מצורע לא נקרא בשם מכפר וזה נראה בעליל מדברי רש"י ז"ל בחולין ק"מ שהוסיף בכונה בפירוש מכשיר בפנים "אשם מצורע וחטאות מחוסרי כפרה דובין ויולדות" דחטאת מחוסרי כפרה מבואר להדיא ברש"י [פרייתות ה' ק"ב] ארבעה מחוסרי כפרה מביאין חטאת ולא על חטא רק לאכול בקרשים והבן. ויש כעין רא"י לדברינו מדברי הת"כ פ' תוריע פרק ד' משנה ג' עה"כ ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים וכו' אחד לעולה ואחד לחטאת כל מקום שהיא באה על חטא הקדים חטאת לעולה כאן שאינה באה על חטא הקדים עולה לחטאת והובא ג"כ בש"ס [זבחים צ.] בקצור ע"ש. אע"ג דגם שם יש הגדה דרשית בש"ס [נדה ל"א] דיולדת חטאת דבשעה שכוונת לילד קופצת ונשבעת כו' עי"ש לא נשתמשו בזה להלכה, ונקראת חטאת זו שלא באה על חטא ואם כי מדברי הר"ן נדרים ד. ד"ה והרי חטאת יולדת ולא אתיא לכפרה שכתב דאפילו לר"ש דיולדת חטאת וכו' עיקר קרבנה אינה באה על חטא שהרי אפילו יודעת בעצמה שלא תהרהר בדבר כלום מביאה קרבן עי"ש לכאורה משמע שלא כדברי מ"מ המעיין שפיר יראה כי צדקתי. ועד"ז יתישבו דברי רש"י ז"ל בפירושו כאן ותוספותיו בחולין בטוב טעם כמבואר למעיין בדבריו ועיקר חלוקן של רש"י לחלק בין פעל כפר לתואר מכפר שאעפ"י שהאשם מצורע אינו אלא מכשיר מ"מ נוכל לומר עליו בדרך שילוח פעל וכפר עליו אבל לכנותו עי"ז בשם תואר מכפר זה אי אפשר כי באמת אינו רק מכשיר ולזה יש רא"י מדברי הת"כ ויקרא דבורא דנדבה פרק ח' משנה ז' עה"כ ואם מן העוף קרבנו שאמרו שם קרבנו תורים ובי' ואין הכשרו תורים ובי' וכו' שהשתמשו בפעל לכפר וכ"ה במשנה ח' שם אולם במשנה ט' כדברי ר' יהודה שכתבו התואר מכשיר ומכפר ודוק כי קצרתיו והנה בש"ס דילן קדושין ט"ו: סובר ר"ע דמקרא נדרש לפניו ולאחריו ובש"ס ב"מ צ"ה פליגו אמוראי אי מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו ובש"ס ר"ה ט: היא פלוגתת ר"י ור"א וחכמים ור"מ בב"מ כחכמים בר"ה וכן פליגו רב ור"י בש"ס חולין קמ"ה: עי"ש ועי' ש"ס שבת ל"ב: זבחים כ"ד: ותוס' שם ד"ה וש"ס מנחות י"ט ורמב"ם ז"ל בפ"י מהל' שמיטה ויובל הל' י"ג. אולם בתוס' ב"מ פ"א. ד"ה הניחא כתבו

דאפשר דמקרא נדרש לפניו או אין נדרש לא אמרין כן ככ"מ ע"ש ולא באתי
אלא להעיר.

באמאשאן יום א' ב' שבט תרעה

יהודא מנתם סגל לגדא אבד"ק באמאשאן

גד.

ב"ה ביוואלאר

אמירה נעימה בתיבה יהיבה

במס' מועד קמן ט"ז: וידבר דוד לה' את השירה הזאת ביום הציל ה'
אותו מכף כל אויביו ומכף שאול וגו' [ש"א כ"ב] אמר ליה הקב"ה לדוד; דוד
שירה אתה אומר לפני ער מפלתו של שאול? אלמלי אתה שאול וחוא דוד
אבדתי כמה דוד מפניו. היינו דכתיב [תהלים ז] שניון לדוד אשר שר לה' על
דברי כוש בן ימיני וכי כוש שמו והלא שאול שמו? אלא מה כושי משונה
בעורו, אף שאול משונה במעשיו וכו' ע"ב. את קסתי נתתי בענין נכבד העומד
ברומו של עולם האנדה התלמודית, וזריתי פירוש על דברי חז"ל אלה. אשר רבים
מטובי המבארים נלאו למצוא הפתח למאמרם זה הנעול והתוס מכל צד, רש"י פירש
אלמלי אתה שאול, שנולדת במולו של שאול, והוא דוד, נולד במולך אבדתי
כמה דוד מפניו שהוא צדיק ממך: והפ' הזה קשה להולמו. הר"ן בחר לו
פירוש אחר, "תוספות", "ומהרש"א" נכנסו בדוחקים גם הם, וכמוהם רבים מנשרי
ישראל אבירי התלמוד נתלבשו בו, ואנחנו ננסה את כחנו להפיץ אור בהיר
על מאמרם זה אשר הוא בין יתר מאמרי חז"ל הנפלאים כהילל בין שחר בין
יתר כוכבי אור המפיצים נהרה בשחקים לכן ארשה לי להקדים בראש את אשר
כבר דברתי נכבדות על דבר אשר חכמים רבים וכן שלמים התפלאו, אם המצוה
בתורה, "שום תשים עליך מלך" [דברים י"ז ט"ז] ומניית המלך היתה אחת משלש
מצות שנצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ [סנהדרין כ':] למה היתה הרונו והכעץ
בימי שמואל, כאשר שאלו להם מלך? הלא כה היה דבר ה' אל שמואל לאמר
[ש"א ח"ו] "לא אותך מאסו כ"א אותי מאסו", ועוד שם [י"ב י"ז] "ודעו וראו כי
רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' לשאול לכם מלך, ומה כל האף הגדול הזה,
הלא עשו כתורה וכמצוה? ואמרנו וענינו: הנה מודעת זאת שליחודה נתנה המלוכה
מברכת אביו "לא יסור שבט מיהודה" [בראשית מ"ט י] והברכה הזאת היתה בהסכמת
ה' כדבר האמור [שם כ"ה] "איש אשר כברכתו ברך אותם", וכמו שפירשו רש"י

והרשבים שם „ברכה העתידה לבוא“; ומן אז והלאה החל הרוח האלקי לפעמו. והיה תמיד תחלה וראש לאחיו, הלא נראה בדגלים היה דגלו הראשון [במדבר ב"ג] בנשיאים היה נשיאו הראשון [שם וי"ב] במלחמות היתה ידו ראשונה [שופטים א"ב] „יהודה גבר באחיו ולגניד ממנו“ [דהי"א ה"ב] ובכל שבטו נבחר רק בית ישי, ובכל בניו רק דוד. כמפורש [בדברי הימים א' כ"הדד] „כי ביהודה בחר ה' לגניד, ובבית יהודה בית אבי, ובבני אבי בני רצה להמליך על כל ישראל“. כי יהודה נבחר למלך השבטים [ב"ר פ"ד-ל"ז], ועל השבט הזה תלויה תקות ישראל כי יציין שבט מושלים ונזיר מלוכה באחרית הימים — והנה בעת ששאלו ישראל להם מלך כבר נולד דוד אבל היה צעיר לימים כבן אחד עשר שנים [כידוע החשבון משני חייו ושנות מלכותו ושנות מלוכת שאול], ולא היה עדנה ראוי לצאת ולבא לפני העם, ואף כי לשאת הוד מלך, ובנראה במקרא [ש"א י"ז] שגם אחרי הכותו את גלית ה' עוד נער קטן. והנה עפ"י מצות ה' בתורתו הקולא יעבור שבן יורש מלכות אביו כמפורש יוצא מפי נותן התורה [דברים י"זכ] „למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל“. שהמלכות ירושה וכו' ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המנויין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם וכו' [רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז]. והנה כי כן יאמרו הנמינו ז"ל: קשה לפני המקום לעקור שלשלת יוחסין ממקומה [ירושלמי סוף סוכה, ב"ר פ"בד"ב, שהש"י הדד] כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לו ולבניו אחריו עד סוף כל הדורות [מנילה י"ג:] ובכן, נפגשו או בנקודה אחת שני דברים אחרים ומתנגדים זל"ו. שני הפכים בנושא אחד, יען חזקו דברי העם לאמר „תנה לנו מלך“ וזה הוא אמנם כמצות התורה „שום תשים עליך מלך“ ואולם האיש אשר רוח בו ומעותר למלך הוא דה"מ עדנו נער קטן נוהג העדר ולא הגיע למלכות; ולכן האיש אשר יבחר כעת למלך, הלא בהכרח לא תהיה מלכותו קימת רק לפי שעה, עד בוא אשר לו המשפט ולמחה כשיגדל זה הנער דוד הקטן, הראוי לה מירושת אבותיו, כאשר כן היה באמת, וזה היה דבר קשה לפני המקום, שתבטל באיש אשר נבחר כעת מצות התורה דין ירושת המלוכה מאב לבן, ושתעקר בו שלשלת היוחסין, ושבגלל זה תסבול האומה רעות רבות; כי מן אז הציג אבנר את דוד לפני שאול, שאלו לתומו „בן מי אתה הנער“? [ש"א י"דנה] יען כי הפין לדעת את יחסו, וכאשר נודע לו שבא ממשפחת-פרץ דאג לאחרית מלכותו, כי מסורת היתה בידו כי לא יסור שבט מיהודה מבני-פרץ ולכן היה שואל שואל על מולדתו ומוצאו וקנאתו לדוד גברה מאד בשמעו תהלתו מפי דואג; „הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונכון דבר ואיש תואר זה“ עמ" [ש"א ט"ז]. — ומדי דברי בזה לא אחשוך פי עמי מלהביא פה את אשר

רחש לבי דבר טוב להבין דרשת הו"ל עה"פ הזה, הלא כה דבריהם ז"ל, "כל השסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלה"ה, יודע נגן שיודע לשאול, וגבור חיל שיודע להשיב, איש מלחמה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה, וגבון דבר שמבין דבר מתוך דבר, איש תואר שמראה פנים בהלכה, וה' עמו שהלכה כמותו בכ"מ. בכלהו אמר ליה, יונתן בני כמותה, כיון דאמר ליה; וה' עמו, מילתא דבדידיה נמי לא הוה ביה חלש דעתיה ואיקניא ביה וכו'" [סנהדרין צ"ג:]; ובל הבא אל המאמר הזה יעמוד משתומם, איך המלך שאול משיח ה' שלא טעם טעם הטא [ביומא כ"ב:]; עבר עליו רוח קנאה בשמעו שבחו של דוד, "וה' עמו שהלכה כמותו בכ"מ", הלא קשה כשאול קנאה? אולם נלענ"ד בהקדם הו"ל [יומא כ"ו:], "אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורה אלא דאתי משבט יששכר וכו', ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחוקק? לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמרינן". והמהרש"א [בנה"א שם] כתב; "הא דאמרינן בפ' חלק דהלכה כדוד בכ"מ וכו' היינו איהו גופיה שהיה מלך" וכו' יעי"ש. לפי"ז לא יסלא לנו עוד על שאול המלך החסיד, כי מני אז הקשיב לשמוע שבחו של דוד לאמר, וה' עמו שהלכה כמותו בכ"מ. סימנא מילתא היא כי דוד ישב על כסא ה' למלך ישראל, וממילא יוסר העטרה מעל ראש שאול לכן בערה אש קנאתו בו והיה שאול עוין את דוד, והישיבו אשר דברו: כיון דאמרו לו וה' עמו שהלכה כמותו, מילתא דבדידיה נמי לא הוה ביה, הכונה, אף שהוא עתה מלך ושליט בישראל, בכ"ז לא זכה להיות הלכתא כוותיה, רק דוד צעיר רודם. הוא ולא אחר. כה להיות הלכה כמותו בכ"מ, בא האות והמופת כי הוא ימלוך על ישראל, וינהל את כבודו אשר ע"כ חלש דעתיה ואיקניא ביה ויעט כמעיל קנאה חמת גבר בגיברין משיח ה', כי היה מתירא מדוד שהוא יגאל ממנו המלוכה, וחשדהו כי ידיו בקושרים למרוד בו, ויקנא בו שאול ויתנכל להמיתו. וכמה גדולים דברי חכמים שאמרו, גדולת המלכות כשם שקשה היא להעלותה כך קשה היא להורידה, שכן מצינו בשאול בשעה שאמר לו עמוד במלכות היה מתחבא וכו' ובשעה שאמר לו רד הימנה היה מחזיר אחר דוד להורגו [אבות דר"ג פ"י]. זאת לבד היתה סבת כל הכעס והרגו על עם ישראל על הרע אשר עשו בעיני ה' לשאול להם מלך, וזאת הביאה עליהם אח"כ צרות רבות ורעות, ולבסוף אבדן המלוכה בהחלם, כי זה כלל גדול באומתנו אשר בהעתק השלשלת הזאת ממקומה, ולא תלך במישור בירושה נאותה, יקרה לאומה כל רע, ונצבת כמטרה לחצי הפגעים, הלא כן יעידון ויגידון קורות אומתנו מאז היתה לנו וממלכה בארץ, זאת היתה כל חטאת ישראל בשאלם מלך. לא השאלה בעצמה היתה רע בעיני ה', רק העת נצבה להם לשטן מכאיב, כי שאלו דבר ראוי לא בזמן הראוי, כי דוד הנבחר מאת ה' ליורש עצר עוד מיהודה אבי

משפחתו היה אז נער קטן ובלתי ראוי ערנה למלוכה, וכאשר דחקו המה את השעה נתנה המלוכה על אף ה' ועל חמתו לאיש אשר לא לו המלוכה באמת, ושבהכרח תעקר ממנו השלשלת הזאת בבוא מועד דוד, אשר זאת באמת קשה מאוד לפני המקום, והפך מצות התורה, וביה יתבאר ע"נ דברי שמואל הנביא נזיר השם, הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' וגו' [ש"א י"ב-י"ז] אשר יש מקום לשאול מה האות? אם היו הקולות והמטר מעצמם מבלעדי תפלת שמואל, היתה זאת לאות לבני מרי כי רעתם רבה, אבל אחרי כי שמואל קרא אל ה' ויתן קולות ומטר, אין זה אות וראיה רק שגדלה צדקת שמואל שהשם ממלא רצוני לעשות למענו דבר שלא בשעתו, אבל אין ראיה ואות כי רבה רעת העם? אולם לדעתנו לא אמר להם שמואל זאת לאות וראיה כלל רק הראה להם בדונמא את עותתם וסלף דרכם, ומה תהי אחריתם, ואמר הלא קציר חטים היום לא עת מטר, ובכ"ז כאשר אקרא אל ה' יתן קולות ומטר כי לא ישוב פני, אבל מה כצע במטר שלא בעתו? לא לעזר ולא להועיל רק קללה, כן גם אתם בשאלתכם, אתם שואלים מלך והוא דבר ראוי כמו מטר, אבל השאלה היא שלא בעתה, וה' יתן שאלתכם כאשר יתן כעת את המטר, ואחרית שאלתכם תהי מרה כמטר שלא בעתו. כי היתה רחיקת השעה בפעם הזאת לשאול דבר שלא בזמנו, דבר, שבהכרח תבטלו מצות ה' שום תשים עליך מלך או שמבטל המאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו כלומר ירושת המלוכה, ואולם ע"פ חזקת רצונם וחק הבחירה ההפשית, היה ההכרח לתת להם לפי שעה, ושתתחדשנה אח"כ סבות לקרוע המלוכה משאול ולתתה לדוד הראוי לה בירושה, לא כפי רצון ה' ומצותו הכרה, והיתה כל זאת סבה שתקרא אותם הרעה על האומה, כאשר החלה אח"כ המלוכה להעתק משאול לדוד, נחרבה נוב, נהרגה כהני ה', נטרד דואג, נהרגו שאול ושלשת בניו, ואח"כ גם שמעי, כאשר יספרו לנו חז"ל [סנהדרין צ"ה] א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה ממון בידך? על ידך נהרגו נוב עיר הכהנים, ע"י נטרד דואג האדומי, וע"י נהרגו שאול ושלשת בניו, ואם כי דוד לא עשה בזה כל מאומה רע, אבל מי שהבירו נענש, ע"י גם זה עון, כידוע מדברי חכמנו ז"ל, ובה רבצה הפאת על הפאת, עבירה גוררת עבירה, עד אשר בסוף קרע ישראל מעל בית דוד סר לבם מן ה' ויאשמו בבעל, ובטלה מהם המלוכה, וכ"ז נמשך דהם על כי נבחרו ברוחם לשאול דבר שלא בזמנו וספורים אמרי נועם דברי המלך ההכם מכל אדם [משלי כ"ב-א] "נחלה מבהלת בראשונה ואחריתה לא תכרך". זאת אשר אשער אני, בהמאת ישראל בשאלתם זאת, והשערתי זאת יסודתה בהררי קודש, כי מצאתי און לי "בילקוט חדש" [ערך דוד ס"ל] וז"ל;

אלו לא בקשו ישראל מלך ולא אכלו למלכות פנה היה דוד מלך ונתן משגהו והיו מזומנים לעשות מלוכה קימת על ישראל. והנה דברי הילקוט אלו סתומים והתומים, ולא נדע במה אכלו את המלוכה פנה? אולם לפי דברינו האמורים יתבאר דברי הילקוט גם כל ענין החשא ע"נ.—אחר כל החזון הזה נתנה ראש ונשובה להפיץ אור בהיר על פני המאמר הראשי; „א"ל הקב"ה לדוד שירה אתה אומר לפני על מפלתו של שאול, אלמלי אתה שאול והוא דוד כמה דוד אבדתי מפניו" אשר אבירי התלמוד נכנסו ברחוקים בביאור מאמרם זה הסתום. אולם לפ"מ שבארנו ברחבה ששאול נדחה רק מפני שהמלוכה היא ירושה לדוד מראש שכמו יהודה, עולה יפה בקנה האמת ביאור מאמרם הנפלא „א"ל הקב"ה לדוד, דוד! שירה אתה אומר לפני על מפלתו של שאול כלומר; שמה אתה על מפלתו של שאול כאלו נחשב הוא כאחד הפחותים שראוי לומר שירה על מפלתו? וה' העיר למוסר אונה, לא בצדקתך דחית אותו, והוא לא ברשעתו נדחה ממשמרתו הגבוה אלמלי אתה שאול והוא דוד אבדתי כמה דוד מפניו, כלומר שהיה הוא מזרע המלוכה נטע נעמן מבית יהודה לא אתה איבדתי הרבה כמותך מפניו כי צדיק נמור הוא צנוע ומעלי ואין דומה לו, וחלילה חולין הוא לך לשמה על מפלתו של שאול צדיק נשגב, ומפלתו לי לא לרצון ושירה זו מה זו עושה? אולם דוד הכיר את עותתו בזה וינתם על הרעה אשר חטא בשפתיו היינו דכתיב שגיון לדוד שגיון הוא לדוד על אשר שר על כוש בן ימיני, וכי כוש שמו וחלא שאול שמו? אלא מה כושי משונה בעורו, כך שאול משונה במעשיו. ולהבנת הדברים לאשורן, עלינו להשיף איזה מלים אחדים על דבר הכנוי „כושי" שהוא משל וסמל לאיש מכוער בלשון בני אדם, והאמת הוא שכנוי זה לא מן השם הוא, כי מי לא ידע שנשחרו פני „הכושי" מחום השמש ומהשפעת האקלים המיוחד בארצות בבל ערב ואפריקא, עד כי הושאל השם „כושי" לאיש שצבע עורו נוטה לשהרות אמנם כנוי זה לנאי שלא בצדק הוא, כי צבע החצוני של האדם לא מעלה ולא מוריד, אלא מפני שרוב עולם היושב אצלנו הוא מהלבנים לא ימצא „הכושי" הן בעינינו ובאמת שנוי תואר פנים אין בו כיעור מצד עצמו, כי היפה והמכוער במראות הברואה הלא מושגים הסכמים הם ועפ"י רוב אנהנו מוצאים חכמה מפוארה בכלי מכוער ותולעים רוחשים בפירות יפות ונחמדות [עי' נדרים מ"ט:] והחכמה המלמדת לשפוט פנימית מזג האדם ותכונת רוחו מפרצוף פניו, היא אינה תלויה בשלל צבעים ומראה הגונים, רק בעורקים ואשכול הורידים שפניו מרוקמים וארגונים מהם יחד עם קמטי המצה ומבטי עיניו השונים למיניהם, וכן יאמר הגאון הענקי ר"י אייבשיץ ז"ל [יערות דבש ח"א] וז"ל כבר אמרו הטבעים שכל מי שטבעו ממרה ירוקה ושחורה הוא עלול למושכלות

וכו' יעיי"ש. ומשעם זה מכונים ת"ה בשם כושיים בני קדר ושהורים כאשר הורינו
התלמודיים במקומות רבות. והנה כי כן יובן לנו בטו"ד עומק מליצת הו"ל וכי
בוש שמו והלא שאל שמו? אלא מה כושי משונה בעורו כלומר; צבעו החצוני
של הכושי אין בו כיעור מצד עצמו. כי חזו"ת לא מילתא היא. רק תארו החצוני
מבדיל בינו ובין בני האדם הטובים אותו. כך שאל משונה במעשיו מצוין היה
במעשים טובים. תמים בדרכיו ובני דורו לא ראו את יקר תפארת קדושתו ופרשת
צדקתו כי לא הביטו אל תוך תוכו ופנימית נפשו העדינה. ולא ידעו ולא הבינו
להוקירו ולכבדו ביותרת הכבוד. ולא הכירו את רום ערכו כי רב הוא. צניעות
היתה בשאל [מנילה י"ג:] בן שנה במלכו. כבן שנה שלא מעם מעם הוא
[יומא כ"ב:] גם אמרו ו"ל [יומא שם] מפ"מ לא נמשכה מלכות שאל? מפני
שלא היה בו שום דופי ואמרתי לבאר בוונתם ו"ל עפ"י דברי המדקדק הגדול ר'
אליהו בחור ו"ל בספר התשבי שלו [אות ד.], וו"ל; דופי הוא מלה מורכבת מן דו
ומן פי [ע"ד אמרס דו פרצופין עירובין י"ח] פירוש שתי פיות כי כן מוציאי דבה
ידברו. בשתי פיות אחת בפה ואחת בלב עכ"ל. והנה כי כן יתארו לנו הו"ל בשרד
נאמן שע"כ לא נמשכה מלכות שאל. יען שלא היה בו שום דופי כלומר;
לא היה מן המלכים והדיפלומטים האלה שיש להם דו-פרצופים ושתי פיות! כי
צדיק נמור היה והסיד בכל מעשיו מוכתר בנמוסין ובמדות תרומיות מאוד נעלות
אשר ע"כ חרה אף ה' בדוד על אשר שמה על מפלתו של שאל קרוש ה'. והודיעו
נאמנה איך היה קדוש וטהור משונה במעשיו הטובים. ולא היתה הטאתו גדולה
כ"כ. וכ"מש; שאל באחת [יומא כ"ב: ע"ש] אך ורק כי דוד היה יורש עצר מיהודה
אבי משפחתו. לכן היה ההכרח להחות שאל משני. הלא מצאנו ראינו שגם שמואל
הנביא נזיר ה' וצדיק נמור נדחה גם הוא מפני דוד למות קודם זמנו. הלא כת'
דבריהם ו"ל [תענית ה':] אמר הקב"ה היכי אעביר? למות שאל לא קא שביק
שמואל. לימות שמואל אדוטר מרגני אבתריה. לא לימות שאל ולא לימות שמואל
כבר הגיעה מלכות דוד כלומר הגיע זמנו של דוד שהוא עתה איש ואין עוד נער.
ויצלה למלוכה [והפירוש הזה הוא מוכרח שהרי כבר נמשה דוד למלך. ולמה לא
מתו שאל ושמואל אז כאשר נמשה דוד. והוא דוד יקבל המלוכה? אלא שאז לא
הגיע עדיין זמנו של דוד. שהיה נער ולא היה ראוי למלוכה. ועתה כבר הגיע זמנו
כי גדול ויהי לאיש] וההכרח שידחה עתה שאל מפניו. ולאשר שמואל היה מעכב
בדבר לכן ההכרח שימותו גם שניהם כי אין מלכות נוגעת בהברתה אפילו כמלא
גימא. נמצאת למד שאין רהמים בדינים כאלה. לפי שמה שזכות לזה הוא חוב לזה
הבא לרשת את מקומו. וכיון שהגיע זמנו של דוד לישב על כסא ה' למלך ישראל

כי הוא מחומר מנוע ישי ראש לבית יהודה מלך השבטים, בית נאמן עשה לו ה' ונשבע לו בשם קדשו שלא יכבה נרו לעולם ועד [ש"ב זמ"ז. ירמיהו ל"ד-ל"ה. ועוד] ודוד מלך ישראל חי וקים [ר"ה כ"ה. ועוד] במהרה יבא ויגל לבנו וירומם בכבוד את קרננו.

הנוך העניך שאפראן אבד"ק ביוואלאר.

נה.

ב"ה בחודש אדר התרע"ה מירגאווישטע יצ"ו

במס' הולין קל"ט: נמצא מאמר זה: א"ל פפונאי לרב מתנה, משה מה"ת מנין? בשגם היא בשר [כראשית ו] יותר ממספר התבות שבמאמר זה רבו ויפרצו הפירושים עליו, ואם כולם עברו על פנינו, ראינו שפירוש הפרשן דתא הוא אבי המפורשים רש"י וצ"ל, הוא יותר מקובל מכולם, ואף שגם הוא פירש ע"ד רמז וגמטריא, בכ"ז יענה ויאמר הקורא שרש"י קלע אל המטרה ולא חטא, כי זה הוא לשון רש"י: בשגם בנימטריא משה. וכתוב שם והיו ימיו מאה ועשרים שנה, וכך היו ימי חיי משה עכ"ל. — אולם עוד שערי הבאורים והמפורשים לא נגעלו לכן אציגה פה גם מאשר אתי על המאמר הזה, ובתחלה אשאל, מפ"מ נקרא הנביא הגדול אשר לא קם כמותו שהביא לנו תורה מש"ה, בשם משה, כאשר קרא שמו בת פרעה? למה נקרא בכתב־הקודש בשם אשר בשפת מצרים מקורו ולא בשם אחר אשר בשפה הקדושה שרשו? הלא אסור לקרוא לאברהם בשם אברהם, או מי יקרא ליוסף בשמו המצרי צפנת פענח? ולמה לא שינו את שמו כשמות אברהם יעקב יהושע וכדומה ובפרט לפימ"ש רז"ל שזכה משה לעשרה שמות [מגילה י"ג]. אז יגרל הפלא שהאיש המיסד אמונתנו ותורתנו יקרא בשם זה? ע"כ רצה בעל המאמר להראות, שלא לבד השם משה כ"א גם סיבת ומעם נתינת שם הזה, נרמז מכבר בתורה, עוד הרבה שנים קודם שנולד משה, ובהר הקודש מחצבתו, ואמר משה מה"ת מנין? בשגם הוא בשר. הגי' משלש תבות האלה, הוא בני התבות משה והוא המשוי מהמים [צא וחשוב ותמצא המספר 859 בכל אחד מהמאמרים האלה] וכעין זה נאמר בהפיוט לתפלת גשם; זכור משוי מן המים הנאמר שם על משה.

נתן שמואל ישראלאוויטש שו"ב ומו"ץ בפה"ק מירגאווישטע

נז.

ב"ה קאנסטאנצא

במס' פסחים ל: עכו"ם שהלוח את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה, כתב הרא"ש הך עכו"ם אוקימנא אליבא דרבא כשהרהינחו אצלו ואמרו לו קני מעכשיו אם לא אפרע לך עד זמן פלוני והניע הזמן ולא פרעו ונמצא שלמפרע היה של עכו"ם. וכן כתב הרמב"ם ז"ל והוא שיהי הזמן שקבע לו קודם הפסח, אבל אם הזמן לאח"פ אסור דעכו"ם לא קני קנין גמור עד לאח"פ. ולא נהירא לי דהא אמרינן לעיל אליבא דאביי אי אמרת למפרע גובה משום הכי מותר בהנאה דברשות עכו"ם קדם אלמא אע"ג דבבית ישראל הוא אלא שאין אחריות על ישראל אמרינן כיון דלמפרע גובה הזין כאלו כבר קודם פסח היה ברשות עכו"ם ומכש"כ לרבא דאמר לו בהדיא קני מעכשיו אשתכח דלמפרע היה קני קנין גמור לעכו"ם. וכן היא דאם הניע זמנו קודם הפסח אצילו לא אמר מעכשיו קני שאין דין אסמכתא לעכו"ם?

נז.

בקדושת כתר אנו מתפללים והוא יגאלנו שנית, הלא אנחנו מצפים ומיחלים לגאולה השלישית כי הגאולה השניה כבר היה? כבר שאלתי זאת לבמה גדולים, ולא השיבו לי תשובה נכונה.

הצעיר יוסף חיים שעבטער

נח.

ב"ה יאססי

בדרך המלך ה' תפלה [פ"א] הק' דהא תפלת ערבית הוא כנגד איברי תמיד של בין הערבים שמתעכלים כל הלילה וכיון דקיי"ל דחלבי חול אין קרבין בשבת היאך מתפלל ערבית בשבת? וסיום בצ"ע. וראה זה מצאתי במנ"א [ס"י רס"ז סק"א] כי בטעם דרב צלי של שבת בע"ש דהא ת"ע נתקנה כנגד איברים ופדרים שהיו מתעכלים כל הלילה ובשבת אסור ליתנן דקיי"ל ולא עוקת חול בשבת עכ"ל הנוגע להל"ל וכדי להראות צדקם של ישראל המתפללים תפלת ערבית דשבת בלילה נ"ל כהציע מ"ש בב"י [ס"י רל"ו] בשם הב"ב למה אין אומרים והוא רחום בת"ע דשבת? שכוונת אמירתו והוא רחום היא לפי שת"ע נגד איברים ופדרים שיכפרו על עונות ישראל כו'. לכן אנו מחלים שיהיה שילום.

פרים שפתינו בת"ע כו' משא"כ בליל שבת שלא היו מקריבים איברים ופדרים א"א והוא רחום ע"ש. ולפ"ז אתי שפיר דבאמת אין בת"ע של שבת שום איסור כיון דכבר הורינו דאינה דומה לת"ע של חול ואין אנו מכוונים בה כלל נגד איברים ופדרים שהרי אין אומרים והוא רחום. וגם סדר התפלה משונה ע"כ אין בה כלל משום גרר דאיברים ופדרים.

נמ.

כשמבשלים ביצים ומוצאים באחד מהם טפת דם, נוהגים המורים להכשיר שאר הביצים וגם הקדירה והמים בסמכם עצמם על דברי הטו"ו [סי' מ"ו סק"ה] ע"ש. וסברא זו נזכרת בלבוש [ה' דס] והנה רבים מקשים, דהרי כל עיקר הטעם דאמרינן סלק את שא"מ כאלו אינו ומינו רבה עלו ומבטלו הוא משום דפליטות מינו ההיתר מתערבים ג"כ [ע' שפ"ה, סי' צ"ה סק"ד והו"ד שם סק"ד] והרי ידוע החילוק בין ביצת נבילה או טרפה ובין ביצת שנמצא בה ט"ד, דזו האחרונה פולטת ולא הראשונות, וא"כ איך יבטלו הביצים המותרים את הביצת שיש בה ט"ד, הרי אין להם פליטה. ואני תמה מאוד על קו"ז דהרי להדיא אמרו בגי' [חולין צ"ז:] כדאמרו אינשי מיא דביצי בעלמא משמע דבאמת פולטים מנופם מן ציר מים. שוב ראיתי שגם ביד יהודה הרגיש בזה. ותי' דאף הביצת שאין בה טפת דם פולטת ציר כמ"ש הרשב"א [הובא בטו"ו סי' צ"ה סק"ב] אלא שאין כח בפליטה זו לאסור שהוא רק טעם קלוש. איברא יש לשדות בזה נרנא, דהא איתא בירושלמי [פ"י דתרומות ה"ו] לא לשבח ולא לפגם ג"כ אסור ואפשר דהש"ס חולק על הירושלמי, ומה דהביא הש"ך ראי' מניה"נ, יש לחלק דש"ה דגזירת הכתוב הוא. ובס' מ"פ הק' על הש"ך דנפסחים מ"א. וברש"י שם ד"ה שאר משקין משמע דמים בתבשיל אינו נותן טעם לא לשבח ולא לפגם ואפ"ה הא מים של איסור שנפל לתבשיל בעינן ס'. ולענ"ד לק"מ דזה פשוט דרק בשאין הדבר לתועלת כלל או מותר כשאין בו טעם משא"כ מים מועילים לתבשיל דמי למשביח בגודל נדתו דאסור אפילו כשפוגם קצת, וב"ש בזה שאינו פוגם כלל.

מתתיהו יחזקאל גוטמאנן

ס.

ב"ה איסאקמשא

הנה בדבר הנביע א"א לעמוד על חלוקי' הלשוניות, כי סותרים זא"ז וכדי לעמוד על החלוקים אביאם זה לקבל זה. בראשית [מ"ד ר"י] וישיגם וידבר אלהם את הדברים האלה, ויאמרו אליו למה ידבר אדני כדברים האלה הלילה לעבדך

מעשות כדבר הזה, הן כסף אשר מצאנו בפי אמתהתינו השיבני אליך מארץ כנען, ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב, אשר ימצא אתו מעבדיך ומת, וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים, ויאמר גם אתה כדברכם כן הוא אשר ימצא אתו יהיה לו עבד ואתם תהיו נקים וימהרו וגו'. וקשה א) מה הוא הלשון וגם שאמרו וגם אנחנו וגו'. ב) כשהשיב להם גם עתה כדברכם כן הוא ומפרש תוך כדי דיבור דבריו, אומר "אשר ימצא אתו יהיה לו עבד ואתם תהיו נקים" הלא לא כן אמרו הם? ואחר אשר נמצא הנביע באמתהת בנימין וישיבו ליוסף וכששאל אותם מה המעשה הזה אשר עשיתם וגו' השיב יהודה [בראשית מ"ד"ט"ו"ז] מה נאמר לאדני מה נדבר וגו' הנני עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הנביע בידו, ויאמר הלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הנביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם. וקשה הלא הם אמרו בעצמם שהם יהיו עבדים ואשר ימצא הנביע בידו ומת, ואיך אמר יהודה הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הנביע בידו? ועוד מה הוא הלשון, גם" שני פעמים? ואחר כל הווכחה אמר יהודה [שם מ"ד"ל"ג] ועתה ישב נא עבדיך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו, הלא דברי שבטי יה במדה ובמשקל הם וא"א לומר שיסתרום הם בעצמם דבריהם, בלתי שדעתינו קצרה מלעמוד על דבריהם, וכדי לפרש את דבריהם נלע"ה, דהנה מצינו בדברי ימות עולם, שבשנים קדמוניות דיני גניבה וגנילה יותר קשים היו מזמן הזה, משום דלאו בני מחילה היו וכמו כן מביא החכם הגדול מהר"י אלבו בס' העיקרים [מאמר ג' פכ"ד] וז"ל ותמצא במניחי הנימוסים מי שהניח, שהגונב ממון בין רב בין מעט ומת עכ"ל. וכן מובא [בד"ע] שאצל היונים האתינים הקדמונים אירע פעם אחת שהרגו עפ"י ב"ד גונב תפוח אחד. עפ"י משפטו המהוקק, דאראקא". וכנראה זה הוא דעת חז"ל באמרם עכו"ם נהרג על פחות משהו פרוטה— ולא אמרו כשגונב מישראל כ"א סתם—פי' כן היה הדין אצלם אפילו כשגנבו איש מאחיו, וחז"ל מביאים כ"א נימוסם ומעם נימוסם משום דלאו בני מחילה נינהו—כי מקלקלים הם—[סנהדרין נ"ט]. וכפי הנחתנו שדיני גניבה קשה היה אצל העמים בשנים קדמוניות, וקצוב הדבר שגם במצרים היה הדין כן—כאשר אוכיזה אי"ה מהחזו"בים— ובני יעקב ידעו זאת כי ארץ כנען וארץ מצרים קרובים הם כידוע, ואבותינו קיימו כל התורה מילה עד שלא נתנה, ועפ"י תורה"ק, הדין הוא ואם אין לו זמכר בגנבתו, וא"כ כשאורחי בני יעקב נצרכים לעמוד לדין באר"מ, לא ידעו עפ"י איזה חוק ודין ישפטו, וזאת היתה הווכחה ביניהם, כי כאשר השיגם וידבר להם את הדברים האלה, התנצלו הם באמרם, למה ידבר אדני כדברים האלה? וכו' הן כסף אשר מצאנו בפי אמתהתינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף או

זהב? זו התנצלותם הא'. וב' אשר ימצא אתו מעבדך ומת, פירוש הלא ידענו שהדין הוא אצלכם, שאשר ימצא אתו מעבדך ומת? ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב? נ' וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים פי' ואפילו כפי משפטנו, הלא נהיה לאדני לעבדים? ואיך נגנב מבית עבדך כסף או זהב? והוא לשון וגם, כי כמה פעמים נמצא בכתוב בדרך זה לאמר דבר, על שלאחריו ושלאחריו אחריו (*) כ"ב הכא ואיך נגנב מבית אדוניך כסף או זהב, בא על כל דבר ודבר מהתנצלותם אבל השלוח לא האמין לכל התנצלותם ויחפש כו' כ"א א"ל [שם י] גם עתה כדבריהם כן הוא כלומר גם עתה כשתשפטו בארצינו כדבריהם כן הוא נשפוט אתכם כמשפט מדינתכם, ומפרש דבריו במקומו אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיים. וכשימצא הנביע באמתחת בנימין, והשיבם ליוסף ושאל אותם מה המעשה אשר עשיתם? הלא ידעו או מתשובת השלוח שבנימין יהיה נדון לעבדות, ומחמת שיהודה ערב בעדו לאביהם, בא הוא בטענה ואמר מה נאמר וגו' הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הנביע בידו, כלומר אל תחשוב כי בנימין לבדו נגב הנביע והוא חייב לעבדות יותר ממנו, כ"א כלנו נגנבו, והננו לעבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הנביע בידו, שני פעמים גם הוא על משקל שני כ' הדמיון, וכשהשיב יוסף הלילה לי מעשות זאת, האיש אשר נמצא הנביע בידו הוא יהיה לי עבד, ואתם עלו לשלום על אביכם. או ויגש יהודה וגו' עד אשר אמר ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני כי כפי טענתם שכולם נגנבו. הלא כלם נתחייבו, ובשהשיב יוסף שאין חייב כ"א אחד מהם או בצדק אמר יהודה, ישב נא עבדך עבד לאדני, הנה אין שום סתירה או הרטה בדבריהם ואין שום יתרון בדבריהם כ"א מתווכחים היו.

משה אברהם שו"ב וכותב סת"ם

ספרים
מציבן מרגליות
הא אביה דע

(*) עין א"ע וישלח והכני משרת עצמו ואחר עמו עכ"ל. וכן מצאנו כ"פ ורמב"ן שם ע"ש.

קבוצי אפרים

שנה א'

קובץ מחי' תורה בענין הלכה, דרוש וחידוש ואגדה
מרבני גאוני ומנני.

יופיע פעם אחת בחודש

על ידי העורך

אפרים לנדא רב בבאקארעשט

בעל מחבר ספרי אוצר התורה קמא ותנינא

מחירו לשנה ששה פראנק. ובשאר הארצות לפי ערך שטרי המדינה.
למחברים השולחים ספריהם

אדפס מודעה פעם אחת עבורם

KWITZEI EFRAIM

Talmudisch wissenschaftliche Monatsschrift

ERSCHEINT EINMAL MONATLICH

REDIGIRT VON

RABBINER

EFRAIM LANDAU

BUCAREST, Str. TRAIAN 18

ABONNAMENT Jährlich 6 Francs

JASSY

DRUCK „PROGRESUL“ A. GRINBERG, Str. Ștefan cel Mare

1915

אד הקוראים הנכבדים!

זה קרוב לשנה שהתחלתי להו"ל המכ"ע הנוכחי שכלו מוקדש לתורה ולתעודה.
הן בעניני אנדה והן בעניני הלכה וקויותי ששלומי אמוני ב"י בודאי ימהרו ויתנו
התימתם עליו, יען שבימים האלו שמועטים המה בני עלי' ולדאבונו בתי כנסיות
ובתי מדרשות רקנים ואין מי שיאחד אותנו לקרבנו לפני אבינו שבשמים, וזאת ע"י
מכ"ע שנרים כשופר קולינו ולזעוק מרה על השערירי שנתהוה בעולם היהדות, אי-
לזאת חובה קדושה רובצת על כאו"א מאחב"י לחתום על העתון הזה בהמחיר הלא
מצער סך ששה פראנק לשנה, ולבסוף מעט מזעיר המה ששלחו מחיר החתימה
בתודה להשי"ת על רעיון הוצאות העתון הנוכחי—כאשר עיני הקורא יחזו משרים
מרשימת החותמים שנרפס בכל חוברות—ויתרם בקול קורא במדבר כן אקרא להם
ע"י המכ"ע שישלחו לי המניע מהם ואין קול ואין קשב, עד מתי יאריך זאת?
לזאת קוראי נכבדים, מי לה' אלי! מי אשר חפצו בהמכ"ע ימהר וישלח לי דמי
החתימה, ומי שאיננו חפץ בו, יודיעני וגם ישלח לי המניע ממנו ואחדל לשלוח לו
עוד, כי לא אוכל לוותר אף על דמי חוברת אחת כי ממש במסירת נפש אוציא
כעת המכ"ע לאור. תקותי רעננה ששארת ישראל לא יעשו עולה וכאו"א ישלח
לי תומ"י המניע מאתו, ובזכות זה תבוא עליו ברכת טוב, והשי"ת יברך את עמו
בשלוש.

סא.

ב"ה באקוי.

נשאלתי שאלה. איש יהודי אחד מאנשי הצבא שנפל ר"ל בדרך הלכותו וקברוהו באמצע הדרך סמוך לנפילתו. אי מותר לסנותו. ולקברו בקברות ישראל?

תשובה. הנה מקור ד"ו. נובע מהג"א פ"ג דמ"ק סי' ל"ט בשם האו"ו. וז"ל והיכא שאינו משתמר בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאוהו נכרים כו'. או ודאי מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המת עכ"ל. ויש לפרש מלתא בטעמא דהנה עיקר הטעם שאין מפנין המת ממקום למקום. כתב הכלבו לפי שהבלבול קשה למתים, מפני שמתיראין מיום הדין, וזכר לדבר ישנתי או ינוח לי [איוב ג'] וגם [בשמואל א"ב כ"ה] למה הרגתני לעלות, עכ"ל. וכ"ה בב"י ובט"ז וש"ך יו"ד סי' שס"ג סק"א. וא"כ היכא דנקבר בקבר שאינו משתמר שיש לחוש שמא יוציאוהו והוא בזיון גדול למת. ודאי שרי לפנותו וגם מצוה איכא לפנותו לקבר המשתמר, מטעם דבזיונא דמת רוא יותר קשה מצערא דבלבול וחרדת הדין לבד בלא בזיונא. ואנן אמרינן דעת המת דניחא ליה טפי למסבול חרדת הדין לבד בלא בזיונא ע"י שמפנין אותו ממקום למקום. מלסבול גם שניהם צערא דבלבול וחרדת הדין וגם בזיונא ע"י שיוציאוהו נכרים. כעין דאמרינן בסנהדרין מ"ד: לחכמים דקיי"ל כוותיהו דאין האשה נסקלת ערומה, ובנמ' שם מ"ה. מפרשי טעמא דבזיוניה דאינש עדיפא ליה טפי מניחא דגופיה ע"ש. בפירש"י. הרי מבואר להדיא דניחא ליה לאינש לסבול צער גדול מלסבול בזיונא. וכשם שאמרו כן בחי ההולך למות, ה"נ אמרינן כן במתים שכבר מתו [ועיין תו"ס יו"ט פ"ב דאבות מ"ז ד"ה מרבה רמה, מש"כ בשם הכלבו טעם הקבורה. ע"ש ועיין שבת י"ג: ודוק וצ"ע]. הן אמת דלכאורה יש להעיר על הא דסנהדרין מ"ה, הנ"ל מהא דב"ב ט' דפלגינו שם ר"ה ורב יהודא ור"י ס"ל שם בודקין לבסות ואין בודקין למוזנות, מסברא דהאי קמצערא ליה והאי לא קמצערא ליה. ולא ס"ל כר"ה דאמר האי קא מבזי. והרמב"ם בפ"ו מהל' מתנות עניים ה"ו ססק כר"י בבודקין לבסות ואין בודקין למוזנות. ע"כ ודאי ס"ל דצער גדול מבזיונא. ובפס"ו מהל' סנהדרין ה"א סוסק כחכמים דאין האשה נסקלת ערומה, וע"כ מטעם דס"ל דבזיונא גדול מצערא, וא"כ הלכתא סתרא נינהו. והוא הערה נכונה, אולם יש לישב דשאני התם בסנהדרין דאיכא תרתי בזיונא. וגם צערא, אם תהיה נסקלת ערומה. שפיר אמרו חכמים שתיסקל בלבושה. וניחא לה יותר שתסבול צער יותר גדול בלא בזיונא מלהקל בצערה שתסבול צער קטן וגם בזיונא. משא"כ בב"ב ט', דשם קאי לענין צער לחוד, נגר בזיון לחוד שפיר אר"י ופסקינן כוותיה דצער גרע מבזיון ודו"ק.

[ועיין תפארת ישראל על משניות בפ"ו דסנהדרין מ"ג. ובפ"ה דיומא מ"ו שחקר שם אי נושה קיל מיסורין ע"ש. ולא העיר כלל מב"ב מ'. ועפ"ד יש לפלפל הרבה ודו"ק ואין כאן מקומו להאריך] וא"כ בנדון שאלתינו דאיכא למיחש שמא יוציאוהו מהקבר שאינו משתמר. ויהיה להסת תרתי צערא דחרדת הדין וגם בזיונא. ודאי אמרינן דניחא ליה להמת למיסבל צערא דחרדת הדין לכד בלא בזיונא, ולפנותו ממקום למקום מלסבול תרתי. וזה שדקדק בהג"א וכ' מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המת. כלומר דאיכא תרתי צער חרדת הדין וגם בזיון. וכשמפנין אותו ליכא אלא חדא בלבול חרדת הדין בלא בזיונא, ויש עוד להעיר על הג"א שם. שמדמה היכי דאיכא למיחש שיכנסו מים לקברו והאי דאיכא למיחש שיוציאו מקברו. ובשניהם כ' שמצוה לפנותו. ובאמת חילוק גדול יש ביניהם כמובן. ועיין תוס' יו"ט פ"ב דאבות מ"ז שכתב בריש דבריו שם להשיג על הר"י בן שושן ע"ש ודו"ק.

וראה זה מצאתי באור זרוע הגדול הל' אבילות סי' ת"כ כ' וז"ל והא דתנן במ"ק ה. ועוד אר"מ מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני ששמחה הוא לה. ופירש"י זצ"ל. כדי לקוברו במקום אחר הגון. אין לפרש דהיינו ממכובד למכובד יותר מזה אלא כגון שלא היה משתמר היטב בזה הקבר ויש לחוש שמא יוציאוהו או שמא יכנסו מים לתוך קברו וכו' או ודאי מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המת שבוה אומר ר"מ מותר ללקט עצמות וכו' ע"כ האו"ז ומדברי האו"ז הללו העתיק הג"א דינו הנ"ל. וכפי הנראה העמים האו"ז ד"ז בפירש"י. ותמהני ע"ז דהא בפירש"י שלפנינו במ"ק ה. לא נמצא כלל זה הלשון שהעתיק האו"ז מפירש"י. וז"ל רש"י שלפנינו. מלקט אדם עצמות אביו ואמו ומוליכין למקום אחר לקוברן בקברות אבותיו מפני ששמחה הוא לו שקוברן בקברות אבותיו עכ"ל. רק בפירש"י שעל הרי"ף שם כ' רש"י זה הלשון שהעתיק האו"ז. וכ"ה בר"ן שם ע"ש. ויש לומר דכוונת פירש"י שעל הרי"ף שכתב לקוברן במקום אחר הגון. היינו נמי בקברות אבותיו. וזה ודאי מיקרי הגון. כמ"ש בירושלמי מ"ק פ"ב ה"ד. ערב היא לאדם שיהא נח אצל אבותיו. וכ"ה באו"ז הגדול שם סי' תי"ט בשם מס' שמחות פ' י"ג ובאמת לפנינו במס' ליתא להאי לישנא רק הגר"א ז"ל גרס זאת במס' שמחות והיא עפ"י הירושלמי. וכ"ה בטוש"ע סי' שס"ג. ומנ"ל להאו"ז לפרש כוונת רש"י שעל הרי"ף דמקום אחר הגון היינו מקום המשתמר. ומקודם לא היו נקבר במקום המשתמר. מי הגיד לו זאת? הלא שפיר י"ל דכוונת רש"י שעל הרי"ף כמ"ש בפירש"י שלפנינו בנמ' כ"ל. אמנם כן לענין עיקר הדין כבר כתבתי שהוא נכון בטעמו. כדבר האמור. וגם על פירש"י שלפנינו הנ"ל יש להעיר לפי טעם הכלבו דעיקר טעמא דאין מפנין המת ממקום למקום משום בלבול וחרדת הדין. הא לפי מש"כ בשו"ת נו"ב מ"ק חזיר סי' ס"ט דבעצמות אם לא נשאר

דק עצם בלא בשר ליכא בלבול וחרדת הדין כלל ע"ש. א"ב שפיר אר"מ מלקט אדם עצמות או"א. אפילו שלא לקברן בקברי אבותיו דהא שמחה היא לו שרואה אבותיו נחו מן הדין. וכן אמרו להדיא בירושלמי פ"א דמ"ק ה"ה על המשנה הנ"ל. והנזכר במה"כ לא ראה להירושלמי הזה שמכבד להדיא כחידוש. ויש להעיר מהירושלמי על הבי' סי' שס"ג ע"ש ודוק וצ"ע. אולם על עיקר טעם הכלבו משום חרדת הדין ק' דא"כ אפילו לפנותו לתוך שלו ולקברות אבותיו יש לאסור. ובפירוש אמרו בירושלמי ובמס' שמחות דמותר. וכ"ה בטושי"ע בלי שום הולק. ומצאתי בהרדב"ז על הרמב"ם שנדפסו בוילנא בפ"ד מהל' אבל הט"ן שדחה גוף טעם זה. מטעם הנ"ל דא"כ אפילו לפנות תוך שלו הו"ל לאסור. וכתב דעיקר הטעם משום בויון המת ע"ש. וא"כ בקבר שאינו משתמר דאיכא למיחוש לבויון יותר גדול ודאי שרי לפנו. ועפ"י הרדב"ז יש ליישב קושית השו"ת ח"צ בב"ב קנ"ה. שנקט רע"ק טעמא דניוול ולא נקט טעמא דחרדת הדין ע"ש. ועפ"י הרדב"ז א"ש דטעמא דחרדת הדין לאו דסמכא היא כנ"ל. — ולענין דינא בנידון שאלתינו פשיטא דשרי ועיין בשו"ת ח"צ סי' ג' שכתב בפשיטות דלפנות מקרקעות גוי לשכונת קברות ישראל, עדיף משל אחרים לתוך שלו דשרינן אפילו ממכבוד למבנוה ע"כ. והח"ס לא ראה להח"צ. ופשוט וברור שמותר. והי' שנותינו יאריך.

בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי ויחגליל

סב

ב"ה באַטאָשאַן [המשך בחוברת ח' אות נ"ב]

וחדאי נפשאי כי רהש לכי דברי טוב בהבנת מאמר ראב"ח ת"ח מרבין שלום בעולם שנאמר וכל בנייך למודי ה' ורב שלום בנייך א"ת בנייך אלא כוניך וכו'. וכאשר לכי ידמה בהבנת דקדוק הלשון למודי ה' דה"ל לומדי ה' דלשון למודי מוכן לפועל יוצא דמלמדים ומשיעיים לוולת דרכי ה', ובהבנת הענין נ"ל בהקדם להבין מאמר הכתיב פ' פנחס לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם דמה ענין סמיכת נתינת ברית שלום לברכת כהונה? ובטעם הרב נ"ל עפ"י מה דהובא במדרש ילקוט פ' שופטים עה"כ וזה יהי' משפט חכמים מאת העם וזבחי הונח וגו' ונתן לכהן הזרוע כו' בכל מתנת כהונה אין כתיב בהם דין אלא כזרוע והלחיים והקיבה ומאימתי ניתן להם משעמד פנחס עכ"ל. ולדעתי דמטעם זה קאמר המדרש הביאו פרש"י בדין הוא שיטול שכרו ירצה דשכר הזה נוסף מן הדין לפנחס מאת העם וזבחי הונח. והנה הקורא הדורות מראש הובט אחרית דבר מראשיתו כי בלעדי השלום אין נאפשר

לעמוד ארחתו לנצה כי עוד מעט אם אך יתקוטטו העם ירוספו עמודי זובחי הובח
 וביותר אחר מיתת פנחס ויעמדו בניו לכהן תחתיו וחלקו העם למפלגות במריבה
 ביניהם ולכן הוקדם הקב"ה לו ברכת בשימת ברית שלום, ובזאת ידע בטח כי
 והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כחוננת עולם כי השלום הוא הכלי המחזיק אותה
 ברכה שאני נותן לו שתהיה לעולם בלי הפסק שלא תמוש כי אם אין שלום אין
 כלום. והנה זה היה כוונת ראב"ה וכל בנייך למודי ה' מובן דכל צאצאי יוצאי
 ירך הת"ח דור אחר דור יהיה למודי ה'. ירצה ללמד דעת חוקים ומשפטים את העם
 בכל מקום מושבותם בעין רבנים, ואיך יתקן חזק וקיום להענין לכל יהיה אותה
 קטטה ומריבה נגדם ולכן כתיב ורב שלום כו' א"ת בנייך אלא בוניך. ירצה דבין
 העם הבונים עמודי קיום ארוחתם תמיד ישכון שלום בנותם למען ישבו כל
 הבנים הממלאים מקום אבותיהם שקט ושאנן לישב בבית ה' לאורך ימים בכסא
 שלם ויקום בהם שפיר מאמרם לא ימושו מפ"ך ומפי זרעך וגו' והוה שבירך אח"י
 שלום רב לאוהבי תורתך ירצה למחזיקי ותומכי הת"ח שעליהם יתכן לקרותם
 אוהבי תורה, ומסיק למען אחי ורעי ירצה בשביל הת"ח אדברה נא שלום כך
 ועבודת הקודש עליהם בכס"ף ישאו למען בית אלהינו היינו בשביל הת"ח היושבים
 באהלי שם כאמור מה טובו אוהליך יעקב אבקשה טוב לך. היינו למחזיקי ותומכים
 להת"ח יהיו מאושרים בארץ. והוה הנאמר בפנחס והיתה בריתי אתו החיים והשלום
 עש"מ דאיתא בש"ס כ"ב כל המניח בן במותו לירשו ה"ה כמו ה'. וא"כ זהו שברכו
 בברכת חיים הנוצחי ע"י בניו שיהיו ממלאים מקומו לירש גדולתו ובאמצעות ברית
 השלום יהיה הצינור להחזקת הברכה חיים הנוצחי. והוה הנרצה במאמרם אבות גדולה
 תורה שהיא הנותנת חיים לעושיה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר כו' ירצה דכתר תורה
 היא נותנת חיים לעושיה בעוה"ז היינו להמחזיקים בירי הת"ח נותנת חיים כדכתיב
 עין חיים היא למחזיקים בה וגם דתומכי ומחזיקים בירי בן הממלא מקומו לירש
 גדולת אביו נותנת חיים לאביו בעוה"ב ונחשב כמו חי בארצות החיים. (המשך יבוא).
 צבי הירש תאומים לאב"ד נמכר פה באמאשאן

סג.

ב"ה ביוואלאר

ובנד בלאים שעטנו לא יעלה עליך [ויקרא י"ט"ט] לא תלכש שעטנו
 צמר ופשתים יחדו [דברים כ"ב"א] מי בער ולא ידע שאין בשכלנו די בינה
 להסביר טעמי המצות, ומכשי"כ המצוה הזאת אשר אנו רוצים לדון עליה, אשר היא
 בין החוקים נמנית, רבינו בחיי בעל חובת הלכנות כתב בהקדמת ספרו אסור בשר

בהלב ושעטנו וכלאים אין השכל מחייב אותם ולא דוחה אותם וכן כתב רש"י [ויקרא שם] חקים אלו גזירות המלך שאין טעם לדבר. אבל הרשב"ם במורה (מ"ג פל"ו) כתבי שכמרי הגוים עשו כן לכבוד אליליהם וע"כ אסור משום חקת הגוים. והנה כי כן החוט החורז העובר בתוך טעמי המצות של הרמב"ם ז"ל הוא יסוד מהית עבודה זרה. הרמב"ן (ויקרא שם) נתן טעם אחר לדבר באמרו כי המרכיב שני מינים ודברים מתנגדים ונפרדים בטבעם. הוא משנה ומכחיש כמעשה בראשית כאלו יחשוב שלא השלים הקב"ה בעולמו כל הצורך וכו' ועי"ש. וכשאני לעצמי בראותי סמיכת זאת המצוה אל האחרת בהמתך לא תרביע כלאים מאשר אף כי גם היא חקה. בכך זאת שכלנו משיג ומכיר צדקת המצוה הזאת ומרגיש את הכיעור הנורא של העובר עליה ונוקו, השכתי דרכי לשער השערה נכונה להבין גם טעם אסור לבישת שעטנו אשר במבט הראשון לא ניכר אל העין הפסד העובר עליה ונוקו. ומה שאחשוב זאת היא; חקירת הטבע של הזמן הנוכחי החליטה, כי כל דבר אשר אין לו חום עצמי נמצא בקרבו כח מושך לקבל חום מדבר אחר מהומם, וגם הוא מוביל את החום מאשר קיבל אל גוף אחר בפגעו בו ואין כל הגופים שווים, בענין קבלת והובלת חומם, נמצאים גופים המקבלים ומובילים החום בקושי מאד, והם נקראים מובילי-החום-רעים [שלעכמעד-ווערמעד-לייטער]. ואליהם נמנים: תבן, עצים, צמר, נדות עצים, מים, ואור ועוד, למשל אם נניח על הכירה המוסקת גורת עץ, עם בד ברזל בשעה אחת ואח"כ נסיר שניהם ביחד, נוכח מיד כי עשת המתכת יכיל בקרבו הרבה יותר חום מאשר בבקעת עץ, והסיבה הוא כי הראשון הוא מהמקבלים החום הטובים, והשני הוא מהמקבלים הרעים, ונמצאים גופים המקבלים החום במהירות גדולה מאד, והם נקראים מובילי-החום-טובים [גוטער-ווערמעד-לייטער], ואליהם נחשבים כל המתכות למיניהם; ציראטע, לינולעאום, ארג כל מיני בר ואטון ועוד. לכן ברצוננו למנוע מגוף האדם הצטננות מהירה על החום הטבעי אשר בקרבו, עלינו לכסותו בדברים אשר בטבעם אינם מסוגלים לקבל ולמשוך החום אל קרבם, ויש לכסות גיווננו בתעשית צמר וכדומה, מאלה הנמנים למובילי חום הרעים, למען יעצרו. בעד החום הטבעית החיונית השוכנת בקרב האדם, והפך הוא אם יכסה אדם עור גופו בארג של בוץ ואטון או של לינולעאום או ירגיש האדם בגופו קרירות והצטננות מהירה, והסיבה היא כי אלה הם מהמקבלים הטובים המושכים את החום אליהם, ולפי האמור נודע לנו שטבע ארג הצמר הוא לעצור בעד החום, וטבע ארג הפשתן הוא לקבל את החום, והם שני הפכים זה מתנגד לזה, והתורה הקדושה בהזהרה את האדם על שמירת הבריאות והחזקת החיים. צוהה עליו חקים נעלים נשגבים וטובים, והבטיחה שכאשר יקיים יחזיק ויתמיד בבריאותו.

והזהירה עליו מכמה דברים המתנגדים זה לזה, וכן כאן הזהירה שלא גלבוש בנד העשוי מצמר ופשתים יחדו כי טבעו של זה הפך טבעו של האחר ויכולים הם לפעול רעה על הנוף ולהזיקו כי זה מצנן וזה מחמם, לכן לא ילבשם יחדו, והמצוה הזאת היא מכלל הכתוב ושמרת כל הקיו, כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך.

ולא אחשוך פי עמי מלהביא פה עוד השערה אחת והיא; כי גול-המשפט של הרכוש הולך הלך ומתרשם באיסור שעטנו, לא לך להתאים את חופשי-השימוש שר הצמר הנעשק מהכבשה התמה, עם השמוש הרחב של הפשתן הבא לך כעבודה קולטורית כשרה ונעימה, המחאה האלמת של הבע"ה כשתבוא עתה תהפך לקול מרעים ברעש גדול והד של דימונסטריציה אדירה לקראת העול הכללי הנעשה תחת השמש לעבור על לא תגזול ולא תעשוק את הרכוש של הבע"ה. עוד אמנם יעלה החי במעלה קולטורית ע"י הרדיה המוסרית העליונה, עד שהשתתפותו האידיאלית עם התכונה היותר מלאה כבר תהיה לא נפלאה ולא רחוקה, ע"כ קח לך בציצית לתכלת ולבגדי כהונה בחופש והרחבה תערובות צמר ופשתן דוקא, וכל איש חכם לב יודע כי בתוך עמקי מצות התורה נסתרה רגשות מוסריות מאד נעלות להתפתחות האנושיות כולה לבסס אותנו בביסוס שלם של תרבות משוכללת העתידה לבא, וכל מה שכתוב בהקפת-הגויל של האותיות כאלה יקרא לעתיד כעת הכשר הלבבות.

הנוך העניך שאפראן אבד"ק ביוואלאר

סד.

ב"ה דארבאן

איתא במדרש בשעה שבאו יסורים על איוב אמר מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט והיה בועט ביסורין א"ל הקב"ה למה ישבת בסוכה של נ' דפנות? והוא פלא מאד ואומר דרשוני הובא בספר דרישת הארי מהנאון בעל שעהמ"ש במאמר שעהמ"ש, ולבי יהנה תבונה בניהאורו, דהנה הבינה לעתים בדרוש ט"ו כתב דענין הסוכה הוא כי נמצאו ב' מיני הנהגות, הא' טבעית כוללות וזו מסורה למערכות השמים וכל צבאם והב' השנחה פרטית שמורה וכמוסה אצלה, ואמנם ההנהגה הראשונה הטבעית מצד המערכה היא אשר מסר ה' לכל העמים אשר תחת כל השמים ר"ל שהם נתונים תחת כחות השמים והוראותיהם, אכן לנו עמו וצאן מראיתו, נתן מדרגה מעולה מזו כי לקחנו לחלקו להשגיח בנו בפרטיות והוציאנו מתחת יד צבא השמים וכסיליהם ואין עסק עמנו כלל, וכדי להרשים בנו רושם חזק מאמונה זו הנהגה הפרטית נצטוונו מצוה פרטית היא מצות הסוכה אשר הוראתה

לצאת חוץ מהבית אל תחת השמים לומר שאינו מתיירא מהם ואינו מחשיבם לכלום כי הוא מסוכך ומסוכב מסוכת ענני הכבוד ומסתופף בצלו יתכרך הדורך על במתי הכוכבים ומזרותיהם ומכניעם ע"ש דבריו באריכות כי נעמו והנה בעקידה פרשה אמור כתב דרפנות הסוכה רומזים, דהנה כתיב הנה טפחות נתת ימי ודרפנות הסוכה דקיי"ל בסוכה דף ו: שתיים כהלכתן ושלישית אפי" טפה רומזים לימי היי האדם ותשוקותיו, והמה שלשה, הטוב, המועיל, והערב, וזהו שתיים כהלכתן ר"ל שבחלקו הטוב והמועיל יכול האדם להשתמש בכל צרכו, אבל חלק הערב מהראוי להאדם הנלבב להתרחק ממנו בכל האפשרות ולא יתנה ממנו רק מהכרחיותו, וזהו ושלישית אפי" טפה לרמוז שלא יתנה ממנו כל צרכו רק מההכרח, וא"כ כשבאים ר"ל על האדם יסורים אף שאינם ערבים לו לאדם אבל עכ"פ המה מהמועיל כי יסורים ממרקין עונותיו של אדם וכמבואר במס' ברכות ה'. והנה כס' העיקרים מהחוקר אלקי מהר"י אלבו במאמר הרביעי פרק ה' ו' ד' האריך שם לבאר באריכות דהויכוח של איוב וחבריו היה, כי איוב אמר שהקב"ה הסיר השנחתו, הפרטית מן העולם ומסר הנהגת העולם לכוכבי השמים וכסיליהם והיא הנהגה טבעית, וא"כ מקרה אחד לצדיק ולרשע ע"כ בעט ביסורים שבאו עליו וחבריו אמרו שהקב"ה לא הסיר השנחתו הפרטית מן העולם ולא מסר רסן הנהגה ליצירי כפיו המה מערכת השמים ומזרותיהם ע"כ לא יבעט ביסורים ע"ש. ובמצודות דוד על ס' איוב האריך ג"כ בביאור על דרך זה. ובהקדמות אלו דברי המדרש מבוארים ע"נ בעזה"י. בשעה שבאו יסורים על איוב בעט בהם ואמר מי יתן ידעתי וגו' שהוא אמר כי הקב"ה מסר הנהגת העולם למערכת השמים והסיר השנחתו הפרטית מן העולם וא"כ מקרה אחד לצדיק ולרשע ע"כ בעט בהם א"ל הקב"ה למה ישבת בסוכה של ג' דפנות, דהלא ישיבת הסוכה מרמוז שלא מסרתי השנחתי למערכת השמים רק אני משניח השנחה פרטית על העולם, וכרברי הבל"ע וגם הני דפנות שהם שתיים כהלכתן ושלישית אפי" טפה רומז לג' חלקי התשוקות, ודופן שלישי טפה רומז לחלק הערב שלא ישתמש אדם בו לכל צרכו וזולת ההכרחיות וכמ"ש הבע"ק, וא"כ כשבאו עליך יסורים אף שאינם ערבים לך מדוע תבעט בהם כיון שהמה עכ"פ מהמועיל שממרקין העונות ודו"ק כי נכון.

סו

איתא במד"ר בראשית פרשה כ"ב פגע אדה"ר בקין א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדה"ר מטפה על פניו אמר כך הוא כחה של תשובה ואנכי לא הייתי יודע מיד עמד אדה"ר ואמר מזמור שיר ליום השבת עכ"ל המדרש. והמדרש הזה הוא מחוסר הבנה דמה ענין שבת

לתשובה וכבר הרבו כל המפורשים בביאורו. ולפענ"ד נ"ל בהתכת דברי המדרש אלו ובביאורו בדרך נחמד. דהנה כבר הרגישו הראשונים דאין מהני תשובה והא קי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ותרצו דהא הטעם דמלך אינו יכול למחול ע"כ משום דמלכותא לאו דילי הוא, אבל הבי"ת דמלכותא דילי שפיר יכול למחול ועיין במס' קידושין ל"ב. אמנם בספר לימודי ה' בדרוש ב' למעלת התשובה לא הונה לו בזה, דאף אם יכול למחול ע"כ היינו מעצמו אבל לא שיבזוהו אחרים וכעין מה שמחלק הר"ן במס' סנהדרין לענין חליצת מלך דאף דיכול למחול על כבודו בדבר מצוה ומ"מ בחליצה שהנשים יבזוהו אינו יכול למחול ע"ש. וכן מצאתי בתשו' הריב"ש סי' ר"כ שכתב בשם הראב"ד ו"ל נמי הכי דאף דקי"ל דאב ואם שמחלו על כבודם כבודם מחול, כבודו מחול אמרו אבל לא בזיונו. ונשנה בתשו' הריב"ש סי' ל"ג. וכן תשובה דומה לחליצה דאינו יכול למחול בכה"ג ע"ש. והדק"ל איך מהני תשובה. ותי' ע"ז בשו"ת שאילת שלום מה"ק בהקדמתו דכיון דהבורא ב"ה ברא והמציא את כל הנמצאים וגם הזמן הוא נברא א"כ הוא למעלה מהזמן כיון שהוא בראו, ואין חילוק זמניות לפניו ועבר והיה ועתיד שיה לפניו יח"ש [ועיין בעיקרים מאמר שני פ"ה וי"ט מענין זה] לכן כשאדם עושה תשובה נחשב למפרע בזיון שע"י החטא והפוס שעי' התשובה כאלו נעשו בזמן אחר ממש דלאיזה מהן ניתן משפט הקדומה כיון שאין חילוק זמן לפניו וכיון שהזיון והפוס נחשב לפניו כאלו נעשו בזמן אחר ממש לא נקרא בשם בזיון כלל כיון דשובו עמו הפוס שע"י התשובה ושפיר מהני תשובה ע"ש. וכיון דעיקר תועלת התשובה הוא מפאת שהבורא ית"ש הוא למעלה מהזמן והעתיד כעבר והיה לפניו ואין לבנות העבירה למפרע בשם בזיון כלל ושפיר יכול למחול, א"כ לפי דעת הפילוסופים הכופרים בחידוש העולם והבל יפצה פיהם לומר כי העולם קדמון הוא, א"כ לפי טענתם אין במציאות כלל הנהגה למעלה מהזמן אין מהראוי להועיל כה התשובה כיון שהבל תחת הזמן הננו א"כ הזיון מהחטא הוא קודם בזמן להפוס שע"י התשובה ושפיר מיושב החטא לזיון ואינו יכול למחול. והנה הרמב"ם בספרו מורה נבוכים ח"ב פרק כ"ז כתב כבר ביארתי לך שהאמת חידוש העולם הוא יסוד התורה כולה בהכרח והנה כל התורה וכל עיקרים עיקרי אמונה נתלים על יסוד זה, ולכן שמירת השבת הוא יסוד לכל התורה כולה, וכ"כ שם בפרק כ"ה שאמונת קדמות העולם ע"ד אריסטו היא סותרת הדת מעיקרה, והכוזרי כתב שם שאם היה מצטרך בעל התורה להאמין ולהודות בהיולי קדמון לעולמים רבים לפני העוה"ז לא תפגם אמונתו כי הוא מאמין שהעוה"ז מתחדש מזמן הידוע ואדם וחוה ראשונים לכל. וגם כתב שהמורה לא מנה בין י"ג עיקרים עיקר של חידוש העולם וע"ז השיג האברבנאל שם שהשבת הוא כדי להעיר ולהאמין חידוש העולם בששת ימים וחומר מצות שבת יוכיח ע"ש.

ועיין בעקידה בראשית בשער הרביעי ובכל"י עה"ת פרשה בראשית עה"פ אשר ברא אלהים לעשות. ובספר תורת האדם חלק שני מדודי הרה"ג הישיש אבד"ק פאלטישען שליט"א במאמר בענין חידוש העולם האריך באריכות בזה ע"ש. היוצא לנו מזה מבואר דמצות שבת הונה ליסוד נאמן על אמונת חידוש העולם ושלא כדעת המתפקדים לומר שהעולם הוא היולי קדמון. והנה בסנהדרין ל"ח: מבואר דאדה"ר כופר בעיקר היה. וי"ל דאדה"ר נסתפק באמונת חידוש העולם יש מאין וכדעת המתפלספים דהעולם הוא קדמון. ועיין במת"כ על המד"ר בראשית פ"ט"כ' והייתם כאלהים מן האילן אכל וברא העולם הרי שהאמין בקדמות העולם ע"ש. ותפס אדם ג"כ בדעת הנחש המשובשת ונתפתה לדעתו. ובהצעות אלו נבא בארה לבאר דברי המד"ר שהצגנו בראש האמור בעהשיית. פגע אדה"ר בקין א"ל מה נעשה בדינך? א"ל נתפשרתי ועשיתי תשובה ונתקבלה תשובתו כי בטל ממנו גזירת נע וגד ע"י התשובה דבתחילה נגזר עליו נע וגד תהי. וע"כ לומר דכיון דהקב"ה חידש וברא העולם יש מאין א"כ הוא למעלה. מהומן והעבר והעתיד והנה המה לפניו משום הכי הוי החטא והפיוס שע"י התשובה בזמן אחד ולא מקרי בזיון כלל, ושפיר מהני מחילת הקב"ה ע"י התשובה, ומה מוכרח ע"כ לומר דהעולם נתחדש יש מאין ודלא כדעת הסוקרים דהעולם הוא היולי קדמון דאל"כ לא היה מהני תשובה. וכיון שכן, מיד עמד אדה"ר ואמר מזמור שיר ליום השבת, דכיון שהעולם נברא יש מאין ע"כ לומר כדעת הרמב"ם והאברבנאל ובע"ק ושאר המפורשים דמצות שבת הוא יסוד מונה לאמונת חידוש העולם, כי אדה"ר נצטוה על שבת כמבואר במד"ר בראשית סט"ו עה"פ ויניחם לכן כששמע מקין שנתקבלה תשובתו אמר מזמור שיר ליום השבת ושב על שגנתו שמעה באמונת חידוש העולם. ודו"ק כי נכון הוא כסייעתא דשמיא.

הק' נחום שמרי"י שעכמער אבד"ק דארכאן.

סו

ב"ה סאדאגורא

שאלה: כמי שלא נודע לאיש אם היה לו אחים אך זאת ידוע שאביו נשא אשה אחרת ונסע עמה לגור במקום אחר ולא ידענו מה היה לו אם יש איזה חשש בדבר לעגן אשת המת הנ"ל שתשב ותצפה אולי יתוודע להם במה אחר.

הנה אין ספק שאין לחשוש בזה כלל וכלל, אחרי שהדין מבואר בש"ע אהע"ז ה' יבום ס"י קנ"ז סעיף ו' דאם לא היה מחזק באחים אין לחשוש ואף עד אחד אינו נאמן להעיד על אחד שהוא אהווא דמיתנא. ואף המהרי"ט בתשובה ח"א

סי' פ"ב לא אסר רק בהיה עד אחר, אבל באין כאן עד אחר ולא שום קול ברור דגם המהרי"ט מורה ועיין בשו"ת בית אפרים אהע"ז סי' קל"ב שלא הניח מקום שלא נשתטח בו ובריר הדברים כשמלה. וגם הבי"ש סי' קנ"ז סק"ו לא החמיר כ"א בע"א או קול. ועיין בפ"ת שם שמביא כמה תשובות, ולא נשאר רק הרשב"ם בב"ב קל"ד נראה מדבריו דרך היכי דלא מוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני או מותרת מטעם ס"ס דלמא לא היה לו אה. ואת"ל דהיה לו אה דלמא היה להמת בנים, והיא יחידה לגבי כל הפוסקים. ובתש"ו ב"א הנ"ל רוצה לסבב גם דעת הרשב"ם להתיר בנידונו שהיה קצת קול דסיפרו דהנפטר אמר באיזהו פעם דיש לו אה ומטה דברי הרשב"ם לסברא אחרת ע"ש. ומכ"ש בנ"ד דלפי דברינו אין שום קול כלל וכלל. והמהרי"ט דנוטה קצת אחרי דברי הרשב"ם, לא הביא כלל דברי הרשב"א סי' ע"ב ד"ה ר' סבר דנראה מדבריו בהדיא דהיכי דלא מוחזק לן באחי אין שום חשש כלל. ואולי אלו היה המהרי"ט רואה דברי הרשב"א לא היה מהמיר אף בנידונו, ומצאתי גם בתש"ו נודע בשערים סי' כ"ד דפסק להתיר, ואם כי שם היה המעשה דאביו לא נשא עדיין אשה, ולא חשש פן נשא והיה לו בנים. וגם הד"ה בתש"ו אע"ז ח"ב סי' קס"ה דתיר בזה מטעמא דאמרינן בריש פרק האשה בתרא דאם הלכה בעלה וצרתה חיישינן כו' משמע דאם בעלה לבר הלך אין חוששין לכולם ולפי דברי התוס' שם הטעם דתליא במעשה ואף לרובא דתליא במעשה לא חיישינן, עכ"פ מתוך תשובותיהם באריכות נראה להדיא דאף בכה"ג מתירין. ועי' ביבמות קי"ט היה לה המות כו' במשנה שם דאין חוששין אף עם בעלה דהוי מיעוטא דמיעוטא סוף דבר בנ"ד אם אחרי החקירה והדרישה במקום שהיה שם אבי המת לא יתודע אף באיזהו קול שהיה לו בנים, לית דין צריך בושש דהאשה הזאת מותרת להנשא בלי שום ספק.

הק' חיים ראבינאוויטש רב דק' סאדאגורא

סז

בפ' חיי עה"פ ויקם אברהם מעל פני מתו מביא האבן עזרא וז"ל: פני מתו. רמז לגוף, ועוד תמצא פי' לאמר עכ"ל. והמבארים רבו כמו רבו, ולפענ"ד דבריו המהורים המה פשוטים מאוד ונכונים למבין. דהנה על זכר צ"ל מת ועל נקבה מתה כמאה"כ [שמות ז"כ] והנה אשר ביאור מתה [ושם ט"ד] וממקנה בני ישראל לא מת אחר, א"כ כאן דמיירי בשרה למה אמר מעל פני מתו לשון זכר? ע"ז אמר רמז לגוף וגוף הוא לשון זכר, וגוף מת שייך לומר בין על זכר ובין על נקיבה, ועי' בפ' אמור באע"ז על נפשות מת לא יבא, גוף מת והגוף

הסר וכו' ג"כ כוונתו לפי שאין לומר דקאי על נפשות מלבד שהנפש אינו מת היה צריך לכתוב בלשון נקבה ולא מת. ע"ז אמר האע"ז חסר נוף כאלו ה"ו צריך לכתוב גוף מת ושייך שפיר לשון מיתה ולשון זכר, ודברי האבי עזר שם אינם ברורים. [ועיין בס' אוצר השרשים בערך מת שמביא ג"כ מעל פני מתו, ר"ל גוף המת שלו] ומה שכתב עוד האכע"ז ועוד תמצא פ"י לאמור, הוא קאי עה"כ וידבר אל בני חת לאמור, ע"ז אמר כשתעיין בחיבורי עוד תמצא פ"י ע"ז כי לכאורה נראה כשפת יתר תיבת לאמר. ודו"ק.

(*א)

דיא משנה ברינגט אין פרקי אבות פ"ג עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים אין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, מאין באת מטפה סרוחה וכו'. איז דאך אייגענטליך קשה דער דאפפעלטער אויסדרוק, נאָכדעם ווי דער תנא האָט שאַן איינמאל געזאגט מאין באת כו' וואצו ברויך ער דאנן נאכמאלס וויעדערהאלען דיעזעלבע ווערטער? דאָהער קעננען וויר זאגען דאס דער תנא עקביא בן מהללאל אויסערדעם דאס ער ערקלערט אונז נאכהער דאס דער מענטש זאלל קיקען אין דיא דריי זאכען וועלכע זינד אנבעלאנגט אין גשמיות זאוויא ער זאגט אויך מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, זא מיינט ער אים אנפאנג דאס דער מענטש זאלל זיך בערעכענען אונד שויען אויף דיא דריי הויפט פונקטע וועלכע זינד גונע צום נפש, אונד צוואר קעננען וויר דאס אויף דער ארט זאגען, דאס דער תנא האט מכוון געוועזען אויף דעם וואס ר"ש זאגט אונז אין פ"א על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילת חסדים, דען נור דורך דיא דריי זאכען האט גאטט בעשאפפען דיא וועלט, דען זיי געבען דען מענטשען דען ריכטיגען צלם אלהים, דער תלמוד ברינגט אונז אויך [גדה ל:]: בעוד שהתינוק במעי אמו נר דלוק על ראשו ומלמדין אותו כל התורה כולה, קעננען וויר דען זיין פאם דיעזען מאמר אויף דיעזער ארט פערשטעהען, דען דאָס וויסען וויר דאסס דאס נפש אלוקי וואס דער מענטש בעזיטשט האט אין זיך דיא אייגענע שאפט משיג צו זיין דיא גאנצע תורה עפ"י שכל אהנע דאס דער מענטש זאלל

(*) לבקשת רבים וכן שלימים שרצונם והפצם שארפים בעתוני גם איוה מאמר בשפה המדוברת—זשארנאן—גמרתי שמהחוכרת הזאת והלאה אדפיס א"ה בסוף כל חוכרת מאמר אחד בלשון זשארנאן.

העורך

זיך דארפֿען איבער איהר מיגע זיין, זאווע וויר פינדען אויך ביי דיא אבות הק.
 דאס זיי האבען מיט זייער אייגענען פערשטאנד משיג געוועזען השגחת הבורא.
 זאווע דער תלמוד ברינגט [נדרים ל"ב:] בן ג'שנים הכיר אברהם אבינו את בורא,
 נור ווען דער מענטש קאממט אויף דיעזער וועלט זא ווירד פאן איהם די גאנצע
 תורה וואס דאס נפש אלוקי האט משיג געוועזען פערגעססען דען דיא אייגענשאפט
 פאן דעם מענטשען איזט, ער זאלל זיך מיגע זיין איבער תורה זאווע עס שטעהט
 אויך [תהלים א'] ובהורתי יתנה יומם ולילה, דאס ברינגט אויך דיא גמרא [מגילה ו:]
 יגעת ומצאת תאמין והני מלי בד'ת, אונד מיר פינדען אויך אין דיא ספרי יראים
 דאס אללעס וואס דער מענטש איז משיג אין דער תורה, אבצוואר עס צייגט איהם
 אויס דאס ער האט עס יעצט מחדש געוועזען, דער אמת אבער איזט דאס עס
 איזט ניכט קיין נייעס, זאנדערן ער האט געפינדען דאס וואס עס איזט פאן איהם
 פערגעססען ווארדען, בשעת ער איזט געקאממען אויף דעם עולם, דאס זאגט אויך
 שלמה המלך [קהלת א-י] יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא אבער אין דער
 ווירקליכקייט כבר הי' לעולם דען וועהרענד דיא נשמה דאס נפש איזט געוועזען
 אויף יענעם עולם האט זי געוואוסט דיא גאנצע תורה דאס זאגט אויך דיא גמ'
 יגעת ומצאתי תאמין, ווייל לשון מציאה געשיקט זיך נור אויף זא איינער זאכע
 וועלכע מאן האט פערלארען, אין לויט וויר האבען יעצט ערקלעהרט געשיקט
 זיך מיט רעכט דער אויסדרוק מציאה דען דארוך וואס דער מענטש איז זיך מיגע
 איבער דער תורה'ק געפינט ער דאס וואס עס איזט פאן איהם פערגעססען געווארדען
 דאהער וועגן יעדער מענטש זאלל זיך דאס בערעכענען, זא ווירד ביי איהם זיין איין
 בעזאנדער פערגניגען זיך משתדל זיין איבער דער תורה'ק אין צווייען, (1) איזט עס
 אין דער אייגענשאפט פנים מענטשען זיך צו בעשטרעבען נאך צו זוכען צו פינדען
 דיא זאכע וועלכע ער האט פערלארען, (2) ווירד איהם דאס לערנען דער תורה'ק
 ניכט זא שווער פארקאממען, אונד דער מענטש ווירד זיך ניכט מייאש זיין אונד
 זאנען וואצי זאלל איך מיך פלאנען אומזאנסט, ניכט איך האבע געקאנט, ניכט איך
 ווערדע קעננען פערשטעהען דיא תורה, ווייל ער האט דאך איינמאל יא געקאנט אונד
 עס איזט דאך הערליך גענעבען איין כח אין זיין נפש משיג צו זיין דיא תורה'ק נור
 דער מענטש דארף זיך בעשטרעבען ער זאלל צוריק פינדען דאס וואס ער האט פערלארען
 בשעת ער איזט געקאממען אויף דעם עולם, דאס איזט אונד אויך דער תנא עקביא
 בן מהלאל מרמו אונד זאגט דע מאן באת ווייס אונד בערעכען דרך גיט פאן
 ווא שטאממט דין נפש, דען דין נפש שטאממט פאן זא איין ארט ווא עס האט
 געלערנט דיא גאנצע תורה, נור אבער בשעת דאס נפש איזט געקאממען אויף דער

וועלט אונד האט זיך מדבק געוועזען אין גוף האט עס דיא גאנצע תורה פערגעססען
 דאהער דארפסט דאך משתדל זיין מיט אללער מעגליכקייט נאך צו זוכען נאך
 דער אבירה נאך דער פערגעססענער תורה אונד דאס ווירט דא בעהש"ת זיכער
 פינדען. יעצט האבען וויר דען צווייטען פאלל ולאן אתה הולך דען בערענקען
 וויר וואנן עס קאמט דיא צייט דער מענטש זאלל שטערבען דער גוף בלייבט לעגען
 אין קבר אונד ווירד פערפוילט, אבער דיא הייליגע נשמה קעהרט צוריק צו איהר
 מקום פאן ווא זיא איזט געגאנגען ווארדען, דען דאָרט איזט איהר עיקר לעבען
 אונד דאָס הייסט אויך השארת הנפש וואָס דאָס נפש החיוני בלייבט איבער נאָכ-
 דעם וואָס דער גוף טיילט זיך אָב פאן דער נשמה. איין בעווייז דאָס עס איזט
 זאָ וינד דיא טרערען וועלכע מאן פערגייעט ביי חוברת נשמות דאָס איזט איין ריכ-
 טיגער בעווייז דאָס דאָס נפש החיוני דיא נשמה הק' פאן דיא פערשטארבענע
 לעבט נאָך אונד איבט אויך אויס איינע געוויסע אַנציהונגס קראפט אויף דיעזעניגע
 וועלכע וינד צוריקגעבליעבען, דען דאָס איזט אויך בעקאנט דאָס עס איזט גנור
 על המת שישתבח מן הלב, טראָצדעם ווען עס קאמט צו חוברת נשמות איזט
 דער שמערין זאָ פריש אונד דיא טרערען געסען זאָ וואָרס גלייך דער פאלל איזט
 יעצט געשעהען, דאָס אללעס איזט איין פראַקטישער בעווייז דאָס דאָס נפש
 לעבט, דאָדורך דאָרף אויך טראַכטען דער מענטש דאָס ער זאלל מקיים זיין דיא אללע
 מצות התורה וואָס דאָס איז דער עיקר עבודה וואָס אין דעם הענגט אויך דאָס חיי
 הנפש, דאהער פאללס דער מענטש בערעכנעט זיך לאן אתה הולך וואָהין דאָס נפש
 געהט נאך דעם אָבלעבען, איז ער אויך מקיים דעם עמוד העבודה. יעצט ווערדען
 וויר ערקלערען דען דריטטען עמוד נעמליך נמילת חסדים, וויר פינדען אין פרקי
 אבות [פ"ג"מ"ה] ר' אליעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלה
 אונד דיעזער כלל איזט איינע הויפטזאכע אין יעדער הינויכט וואָס עס איזט גוגע
 צו גמ"ח אונד צדקה אונד פאללס עס פינדעט איינער זאָוויי בעוה"ר עס פינדעט
 זיך צווישען אונד זעהר פיעלע וועלכע וואָללען זיך גערעכט מאכען אונד זאָנען איך
 קאנן מיך נישט אָנגעבען מיט זאָלכע זאכען, צדקה קען איך נישט געבען איך האבע
 נישט קיין מותרות איך האבע קוים וועפיעל איך דאָרף האָבען פיר מיין אייגען געד-
 ברויך, אונד וויערערום גמ"ח קאנן איך מיך נישט בעפאססען ווייל עס איזט נישט
 פיר מיין קרעפטע אונד דער גלייכען זאָלכע תירוצים, זאָ זאנע איך דיר זאָלסט
 וויססען לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון אָב דאָ האָסט אויך עוסק געד-
 וועזען באמונה אין דעם וואָס השי"ת האָט דיר אנפערטרויט אונד צו האָסט דאָ
 אויך זאָ געטון זאָוויי השי"ת האָט דיר געהייסען, דאמאלס פאללס דער מענטש ווירד

זיך נור דאס בערעכנען, זא ווירד ער אויך מקיים זיין דעם עמוד גמ"ח.
 וויר קעננען אויך דיא אָביגע דריי שאלות פאָס תנא עקביא בן מהללאל גע-
 ברייכען אויף אונזערע געגענווערטיגער לאַגע, אונד צוואַר ליגענט אין יעדער שאלה
 אויך דער ווירויף, וועגן וויר בעמערקען דיא טרויריגע לאַגע דעם יודענטומס וואָ
 דער יוד ווירד איבעראַלל פערפאָלגט אונד פערזיקוטירט, דאָ לאָזט מען איהם נישט
 זיטצען אונד דאָ לאָזט מען איהם קיין געשעפט מאַכען אונד נאָך זאָלכע הינדער-
 ניססע, זאָ שטעלט זיך אונד דיא פראַגע מאין באת? וואָפאָן קאָממט אונד דיא
 פערפאָלגונגען פאָן אַללע זייטען מעהר פאָן אַללע פעלקער? דאָרויף קאָממט אונד
 זאָפאָרט דיא אַנטוואָרט מאין באת דיא אַללע פערפאָלגונגען אונד פערזיקוציאָנען
 קאָממען אונד דורך דעם עונש פאָן איין, דעגן דיא בעדייטונג פאָן איין איזט אויך
 נישט, דאָס הייסט ווייל מען איזט נישט מקיים דיא תורה, דעגן וועגן וויר בעמער-
 קען איזט בעוה"ר הייטע צומאָגע דער כבוד התורה וויא אויך דער מצב היהדות דיא
 יסודות פאָס יודענטומע זעהר בשפל המצב אין איינעם זעהר טרויריגען צור-
 שטאנדע, פאָראַללעס אונד אין ערשטער רייע איזט דער ש"ק וועלכער איזט אונד
 גענעכען וואָרדען נאָך פאר דער גאנצער תורה וועלכע איזט גענעכען וואָרדען אויף
 דעם באַרג סיני, וואָס דער ש"ק איזט איינער פאָן דיא דריי קדושות וואָס איזט
 מחבר דיא יודען צו השי"ת, קדושת הקב"ה, קדושת ישראל, וקדושת השבת, אונד
 אַמענדע איזט עס בעוה"ר זעהר לייכט מחלל שבת צו זיין אונד מאָן בעדענקט גאָר
 נישט וויא ווייט דער איסור דאָפאָן איזט, אונד דאָס דאָדורך וואָס ער איזט מחלל
 שבת מאַכט ער ח"ו איין פירור בין הדבקים, אונד וויעדער ווירד זעהר פיעל דיא קדושה
 פאָס יודענטומע געשוועכט דאָדורך וואָס מאָן היט נישט הל' נדה זאָווייט עס גע-
 הער צו זיין, דעגן נדה איזט אין כל פאָן עריות אונד אונזערע הייליגע חכמים האָ-
 בען אויסגערעכנעט דריי זאכען וואָס פאללס מאָן וויל דעם מענשען הרגנין ער זאָלל
 אויף איינס פאָן דיא דריי זאכען עובר זיין זאָלל זיין יהרג זאל יעבור, אונד דיא
 דריי זאכען זינד; ע"ז, גלוי עריות ושפיכות דמים, אַלזאָ רעכנען אונד דיא הייליגע
 חכמים גלוי עריות פאר שפיכות דמים, אונד בעוה"ר וויעפיעל היטען עס נישט זאָ
 וויע עס געהער צו זיין, יעמציט האָבען וויר נאָך איינע פראַגע ולאן אתה הולך?
 וואָהין געהסט דוא, דאָס הייסט; ביז וויא לאַנגע נאָך ווערדען וויר איממער ליי-
 דען פערפאָלגונגען אונד אונטערדריקט זיין פאָן אַללע זייטען? דאָרויף האָבען וויר
 אויך זאָפאָרט דיא אַנטוואָרט, ולאן אתה הולך דאָס הייסט; דוא יוד ווירסט זאָ-
 לאַנג ליידען פערפאָלגונגען אונד פערזיקוציאָנען פאָן זייטענס אַנדערע פעלקער, ביז
 וויר ווערדען מקיים זיין דיא תורה הקדושה וואָס דיא עשרת הדיברות בעגינען מיט

דעם וואָרט אנכי וואָס דאָס וואָרט בעטריבסט 81 פונקט זאָפיעל וויעפיעל דאָס וואָרט לאן, דאָמאלס וואָנן וויר ווערדען מקיים זיין דיא אַללע פרטים דיא אַללע איינצעלהייטען פאָן דער תוה"ק, הן וואָס עס איזט נוגע אין עניני הנפש זאָווע וויר האָבען פריהער ערקלעהרט אונד דיא דריי יסודות תורה ועבודה וגמילת חסדים ווערדען איממער ביי אונז זיין, והן אין עניני הגוף זאָווע דאָס היטען דעם ש"ק אונד נדה אונד בכלל אַללע מצות התורה, דאָמאלס פאַללס עס ווירד אונז אויפגעהען דיא פראַגע ולפני מי אתה עתיד ליתן דין והשבון? ווערדען וויר קעננען נאָנץ פריי זאָנען לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה וואָס ער איזט איין יודע מחשבות אונד ווייסט דאָס וויר האָבען אונז בעשטרעבט צו היטען דיא תוה"ק וויא עס גע" הער צו זיין, וזכות התורה יעמוד לנו שנושע בכל הפרטים והשי"ת יברך את כל העולם כלו בשלום

חידה *

אם תקרא ראשית מלתי
תמצא כי לגור עליך באתי,
אם תשכיל אך באחריתי
תראה כי לסעד לב מטרתי,
הסר רגלי וראשי ממנו
למפרע שם בהמה הנני.
קה מאתי אות השני
בארץ הקדושה תמצאני
אבל אם מרגלי תסורני
לאחור שם אדם תקראני
ואם מתחלה ועד סופי תכתבני
שמי, ארץ בחלק העולם שלנו תכירני

ט פ ר י ת
אובן מרגליות
הז אבנך דוד אבנך

(*) פתרון החידה ושמות הפותרים אדפיס אי"ה בחוברת הבא.

קבוצי אפרים

שנה א'

סובין מחי תורה בענין הלכה דרוש וחידוש ואגדה
מרבני גאוני זמנני.

יופיע פעם אחת בחודש

על ידי העורך

אפרים לנדא רב בבאקארעשט

בעל מחבר ספרי אוצר התורה קמא ותנינא

מחירו לשנה ששה פראנק. ובשאר הארצות לפי ערך שמרי המדינה
למחברים השולחים ספריהם

אדמים מודעה פעם אחת עבורם

KWITZEI EFRAIM

Talmudisch wissenschaftliche Monatsschrift

ERSCHEINT EINMAL MONATLICH

REDIGIRT VON

RABBINER

EFRAIM LANDAU

BUCAREST, Str. TRAIAN 18

ABONNAMENT Jährlich 6 Francs

JASSY

DRUCK „PROGRESUL“ A. GRINBERG, Str. Ștefan cel Mare

1915

אל הקוראים הנכבדים!

זה שנה תמימה שהתחלתי להו"ל המכ"ע הנוכחי שכלו מוקש לתורה ולתעודה, הן בעניני אנדה, והן בעניני הלכה, וקויתי ששלומי אמוני ב"י בודאי ימהרו ויתנו חתימתם עליו, יען שבימים האלו שמועטים המה בני עלי' ולדאבונינו כתי כנסיות ובתי מדרשות רקנים ואין מי שיאחד אותנו לקרבנו לפני אבינו שבשמים, וזלת ע"י מכ"ע שנרים כשופר קולינו ולזעוק מרה על השערירי' שנתהוה בעולם היהדות, אי' לזאת חובה קדושה רובצת על כאו"א מאהב"י לחתום על העתון הזה בהמחיר הלא מצער סך ששה פראנק לשנה, ולבסוף מעט מזעיר המה ששלחו מחיר החתימה בתורה להשי"ת על רעיון הוצאות העתון הנוכחי—כאשר עיני הקורא יחזו משרים מרשימת החותמים שנרפס בכל חוברות—ויתרם כקול קורא במדבר כן אקרא להם ע"י המכ"ע שישלחו לי המגיע מהם ואין קול ואין קשב, עד מתי יאריך זאת? לזאת קוראי נכבדים, מי לה' אלי! מי אשר חפצו בהמכ"ע ימהר וישלח לי דמי החתימה, ומי שאיננו הפך בו, יודיעני וגם ישלח לי המגיע ממנו ואחדל לשלוח לו עוד, כי לא אוכל לותר אף על דמי חוברת אחת כי ממש במסירת נפש אוציא כעת המכ"ע לאור. תקותי רעננה ששארית ישראל לא יעשו עולה וכאו"א ישלח לי תומ"י המגיע מאתו, ובזכות זה תבוא עליו ברכת טוב, והשי"ת יברך את עמו בשלום.

העורך

פתרון החידה מחוברת י"א ושמות הפותרים אדפים אי"ת בחוברת הבא.

סח.

ב"ה באקוי

הנה [כשופטים י"א-ל"א] בנדר יפתח שנדר כתיב, "והיה היוצא מדלתי ביתי לקראתי בשווי בשלום מבני עמון והיה לה' והעליתיו עולה". והמפורשים המפורסמים הר"ק והרלב"ג ודעימיה פ"י להאי קרא בדרך או. או. וכך אמר "והיה לה" אם יהיה בלתי ראוי לקרבן, יהיה קודש לה'. או אם יהיה ראוי לקרבן, והעליתיו עולה". אולם חכמי המדרשים ז"ל דרשו להאי קרא דיפתח נדר שלא כהוגן, ואינם מחלקים את המקרא. רק פ"י שנדר בסתם. יהיה מה שיהיה והעליתיו ע"ג המזבח לעולה לה'. כמבואר במד"ר סדר חיי פ' ס"ג'. ובמד"ר בחקותי פל"ז. ובמדרש תנחומא בחקותי ס"י ה'. ובתנ"כ ס"א ר' פרק י"א עש"ה. אמנם כן מהש"ס דילן תענית ד'. איננו מבואר. דלא ס"ל כגדולי המפורשים הפשטנים הנ"ל. ואדרבה דלפ"י המפורש הנ"ל שמחלקים את המקרא כאמור. יש ליישב קו' המהרש"א בחי' אגרות שם. שהרי אמרו יפתח שאל שלא כהוגן, והיה היוצא מדלתי ביתי וגו' יכול אפילו דבר טמא כו'. ופירש"י דבר טמא כלב או חזיר עכ"ל. ורקדק המהרש"א. והק' דל"ל למימר יכול אפילו דבר טמא, שפי' הול"ל מיניה וביה. יכול אפילו בתו כו' ע"ש מה שתירין. אבל לפ"י המפורשים הנ"ל דנדר יפתח או. או. קאמר כנוכח. א"ש דלא נקטו הש"ס יכול אפילו בתו משום דבתו שפיר יכולה להיותה קדושה לה'. להתייחדה ולהפרישה מבני אדם. לבל תנשא לאיש כמו שכן עשה לה לפ"י המפורשים הנ"ל. ולהכי נקטו רק משום דיכול אפילו דבר טמא כגון כלב או חזיר דאינם ראויים להיות קודש לה' ומש"ה השיבו לו שלא כהוגן וגודמנה לו בתו מה דלא ניהא ליה להניח בתו נזירה. ועפ"י המפורשים הנ"ל מיושב ג"כ ולק"מ קו' המהרש"א שהק' שם דלהמד"ר הנ"ל דמדמה אדם לדבר טמא, ודינו כדתנן אמר על בהמה טמאה הרי עלי עולה לא אמר כלום (תרומה כ"ו:) וא"כ לא חל כלל נדר יפתח בכחו ע"ש שמסיום דצ"ע ולהנ"ל דאו, או, קאמר שפיר חל עלי' נדרו לשבת ברודה להיות מקודשה לה'. רק פנחס היה יכול להתיר נדרו אלא שלא רצו לילך וא"ו והיינו דקאמר "הצרי אין בגלעד", ולק"מ קו' המהרש"א ורו"ק.

ולפענ"ך נ"ל עוד להכריח פ"י המפורשים עפ"י מ"ש בנדרים י'. שלא יאמר אדם לה' עולה כו' ע"ש. ובפ"י הרא"ש כ' הטעם משום דאם יקדים השם לקרבן ונמלך מלגמור דבריו ולדודה, ונמצא שהזכיר שם שמים לבטלה ע"ש. והשלה"ק פ"י הטעם שלא יאמר לה' עולה. רק עולה לה' שמה ימות בין מלת לה' ובין מלת עולה. ונמצא שהוציא שם שמים לבטלה. ואחריו הדביקוהו כל המפורשים. ונקטו

הטעם שמא ימות ר"ל. ועיין בנהל קדומים ריש פ' בראשית מה שהעיר בזה ע"ש. ואני מצאתי בתוס' ישנים יומא ל"ט. ד"ה ויאמר לה' חטאת שהר"א הק' מנדרים י'. שאמרו לא לימא אינש לה' קרבן דילמא פשע ומדכר שם שמים לבטלה. ע"ש מה שתי' וכל המפורשים במה"כ לא ראו להתו"י הנזכר. ועיין בישועות יעקב יו"ד סוס"י קמ"ה ע"ש ובמה"כ נעלם ממנו כ"ז. וא"כ אם נימא כחכמי המדרש הנ"ל שאינם מחלקים את הפסוק כנ"ל, א"כ קשה דהול"ל "והעליתיהו עולה לה'. ומדקאמר קרא "והיה לה'. והעליתיהו עולה" והקדים מלת לה' ש"מ דמחלקינן לקרא. ואו, או, קאמר. ומה שאמר והיה לה' כלומר אם יהיה בלתי ראוי לקרבן, והיה קודש לה'. ומה שאמר והעליתיהו עולה, ענין אחר הוא, אם יהיה הדבר ראוי לעולה. ועפ"ז א"ש נ"כ מ"ש יפתח בפסוק ל"ה שם. ואנכי פציתי פה אל ה' לא אוכל לשוב. ובתו גם היא אמרה בפסוק אבי פצית את פיך לה' עשה לי כאשר יצא מפיך כלומר שהתחלתי והקדמתי לאמר והיה לה'. קודם שאמרתי והעליתיהו עולה וא"כ לא אוכל לשוב ולומר שאין הנדר חל הואיל ואינך ראוי לעולה. ואני מוכרה להפרישך. לשבת בדודה ותהיה מוקדשה לה'. ועפ"ז א"ש מה שסיים שם בפסוק ל"ט ויעש לה את נדרו אשר נדר והיא לא ידעה איש, כלומר בזה עשה לה נדרו במה שלא ידעה איש וקיים בה תנאו הראשון מה שפצה והתחיל בנדרו והיה לה' כי תנאו האחרון בנדרו מ"ש והעליתיהו עולה איננה חל עליה כלל באשר איננה ראויה לעולה כלל. כקו' המהרש"א הנ"ל ודוק כי כו"נ.

ומה שיש להעיר לדעת המדרש שרצתה לילך לפני הסנהדרין שמא ימצאו פתח לנדרו. מאין יצא להם דרש זה? יעיין במדרש תנחומא פ' בחקותי סי' ה' שדרשו הא דכתיב שם בפסוק ל"ז הרפה ממני שני חדשים ואלכח וירדתי על ההרים וגו' א"ר זכריה וכי יש אדם יורד על ההרים. והלא בנ"א עולים על ההרים, מהו "וירדתי על ההרים" אלו סנהדרין כמה שנאמר שמעו הרים את ריב ה' כו' ע"ש. ויש ליישב לשון "וירדתי" אצל סנהדרין? שאמרה לשיטת אביה יפתח שאמר אני שופטי ישראל ראש הקצינים. אשפיל עצמי ואלך אצל פנחס כו' כמבואר שם במד"ר ובתנחומא ובתנר"א הנ"ל. וממילא מוכח שגם כבוד הסנהדרין היה שפל בעיניו שהרי היה ע"ה כהמדרשים הנ"ל וכפסחים מ"ט: ולכך לשיטת יפתח אמרה "וירדתי על ההרים" דהיינו סנהדרין. ודוק. ומה שיש עוד להעיר על מה שדקדקה בת יפתח ואמרה הרפה ממני שני חדשים וגו' ואבכה על בתולי. מדוע שני חדשים דוקא? אפשר לומר שבוה רצתה להטמין ברמו המליצה ולהראות ליפתח אביה כח הסנהדרין שגם הטבע מסכמת על גזירתם שאם נמלכו הב"ד לעבר השנה, הבתולים של בת ג' שנים פחותה חודש העבור שנבעלה חזרין, גם אם פחותה יום

א' מחדש העבור, בתוליה חזרין, ואם לא נתעברה השנה נתמלאה לה ג'ש ואין בתוליה חזרין כמבואר בירושלמי כתובות פ"א דה"ב ונדרים פ"ה דה"ח ע"ש. וא"כ הסנהדרין יכולים לעשות מחדש אדר ב' חדשים בכדי להחזיר הבזולים, וזאת כיוונה באמרה הסכום שני חדשים. והו"ק.

בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי והגליל

ס"ט.

ב"ה ביוואלאר

במס' יומא ס"ט. כיון שראה [אלכסנדר מוקדון] לשמעון הצדיק, ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו, אמרו לו, מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה? א"ל דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי [עיי"ש במהרש"א בח"א]. הנה מרם יצמח כל שיח להפיץ אור בהיר ע"פ המאמר הזה, עלינו לדעת מראש כי אלכסנדרוס מוקדון ה"י חכם גדול ובעל דעות רמות ונעלות, משכיל על דבר אמת, אשר לרוב פרסומו ותהלתו בפי כל יחסו לו גם חכמינו ז"ל שיחות רבות הכוללות דברי מוסר וחכמה למרבה, וביניהם האגדה הנפלאה ע"ד עשר השאלות ששאל לוקני הנגב [תמיד ל"א: ועוד] וכבר העיר הגאון בעל מאור עינים [ע"י] כי כעין אלה שאלות ותשובות על הנהגות האדם ותכונותיו, וזכר פלוטרכו בספרו "חיי אלכסנדרוס" מה שנדבר בינו ובין עשרה חכמי דורו אשר מרדו בו יע"ש כי הוא ה"י חכם כביר ובעל כשרון מצוין, כמו שאמר לוקני הנגב [תמיד שם] ידי טבא מדידכו [הכמתי גדולה משלכם], והוא היה נוהג כבוד גדול לכל אדם שלמד ממנו איזה חכמה או מדה טובה, כמסופר [תמיד שם] דאלביש לוקני הנגב לבושיין דארנוון ושדי מניכא דדהבא על צואריתון, כי כל מגמתו היתה רק החכמה והבינה הנאצלת, ואותן הרים על נס, והנה סיבת כל מלחמותיו הרבות אשר כמעט כבש את כל העולם תחתיו [כמבואר בפרקי דר"א פ"א, ע"י, מגילה י"א. תוס' ד"ה שלשה] מפרת הפצו וישעו היתה רק ללמד תועים בינה ישראל השכל ודעת, כי בימיו היו כמעט כל העמים פראים מאד מלאים מדות נמכות מתועבות ושנואות בעיניו, לכן הלך לרשת ארצות לא לו לפרוש כנפי ממשלתו עליהם, למען יכול להדריכם בנתיבות חכמה וארחות מוסר, ולהפיח רוח חיים חדשים בעצמות יבשות אלה, לעקור מהם שורש פורה ראש ולענה, והנה כאשר ראה את שמעון הצדיק, אשר פרשת גדולתו תמתו וישרתו היו חרותים על זיו פניו כי חכמת אדם תאיר פניו, נתרש מהדרת פניו המאירים של מלאך אלהים זה, כי כחות הנפשיות הפנימיות ומדותיה

מתגלות ביותר על פרצוף הפנים כמו שנאמר הכרת פניהם ענתה בם [ישעי' ג'] משפט אדם תואר פניו ונכון בתארו יודע [בן סירא י"ט"ז"] הכרת פנים אות היא על תמורת מהשבות הלב [שם ל"ז"], ובספר הזוהר [פ' יתרו עה"פ ואתה תחזה] נאמר, בשית סטרין אית לאסתכלא בדיוקנין דבני נשא וכו' בשערא בעיינין בהוטמא בשפון באפין בידין באינין שרטוטין דידין וכו' בהאי פרצופא דאדם. וכבר נמנו וגמרו חכמי הפיזיגנאמי כי כחות הנפשיות הפנימיות מתרשמות ביותר בתואר פני האדם שהוא מראה הנפש [שפיענעל דער זעעלע]. וכן מש"ר ושלמה המלך היו מלאים חכמתה כרמון ובה גלו עמוקות מני הושך. והוציאו מאפלה לאורה. המון גדולות ונצורות, והיינו שאמרו חכמינו ז"ל (ר"ה כ"א): בקש קהלת לרין דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה יצתה ב"ק ואמרה לו כתב יושר דברי אמת [דברים י"ז] עפ"י שנים עדים וגו' וע"ש. כי כאשר השכיל שלמה להוציא כאור משפט שתי הנשים [מ"א ג] ע"פ חכמת הנפש ורעתו את הנשות אם והמלתה על פרי בטנה רצה לרין דינין שבלב רק ע"פ הכרת פנים בלא עדים והתראה, יצתה ב"ק ואמרה לו: הלילה לך שופט צדק לעשות עול במשפט כזה, כתב יושר דברי אמת ע"פ שנים עדים וכו' כי אין לסמוך כ"ב על הכרת פנים לאחר, כי לפעמים מורה קלסתר פני האדם על מזג רע מעללים ופנימית נפשו עדינה מלא מדות טובות ובעל כשרונות מצוינות, לדוגמא ראה נא במדרש (כ"ר פס"ג-י"א) וכיון שראה שמואל את דוד אדמוני דכתיב (ש"א ט"ז-י"ב) וישלח ויביאהו. והוא אדמוני, נתירא ואמר אף זה שופך דמים כעשו, א"ל הקב"ה עם יפה עינים, עשו מדעת עצמו הוא הורג אבל זה מדעת סנהדרין הוא הורג, כלומר הוא לא ישתמש באדמימותו להרע ולא להיטיב, כי כל מה אשר הוא יעשה יתייעץ עם הסנהדרין עיני העדה כי יפה עינים הוא וטוב רואי בעל כשרון מצוין מאוד נעלה, ועיינו הרואות ששגנה יצאה מלפני השליט שמואל הרמתי לשפוט ע"פ קלסתר פניו של דוד שהוא בעל כשרון משחת, כי לא שלח אז מבטי עיניו החודרות על עיניו היפים, אשר מתוכם תראינה אצילית נפשו העדינה המלאה חן וכליל תפארת הור רוחני; ומי לנו גדול ממשא רבינו רועה ישראל שאליו נגלה כל תעלומות חכמה ממקור החכמה העליונה, והוא ידע החכמה המלמדת לשפוט פנימית מזג האדם ותכונת רוחו מפרצוף פניו, בכ"ז הגה ברוח קדשו. לאמר לא תכירו פנים במשפט [דברים א'] להרות בא שלא יהיו שופטי ישראל להרוין המשפט ע"פ הכרת פנים בלבד, רק ע"פ שנים או שלשה עדים יקום דבר! כי משה איש האלהים, מבשרו חזה אלוה, אשר חכמי הפיזיגנאמי חרצו עליו משפט ע"פ קלסתר פניו לאיש משחת המדות ומזג רע [אשר לא יאומן כי יסופר בם] "תפארת ישראל" על משניות קדושין פ"א:

יע"ש] וכשהוא לעצמו התאזר בכח אמיץ לרכוש לו מדות רמות ונשגבות ודעות נאצלות שכמותו לא היה ואחריו לא יקום עוד כמשה נביא ישראל, והרמב"ן ז"ל הטיף באזני המלך והשרים בסרקושמה [דרישת הרמב"ן י"ג] וז"ל ורבינו שרירא כתב כו' מסרו חכמים אחד לחבירו הכרת פנים וסדרי שרטוטין שמקצתם אמורים בסדר פרשת זה תולדות אדם, ומקצתן בסדר פרשה של אחריו זכר ונקבה בראם כו', היא חכמת הכף ושרטוטין עכשיו משתמשין בהם ומתעסקין בהם ב"א, וכל אלו הדברים וכיוצא בהם חכמות ישנות אמתיות הן ומקובלות בה מקבלי התורה כו' עכ"ל. וזאת יאמר בן ברכאל [איוב ל"דו] ביד כל אדם יהתום לדעת כל אנשי מעשהו. והחוקר האיטלקי הנודע לאמבראזא כבר השכיל להוכיח שתכונת נפש האדם נכרת בפניו בגלגלתו במלעותותיו בעיניו במצחו באפו באזניו ובשפתיו. — ומדי דברי זכור אזכור מה שהערותי זה כביר כי מה שהשכיל החוקר לאמבראזא להכיר גם בגלגלתו של אדם תכונת האיש ומעשהו. הנה חכמה זו כבר היתה גלויה ומפורסמה בימי חז"ל, והשתמש בה גם התנא האלקי הלל [אבות פ"ב] אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה ע"פ המים, א"ל על דאטפת אטפוך וסוף מטיפוך יטיפוך, וראה מה שכתב הפרשנדתא הענקי רבינו רש"י ז"ל [סוכה ג"ג. ד"ה שצפה ע"פ המים] "שחתכו את ראשו והטילוהו למים והכיר בו שהוא רוצה ופגעו בו עכשיו לסטים כיוצא בו", מדברי רש"י ז"ל שכתב והכיר בו שהוא רוצה נראה שבא לגלות פני הלוט הצפון פה, כי הלל השתמש גם הוא בחכמת הפיוזגנאמי אשר ממנה נדע מזג האדם ותכונות רוחו, והביט בגלגלתו של זה והכיר בו שהוא רוצה, וזה שאמרו אף הוא ראה גלגולת ולא אמרו ראה איש שצפה ע"פ המים, כי אך מגלגלתו ידע את אשר עשה, כי הלל לא הניח מדברי חכמה דבר אשר לא למד [ע"י סופרים פט"ז, סוכה כ"ה' ב"ב קל"ט]. ועתה קורא יקר? נוכחת לדעת כי הפנים מעידים על מדות הנפש כאשר מעידות מפלאות היצירה על מציאת בעל הבירה ית'. והנה כי כן אלכסנדר המקדוני שהיה תלמידו של החכם הנערץ אריסטו אשר ממנו למד חכמות רבות, בל"ס קיבל ממנו גם ידיעת חכמת הפרצוף, כי רבו אריסטו זה חבר ספר שלם בשם "מראות הפנים" [ע"י במכ"ע אריענט 1848 צד 282]. הנה כאשר הופיע לנגד עיניו שמעון הצדיק שהיה טוב תואר מאד יפה להלל, כמו שהפליג "בן סירא" [ס' ג.] לספר בשבח יפיו יע"ש. נתרגש אלכסנדר מהוד מראהו, ושפט ע"פ קלסתר פניו כי תכונת נפשו האלהית מעולפת ספירי מדות טובות מאד נעלות, והתבהל מההוד הרוחני השפוך על תואר פניו המפיקים גוה החכמה והמוסר, אשר על כן ירד ממרכבתו והשתהוה לפניו ביותר הכבוד! ובני לויתו, המה ראו כן תמהו על המחזה הזה, לא יכלו לעצור במלין ואמרו לו

מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה? המה לא ירדו לסוף דעתו של אלכסנדר החכם, לא ידעו ולא הבינו שהוא נבהל מהוד פניו הרוחני של שמעון הצדיק אשר הדרת פניו הכריזה עליו בהויץ שהוא חותם תבנית מלא חן אוצר כל סגולה נחמדה. ואלכסנדר השיב להם קושט אמרי אמת דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי. כל חפצי ורצוני להדריך עמים תחתי הוא רק לעשותם לאנשים ישרים, רמי המעלה כמו איש אשר אלה לו דמות דיוקנו של זה צלמו ודמותו הרוחנית של זה, סמל החכמה והמוסר מנצחת בקרבי לערוך מלחמות, לתקן עולם במלכותי להגדיל חכמה ולהאדיר תבונה, שכן חובת כל מלך חכם בעל רוח כביר להשגיח על סדרי הנהגות האדם שישמרו את צלמם ודמותם האצילית וצורתם האנושית, הלא כה דבריהם ז"ל [ב"ר סופ"ט] וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. הנה טוב מאד זה מלכות שמים, והנה טוב מאד זה מלכות הארץ, לפי שהיא תובעת דיוקן של בריות [יעיי"ש בפ' מתנת כהונה], הנה דעת שפתם ז"ל כרוך מללו, כי מלכות הארץ משגחת בעין פקוחה על סדרי הנהגות האדם ותובעת דיוקן של בריות תובעת מן בני אדם שישמרו את צורתם האנושיות ודמותם הרוחנית [ולפי דברינו יהיה הפירוש של "דיוקן" "צורה ותמונה" כפירושו בכל מקום עי' ערוך ערך דיוקן]. והנה כי כן כל מגמתו של אלכסנדר היתה רק שמושגי המוסר והאצילית יכו שורש גם בלבבות העמים הפראים משחתי המדות ויכירו גם הם את ענין האצילית של מאור פנים רוחנים! כי אלכסנדר היה חכם גדול ובעל דעות נאצלות, שואף לכל מרום ונשגב לתפארת והוד רוחני.

ובזה יובן לנו גם מה שיסופר בירושלמי ברכות [פ"ה ה"א] ר' חנינא וריב"ל עלון קומי אנטיפותא (מושל) דקסרין המתון וקם מן קומיהן, אמרו ליה מן קומי אילין יהודאין את קאים? אמר לון אפיהן דמלאכין חמיתי, ר' יוחנן ור' יוסי עלון קומי ארסקינם [שלטון העיר] באנטוכי המתון וקם מן קומיהן, אמרו ליה מן קומי אילין יהודאין את קאים? אמר לון אפיהן דחני אנא הוי בקרבא ונצח, כי השרים והרוזנים האלה נבהלו גם הם מהוד פניהם הרוחנית של חכמי ישראל אלה אשר הכרת פניהם ענתה בם כי תכונות נפשם עדינות, והשתוממו על מושגי המוסר והאצילית של מאור פנים רוחנים השפוך על פני היהודים זרע ברוכי ה'. ולעתיד הקרוב יכירו כל העמים כי רוח המוסר של עם ישראל, אשר רוח התורה הקדושה ודעותיה האלהית מתנוססת בם, הוא נעלה מאד על רוח המוסרי של העמים האחרים אשר בהתפתחותם על דרך ההשכלה בהנתקם מכבלי הבערות.

וההזיה יתרוממו גם ברוח יתקרבנו יותר ויותר אל מצב המוסר הרוחני של עם ישראל ברוח התורה הקדושה בת החכמה העליונה.

חנוך העניך שאפראן אבד"ק ביוואלאר

ע.

בשו"ת הרי"מ [ס"י י"ח] חק' על הירושלמי שהביאו התוס' [קידושין ל"ה] דליתי עשה דמצה וידחה ל"ת דחרש. הא א"א לצמצם ויש לחוש שמא יאכל יותר מכזית ויעבור בחנם באיסור חדש? ונ"ל לתרץ עפמ"ש בס' יראים [מצוה קי"ז] דלכך אם האריך בשני יצא דכל שעסוק במצוה מותר לתקוע ביותר אבל אם כבר פורש אסור לתקוע בחנם ע"ש. ה"ג י"ל דכל שעסוק במצוה אף שאכל יותר מהשיעור לא עשה שום איסור, וכן יש להוכיח מג' [קידושין נ"ד] דכתנות כהונה ניתנו ליהנות בהם הואיל ולא ניתנה תורה למלה"ש שיהיו הכהנים זריזים כמלאכים להפשיטם בנמר עבודה ולא ישהום עליהם אחר העבודה כהרף עין, וע"ז נתנה תורה רשות לעשות המצוה אף שא"א לצמצם בידי אדם. גם יש לרזן בזה לפמ"ש הרי"ז [בפ"ד דברכות] בשם ר"י מאורליינש אף שתוס' שבת די בב"ש מ"מ אם מוסיף הרבה בכלל תוס' הוי כמו בתרומה אף שחטה אחת פוטרת כל הכרי מ"מ אם הוסיף הרבה הכל דיינינן ליה תרומה ה"ג כן ע"ש. ולפ"ז י"ל גבי נד"ר אף דמצות אכילת מצה רק בכזית, בכ"ז אם אכל יותר מכזית הכל בכלל המצוה ולא עבר באיסור חדש.

נ"ל הסברא דאין עושין מצות חבילות חבילות עפמ"ש בג' [חולין ק"ל] דמת"כ אין נוהגות בקדשים ופירש"י לפי שאין קדושה חלה על קדושה. וה"ג אין קדושה דמצוה אחת חלה אקדושה דמצוה אחרת, וכ"ז בב' מצות שיש בהם סוגי קדושה שונים אבל היכא שהם ענין א' יכולים לחול בב"א, ולז"א בש"ס [פסחים ק"ג] דא"א בהמ"ז וקידוש על כוס א' אבל אומרים הבדלה וקידוש על כוס אחר, כי הבדלה וקידוש הכל כענין אחד. וע"י בברכות מ"ט דהותם מקדש השבת וישראל והומנים דחדא היא. ועד"ז י"ל ג"כ הסברא בהא דקיי"ל [חגיגה ה'] כל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין שאין קדושת דבר חובה זו יכולה לחול על הראשונה. והנה הגה"ג מספאניסלאב ז"ל בתשובתו אלי הקשה לפי הכלל הנ"ל בהא דאמרינן [ברכות ל"ט] הואיל ואיתעביד בו מצוה חדא, ליתעביד ב" מצוה הברתה והניח בצע"ג. ולענין ד"ל דשאני היכא דב' המצות מסוג קדושה או כמו התם בריפתא דעירובא דהעירוב ואכילת שבת שניהם דבר קדושה א' ממש. וע"פ הנ"ל נלע"ד לישב זה דהא ק"ל בג' [פסחים קט"ו] אמרו עליו על הלל שה"י כורכן בב"א כו' והרי אין

עושין מצות הבילות חבילות? אמנם בדברנו מתורין שפיר, דג' מצות אלו כלם מסוג קדושה אחת הם וענין אחד לכלם. וגם יתאים תי' זה לשו' התוס' בטעם דאין עושין מצות הבילות חבילות דלא יהי' לבו פנוי לכאן, וכאן שכלם מענין אחד שפיר יוכל לכוון דעתו ולבו, וזכר לדבר מצאתי בסנהדרין ל"ה. שאין דנין שנים ביום א' ל"ש אלא ב' מיתות [פירש"י הוא דאין דנין לפי שאין זו דומה לזו וצריך למצוא טעם לדבריהם כאן וכאן ואתי לאיקלקולי שמא לא יחפשו ככל הצורך] אבל במיתה א' דנין ע"ש. הרי דיש חילוק בין ב' ענינים נפרדים שא"א ליתן לב בבת אחת משא"כ כשהם מענין אחד ודו"ק. ואנב אעיר במה שהקשו התוס' בפסחים שם מג"ל דסבר הלל מצות אין מבטלות זא"ז דלמא שאני היכא דגלי קרא, ותי' מדסבר לכתחילה יש לכרוך ובריעבר נפיק כי לא כרוך, א"כ בעלמא אין מבטלות דאי מבטלות הא אצטריך קרא להתיר הכריכה וכו' במהרש"א לא ידענא מי הכריחם לומר להלל דלא נלה קרא אלא לכתחילה אימא דאף לעיכובא גלי קרא ע"ש. ונ"ל לישב דידוע דבקדשים בעינן שינה עליו הכתוב לעכב, ופסה הוי כקדשים ובכ"ז לא שינה הכתוב לעכב מכלל דלכתחלה דוקא ודו"ק.

בתתי' יחזקאל גוממאן מיאסי.

עא.

ראיתי ב"קבוצי אפרים" אות נ"ז שאלת חכם ע"ז שאנו מתפללים בקדושת כתר והוא יגאלנו שנית וכו'? נלענ"ד לישב זאת בהקדם מה שמביא המאור ושמש פ' בחקותי עה"פ וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים כו' כמו שיצאו ממצרים בזכות אבות כמו כן ימתקו הדינין והגבורות ויפדו מכל צרות. והמתיקה השני' הוא להיות להם לאלהים, ר"ל ע"י שתעבדו אה"כ השי"ת בזכות זה יומתקו הדינים מכם כמו שהי' במצרים. וזאת היא ג"כ הכוונה בתפלת קדושת כתר שאנו מתפללים ואומרים והוא יגאלנו שנית, ר"ל כמו הנאולה הראשונה נאולת מצרים היתה ע"י הקב"ה שהוא בכבודו ובעצמו יגאלנו מעבדות רחוקות. כן תהי' הנאולה שלמה ב"ב, והוא ישמיענו ברחמיו שנית לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלהים.

אשר וועקסלער שו"ב.

עב.

בחוברת ט' מהירחון הזה קראתי שאלת חכם אחד ששאר כענין, על מטבע שטבעו חכמים בקדושה השני' משבת וי"ט, והוא יגאלנו שנית והקשה שם הלא

אנחנו מחכים לגאולה השלישית. כי הגאולה השני' כבר היתה? ויען ששאלה כזאת עומדת בטה על סדר היום, כי הוא נוגעת בדבר העומד ברומו של עולם הישראלי הוא התפלה שאנחנו שופכים לפני השיי'ת, לכן חשבתי לנכון להשיב בזה כפי דעתי הקצרה וכפי אשר תשיג ידי יד כהה, והי' אם ימצאו הקוראים הפיץ בדברי אלה, והי' זה שכרי. הנה האמת יורה דרכו, שגאולה שלימה לא נגאלו אבותינו אחרי גלות בבל, יען כי "גאולה" במלוא מובן המלה לא היתה אז, ונהפוך היא, כי כל ימי הבית השני היו נכנעים ומשועבדים למלכים עריצים שונים, אשר הם ופקידיהם משלו על גוויתיהם ובהמתם כרצונם, כאשר אבאר; "גאולה" תוכל להקרא, רק גאולת מצרים אשר על ידה נעשו אז אבותינו לעם חפשי, לעם שעושה הכל על דעת עצמו, ואחר זה לעם, עם ממלכה מיוחדת תחת אשר עד העת ההוא עבדו את מצרים עבודת פרך, בעד הלחם שהיו אוכלים, משא"כ אצל עולי בבל שמתחלת בנין בית שני ועד החורבן, אנחנו רואים אותם תחת עול ממלכות שונות, בראשונה תחת ממשלת פרס, אח"כ תחת מלכות יון, אח"כ תחת ממשלת מלכי סוריא, אשר אחד מהם הי' אנטיוכס עפיפנס הידוע לנו ע"י נס הנוכה עד כי בהשתדלות זרע החשמונאים באה ארץ יהודה תחת חסות מלכות רומא, ששמה קץ לממלכת ישראל אחרי עבור ערך 130 שנה מיום אשר באה תחת חסותה, ומאז נעשה עם ישראל נודד בגוים מנוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר ככתוב בדברי ימינו: אמת הדבר שבעת המלך הראשון ממלכי פרס היתה להם הרוחה וגם המלך בעצמו השתדל לטובת עם ישראל, ככתוב בספר עזרא ק' א' שכורש העביר קול בבל מלכותה, מי האיש מבני ישראל החפץ לעלות אל ארצו ה' עמו ויעל ע"ש, ולכן כשהטיף הנביא ישעי' עליו אמר; כה אמר ה' למשיחו לכורש [ישעי' מ"הא]. ולא לחנם אמרו חז"ל כורש מלך כשר הי' [ר"ה ג']. אולם בסוף התקופה הזאת, כלומר סוף ממלכת פרס באה עת רעה לישראל והשיגו אותם צרות נוראות עד כי כשל כח הסבל, כי מלכי פרס נלחמו שנים רבים עם מלכי מצרים ומלכי פרס שלחו את צבאותיהם דרך ארץ ישראל [יען שארץ מצרים היא בדרומה של א"י ופרס בצפונה] ועל היהודים הי' מוטל לכלכל את החיל הרב, וגם הטילו מסים כבדים על ישראל אחד מהם הי' המס של חמשים דרעמונים מכל שנה אשר יזבחו על מזבח ה' ועוד הרבה כאלה, וכשנעיין היטב נראה שאף באמצע התקופה של מלכות פרס, הי' מצב עם ישראל רעוע ונרכה עד למאוד, הלא נקרא את תפלת עזרא הסופר [עזרא ט"הח"ט] להאיר עינינו אלהינו ולתתנו מחיה מעט בעבדתנו, כי עבדים אנחנו ובעבדתנו לא עזבנו ה' ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה לדומם את בית ה' ולהעמיד את הרבותיו ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלים וגו'

זה ה' בימי ארתחששתא מלך פרס שהוא ה' הרביעי לכורש, ושני לדריוש, והמלכים שאחריו הגדילו את הסאה בנוגע לתהלוכותיהם עם מלכות יהודה, עד כי לא יכלו ישראל לסבול עוד את עול הפרסים, לכן בבוא אלכסנדר מלך מוקדון ויוון בשערי ירושלים [אחרי אשר שם קץ למלכות פרס וירש את כל ארצותיה] קדמו בני ישראל את פניו בכבוד, אח"כ כעבור תשע שנים מעת בוא ארץ יהודה תחת ממשלת יון, היתה ארץ יהודה לנחלה למלכי סוריא העריצים עד אשר באחרונה, הביאו האחים החשמונאים הורקנוס וארסתבול את החיה הרעה את הזאבה הרעבה את רומא בעדר ה', ותאכל את ישראל בכל פה ותמץ את דמו ותגרם את עצמותיו, ולא נותרה ממנו כ"א רוח אלהים אשר שם בו, כי אותו לא יכלה לבצור.

אחרי הדברים האלה, האפשר לקרוא את הגאולה מגלות בבל בשם "גאולה אמיתית" בעוד שאנחנו רואים אותם נכנעים ומשועבדים לאדונים קשים שונים מתחלה ועד סוף, כל ימי הבית השני? במה לא ולא! גאולה כזו לאו שמה גאולה במובן המלה שהוא היציאה מעבדות לחירות גמורה בלי שום תנאי של שועבד והכנעה לאיזה מן הממלכות, ולכן נוכל להבין בנקל הדבר שנתקשנו בו, מדוע קבעו קדמוננו ד"ל בנוסח התפלה, "והוא ינאלנו שנית" ויש להטעים עוד הדבר, במה שאעיר את אזני הקורא, כי דבר ידוע הוא, כי כל תפלות שמו"ע עם הקדושות בכלל, נתקנו מאת אנשי כנה"ג שעזרא הסופר ה' בראשם, והם היו העולי בכל אשר מהם, התחילה תקופת הגאולה ההוא, וא"כ יפלא בעינינו על אחת שבעתים, איך נעלם מעיניהם הגאולה ההיא שהם בעצמם היו אבן הראשה מזה? אך על כרחינו צריכים אנחנו לאמר, שהחכמים הגדולים ההם אשר הם היו באמת המאורות הגדולים אשר אורם לא יסיף לעד, הם לא ראו בגאולה ההוא את ישועת ישראל האמיתית, יען שכל עניני היהודים, הפוליטיים והדתיים, נשארו תחת עול זרים, ולכן התקינו שנתפלל להשי"ת על הגאולה השנייה שתהיה במהרה בימינו.

להסיר עקשות פה

מצאתי לנכון להעיר את אזני הקורא, כמובן לאנשים כנילי, שידעו מה להשיב לאפיקורס ולמלגלג על דברי חז"ל אשר בערפל חתולתם, ולמען שיוכלו להסיר עקשות פה ולזוז שפתים מעל דברי קדשם באגדות התלמוד. הנה איתא במס' ב"ק ג"ד: שאל ר' הנינא לר' חייא בר אבא, מפ"ט בדברות הראשונים לא נאמר בהם טוב, ובדברות האחרונים נאמר בהם טוב? אמר לי עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב, שואלני אם נאמר בהם טוב אם לאו, שאיני יודע אם נאמר בהם טוב אם לאו, כלך אצל ר' תנחום כו' שבקי באגדה זו

עיי"ש. והנה כל הבא אל תוך מאמר זה יתמה הפלא ופלא, כי איך יתכן לאמר על חכמי התלמוד שלא היו בקיאים בפסוקי תנ"ך? ומה גם בפסוקי תורה? הלא כל איש יהודי מחויב להשלים פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחר תרגום [ברכות ח] ובתוס' שם [ד"ה ושלם] בשם מדרש, צוה רבינו הקדוש לבניו בשעה שנפטר שלא לאכול לחם בשבת עד שיגמרו כל הפרשה, ור' יהושע ב"ח אמר לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה וכו' [קדושין ל]. ורשב"ל הוסיף עוד לאמר, מה כלה זו מתקשמת בכ"ד תכשיטין ואם חסרה דבר אחד מהם אינה כלום, כך ת"ה צריך שיהי' רגיל בכ"ד ספרים ואם חסר דבר אחד מהם אינו כלום [מובא בספרים בשם מדרש שה"ש] ואחרי כל אלה אינה נוכל לדמות בנפשנו שנמצא מן חכמי התלמוד שלא היו בקיאים לפעמים גם בפסוקי תורה? וגם איכנה נוכל להכזיב את עינינו הרואות בתלמוד ובמדרשים גודל מהירות חז"ל בפסוקי תנ"ך מאין כמוהם? אשר ע"כ עלה על לבי לישוב זה ע"ז הדרך, כי תשובת ר"ה בר אבא עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב, שואלני אם נאמר בהם טוב אם לאו, שאיני יודע אם נאמר בהם טוב לא היתה כ"א להשיא את השואל לד"א, ע"ד השיאו לד"א, אמר ר' ישמעאל היאך אתה קורא כי טובים דודיק מין [ע"ז כ"ט: במשנה], ועיי"ש בפרש"י: וע"ד עורבא פרה [ביצה כ"א]. ופירש"י שם שהשיאו לדבר אחר, ומעם הדבר אשר השיא ר"ה בר אבא את השואל לד"א, ה"י בלי ספק בעבור שלא ה"י בקי באגדה, כי כן מורה ברור סוף תשובתו כלך אצל ר' תנחום כו' שה"י בקי באגדה ומ"ש בע"ז ד. אימר דאמרי לכו בתנאי, בקראי מי אמרי לכו, עיי"ש, אין הכוונה בו כ"א שלא ה"י מהיר להשיב להמינים על שאלותיהם ושענותיהם במקרא כמבואר לכל מעיין שם במשך הענין.

נתן שמואל ישראלאוויטש שו"ב במירנאוויטשטע

ב.

דיא תוה"ק ברינגט אין ויקרא [הכ"א-כ"ד] נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו כפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו, או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה, והי' כי יחטא ואשם וחשיב את הגזלה אשר גזל או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא, או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אותו בראשו וחמשותי יוסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו, ואת אשמו יביא לה' וגו', ווען וויר זאָללען גוט מדרק זיין דיא אללע פסוקים זאָ זינד דיא דקדוקים זעהר פיעל, אונד איבערהויפט איז קשה דאס דיא תוה"ק ברינגט

נאכדעס וואָ זיא רעכנעט אויס דיא אַללע פרטים וכחש בעמיתו בפקדון או בתשימת יד וגו' שמעהט דאָן „מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה, וואצו ברויכט מאָן דען כלל נאכדעס דיא תוה"ק ברינגט צופאר אַללע איינצעלהייטען? אום אָבער גענוי דעם המשך פאָן דיא פסוקים צו פערשטעהען ווערדען וויר אונז ערלויבען נאָך אייניגע מאמרים צו פערשטעהען דאָן ווירד אונז דיא אַללע דקדוקים פערזאנטיג וואָרטעט ווערדען. דיא גמ' ברינגט [שבת ק"ה:] כך אומנתו שר יצה"ר היום אומר לך עשה כך כו' עד שאמר לך עבוד ע"ז וכו' אונד זאָ איבער רעדעט איהם דער יצה"ר לאַנגזאָם לאַנגזאָם ביז דער מענש ווירד גוט איינגעווארצעלט מיט חטאים זעונות, אונד וויעדערום ווען מען ווילל מנצה זיין דעם יצה"ר דארף מאן איהם אויך אויף דער אַרט מנצה זיין לאַנגזאָם לאַנגזאָם זאָווע חו"ל ברינגען [כ"ר פ"ט"י קה"ר פ"ג' ויעוד] טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע, איזט דיא כוונה דאָפאָן דערייניגע וואָם ער איזט גוט בהדרגה מיט דער מאָס איזט עס מעשה יצ"ט, דען דאָמאלס שטייגט ער פאָן טאג צו טאג מיט גוטע מעלות, אָבער דאָרט וויר עס איזט מאור, דאָס הייסט פאָללס דער מענש ווילל זיין מיט איינמאָל זעהר גוט, דאָס איזט מעשה יצה"ר, דען ער ווירד עס ניכט קענען פיעל אויסהאלטען, דאָס זאָגט אונז אויך דיא תוה"ק [דברים כ"א"] כי תצא למלחמה אל אויבך וואן דוא ווירסט הערוים געהען קעמפפען גענען דיינען אייגענעליכען פייד, דאָס מיינט מאָן דען יצה"ר וואָם ער איזט דעם מענש איין שונא, ושכית זאָללסט דוא איהם פאָנגען, זאָללסט דוא איהם זיכען צו בעקעמפפען שביו זאָווע איינע געפאָנגענשאפט, וואָם מאָן פאָנגט עס לאַנגזאָם אונד פאָרויכטיג, ביז מאָן מאַכט פיעלע געפאָנגענע אונד דאָ דורך בעוועגט מאָן דען פייד, זאָ זאָללסט דוא אויך טראַכטען צו בעקעמפפען דיינען אייגענעליכען פייד דען יצה"ר לאַנגזאָם לאַנגזאָם ביז דוא ווירסט איהם גענצ'ליך בעקעמפפען. — דיא משנה ברינגט אונז אין פ"א [פ"ד"מ"ב] מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, קענען וויר דאָס פערשטעהען מיט איין אנדערער משנה אין פ"א [פ"ב"מ"א] הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרה של מצוה. איזט דאָך אייגענמליך דער אויסדרוק של מצוה גאָנג איבריג, ער שפרייכט דאָך פאָן דער מצוה, ווערע דאָך גענוג געוועזען ער זאָלל זאָנען שאין אתה יודע מתן שכרה אונד גענוג העסטען וויר שאָן כמילא געוואוסט דאָס עס געהט אויף דער מצוה, נור אָבער מיט דער פאָריגער משנה קענען וויר אויך פער'שמעהען דיא משנה, דען וויר זאָנען דאָך מצוה גוררת מצוה דאָס איין מצוה ציהט צו דיא אנדערע מצוה, זאָ טריפט זיך מאַנכמאָל דאָס דער מענש מיט איין מצוה אונד דיא מצוה ציהט נאָכהער צו איין גאָנג נראָסעס מצוה אין שכר פאָן דער ערסטער מצוה, זאָוויא דיא משנה ברינגט שכר מצוה מצוה דאָס דער שכר

פאן איינער מצוה איזט דאָס, וואָס דיא מצוה ציהט צו נאָך איין גרעסערע מצוה, דאָסעלבע איזט אויך דער זינן פאָן דער משנה וואָס זיא ברינגט הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרה של מצוה דאָס הייסט, זאָללסט דוּך בעשמרע-בען צו טון איין לייכטע מצוה עבענאָ וויע איינע שווערע, דענן דוא ווייסט דאָך נישט דען לאָהן פאָן דער מצוה, פיללייכט ווירסט דוא דורך דער לייכטער מצוה וואָס דוא האָסט געטון נאָכהער טון איין גראָסע מצוה אין דעם שטר פאָן דער ערסטע מצוה, אַלואָ געהט דער אויסדרוק מתן שכרה של מצוה דער שטר פאָן דער גייער מצוה וואָס ווירסט טון דען איין קליינע מצוה איזט גורר אין איהר שטר מאַנכמאל איין גראָסע מצוה, אונד זאָ איזט אויך עבירה גוררת עבירה, איזט ח"ו איין קליינע עבירה גורר אין איהר עונש מאַנכמאל איין גראָסע עבירה וויר פינדען אויך דיא גמרא ברינגט אין מס' ברכות כ"ח: דאָס ר' יוחנן בן זכאי האָט געזאָגט צו זיינע תלמידים הלואי שתהי' מורא שמים עליכם כמורא בו'ר כו' אדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם כו', אַלואָ לערנען וויר דאָפאָן, דאָס עס איזט לייכט-טער דעם מענטש צו זיין איין רע לשמים אַלס צו זיין איין רע לבריות, דען וויר זעהען דאָך דאָס ר' יוחנן האָט זיינע תלמידים געביטטען הלואי זיא זאָללען זאָ מורא האָבען פאר גאָטטזאָווע פאר מענטשען, פאָלגליך קענ-נען וויר פערשטעהען, וואָנן דער יצהר בענינגט דעם מענטש צו איבער-רעדען ער זאָלל זינדיגען, בענינגט ער מיט זאָלכע עבירות וועלכע זינד לייכטער ביים מענטשען צו טון זאָווע עבירות בין אדם למקום, אונד נאָכהער געהט ער איבער צו עבירות בין אדם לחבירו, וואָנן וויר בעמערקען זאָ פינדען וויר ביי דיא עבירות וועלכע זינד בין אדם לחבירו פערשיעדענע שטופען איינס גרעסער פאָס אַנ-דערן, זאָ צום ביישפיעל פקדון איינער גיבט דעם אנדערן עטוואָס צו בעהאַלטען, אַלואָ טוט ער דאָך דעם אנדערן גאָר קיין טובה דאָמיט, דאָהער איזט עס אויך נישט זאָ שווער עס אָב צו ליינגען, זאָללען וויר אָבער זעהען ביי מלוא דאָרט וואָ איינער לייזט דעם אנדערן, טוט ער איהם דאָך שאָן איין טובה, דאָהער איזט עס אויך שווער עס אָב צו ליינגען, אָבער אַם אָללער וועניגסטענס לכתחילה איזט איהם דיא זאָכע וועלכע ער האָט געליהען געקאָממען בחייה, דאָנענען אָבער קאָממט דאָנן גול וואָס דאָס איזט נאָך שווערער ווייל פאָן אַנפאנג אָן איזט דיא זאָכע צו איהם געקאָממען באיסור, יעצט איזט וויעדער פארהאנדען עושק שכר שכר ער רויבט צו דיא בעצאָהלונג פאָן דעם געדינגענעם אַרבייטער וואָס דאָס איזט נאָך שווערער וואָס נעכד דער אַרמער אַרבייטער האָט געאַרבייטעט דיא גאנצע צייט אונד זיינע גאנצע האָפפונג וואָר אויף דיא אייניגע פראַנק וואָס ער האָט פער-דענט, אונד אַם ענדע בעצאָהלט ער איהם נישט, אָבער מיט דעם אַללעס געלד

קאנן ער דאך צוריק געבען, דאנענען אבער דאָרט וואָ ער האָט פאלש געשוואָרען דאָס קאנן מאַן שאָן מער נישט אומקעהרען, אלאָ אַיזט שבוּעת שוואַרער אַלס אַללעס זאָוויא דער מדרש ברינגט בשעת השי"ת האָט געזאָגט לא תשא, האָט דיא גאנצע וועלט געציטטערט, פאָלגליך האָבען וויר אַויסגערעבענט 6 עבירות אַיינע גרעסער פאָן דער אנדערע; (1) עבירות בין אדם למקום (2) עבירות בין אדם לחבירו, וואָס אַנבעלאַנגט אין לייגנען פאָן אַיין פקדון, (3) דאָס לייגנען פאָן אַיין מלוה, (4) גולה, (5) עושק שכר שכיר, (6) שבוּעת שקר, יעצט קעננען וויר אויך פערשטעהען דעם המשך פאָן דיא פסוקים וואָס וויר האָבען פריהער געבריינגט ונפש כי תחטא, דאָס הייסט וועגן דער יצה"ר קאָממט אונד איבעררעדעט דעם מענשען ער זאָל זינדיגען, אַיזט דאָס ערסטע וועלכע מעל בה' רעדעט ער איבער דעם מענש ער זאָל פערלשען אַיין גאָט, דאָס הייסט ער זאָלל טון זאָלכע עבירות וועלכע זינד בין אדם למקום, דאָן אַיזט עבירה גוררת עבירה, קוים האָט ער אָנגעפאָנגען צו זינדיגען, אַיזט עס שאָן גורם דאָס וכחש בעמיתו בפקדון ער זאָלל לייגנען צום חבר אין פקדון, דאָס אַיזט אַבער נאָך אויך נישט זאָ שווער, דעגן ער האָט דאָך פאָם חבר קיין אַיינציגע טובה מקבל געוועזען, דאָן געהט ער נאָך ווייטער או בתשומת יד וואָס דאָביי האָט ער דאָך שאָן יאָ מקבל טובה געוועזען, נור אַבער מיט דעם אַללעס אַיזט עס בהתירה אתי לדי, וועהרענד ער האָט דאָס געלד גענאָממען האָט ער קיין עבירה געטון, דאָן געהט ער אַבער נאָך ווייטער או בגזל וואָס דאָס אַיזט פאָן אַנפאָנג אָן צו איהם געקאָממען באיסור, דאָן געהט ער נאָך ווייטער או עשק את עמיתו ער רויבט געביך צו ביים אַרמען טאגלעהרער דאָס געהאָלט, וואָס ער האָט זיך עס שווער פערדיענט, דאָן געהט ער צום ערנסט טען או מצא אבדה וכיהש בה ונשבע על שקר אונד דאָס גראַסקייט פאָם איסור פאָן שבוּעת שוואַר האָבען וויר שאָן פריהער ערקלעהרט, וואָפאָן אַיזט דאָס אַללעס געקאָממען נור פאָן אַיין עבירה ונפש כי תחטא וועט נור בענינגען צו זינדיגען, ווירד עס איהם זיין אַיין גורם צו טון דיא אַלע עבירות, דאָס זאָגט אונד דאָן אויך דער פסוק על אחת מכל אשר יעשה האדם, דאָס הייסט פאָללס דוא ווירסט נור בענינגען צו טון אַיין עבירה ווירד דאָס שאָן זיין דאָן אַיין גורם אויף דיא איבריגע זינדע, דען עבירה גוררת עבירה, דאָן זאָגט אונד דער פסוק והיה כי יחטא ואשם לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו, דעגן דער בעסטער וועג פאָן תשובה אַיזט דאָס מאַן זאָלל זאָפאָרט תשובה טון זאָוויע מאַן האָט נור געזינדיגט, זאָוויע דער נביא הושע ברינגט תשובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך, אַיזט דער פשט, זאָללסט תשובה טון כי כשלת בעונך, זאָפאָרט זאָוויע דוא ביזט נור געשמרויכעלט וואָרדען מיט דער זינדע, וויר קעננען אויך פערשטעהען דעם

ענין מיט דעם פסוק וואָס ישעי' הנביא ברינגט על מה תכו עוד תוסיפו סרה. דען דאָס האָבען מיר פריהער געבריינגט דאָס שבר מצוה מצוה, ושכר עבירה עבירה, קענען וויר דאָס אויף דער אַרט פערשטעהען, דען דאָס וויססען וויר דאָס דיא נאטור פאָן איינעם פאטער איזט איממער זיינעם קינדע נור גוטעס צו טון, דען עס איזט פאָן נאטור אויס איינגעווארצעלט איינע פאטער לייעבע צום קינד, דאָהער איזט דאָרט וואָ דאָס קינד בעפאלגט זיינעם פאטער אונד געהט בדרך הישר דאָס מאַלס בעקאָממט דער פאטער נאָך. מעהר לייעבע צום קינד אונד פערשאפט איהם דאָדורך אללעס וואָס דאָס קינד פערלאנגט, פאלגליך איזט דאָס קינד מקיים כבוד אב אין צווייען (1) דאָס וואָס ער בעפאלגט זיינעם פאטער אונד ערפיללט איהם וויר (וואונש. (2) דאָמיט וואָס דער פאטער בעקאָממט מעהר לייעב דאָס קינד, איזט דאָך דאָס אויך איין פערגניגען ביי איהם. דאָנענען אָבער דאָרט וואָ דאָס קינד ווילל נישט בעפאלגען דעם פאטער אונד געהט נישט בדרך הישר אונד דאָדורך איזט דער פאטער געצוואונגען דאָס קינד צו בעשטראפען, איזט דער ישמערך ביים פאטער אין צווייען (1) וואָס וויר קינד געהט נישט בדרך הישר. (2) דאָס וואָס דער פאטער איזט געצוואונגען צו בעשטראפען וויר קינד גענען זיינען אייגענען וויללען. דאָס נמשל איזט, השי"ת איזט דאָך אונז אויך איין געטרייער פאטער אונד וויר נאנצער רצון איזט מיט אונז גוטעס צו טון, דאָהער פאללט דער מענש געהט בדרך הישר אונד השי"ת בעצאָהלט איהם דאָפיר שכר, זאָ איזט אויסער דער מצוה וואָס ער דאָס געטון, האָט ער נאָך איין מצוה דאָמיט וואָס השי"ת האָט ביי איהם געקאָנט ממלא רצון וויר אונד איהם משפיע וויר גוטעס וואָס דאָס איזט אויך דער רצון הבורא, דאָס איזט דער פשט שבר מצוה דער שכר פאָן דער מצוה וואָס דער מענש האָט מצוה איזט אויך גערעכנעט פיר איין מצוה. אונד וויעדעראום שכר עבירה, דעם עונש וואָס דער מענש האָט דאָפיר וואָס ער האָט געטון איין עבירה, עבירה, איזט אלליין עקסטער איין עבירה זאָווע וויר האָבען פריהער ערקלערט. דאָס זאָגט אויך דער נביא על מה תכו דאָמיט וואָס איהר ווירד געשלאָנען דורך אייערע זינדע, עוד תוסיפו סרה פערמעהרט איהר נאָך אייערע זינדע, דען דער רצון הבורא איזט דאָך נישט ער זאָלל אייך שטראפען. דאָס זאָגט אויך דער נביא [ישעי' מ"ב] כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה דאָס הייסט, דאָמיט וואָס זיא האָט גענאָממען איין עונש פאָן השי"ת דאָס ווירד גערעכנעט גענען אללע זינדע דאָפפעל, דען דער עונש אלליין איזט איין בעזאָנדערער חטא, דאָס איזט אויך דער פשט שוכה ישראל עד ה' אלהיך, פאללט דוא האסט געזינדיגט, זאָ זאָלסט דוא תיכף תשובה טון, כי, דען פאללט דוא ווירסט וואָללען וואָרטען ביי השי"ת

ווירד דך מיססען שטראפען פאר דיא זינדע, זא איזט נבשלת דאס וואס דוא
ביסט געשטרויכעלט וואָרדען מיט איין עונש, בענונג דאָס אלליין ווירד מיט גע-
רעכנעט צווישען זיינע זינדע זא ווירסט דוא מיססען אויך אויף דעם זייען האט
תשובה טון, דאָדורך איזט דער בעסטער דרך פאָם מענשען תו"מ תשובה צו טון
אום דער מענש זאָלל ח"ו נישט נשרש ווערדען מיט האַטאָם. דאָס האָבען וויר אויך
פריהער ערקלערט דאָס שבועת שוא איזט ערגער פאָן אללעס דען ממון איתא
בחורה אבל שבועה ליתא בחורה, אויך ברינגט אונז דיא גמרא [שבועות ל"ט] דאָס
ביים עון פאָן שבועת שוא ווירד אויך זיינע פאמיליע גענש ווייל זיינע פאמיליע
געהמען איהם אין שוין. רש"י הק' ברינגט אויף דעם פסוק וחמושים עלו ב"י מארץ
מצרים, דאָס וחמושים הייסט געוואָפענט, זאָ קעננען וויר אויך זאָגען אויף דער
פאמיליע פאָם מענשען חמושו זיין כלי זיין ווייל זיא שטעהען פאר איהם אין
שוטן זאָווע וואָפּען, יעצט קעננען וויר שאָן פערשטעהען דען ווייטערן המשך
פאָן דיא פסוקים והיה כי יהמא ואשם, פאללס דער מענש ווירד זינדיגען אונד
ווירד אויך אנערקענען דאָס ער האָט געזינדיגט, אונד ווירד וואָללען מתקן זיין
וואָס ער האָט מקלקל געוועזען, זאָ איזט דיא יעניגע האַטאָם וואָס איזט אַנד-
בעלאנגט אין געלד זאָ איזט ממון איתא בחורה והשיב את הנזילה וכו' אָבער
מכל אשר נשבע עליו לשקר ב"י דעם נישט שאָן נישט קיין שום תקנה זאָנדערן
ושילם אותו בראשו, דאָס הייסט דיא עבירה ווירד בעצאָהלט מיט דעם קערפער
פאָם מענשען, נישט נור דאָס אלליין זאָנדערן וחמישיתו יוסף עליו זיינע וואָפּען
דאָס הייסט זיינע פאמיליע ווירד נאָך געמעהרט אויף איהם, אויך דיא פאמיליע ליי-
דעט דורך זיין האַטאָם. נור אָבער ווייל דיא תוה"ק זאָגט אונז פריהער כי על אחת
מכל אשר יעשה האדם לחמוא בהנה דאָס די אללע עבירות קאָממען נור דורך
איין עבירה וואָס דער מענש האָט אָנגעפאנגען צו זינדיגען איזט שאָן עבירה גוררת
עבירה, דאָדורך נישט אונז דיא תוה"ק דאָנן איין גוטע עצה אונד לאשר הוא לו
צו דעם וואָס עס געהער צו איהם דאָס מיינט מאָן צי השי"ת שאתה ושלך שלו
יתננו ביום אשמתו זאָלל ער זאָפּאָרט תשובה טון דען זעלבען טאָג וואָס ער
האָט געזינדיגט דאָמאָלס ווירד שאָן נישט קעננען זיין עבירה גוררת עבירה אומגע-
קעהרט עס ווירד נאָך זיין ואת אשמו זיינע שולד יביא לה' ווירד ער ברינגען צו
ה' צום מדת הרחמים ער ווירד נאָך מיט זיין זאָפּאָרטניגע תשובה מעורר זיין דיא
כחות הרחמים אונד השי"ת ווירד איהם משפיע זיין כל טוב.